

PORTAL

3/2012 Godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda

Radovi u 2011.

GODIŠNJI PREGLED RADOVA Hrvatskog restauratorskog zavoda u 2011. sadrži 180 kataloških jedinica koje su poredane prema abecednom redu lokaliteta. U glavi svake kataloške jedinice navedeni su osnovni podaci o objektu, predmetu ili arheološkom nalazištu, te podatak o dosjeu. Broj dosjea upućuje na broj pod kojim se dokumentacija o radovima vodi i lokaciju na kojoj je pohranjena.

Kataloške jedinice koje se odnose na pokretnu baštinu obuhvaćaju konzervatorsko-restauratorske radove koji su dovršeni u 2011. godini. U kataloškim jedinicama kojima je obrađena nepokretna i arheološka baština, uzeti su u obzir završeni radovi te dovršene pojedinačne faze radova. Također, budući da se obnova arhitektonskih spomenika sastoji od multidisciplinarnih restauratorskih radova s drukčijim tehnikama i metodama upotrijebljenim za građevinske elemente, zidne slike i mozaik, štukature i kamenu plastiku, u izradi kataloških jedinica uzete su u obzir specifičnosti svake djelatnosti.

Priložene fotografije ilustriraju provedene radove ili daju informaciju o izgledu objekta, predmeta ili arheološkog nalazišta.

Katalog na DVD-u omogućava pretrage prema više kriterija, bolji i detaljniji pregled priloženih fotografija. Namjena ovakvog kataloga je brz i sažeti uvid u radove HRZ-a unutar jedne godine, koji će svim zainteresiranim dati prvu informaciju i mogućnost traženja opsežnije dokumentacije, u arhivu HRZ-a. ■

Popis autora kataloških jedinica

- a. a. b.** — ANA AZINović BEBEK
a. ć. — ANA ćORAK
a. j. — ANDREJ JANEŠ
a. je. — ANITA JELIĆ
a. jo. — ANTONIJA JOZIĆ
a. p. m. — ANA POHL MITROVIĆ
a. r. b. — ANA RUŠIN BULIĆ
b. k. k. — BARBARA KNEŽEVIĆ KUZMAN
b. m. — BRANKA MARTINAC
b. r. — BRANIMIR RAŠPICA
b. re. — BRANKA REGOVIĆ
b. r. f. — BERNARDA RUNDEK FRANIĆ
b. š. — BERNARD ŠTEVIĆ
d. b. — DAVOR BEŠVIR
d. c. — DARIJA CVITAN
d. č. — DUŠKO ĆIKARA
d. g. — DAVOR GAZDE
d. m. — DUBRAVKO MILINKOVIĆ
d. ml. — DRAGO MILETIĆ
d. n. — DIJANA NAZOR
d. r. — DANIJELA RATKAJEC
d. v. — DANIJELA VOLODER
g. b. — GORAN BULIĆ
g. g. — GORAN GAZDE
i. d. — IVANA DRMIĆ
i. m. — IGOR MIHOLJEK
i. mi. — IGOR MIHAJLOVIĆ
i. n. u. — IVANA NINA UNKOVIĆ
i. p. — IVANA POPOVIĆ
i. pl. — IVICA PLEŠTINA
i. p. s. — IRENA PAUK SILI
i. s. — IVAN SRŠA
i. sa. — IVANA SAMBOLIĆ
i. š. — IRINA ŠADURA
j. b. — JURICA BEZAK
j. d. — JOSIP DELIĆ
j. p. — JELENA PASARIĆ
j. r. — JELENA RAGUŽ
j. v. — JOSIP VIŠNJIĆ
k. b. l. — KRISTINA BIN LATAL
k. k. — KRISTINA KRULIĆ
k. z. — KRUNOSLAV ZUPĆIĆ
l. s. m. — LAURA STIPIĆ MIOČIĆ
m. b. — MARTA BUDICIN
m. b. j. — MAJDA BEGIĆ JARIĆ
m. ć. — MARTINA ćURKOVIĆ
m. đ. — MARINA ĐUROVIĆ
m. g. — MIHAEL GOLUBIĆ
m. h. — MAJA HAJON
m. k. — MARIJANA KRMPOTIĆ
m. kr. — MIA KRKAĆ
m. m. — MLADEN MUSTAĆEK
m. n. — MARKO NEMETH
m. s. — MELANIJA SOBOTA
m. š. — MAŠA ŠTOK TIČIĆ
m. v. — MAGDALENA VLAHO
m. vr. — MAJA VRTULEK
m. w. z. — MARTINA WOLFF ZUBOVIĆ
n. k. — NEDA KUZEK
n. l. — NAĐA LUČIĆ
o. š. — OREST ŠUMAN
p. d. — PETRA DINJAŠKI
p. l. — PAVAO LEROTIĆ
p. p. — PETAR PUHMAJER
r. a. — RITA ANTIŠIN
r. d. — RENATA DUVANČIĆ
r. e. — RUŽICA ERCEGOVAC
r. m. — RENATA MAJCAN ŠRAGALJ
s. g. i. — STELA GRMOLJEZ IVANKOVIĆ
s. h. — SNJEŽANA HODAK
s. k. — SUZANA KALLAY
s. l. v. — SANDRA LUCIĆ VUJIČIĆ
s. m. — SANDA MILOŠEVIĆ
s. r. — SLOBODAN RADIĆ
s. s. — SVETLANA SCHMIDT
sa. se. — SANJA SERHATLIĆ
sam. se. — SAMIR SERHATLIĆ
t. p. — TAJANA PLEŠE
t. pe. — TIHOMIR PERCAN
t. per. — TANJA PERIN
v. m. — VANJA MARIĆ
v. p. — VJERAN POTOČIĆ
v. s. — VJEKOSLAV SCHMIDT
v. z. — VESNA ZMAIĆ
z. d. — ZORAN DURBIĆ
z. l. — ZRINKA LUJIĆ
ž. h. — ŽELJKO HNATJUK
ž. m. — ŽELJKA MLINARIĆ

Barilović

Stari grad Barilović
Kasni srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 1351/1, Zagreb, Kožarska 5
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološka istraživanja Starog grada Barilovića traju od 2002. godine, a u 2011. godini trajala su od 9. do 30. svibnja. Namjera ovogodišnjih arheoloških zaštitnih radova bila je definirati povijesne slojeve sa sjeverne strane unutarnjeg zida dvorišta iz 15. stoljeća te ustvrditi eventualne faze gradnje zapadnog obrambenog zida. Zato je otvorena sonda veličine oko 3 x 20 m sjevernije od unutarnjeg zida dvorišta iz 15. stoljeća. Prosječna dubina iskopa bila je oko 4 m. Definirane su 32 stratigrafske jedinice – dio su arheološki slojevi, a dio zidane strukture. Izdvojeni su posebni nalazi (njih 28) i keramički ulomci srednjovjekovnih i prapovijesnih posuda koji se obrađuju na Odjelu za restauriranje arheoloških kopnenih nalaza HRZ-a. Također su uzeta tri uzorka ugljena za analizu metodom C14 i tri uzorka povijesne žbuke koji su analizirani u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a. Od arheoloških slojeva dominantni su oni koji pripadaju kasnom starom i novom vijeku, a potvrđen je i prapovijesni sloj. Izdvojeni

su brojni nalazi životinjskih kostiju, koji su predani na analizu na Veterinarski fakultet u Zagrebu.

Svi zidovi i slojevi nacrtani su u mjerilu 1:20 ili 1:10, sastavljena je iscrpna fotografska dokumentacija, a postoje i snimke totalnom stanicom i 3D modelom Starog grada (Vektra d.o.o.).

Jedini pronađeni zid vidljiv je na Pilarovu nacrtu iz 1912. godine i recentna je intervencija u arhitekturi Starog grada. Uz njega je vezana i podnica od kamenih ploča. Najvažniji nalaz je utor katne konstrukcije u JZ obrambenom zidu. Pronađeni keramički, kovinski, stakleni i ostali nalazi upućuju na široko razdoblje, od kasnog srednjeg vijeka do danas.

Prema arheološkim istraživanjima sanirani su svi istraženi zidovi u dogovoru s voditeljicom obnove Starog grada Barilovića – d. i. a. V. Milošević te je provedena zimska zaštita lokaliteta. Snimljene su i zračne fotografije Starog grada.

a. a. b.

Slika 1. Barilović, Stari grad Barilović, prostor Starog grada istražen ovogodišnjim arheološkim istraživanjima
Slika 2. Barilović, Stari grad Barilović, zračna fotografija Starog grada Barilovića

Bast

Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Dva anđela lučonoše

Nepoznati autor, 17. st.

Drvo, polikromirano, posrebreno, 140 x 70 x 50 cm

BROJ DOSJEA: 1852/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Godine 2006. počeli su konzervatorsko-restauratorski radovi na paru skulptura anđela lučonoša s glavnog oltara župne crkve u Bastu. Anđeli su zrcalno okrenuti jedan prema drugome, u blagom kontrapostu i laganom iskoraku. Kod obje skulpture lijeva noga proviruje iz haljine. Lica anđela izdužena su i uokvirena kosom, dok su glave okrenute suprotno od baklji koje drže u rukama. Kombinacija zatečenih ružičastih i nebeskoplavih boja draperija skladno se uklapa u interijer crkve, pa se preslik može povezati s recentnim bojenjem interijera crkve. Dodavanje rasvjetnih tijela zakucavanjem čavličima, dodatno je pospješilo gubitak donjih slojeva polikromije. Nosilac se, sastavljen od nekoliko vertikalno spajanih komada drveta, razdvojio pa su se cijelom visinom skulpture pojavila razdvajanja i raslojavanja oslika. Pri dnu obiju skulptura pod utjecajem vlage otpala je preparacija te su oštećenja djelovanjem drvnih nametnika postala vidljiva. Uklanjanjem neprikladnih gipsanih ispuna na leđima skulptura, locirana su mjesta na kojima su bila postavljena izvorna krila. Izvorni sistem montiranja krila je dokumentiran, željezni dijelovi su očišćeni, zaštićeni premazivanjem otopinom *Paraloida* u acetonu te prekriveni smjesom piljevine u kožnom tutkalu.

Uklanjanje prethodnih neprimjerenih zahvata na skulpturama potrajalo je dulje od predviđenog. Na obje skulpture uklonjene su rekonstrukcije u gipsu i postav-

ljene su nove, rezbarene, uz kosolidaciju drva. Rezultati istraživanja provedenih 2006. i 2007. godine (analiza slikanih slojeva kroz mikropresjeke polikromije, XRF i FT-IR analiza pojedinih slojeva, UV snimka uzoraka polikromije) ukazali su na postojanje četiriju cjelovitih intervencija postavljanja preparacije i oslika, premda je djelomičnih osvježavanja inkarnata bilo i više. Provedenim analizama utvrđene su i razlike u postavljanju i debljini slikanih slojeva u prvoj i drugoj intervenciji. Različita razina oštećenja drvenog nosioca i izvorne polikromije uzrokovala je i razlike u postavljanju identičnih oslika (uvijek u paru) nakon prve intervencije. Zbog toga je donesena odluka o prezentaciji sloja prvog preslika, s obzirom na to da je izvorni sloj zlata i srebra na polimentu bio sačuvan samo u tragovima, osim za podnožje, gdje je izvorno srebro očuvano te prezentirano.

Pri uklanjanju višeslojnog preslika, razlike u očuvanosti te nanošenju, izoliranju i zaštiti prethodnih oslika uvjetovale su i različitu dinamiku rada na svakoj skulpturi. U pravilu, slikani sloj posljednje intervencije uklanjao se otapalima u gelu na bazi acetona i amonijaka. Prethodni slikani slojevi su zbog načina postavljanja i stupnja očuvanosti zahtijevali višestruke kombinacije otapala s nižom pH vrijednošću. Sloj druge intervencije, zbog specifičnog načina izrade, vrlo se teško uklanjao mehaničkim putem, pa je tom prigodom za omekšavanje preparacije korišten

polimer *Pemulen* u destiliranoj vodi, namješten na pH vrijednosti 6 i 8, ovisno o dijelu tretiranja. Dočišćeni slikani sloj premazan je zaštitnim slojem rastvora svijetlog šelaka u etilnom alkoholu. Na mjestima oštećenja, podloga slikanog sloja je rekonstruirana obrađenim tutkalno-krednim kitom, koji je također premazan otopinom šelaka u etilnom alkoholu. Kao posljednja faza zahvata izveden je retuš na dijelovima novopostavljene preparacije te djelomično na područjima vrlo ispranog starog slikanog sloja.

Boje korištene za izradu slikanih slojeva izrađene su trvenim pigmentima. Svakom se pigmentu na paleti dodavalo otapalo (mješavina otopine *Paraloida* B-72 u etilnom alkoholu, uz dodatak di-aceton alkohola) i vezivo do željene konzistencije. Slikani je sloj građen lazurno, postavljanjem podslika te gušćih gornjih slojeva boje.

r. e.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Batvači

Crkva Sv. Foške

Antika/srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 2164/1, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM VODNJANOM

Zbog alarmantnog stanja romaničkih zidnih slika u crkvi Sv. Foške kod sela Batvači zbog kapilarne vlage koja ugrožava slike, Konzervatorski odjel Ministarstva kulture RH u Puli, župa Sv. Blaža iz Vodnjana te uprava Grada Vodnjana pokrenuli su pripremne radove za rješavanje tog problema. S obzirom na indicije o postojanju arheološkog lokaliteta u okolici crkve, provedeno je arheološko sondiranje.

Prostor istraživanja podijeljen je na četiri sonde koje su raspoređene tako da su se dvije nalazile s južne strane, a po jedna sa sjeverne i istočne strane crkve.

Pronađeni su nalazi koji se mogu datirati od antičkog do novovjekovnog razdoblja. Antički nalazi odnose se na pokretni arheološki materijal, dok su oni nepokretnog karaktera izostali. Indirektne dokaze o postojanju antičke arhitekture na navedenom lokalitetu dobivamo u nalazima ulomaka građevinske opeke i tesera. Pri pokušaju datacije antičkog lokaliteta donekle nam mogu pomoći nalazi ulomka opeke koji nosi pečat radionice A. FAESONI AF, koja je vjerojatno funkcionirala tijekom 1. st. te nalaz novca cara Galijena iz 3. st.

Crkva Sv. Foške je, sudeći po rezultatima istraživanja prikupljenim pri sanaciji objekta, vjerojatno sagrađena potkraj 11. ili početkom 12. st. Lokalitet je vjerojatno bio

napušten od kasnoantičkog razdoblja do vremena gradnje sakralnog objekta. Međutim, prikupljeni pokretni arheološki nalazi ne mogu se vezati uz razvijeni srednji vijek.

U prilog srednjovjekovnom razdoblju funkcioniranja lokaliteta govori potpuni nedostatak grobnih priloga u grobnoj cjelini na sjevernoj strani crkve.

Nešto su brojniji nalazi koji se mogu datirati u kasno-srednjovjekovno i ranonovovjekovno razdoblje. Većina je spomenutih nalaza pronađena s južne strane crkve, na prostoru djelomično istražene prostorije. Ulomci keramičkih posuda uglavnom se mogu vezati uz 16. i 17. st., a takvu dataciju dodatno potkrepljuju numizmatički nalazi iz prve polovice 17. st. Spomenuti numizmatički nalazi pronađeni su na podnicama prostorije dograđene uz južni zid crkve, a takav kontekst njihova nalaza vjerojatno svjedoči o trenutku rušenja toga objekta. Pretpostavlja se da je rušenje te prostorije povezano s pregradnjama, prilikom kojih su povišeni bočni brodovi crkve i preuređeno je njezino pročelje. Sudeći prema pronađenim numizmatičkim nalazima, *terminus ante quem* tih pregradnji bila bi 1631. godina, a radovi su vjerojatno obavljani do sredine 17. st., što odgovara i dosadašnjim pretpostavkama.

j. v.

Slika 1. Batvači, crkva Sv. Foške, sonda 3 nakon istraživanja

Slika 2. Batvači, crkva Sv. Foške, sonda 1 nakon istraživanja, s građevinskim ostacima objekta prizidanim s južne strane crkve

Belec

Crkva Sv. Jurja

Početak 13. stoljeća, obnove do 18. stoljeća

BROJ DOSJEJA: 95, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2011. godini završeni su radovi na žbukanju unutrašnjosti crkve. Ožbukana je lađa, u prizemlju zvonika otučena je debela cementna žbuka, očišćena je površina kamena, sljubnice su zapunjene i ožbukane je svod. Svodno polje u osi broda, neposredno ispred trijumfalnog luka, zbog raspucanosti i promjene geometrije, razgrađeno je i ponovno sazidano.

Arhitektonski je snimljeno postojeće stanje krovne konstrukcije lađe, svetišta i sakristije, te ugovorena izrada izvedbenog projekta novog krovišta s izmijenjenom geometrijom i pokrovom od šindre, na što je dobivena suglasnost mjerodavnog Konzervatorskog odjela.

d. ml.

Sl. 1. Prizemlje zvonika prije radova

Sl. 2. Prizemlje zvonika poslije radova

Benkovac

Kličevica – Turnjina – pokretni arheološki nalazi
Srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2149/1, Zadar, Božidara Petranovića 1

PROGRAM PREMA UGOVORU SA ZAVIČAJNIM MUZEJOM BENKOVAC

Na konzervatorsko-restauratorsku obradu preuzeta su 72 arheološka predmeta izrađena od željeza (pojasne kopče, alke, noževi, potkove, čavli, srpovi, strelice) i bronce (aplike, praporci). Predmeti su fotografski dokumentirani prije i nakon obrade, mehanički očišćeni, konsolidirani, a oni

zaprimljeni u fragmentiranom obliku slijepjeni. Sve faze provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova pismeno su dokumentirane.

a. jo.

Slika 1. Benkovac, Kličevica – Turnjina – željezne strelice prije konzervatorsko-restauratorskih radova

Slika 2. Benkovac, Kličevica – Turnjina – željezne strelice nakon konzervatorsko-restauratorskih radova

Berek

Stari grad Garić Grad
Kasni srednji vijek

BROJ DOSJEA: 26/3, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Stari grad Garić Grad, jedan od najznačajnijih hrvatskih kasnosrednjovjekovnih burgova, nalazi se na obroncima Moslavačke gore, u neposrednoj blizini današnjeg Podgarića. Garić Grad se prvi put spominje kao kastrum 1256. godine, a bio je (gotovo u kontinuitetu) u posjedu zagrebačkih biskupa. Napušten je nakon osmanlijske provala 1545. godine i nakon toga nikada nije obnovljen.

Prve istražne i konzervatorsko-restauratorske radove na Garić Gradu proveli su Restauratorski zavod Hrvatske i Zavičajni muzej Moslavine od 1964. do 1973. te od 1977. do 1981. godine. Radovi su nastavljeni tek 2009. godine, a prioritet je bio izrada dokumentacije postojećeg stanja središnje kule (snimljena metodom 3D laserskog skeniranja), sječa guste vegetacije unutar i oko gradskih zidina te gradnja novog pristupnog mosta. Tijekom 2010. godine provedena su revizijska arheološka istraživanja sjevernog platoa starog grada s ciljem potvrde rezultata radova iz 1964. godine, usklađen je katalog arhitektonskih profilacija (1969. i 1971. godine; arhiv HRZ-a) s postojećim stanjem (tj. s komadima koji nisu odneseni s lokaliteta) te se počelo

s pripremnim radovima za nadolazeće konzervatorsko-restauratorske građevinske radove na središnjoj kuli. Cijeli sjeverni plato i otkriveni najniži dijelovi središnje kule snimljeni su metodom 3D laserskog skeniranja (Vektra d.o.o.) te su fotografski dokumentirani s kopna i iz zraka. Izrađena je cjelokupna nacrtana dokumentacija koja je usklađena s postojećom (1961. i 1971.).

Iako su sredstva, koja je odobrilo Ministarstvo kulture RH za 2011. godinu, bila namijenjena daljnjim arheološkim istraživanjima te radovima na konstruktivnoj sanaciji, ta su sredstva, uz odobrenje Konzervatorskog odjela u Bjelovaru i ovlaštenih osoba u HRZ-u, preusmjerena na izradu arhitektonske dokumentacije središnje kule zbog njezina alarmantno lošeg stanja. Godine 2011. izrađen je glavni projekt krovništva s proračunima mehaničke otpornosti i stabilnosti konstrukcije (Vektra d.o.o.) u skladu s komparativnim rješenjima drugih kasnosrednjovjekovnih gradova na širem europskom prostoru. Ujedno su 2011. godine nastavljena povijesno-arhivska istraživanja.

t. p.

Slika 1. Podgarić, stari grad Garić Grad – *screenshot* modela rekonstruirane središnje kule

Slika 2. Podgarić, stari grad Garić Grad – *screenshot* modela krovništva središnje kule

Bobovišća

Župna crkva Sv. Jurja

Gospa od Karmela sa sv. Ivanom Krstiteljem i dušama od Čistilišta

Antonio Grapinelli, oko 1733. g.

Ulje na platnu, 115 x 195 cm

BROJ DOSJEA: 1921/2, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltarna pala A. Grapinellija s bočnog oltara župne crkve Sv. Jurja dopremljena je u radionicu Hrvatskog restauratorskog zavoda u Splitu nakon urušavanja krova crkve. Pregledom i ispitivanjima zatečenog stanja pale utvrđeni su tragovi dvaju prijašnjih restauratorskih zahvata koji su izmijenili izvorni izgled slike.

Neprimjerena abrazivna metoda uklanjanja laka u prvom zahvatu uzrokovala je ispiranje veziva i pigmenta iz bojenog sloja. Kako bi se nastala šteta prikrlila, u naknadnoj su intervenciji oštećene površine lazurno preslikane, prateći oblike i tonalitet izvornika. Može se reći da je tim zahvatom slika bila „osvježena“ lazurama, s iznimkom zone neba gdje je izvornik preslikan plavom bojom. U drugoj intervenciji sva su oštećenja platna, osnove i slikanog sloja bila zapunjena kitom zrnate teksture, često prekrivajući i izvornik. Retuš je zatim bio izveden pastoznim nanosima, a zona neba ponovo je preslikana slojem uljane boje. Slika je potom bila prekrivena slojem završnog laka na bazi terpentinskih smola.

Znatna količina površinske nečistoće s vremenom se čvrsto vezala za sloj laka, pa uobičajene metode čišćenja nisu bile učinkovite za njezino uklanjanje. Problem čišćenja slike uspješno je riješen primjenom emulzija na bazi

Pemulena TR2. Po sastavu kopolimer poliakrilne kiseline sličan *Carbopolu*, umrežene dugolančanim metakrilatom, *Pemulena TR2* učinkovito se primjenjuje za pripremu emulzija ulja u vodi, bez nužnosti dodavanja sapuna ili tenzida. Za potpuno uklanjanje slojeva nečistoće i laka, kao i preslika iz prethodnih zahvata, upotrijebljene su emulzije sastavljene od vodenog gela na bazi *Pemulena TR2* i benzil alkohola. Svojstva emulzija modificirana su namještanjem pH vrijednosti te dodavanjem kelata i tenzida. Čišćenje tim tipom emulzija omogućilo je kombinirano djelovanje vode, otapala, kelata, tenzida i fizikalne snage polimera, uz istovremeno zadržavanje pH vrijednosti u intervalu koji nije opasan za slikani sloj.

Slika je nakon čišćenja izravnata u priručnoj komori za vlaženje, rekonstruirani su nedostajući dijelovi platna te je podstavljena novim platnom. Oštećenja osnove rekonstruirana su toniranom tutkalno-krednom preparacijom, uz dodatak male količine lanenog ulja. Usljedio je podslik gvaš bojama, nanošenje zaštitnog sloja laka na bazi damar smole, retuš pigmentima vezanima kanadskim balzomom te nanošenje završnog sloja laka na bazi akrilnih smola.

z. l.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Bok Palanječki

Kapela Sv. Petra i Pavla

1. Predaja ključeva sv. Petru, nepoznati slikar, druga pol. 18. st., ulje na platnu, 105 x 54 cm
2. Sv. Petar, nepoznati slikar, druga pol. 18. st., ulje na platnu, 83 x 55 cm
3. Sv. Pavao, nepoznati slikar, druga pol. 18. st., ulje na platnu, 54 x 55 cm

BROJ DOSJEA: 7744, 7745, 7746, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slike nepoznatog autora *Sv. Petar* i *Sv. Pavao* nalazile su se na glavnom oltaru drvene kapele Sv. Petra i Pavla u Boku Palanječkom, dok je slika *Predaja ključeva sv. Petru* bila smještena na desnom bočnom zidu kod ulaza u kapelu. U sklopu programa „Preventivna zaštita, konzerviranje i restauriranje sakralnog inventara na području Zagrebačke nadbiskupije“ u 2011. godini na slikama je u Zavodu proveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat. Nakon pregleda umjetnina te ispitivanja površine u UV dijelu spektra, ustanovljeno je da su slike s oltara bile podvrgnute prijašnjim zahvatima popravaka, zbog čega je bio nanesen i preslik. Površina slika bila je prekrivena slojem požutjelog laka i mrežom krakelira. Na dijelovima, naročito uz donje rubove, preparacija i slikani sloj su nedostajali. Na slici *Sv. Pavao* zatečene su i sitnije perforacije platna u središnjem dijelu. Slika *Predaja ključeva sv. Petru* nije bila preslikana, no uočena su oštećenja platnenog nosioca zbog načina na koji je bila napeta na podokvir – tutkalom je bila zalijepljena na podokvir od hrastovine čije su promjene uzrokovala pucanje platna. Stoga se pristupilo zahtjevnoj demontaži podokvira; letvice

su stanjivane piljenjem i dlijetom, dok nisu u cijelosti uklonjene. Slike su nakon demontaže očišćene s poledine, a s lica je uklonjen sloj požutjelog laka. Izvedena je konsolidacija nestabilnih slojeva osnove i slikanog sloja te ravnanje nosioca na niskotlačnom toplinskom vakuumskom stolu. Na mjestima gdje je nosilac nedostajao, umetnute su intarzije platna sličnog tkanja, a poderotine su sanirane lijepljenjem. Budući da su rubovi platna slika s oltara bili oslabljeni i trošni, ojačani su metodom podstavljanja trakama (*strip-lining*), dok je slika *Predaja ključeva sv. Petru* podložena novim lanenim platnom, jer nije ni imala rubove. Slike su napete na nove drvene podokvire s klinovima prilagođene izvornim formatima slika. Slijedila je nadoknada nedostajućih slojeva slike – krediranje toniranim kitom te podlaganje lokalnog tona gvaš bojama. Potom je nanesen sloj laka na bazi mastiks smole, a zatim i završni retuš. Poledina slika zaštićena je beskiselinskim kartonom, nakon čega su djela pohranjena u čuvaonici Biskupskog dvora u Sisku.

i. sa.

Slika 1. *Predaja ključeva sv. Petru*, prije radova

Slika 2. *Predaja ključeva sv. Petru*, nakon radova

Buje

Kula Sv. Martina
Srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 2116, Svetvinčenat, Juršići 7
PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM BUJAMA

Peterokutna kula Sv. Martina nalazi se na najistaknutijoj zapadnoj točki povijesne urbane jezgre grada Buja. Kula je bila dio sustava srednjovjekovnih gradskih fortifikacija koje su opasavale naselje, a izgledom se izdvajala od ostalih, klasičnih četverokutnih kula.

Kula Sv. Martina do polovice 20. st. korištena je kao stambeni objekt, a onda biva napuštena i prepuštena postupnom propadanju. Unutrašnjost kule, koja je u cijelosti istraжена, u tlocrtu je peterokutna, maksimalnih dimenzija 4 x 5 m. Ispred kule istražen je raspoloživ prostor između istočnog zida kule i sjevernog zida kuće na k. č. 76 k. o. Buje.

Na početku istraživanja trebalo je ukloniti površinski sloj tamne zemlje s dosta recentnog otpada (SJ 1). Ispod toga sloja došlo se do sloja smečkaste zemlje (SJ 2) s nalazima koji se mogu datirati u 18. ili 19. st., a koji su vezani uz razdoblje funkcioniranja kule kao stambenog

objekta. Ono što je osobito zanimljivo je potpuni nedostatak pokretnih arheoloških nalaza koji bi prethodili spomenutom razdoblju. Naime, ispod SJ 2 pojavljuju se nasipi glinovite zemlje u kojima potpuno nedostaje pokretni arheološki materijal.

Ispred kule, ispod površinskih slojeva s recentnim otpadom (SJ 17) dolazi se do sloja tamnije zemlje u kojoj se uglavnom pronalazi pokretni arheološki materijal koji se može datirati u 18. i 19. st., a povezan je s polukružnim zidom krušne peći koja je pripadala kući na k. č. 76 k. o. Buje.

Arheološka istraživanja provedena u unutrašnjosti kule Sv. Martina u Bujama nažalost nisu rezultirala velikim brojem novih nalaza koji bi poslužili u procjeni datacije gradnje objekta.

j. v.

Slika 1. Buje, kula Sv. Martina, pogled na kulu sa sjevera

Slika 2. Buje, kula Sv. Martina, pogled na polukružni dio krušne peći iz susjedne kuće

Buje

Mazurija
Novi vijek

BROJ DOSJEA: 2157, Svetvinčenat, Juršići 7
PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM BUJE

Zbog izrade urbanističko-prostornog plana uređenja područja Mazurija, na kojem se otvara nova gospodarska zona, obavljeno je arheološko rekognosciranje područja Mazurija kod Buja tijekom kolovoza 2011. godine.

Nakon provedenog terenskog pregleda, može se sa sigurnošću utvrditi da na navedenom prostoru ne postoje materijalni ostaci koji bi se mogli pripisati arheološkim populacijama (pokretni i nepokretni kulturni materijal) iz prapovijesti, antike i srednjeg vijeka, dok u široj zoni nalazimo veći broj objekata graditeljske baštine te potencijalne arheološke lokalitete. U neposrednoj blizini, sjeverno od područja Mazurija, uzdiže se gradina Markovac na kojoj je potvrđena prisutnost bedema i prapovijesne keramike. Također arheološki nalazi poput prapovijesne i antičke keramike prisutni su na prostoru Kaldanije, Fratrije i Kaštela koji se također nalaze relativno blizu.

Slika 1. Mazurija, područje pregleda

Slika 2. Mazurija, trasa Parenzane

Dio trase Parenzane koji prolazi kroz zapadni i sjeverozapadni dio pregledanog područja potrebno je zaštititi od svakog oblika ugroženosti. Prije bilo kakvih radova i zahvata u prostoru, treba zatražiti posebne uvjete od Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture RH u Puli jer trasa Parenzane pripada kulturnoj baštini ne samo hrvatskog dijela Istre nego i slovenskog i talijanskog dijela.

Zabilježeno je nekoliko suhozida koji imaju ambijentalnu vrijednost kultiviranog krajolika te dva oveća kamena, pravilno položena iznad tla, kojima se ne može sa sigurnošću odrediti namjena. S obzirom na rezultate terenskog pregleda i blizinu arheoloških lokaliteta, navedeni prostor je najvjerojatnije korišten kao prostor za ispašu.

i. pl.

Buzet

Crkva Sv. Jurja mučenika
Sv. Andrija, sv. Juraj i sv. Lucija
Nepoznati autor, 1612.–1614. g.
Ulje na platnu, 368 x 184 cm

BROJ DOSJEA: 7655, Zagreb, Zmajevac 8
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Sv. Andrija, sv. Juraj i sv. Lucija* smještena je na zidu crkve Sv. Jurja bočno od glavnog oltara, dok se s njegove druge strane nalazi slika *Sv. Barbara, sv. Apolonija, sv. Šimun i sv. Longin*. Pretpostavlja se da su slike, zajedno s oltarnom palom koja prikazuje Bogorodicu s Djetetom okruženu medaljonima s otajstvima Ružarija (*Bogorodica od sv. Ružarija*), djelo istoga autora, nastale nakon obnove crkve početkom 17. stoljeća te čine jedinstvenu cjelinu s obzirom na položaj svetaca na bočnim slikama koji su prikazani u poluprofilu, okrenuti prema Bogorodici. Prema grbu obitelji Priuli koji je naslikan uz donji rub oltarne pale, slike se datiraju u vrijeme kad je Francesco Priuli bio providur i isljednik za Istru, između 1612. i 1614. godine ili neposredno nakon toga.

Zbog nestabilnosti slikanog sloja, slika je *in situ* primarno konzervirana. U Zavodu su pregledom stanja uočena raznovrsna oštećenja te velike površine s preslicima.

Oslabljena preparacija i vezivo uzrokovali su otpadanje slikanog sloja, naročito u središnjem dijelu koji je u manjoj mjeri od gornjega dijela slike bio preslikan. Također, lakune različitih veličina i osipajući lak prekrivali su ponajviše središnji dio slike. Rubovi platna bili su oštećeni zbog neadekvatnog načina učvršćivanja slike – platno je bez podokvira, kovanim čavlama bilo pričvršćeno za drvenu oplatu oltara.

Zbog lošega stanja izvornih slojeva, odlučeno je da se preslici sačuvaju. Uklonjeni su površinska prljavština i požutjeli lak. Platno je izravnato na toplinskom vakuumskom stolu, a potom je slika podstavljena novim lanenim platnom. Rekonstrukcija oštećene preparacije izvedena je toniranim kitom. Slika je napeta na novi drveni klinasti podokvir, završno lakirana i retuširana smolnim bojama.

v. p.

Slika 1. Prije radova
Slika 2. Nakon radova

Buzet

Petrapilosa

Prapovijest/srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 2091, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM BUZETOM

Tijekom 2011. nastavljeni su radovi konstruktivne i građevinske sanacije najugroženijih dijelova srednjovjekovne utvrde Petrapilosa, kod sela Rušnjak, nedaleko od Buzeta. Ovogodišnji su radovi bili usmjereni na južni zid palasa i glavne kule utvrde, a prilikom njihove pripreme bilo je nužno provesti i arheološka istraživanja.

Ovogodišnja istraživanja provodila su se na prostoru Sektora II, u kvadrantima D5, E3-E5 i F3-F5, odnosno obuhvaćen je prostor između ulaza u prostor palasa i njegova pregradnog zida te prostor uz južni zid palasa, ukupne površine 64 m². Iskopavanje je obavljeno u cilju prikupljanja kamena za potrebe građevinske sanacije te daljnjeg prikupljanja podataka o stratigrafiji nalazišta.

Vrlo složena i dugotrajna stratigrafska sekvenca registrirana na tom lokalitetu pokriva razdoblje od razvijenog srednjeg vijeka do ranog novog vijeka. Pronađeni su i malobrojni nalazi koji pripadaju prapovijesnom, odnosno brončanom dobu.

Osim relativnokronoloških odnosa, prikupljeni nalazi omogućuju i apsolutnokronološko datiranje slojeva zastupljenih u stratigrafskoj sekvenci Petrapilose. Najstariji se sloj (SJ 1031), s obzirom na malu količinu prikupljenih pokretnih arheoloških nalaza, može okvirno datirati u brončano doba, odnosno u drugo tisućljeće prije Krista. Količina pokretnog arheološkog materijala prikupljenog u srednjovjekovnim slojevima omogućila je njihovo preciznije datiranje. Radiokarbonska analiza provedena na uzorku ugljena iz najstarijeg srednjovjekovnog sloja (SJ 1030) pokazala je da je najvjerojatnija datacija izuzetog uzorka druga polovica 11. stoljeća.

Sljedeći, vrlo važan podatak o apsolutnom datiranju može se iščitati iz sloja paljevine SJ 1037. U tom je sloju pronađen srebrni denar akvilejskog patrijarha Gregorija di Montelonga koji je vladao od 1251. do 1269. godine. Razdoblje njegove vladavine stoga je *terminus ante quem* tog sloja koji vrlo vjerojatno korespondira s određenim rušilačkim činom kojemu je utvrda bila podvrgnuta. Kako nam je iz povijesnih izvora poznato da je utvrda rušena 1274., čini se realnom pretpostavka da je taj sloj nastao kao posljedica spomenutih rušenja. Prema iznesenom zaključku, slojevi između SJ 1030 i SJ 1037, odnosno slojevi SJ 1029 i 1039 mogu se okvirno datirati u 12. stoljeće. Tu pretpostavku potvrđuje i numizmatički nalaz u sloju SJ 1039. Riječ je o srebrnom denaru mletačkog dužda Orija Malipiera koji je vladao između 1178. i 1192. godine.

Slojeve koji se počinju pojavljivati iznad SJ 1037 može se datirati uz pomoć prikupljenih ulomaka uvezenog skupocjenijeg glaziranog posuda. Takvo posuđe je novitet kasnog srednjeg vijeka, a za njega postoje već dobro razrađene tipologije i kronologije. Posljednji, odnosno najviši slojevi ponovno odgovaraju razdobljima destrukcije. Korespondiraju s vremenom napuštanja utvrde, a pronađeni paljevinski sloj SJ 1006 potvrđuje pretpostavke o požaru koji je utvrdu zahvatio dvadesetih godina 17. st. i okončao proces njezina napuštanja.

Svi arheološki radovi prethodili su konzervatorsko-restauratorskim zahvatima na južnom zidu glavne kule i palasa utvrde.

j. v.

Slika 1. Buzet, Petrapilosa, pogled na utvrdu s istočne strane

Slika 2. Buzet, Petrapilosa, primjeri grubih kuhinjskih lonaca pronađenih u SJ 1029, stanje prije provedene restauracije

Cavtat

Kuća Bukovac, Muzeji i galerije Konavala

1. Studija stare dame, Vlaho Bukovac, 19. st., ugljen na papiru, 59,6 x 47,5 cm
2. Portreti dr. Bendonija i Mengola, Vlaho Bukovac, 19. st., olovka na papiru, 24 x 32 cm
3. Skica za portret Iva Račića, Vlaho Bukovac, 19. st., olovka na papiru, 27,5 x 23 cm
4. Portret Paska Sukna, Vlaho Bukovac, 19. st., olovka na papiru, 28 x 23 cm

BROJ DOSJEA: 1828/4, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na četiri crteža Vlaho Bukovca iz muzeja *Kuća Bukovac* u 2011. godini u Zavodu je proveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat. Crteži su izvedeni olovkom ili ugljenom na tvorničkom papiru vrlo slabe kvalitete. Oštećenja u vidu manjih poderotina, nedostataka papira, smeđih mrlja te blage zahvaćenosti plijesnima po cijeloj površini bila su prisutna u određenoj mjeri na svim crtežima. Na poledini crteža nalazile su se naljepnice s podacima i ljubičasti pečat umjetničke galerije. Na nekima su inventurni brojevi napisani kemijskom olovkom ili drvenom bojom na papiru crteža.

Sa svih crteža uklonjene su površinske nečisti mekom četkom i *Wishab* spužvom te skalpelom. Da bi se spriječilo daljnje stvaranje plijesni, crteži su dezinficirani 0,5%-tnim ortofenilfenolom u etilnom alkoholu. Laganim vlaženjem i organskim otapalima uz pomoć vakuuma uklonjene su naljepnice i trake s poledina (za smeđe trake upotrijebljena je voda i vodena para iz ultrasoničnog ovlaživača, dok su ljepljive trake */selotejp/* uklonjene acetonskim parama). Pečatna je tinta ublažena na vakuumskom stolu izvlačenjem na bugaćicu, i to tako da je najprije upotrijebljena destilirana voda, a zatim aceton. Postupak je ponavljan sve dok na bugaćici više nije bio vidljivog traga boje. Sva su otapala detaljno isprana toplom vodom, tehnikom plutanja na ploči u kadi. Nakon postupka pranja pristupilo se neutralizaciji kalcij-hidroksidom (pH9).

Crteže olovkom s izraženim starosnim mrljama (*foxing*) trebalo je izbijeliti. To je izvedeno tehnikom bijeljenja na suncu, pod UV folijom, s vrlo dobrim rezultatima. Rubovi crteža ojačani su 9-gramskim japanskim papirom *Tengujom* i metil-celuloznim ljeplivom *Tylosa MH 300P* na rasvjetnom stolu. Na mjestima gdje je crtež nedostajao, izveden je retuš pastelima.

Prljavoća na crtežu *Studija stare dame* izvlačena je mokrim tretmanom na vakuumskom stolu. S prednje strane, crnim markerom na *Melinex* foliji ocrtan je oblik crteža da bi se prikaz zaštitio tijekom postupka. Crtež je potom postavljen preko bugaćice na vakuumski stol, lice je prekriveno *Melinex* folijom, te je poprskan otopinom etilnog alkohola i vode u omjeru 1:1. Postupak je ponavljan više puta, a margine su nakon toga očišćene gelom *Tylose* uz nanošenje amonijaka mekom četkom. Nakon sušenja, crtež je vlažen ultrasoničnim umidifikatorom u komori da bi se opustio. Na margine su ljeplivom *Tylose* zalijepljene trake 17-gramskog japanskog papira te je istim ljeplivom crtež trakama postavljen na drveni okvir radi sušenja. Izravnat je bez izravnog dodira s drugim materijalima. Svi tretirani crteži pohranjeni su u paspartue i vraćeni vlasniku.

Sam. se

Slika 1. *Studija stare dame*, prije radova

Slika 2. *Studija stare dame*, nakon radova

Cerovlje

Possert

Kasni srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 1896, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološka istraživanja provedena 2011. za cilj su imala daljnje definiranje dosad nepoznatih arhitektonskih dijelova utvrde, no prije svega prikupljanje građevinskog materijala, odnosno urušenog kamenja zidova potrebnog za planirane građevinske zahvate.

Kako su u prethodne tri arheološke kampanje definirani gabariti palasa utvrde te je utvrđeno da se u njegovu nastavku prema zapadu nalazilo manje unutarnje dvorište, odlučeno je da se nastavi s istraživanjem prostora palasa, a u prostoru opkopa utvrde sa sjeverne strane unutarnjeg dvorišta s istraživanjem slojeva koji nisu bili iskopani u prethodnim istraživačkim kampanjama. Tako su u Sektoru II istraženi kvadranti B1 i B2 te u Sektoru I kvadrant F3.

Istraživanjima provedenim u unutrašnjosti palasa uglavnom se prikupio potreban građevinski materijal, dok su pokretni arheološki nalazi bili iznimno rijetki. Istražen je prostor uz južni zid palasa (SJ 4A), na kojemu nisu sačuvani nikakvi otvori, što je i razumljivo ako znamo da njegova sačuvana visina doseže najviše jedan metar. Situacija s iznimno malom količinom pokretnog arheološkog materijala u unutrašnjosti palasa poznata je i iz prethodnih istraživanja. To bi se moglo objasniti činjenicom da je unutrašnjost zgrade bila detaljno ispražnjena prije njezina napuštanja i da je u vrijeme rušenja bila potpuno prazna.

Istraženi prostor opkopa utvrde donosi potpuno drukčiju sliku. Na tom je dijelu iskopa istražen tek najdublji arheološki sloj koji tijekom prethodnih kampanja nije bio iskopan. Riječ je o sloju SJ 41, nad matičnom stijenom, na približno 2,5 m od današnje hodne razine. S obzirom na istraženi prostor, u sloju je pronađeno razmjerno mnogo

pokretnog arheološkog materijala. Riječ je prije svega o ulomcima grubog kuhinjskog te luksuznijeg glaziranog stolnog posuđa. Osim toga, pronađena je i manja količina željeznih čavala. Sav pronađeni materijal može se datirati u razdoblje od 14. do 17. stoljeća.

Glavnina financijskih sredstava usmjerena je na građevinsku sanaciju južnog zida kule. Zid se prije početka građevinskih radova nalazio u izrazito lošem stanju, što se osobito odnosi na gornje dijelove zida i zidne perforacije.

Najprije je načinjen projekt skele s posebnom obradom spajanja i učvršćivanja skele na statički ugrožen dio građevine. Nakon montaže skele s vanjske i unutarnje strane zida (181 m²) pristupilo se uklanjanju bršljana. Slijedila je demontaža nestabilnog dijela kruništa s čišćenjem veziva i kruništa, zatim zidanje mase zida žbukom spravljenom od živog vapna te završna rekonstrukcija kruništa u visini od 30 cm sa žbukom od hidrauličkog vapna. Zatim su rekonstruirane sačuvane puškarnice i prozori na unutarnjem i vanjskom plaštu zida te zidni plašt koji je bio osobito oštećen u gornjim dijelovima zida. Na trojim sačuvanim vratima kojima se nekoć komuniciralo između palasa i kule, bilo je potrebno rekonstruirati špalete i demontirati postojeće te montirati nove erte izrađene od odgovarajućeg materijala. Na većini prozora trebalo je zamijeniti postojeće erte.

Rekonstrukcija je izvedena hidrauličkom žbukom. Zidanje srušenih dijelova izvedeno je originalnim materijalom prikupljenim u vrijeme arheoloških istraživanja prošle i ove godine.

j. v.

Slika 1. Cerovlje, Possert, pogled na utvrdu s istoka nakon dovršenih konzervatorsko-restauratorskih radova na južnom zidu glavne kule

Slika 2. Cerovlje, Possert, ulomak oboda zdjelice iz skupine kasne arhajske gravirane keramike

Cres

Muzej samostana Sv. Franje
Odmor na bijegu u Egipat
Nepoznati autor, početak 17. st.
Ulje na platnu, 72 x 108 cm

BROJ DOSJEA: 1908/5, Rijeka, Užarska 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika nepoznatoga autora iz zbirke Muzeja franjevačkog samostana u Cresu prikazuje Svetu obitelj dok se odmara na bijegu u Egipat, s anđelima koji beru plodove i nude ih Isusu i Djevici Mariji. Platno slike zatečeno je u oksidiranom stanju, kruto i deformirano, s brojnim mehaničkim oštećenjima te dublirano škrobnim ljepljom na novo platno grubljeg tkanja i debljih niti. Rubovi slike bili su odrezani, ravnim i pravilnim rezom. Na brojnim mjestima slikani sloj i preparacija otpali su od nosioca, a uz mehanička oštećenja platna i rubove slike bili su nestabilni i odignuti od nosioca. Mreža izraženih krakelira prekrivala je dijelove slike. Vidljivi su bili zakiti, grubo i neuredno nanoseni te preslici i potamnjeni retuši. Na pojedinim dijelovima slikanog sloja došlo je do kemijskih promjena sastava boje, što je uzrokovalo promjenu i tamnjenje tonova. Zaštitni je sloj oksidirao i bio prekriven gustim slojem površinske nečistoće. Slika je bila napeta na podokvir novije, jednostavne izrade te uokvirena drvenim profiliranim monokromnim ukrasnim okvirom. Drvo je bilo crvotočno, sasušeno, a kutovi okvira raspucani.

Godine 2010. slika je dopremljena u Restauratorski odjel u Rijeci. Dokumentirano je zatečeno stanje. S poledine je uklonjena nataložena prašina i zaštitna kartonska ljepenka. Na drvenim elementima provedena je dezinfekcija. Konzervatorska istraživanja obuhvatila su detaljan pregled slike optičkim pomagalicama i mikroskopom pod dnevnim, kosim te u UV i IC dijelu spektra. Laboratorijske analize

provedene su na šest uzoraka slikanih slojeva, a potom su provedene probe topivosti za uklanjanje prljavštine i naknadno nanosenih slojeva. Sondiranjem je utvrđeno stvarno stanje očuvanosti slikanog sloja. Sloj površinske nečistoće i oksidirani lak uklonjeni su sa slikanog sloja, koji je zatim preventivno zaštićen japanskim papirom. Nakon što je slika demontirana s podokvira, uklonjeno je staro platno kojim je bila podložena. S poledine su zatim uklonjene zakrpe, površinske nečistoće i ostaci ljepila. Nestabilni dijelovi preparacije i slikanog sloja su konsolidirani. Platneni nosilac je izravnat, a nedostajući dijelovi reintegrirani prepariranim platnom sličnog tkanja i debljine niti. Izvorno je platno podloženo novim i napeto na novi drveni podokvir s istakom i kutnim klinovima za rastezanje. Otpala preparacija rekonstruirana je kitom nanošenim kistom, imitirajući strukturu izvornog sloja. Retuš oštećenja izveden je u dvije faze: pokrivnom bojom i završni retuš lazurama. Potom je prskanjem nanosen lak.

Na ukrasnom okviru radovi su obuhvatili dezinfekciju, stolarsku sanaciju, uklanjanje površinske nečistoće, rekonstrukciju, krediranje i retuš oštećenja te lakiranje. Slika je postavljena u ukrasni okvir, a s poledine je zaštićena kartonom. Sve su faze konzervatorsko-restauratorskih radova dokumentirane. Umjetnina je prije transporta zaštićena folijom sa zračnim jastucima te vraćena vlasniku.

g. b.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Čakovec

Franjevačka crkva Sv. Nikole biskupa
 Arkandeo Gabrijel
 Josip Straub, oko 1746. g.
 Drvo, pozlačeno, polikromirano, 154 x 81 x 47 cm

BROJ DOSJEA: 7645, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S FRANJEVAČKIM SAMOSTANOM SV. NIKOLE U ČAKOVCU

Glavni oltar Sv. Nikole rad je mariborskoga majstora Josipa Strauba čijoj se radionici pripisuju i sve skulpture na njemu. Monumentalna arhitektura oltara baroknih oblika zauzima cijelo svetište. U središnjem dijelu oltara nalazi se pala sv. Nikole, a s njezine lijeve i desne strane, između snažnih stupova u konveksno-konkavnoj izmjeni, smještene su velike skulpture crkvenih otaca (sv. Georgije, sv. Ambrozije, sv. Jeronim i sv. Augustin). Naatici glavnog oltara šest drvenih, pozlaćenih i polikromiranih skulptura okružuje sliku Sv. obitelji – to su sjedeće skulpture alegorijskih prikaza Ufanja i Ljubavi te četiri stojeće skulpture arkandela (Mihael, Gabrijel, Rafael i Urijel (?)).

Na zaobljenom segmentnom zabatu oltara nalaze se dvije manje skulpture lebdećih anđela.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na četiri skulpture središnje zone oltara dovršeni su 2006. godine, a 2008. počeli su radovi naatici. Skulptura arkandela Gabrijela dopremljena je u Zavod potkraj 2010. godine s vidljivim oštećenjima drvenog nosioca crvotočinom te nestabilnom i mjestimično otpalom preparacijom, ponajviše na

istaknutim prevratima draperije. Pozlata je bila istanjena, ponegdje preslikana ili nadomještjena broncom u prahu koja je posve oksidirala. Inkarnat je bio taman i višekratno preslikan. Skulpturi su nedostajali dijelovi draperije, prsti desne ruke i veći dio lijeve ruke.

Tijekom 2011. godine proveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat na skulpturi koji je obuhvatio: konsolidaciju drvenog nosioca degradiranog crvotočinom, podljepljivanje odignute preparacije tutkalom otopinom, uklanjanje premaza broncom na pozlati draperije te površinske nečistoće i potamnjelog laka s inkarnata. U prijašnjoj intervenciji neprikladno pričvršćena, lijeva je šaka odvojena od podlaktice. U lipovu drvetu rekonstruirani su nedostajući dijelovi i učvršćeni na pripadajuća mjesta. Na pozlačenoj draperiji oštećenja su zatvorena kitanjem, postavljena je obrađena kredno-tutkalna preparacija. Nadoknada pozlate izvedena je zlatom u listićima na bolusnoj osnovi, a dijelovi matirane pozlate retuširani su zlatom u prahu. Izveden je retuš oštećenja inkarnata.

s. h.

Slika 1. Prije radova
 Slika 2. Nakon radova

Ćelopeci

Crkva Sv. Vićenca

Ulomci arhitekture oltara

Nepoznati autor, 16. st.

Drvo, polikromirano, pozlačeno, 35 x 239 cm, 26 x 239 cm

BROJ DOSJEA: 2084/2, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S DOMINIKANSKIM SAMOSTANOM U DUBROVNIKU

Dva ulomka oltarne arhitekture pronađena su u prostoru nekadašnjeg dominikanskog samostana u Ćelopecima, no nije poznato jesu li izvorno pripadali nekom od oltara crkve Sv. Vićenca. Prema obliku, može se zaključiti da je riječ o središnjem dijelu arhitrava.

Oba ulomka rađena su jednakom tehnologijom: na dasci osnove aplicirani su rezbarija i ukrasni profili. Rezbarija je lijepljena, a ukrasni profili su dodatno učvršćeni kovanim čavlima. Drvena je plastika pozlačena na polimentu, a osnovu čini plavi polikromirani sloj. Cjelovitije sačuvan ulomak je kvalitetan rad s minuciozno izvedenom rezbarijom. Ukrasni motivi cvijeća, lišća i palmeta te motiv ptica koje jedu iz kantarosa oblikovani su preciznim i oštrim rezovima u plitkom reljefu.

Aktivna biološka infestacija drvenog nosioca ulomaka uzrokovala je smanjenje čvrstoće materijala i degradaciju dijelova rezbarene plastike i ukrasnih profila. Popuštanje lijepljenih spojeva i korozija čavala dodatno su pridonijeli gubitku dekorativnih elemenata. Slabljenje kohezivnih i adhezivnih veza rezultiralo je delaminacijom slojeva, posvuda prisutnim odignućima, ljuskanjima i pulverizacijom osnove, pozlate i polikromije. Površina je bila prekrivena slojem prljavštine.

Dezinsekcija je izvedena kontaktnim insekticidom. Odignuti slojevi osnove, polikromije i pozlate podlijepljeni su injektiranjem vodene disperzije. Površinska nečistoća uklonjena je korištenjem otapala u gelu. Drveni je nosilac konsolidiran lokalno, injektiranjem otopine akrilata. Nedostajući dijelovi rezbarene plastike su, ovisno o tipu oštećenja, nadomješteni korištenjem štapića drva balse ili su zapunjeni kitom na bazi plutenog granulata i veziva. Retuš je izveden tako da su vidljiva polja bijele osnove lokalno integrirana s okolnim tonom polikromije ili pozlate, korištenjem pigmenata u prahu vezanima otopinom akrilata. Rekonstrukcije izvedene u drvu balse i zone zapunjene kitom tonski su usklađene sa zatečenom lokalnom bojom drvenog nosioca. Na retuširane zone nanesen je zaštitni završni lak. Provedeni zahvat na umjetnini prije svega je bio usmjeren na stabiliziranje zatečenog stanja i konsolidaciju materijala. Stupanj rekonstrukcije oblika i retuša oslika s pozlatom izveden je u najmanjoj mjeri, tek koliko je nužno za nesmetano sagledavanje likovne cjeline ulomaka.

n. 1.

Slika 1. Ulomak 1, prije radova

Slika 2. Ulomak 2, nakon radova

Donja Voća

Kapela Sv. Tome

Glavni oltar, 1736. g.

Drvo, rezbareno, polikromirano, 425 x 33 x 120 cm

BROJ DOSJEA: 44.1.1., Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Godine 1736. u kapelu Sv. Tome postavljen je barokni retabl. Konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru provedeni su od 2006. do 2011. godine u tri faze: 1) istraživanje slikanog sloja i preventivno podljepljivanje, 2) konsolidacija drvenog nosioca i dezinfekcija, 3) rekonstrukcija nedostajućih dijelova, uklanjanje preslika, lakova i površinske nečistoće te nadoknada polikromije i pozlate. Konzervatorska istraživanja ukazala su na postojanje nekoliko preslika na izvornom sloju posrebrjenja – s lazurno slikanom mramorizacijom, a na nekim dijelovima i novijeg sloja vrlo tvrde krede. Probama čišćenja i uklanjanja naknadno nanesenih slojeva oštećen je izvorni sloj. Stoga je odlučeno da će se oltar prezentirati u sloju posljednjeg uljanog preslika s kraja 19. stoljeća.

Oltar je bio u vrlo lošem stanju. Crvotočinom uništeni drveni nosilac konsolidiran je *Paraloidom*, nedostajući dijelovi rekonstruirani su u lipovu drvetu, a na oslabljenim mjestima *Aralditom* s mikrobalonima kako bi se smanjila težina i opterećenje na staro drvo. S obzirom na to da je Araldit novi i sintetički materijal, odvojen je od drveta tampon-zonom od drvenog kita, čime se osigurala mogućnost njegova uklanjanja bez oštećivanja izvornog nosioca. Polikromija je očišćena od neprozirnih lakova i prljavštine, a lakune su zapunjene kredom u nekoliko slojeva. Površine su zaštićene *Paraloid* lakom. Podloga za retuš izvedena je akvarelom, a retuš uljanim bojama. Zatim je nanesen lak na bazi damar smole u terpentinu. Oltar je vraćen u kapelu potkraj listopada 2011. godine.

d. b.

Slika 1. Sv. Pavao, stanje tijekom radova

Slika 2. Oltar nakon radova

Dropkovec

Kapela Sv. Franje Ksaverskog
 Oltar sv. Franje Ksaverskog
 Claudius Kautz, oko 1740. g.
 Drvo, polikromirano, pozlačeno, 483 x 350 x 120 cm

BROJ DOSJEA: 6565, Zagreb, Zmajevac 8
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Glavni oltar kapele Sv. Franje Ksaverskog datiran je između 1740. i 1745. godine i pripisan Claudiusu Kautzu. Premda izvorna lokacija glavnog oltara nije poznata, pretpostavlja se da nije izrađen za kapelu Sv. Franje Ksaverskog. Riječ je o jednom od rijetkih atektonskih retabla na području sjeverozapadne Hrvatske, građenom u obliku velike pokaznice od oblaka prožetih zrakama koji okružuju središnji kip sv. Franje Ksaverskog. Prikaz apoteze sveca upotpunjen je brojnim sudionicima. Tri velike skulpture anđela lebde u oblacima oko sveca, prinoseći mu njegove atribute: školjku s vodom, raspelo i hodočasnički štap. Uz svečeve noge sjede četiri mala Indijca, a nekoliko figurica anđela i anđeoskih glava raspoređeno je po ostalim oblacima. Iznad svečeve glave nalazi se kartuša s naknadno dodanim natpisom *Indijanski apostol*. Digitalnom je radiografijom ispod preslika otkriven ostatak izvornog ali nečitljivog natpisa, vjerojatno kronograma. Ispod kipa sv. Franje na zidanoj menzi konkavno-konveksnih stranica leži drveno svetohranište iz druge polovice 18. stoljeća. Pozlačene vratnice svetohraništa u reljefu prikazuju raspetoga Krista, a s lijeve i desne strane svetohraništa nalaze se skulpture anđela-herma te sv. Joakima i sv. Zaharije na bočnim volutama.

Oltar sv. Franje demontiran je 2007. godine, kada je počela obnova crkve. Osim nakupina površinske nečistoće, cjelokupni drveni nosilac retabla bio je jako degradiran

crvotočinom, a donji dijelovi arhitekture i mikrobiološkom infestacijom. Oštećenja su uzrokovana i urušavanjem oltara 1970-ih godina, kada je nosiva konstrukcija oštećena te naknadno dodatno ugrožena nepravilnim sastavljanjem, stoga je bila narušena i stabilnost oltara.

Konzervatorsko-restauratorski postupak počeo je preventivnom zaštitom postojeće polikromije japanskim papirom te fumigacijom retabla *in situ*, a potom i dezinfekcijom gama-zračenjem u Institutu Ruđer Bošković u Zagrebu. Rezultati provedenih istraživanja (kemijsko-mehaničko sondiranje, analiza stratigrafskih mikrouzoraka, analiza pigmenta i veziva, probe topivosti slikanog sloja, digitalna radiografija) usmjerili su tijek i metode radova. Odlučeno je da se restauratorskim postupcima na oltaru zadrže gotovo svi povijesni slojevi osim premaza kojim se u jednoj od naknadnih intervencija oponašala pozlata i preslika na određenim dijelovima. Također je bilo potrebno ukloniti sloj požutjelog damar laka na kipovima.

Površinske nečistoće uklonjene su s poledine oltara i stabilnih dijelova polikromije. Izvađeni su korodirani čavli i vijci, a sačuvane su izvorne željezne kuke koje su očišćene i premazane zaštitnim premazom. Raslojeni i odignuti oslik podlijepljen je kombinacijom akrilne i organske otopine, osim u slučaju plavog obojenja „neba“ na pločama potkonstrukcije, koji se zbog specifične strukture otapao pod svim polarnim sredstvima. Stoga je njegova

površina premazana otopinom sintetske smole u niskoaromatičnom ugljikovodičnom otapalu, a oštećenja na nosiocu tog obojenja ispunjena su akrilnim kitom. Nakupine površinske prljavštine s njega su uklonjene postupkom suhog čišćenja, *Wishab* spužvom i gumom u prahu, a na ostalim dijelovima gdje nije bilo opasnosti za stabilnost oslika, sloj nečistoće je uklonjen otopinom triamonij-citrata.

Elementi drvenog nosioca konsolidirani su otopinom sintetske smole. Rasušeni i raspucani spojevi u drvenom nosiocu su učvršćeni, a nedostajući dijelovi arhitekture, skulptura i ukrasa rekonstruirani su jelovim i lipovim drvom te s izvornim dijelovima povezani drvenim tiplama i lijepljeni polivinil-acetatnim vezivom i kitom od fine piljevine. Površinska oštećenja nosioca zapunjena su kitom. Nosive grede oltara osigurane su dodatnim sidrenjem, a stare poprečne grede konstrukcije (evedre) oštećene

crvotočinom zamijenjene su novima. Ostaci biološke infestacije i tvrdokorne prljavštine uklonjeni su skalpelom.

Nakupine požutjelog laka na inkarnatima i draperijama su uklonjene, kao i premaz kojim se imitirala pozlata. Nove drvene nadoknade i zakiti premazani su organskim ljepljivom, a zatim su nedostajući dijelovi preparacije rekonstruirani slijedeći izvornu teksturu. Na obrađenoj površini zakita izveden je retuš u dvije faze gvaš bojama, akvarelom, pigmentima u prahu, zlatnim i srebrnim listićima te djelomično lak bojom u završnoj lazuri. Oštećenja posrebrjenih površina zatvorena su slojem kredne osnove na koju su polagani srebrni listići. Zlatnom lazurinom *Maimeri* lak boja premazani su dijelovi novog posrebrnjenja. Patiniranje je izvedeno akvarelnim bojama, uz retuš zlatom i srebrom u prahu.

s. g. i., m. w. z.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Dubrovnik

Arhiv Dubrovačke biskupije

1. Civilne i kaznene parnice, kodeksi br. 10 i 13, razni autori, od 1695. do 1797. g., rukopis na papiru, arhivski uvez, razne dimenzije
2. Pozivi i crkvena saslušanja s opomenama, kodeks br. 1, razni autori, od 1695. do 1797. g., rukopis na papiru, arhivski uvez, razne dimenzije
3. Ženidbeni oprost, kodeksi br. 5 i 7, razni autori, od 1695. do 1797. g., rukopis na papiru, arhivski uvez, razne dimenzije
4. Zaručke i ženidbe, kodeksi br. 2, 6 i 10, razni autori, od 1695. do 1797. g., rukopis na papiru, arhivski uvez, razne dimenzije

BROJ DOSJEA: 1565/36, Dubrovnik, Batahovina bb
PROGRAM PREMA UGOVORU S DUBROVAČKOM BISKUPIJOM

Samostan Sv. Klare sagrađen je potkraj 13. i početkom 14. stoljeća. Zbog ugleda koji je imao, bio je jedan od najvažnijih ženskih samostana u Dubrovačkoj Republici. U dijelu samostana 1432. godine otvoreno je sirotište za napuštenu djecu. Kada su Dubrovnik osvojili Napoleonovi vojnici, francuske su vlasti samostan pretvorile u konjušnicu i skladište streljiva. Nakon Drugoga svjetskog rata, samostan je prenamijenjen u ugostiteljski objekt i ljetno kino. Godine 2004. u obnovljenome dijelu samostana otvoren je Arhiv Dubrovačke biskupije, u čijem će sklopu biti i knjižnica.

Zbog neprikladnih uvjeta pohrane, rukopisi su s terena u veoma lošem stanju dopremljeni u Arhiv. Izloženost prekomjernoj vlazi trajno je oštetila papir. Mnogi listovi bili su slijepljeni i prekriveni kolonijama plijesni i bakterija te stoljećima taloženom površinskom nečistoćom. Rukopis je na nekim mjestima nečitljiv jer je tinta izbljedjela ili se razlila, dok su neki kodeksi pisani tzv. *kiselom tintom* koja je rastopila papir. Najveća oštećenja na listovima uočavala su se po rubovima koji su bili iskrzani i istanjeni, a na velikom broju papira bile su očite poderotine i nedostajući dijelovi. Na nekim je mjestima papir toliko degradirao da se na dodir pretvarao u prah.

Kodeksi su uglavnom uvezani na arhivski način – šivanjem koncem preko dviju kožnih traka. Uvez je ponegdje bio popustio pa su listovi virili iz bloka knjige. Korice su u većem broju izrađene od kartona, sa sličnim oštećenjima kao i na unutrašnjosti knjiga: prisutne su bile mrlje od bakterija i plijesni, veće i manje poderotine te nedostajući dijelovi.

U zavodskoj restauratorskoj radionici zaprimljeno je osam rukopisnih kodeksa koji su detaljno pregledani i fotografirani. Uslijedilo je uklanjanje površinskih nečistoća suhim postupkom – mekom četkom i gumom. Slijepljeni listovi razdvojeni su špahtlom od bambusa. Rukopisi su zatim podvrgnuti postupku dezinfekcije – prskanjem 0,5%-tnog ortofenil fenola i izolacijom tijekom sedam dana u plastičnoj vreći. Između listova umetnuti su tanki beskišelinjski listovi kako ne bi ponovno došlo do međusobnog slijepijavanja. Poderotine su konsolidirane na malom broju listova, jer se većina nalazi u izrazito lošem stanju te bi bilo potrebno provesti potpuno ojačavanje, što preventivnim zahvatom nije bilo planirano. Rukopisi su pohranjeni u kutije od beskišelinjskog kartona arhivske kvalitete.

a. ć.

Slika 1. Rukopis, stanje tijekom radova

Slika 2. Rukopisi pohranjeni u kutije, nakon radova

Dubrovnik

Arhiv Dubrovačke biskupije

Matične knjige

Razni autori, od 1520. do 1825. g.

Rukopis na papiru i pergamentu, raznih dimenzija

BROJ DOSJEA: 1565/26, Dubrovnik, Batahovina bb
PROGRAM PREMA UGOVORU S DUBROVAČKOM BISKUPIJOM

U obnovljenom dijelu samostana Sv. Klare u Dubrovniku 2004. godine otvoren je Arhiv Dubrovačke biskupije u čijem će sklopu biti smještena i knjižnica sa zbirkom od oko 30.000 knjiga. Matične knjige donesene su iz matičnih župa, gdje su često bile neprikladno pohranjene. Najveći broj knjiga oštetili su glodavci i insekti ili djelovanje vlage. Tinte su zatečene djelomično razlivenene, a u velikom broju i kisele (željezno-galna tinta). Listovi su bili izgužvani i iskrzani po rubovima. Velik broj uveza bio je oštećen, pa su listovi ispadali iz blokova. Omoti rukopisa nisu bili arhivske kvalitete te je njihova kiselost također oštetila papir koji je bio u većem broju knjiga smeđ i krt.

Na oko pedeset najstarijih matičnih knjiga provedeno je suho uklanjanje površinskih nečisti (prašine, fekalija insekata, stvrdnutih kapljica voska i sl.) mekom četkom, gumom i skalpelom. Uklonjene su i ljepljive trake parama acetona, te metalne spajalice, platnene trake i kiselom otvoreni omoti u kojima su bili pojedini rukopisi. Pregibi na listovima ispravljani su teflonskom špatulom, a poderotine su konsolidirane japanskim papirom i metil-celuloznim ljeplivom. Gdje je bilo moguće, ojačana su rebra na hrptu uveza, a listovi koji su ispadali iz bloka spojeni su s ostatkom knjige. Za pohranu najteže oštećenih knjiga izrađene su kutije od beskiselinskog kartona arhivske kvalitete.

v. m.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Dubrovnik

Biskupsko sjemenište

Rukopisi i inkunabule

Razni autori, 11.–17. st.

Rukopisi na papiru i pergamentu, razni uvezi, inkunabule, razne dimenzije

BROJ DOSJEA: 1565/35, Batahovina b.b., Dubrovnik

PROGRAM PREMA UGOVORU S DUBROVAČKOM BISKUPIJOM

Od 1941. godine pri Biskupskom sjemeništu u Dubrovniku djeluje Klasična gimnazija Ruđer Bošković, koja je 1991. stekla pravo javnosti. Sjemenište ima bogatu knjižnicu u kojoj su na neprikladan način pohranjene mnoge knjige i rukopisi koji su se čuvali naslagani u drvenim ormarima u neodgovarajućim mikroklimatskim uvjetima i nezaštićeni (kutijama i košuljicama), zbog čega se građa nalazila u iznimno lošem stanju. Oštećenja su nastala djelovanjem vlage, insekata, plijesni, nakupljanjem prašine i drugih štetnih čimbenika.

Na rukopisima i inkunabulama iz jednog ormara provedeno je suho uklanjanje površinskih nečistoća (prašine, fekalija insekata, stvrdnutih kapljica voska i sl.) mekom

četkom, usisivačem, *Wishab* gumom i skalpelom. Uklonjene su i ljepljive trake parama acetona, te metalne spajalice, platnene trake i omoti čija je kiselost ugrožavala rukopise. Pregibi na listovima ispravljani su teflonskom špatulom. Na najoštećenijim knjigama poderotine su konsolidirane japanskim papirom *Tenguio* i metil-celuloznom ljepljivom. Gdje je bilo moguće, ojačana su rebra na hrptu, a listovi koji su ispadali iz bloka spojeni su s ostatkom knjige. Za pohranu knjiga s prvih triju polica navedenog ormara, izrađene su kutije od beskiselinskog kartona arhivske kvalitete.

a. ć.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Dubrovnik

Depo Biskupskog ordinarijata
 Anđeli svirači
 Mato Celestin Medović (1857.–1920.)
 Ulje na platnu, 78,5 x 47 cm

BROJ DOSJEA: 1565/33, Dubrovnik, Batahovina bb
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Anđeli svirači* Mate Celestina Medovića (Kuna na Pelješcu, 1857.–Sarajevo, 1920.) naslikana je na tvornički prepariranom lanenom platnu koje je čavličima bilo napeto na neispravan podokvir. Slikani sloj bio je prekriven prljavštinom po cijeloj površini. Vidljivi su bili preslici i retuši. Po sredini kompozicije slikani sloj bio nestabilan i djelomično otpao. Na ukrasnom okviru utvrđena su manja oštećenja. Zatečeno stanje je dokumentirano te su provedena konzervatorska ispitivanja slike. Iz snimke u UV dijelu spektra očitane su zone preslika, dok je snimka u IC dijelu spektra pokazala područja najvećeg oštećenja. Slikani sloj bio je na više mjesta prekriven uljnim preslikom, nanesenim širokim potezima kista preko zona gdje nedostaje podloga izravno na platno, ali i šire, prekrivajući tako i fragmente izvornog oslika. Nakon čišćenja prljavštine i uklanjanja uljnih retuša (preslika), postalo je

vidljivo da su u prethodnoj restauraciji slike napravljene i određene izmjene izvornog oslika. Infracrvena snimka pokazala je da samo prvi dio potpisa u donjem desnom kutu slike pripada izvornom sloju, dok je drugi napisan bojom drugačije kvalitete, i to preko oštećenja, djelomično i po samom platnu. U naknadnom restauratorskom postupku taj dio nije bio retuširan.

Slika je na vakuumskom stolu podstavljena novim platnom. Napeta je na novi podokvir. Oštećenja u podlozi rekonstruirana su kredno-tutkalnom otopinom. Položen je bazni retuš temperom, slika je lakirana, a zatim je izveden retuš lak bojama. Završno lakiranje obavljeno je prskanjem laka pod tlakom. Ukrasni okvir je očišćen, oštećenja su rekonstruirana i premazan je zaštitnim premazom na bazi voska.

n. k.

Slika 1. Prije radova, snimka u infracrvenom dijelu spektra
 Slika 2. Nakon radova

Dubrovnik

Depo Biskupskog ordinarijata
Poklonstvo kraljeva
Giuseppe Salviati, druga polovica 16. st.
Ulje na platnu, 180 x 235 cm

BROJ DOSJEA: 1565/24, Dubrovnik, Batahovina bb
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika se nalazila na istočnom zidu kapele Sv. Bernarda u dubrovačkoj katedrali. Početkom Domovinskog rata bila je ukradena, a nakon pronalaska, pohranjena je u katedrali. 2000. godine prenesena je u pinakoteku, a potom u depo Dubrovačke biskupije.

U Zavod je zaprimljena bez okvira, omotana o kartonski valjak, iskidanih i oštećenih rubova. Nakon što je odmotana s valjka, zatečeno stanje je fotodokumentirano. UV snimkom ustanovljen je niz tamnih mrlja koje pokazuju uljne preslike. Postalo je vidljivo i loše stanje laka i svih premaza iz prethodnih restauracija koje je bilo potrebno ukloniti. Nakon početnih sondiranja i proba čišćenja odbačeni su vodeni gelovi, pri čemu je najčešće upotrebljavana otopina trietalominom i triamonijcitratom u *Carbopolu*. Mnogobrojni nezgrapno nanесeni i otvrdnuli kitovi omek-

šavani su otapalima parafinskog gela i potom mehanički uklonjeni. Platno kojim je slika pri prethodnoj restauraciji bila podstavljena uklonjeno je, kao i mnogobrojne zakrpe koje su zbog starosti deformirale površinu slike. Nakon čišćenja, slika je fiksirana *Plexisolom* u vakuumu. Brojna mehanička oštećenja platna zatvorena su intarzijama, dok je cijela slika podstavljena novim prepariranim platnom. Preko zakrpanih površina nanесena je preparacija, koja je u obradi slijedila teksturu izvornika.

Zatim je nanесen retuš, najprije bazni sloj temperama, a potom lak bojama pripremljenima u kanadskom balzamu. Između faza retuša slika je lakirana mastiks lakom otopljenim u terpentinu. Završno je lakiranje obavljeno prskanjem pod tlakom.

b. k. k.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Dubrovnik

Etnografski muzej Dubrovnik

1. *Ogrnjač* (pregača) inv. br. 1079E, nepoznati autor, 19./20. st., vunena tkanina protkana svilom, tiskani cvjetni uzorak, vunene trake za vezanje, 38 x 96 cm
2. *Ubrusac* (marama) inv. br. 1079F, nepoznati autor, 19. ili poč. 20. st., vunena tkanina s otisnutim cvjetnim uzorkom, svilena čipka na tilu, 149 x 149 cm
3. *Ubrusac* (marama) inv. br. 1079G, nepoznati autor, 19. ili poč. 20. st., višebojna pamučna tkanina, svilene rese, 78 x 82 cm

BROJ DOSJEA: 7760 (1), 7761 (2), 7762 (3), Zagreb, Ilica 44
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ogrnjač (pregača) inv. br. 1079E, izrađen je od tanje vunene tkanine protkane svilom. Na tkaninu svijetle bež boje otisnute su vodoravne tamnocrvene pruge i uzorak biljke ružičastog cvijeta s lišćem. Od istovrsne je tkanine izrađena pasica u koju je, sitno nabrana, ušivena pregača. Iz pasice koja je nešto šira od nabrane pregače, izlaze tanke crvene vrpce koje služe za vezanje oko struka.

Vunena tkanina pregače zatečena je u vrlo lošem stanju: s tragovima većih mehaničkih oštećenja, izbljedjelih boja otisnutog uzorka, te po cijeloj površini prekrivena mrljama nepoznatog porijekla. Veća su oštećenja bila naknadnim intervencijama zašivena.

Tijekom 2011. godine izveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat koji je obuhvatio izradu pisane, fotografske i grafičke dokumentacije, istraživanje i analizu uzoraka materijala, te konzervatorsko-restauratorske postupke odabrane na osnovi prethodnih istraživanja: uklanjanje prethodnih prepravaka na pregači, zatvaranje oštećenja potporom, relaksiranje, ravnanje i opremanje kutije za pohranu.

Ubrusac (marama) inv. br. 1079F, četvrtastog je oblika, a nošen je složen u trokut. Izrađen je od tanje vunene tkani-

ne s otisnutim uzorkom cvjetnih grančica u pravilnom rasporedu po svijetlobež podlozi. Uz dva ruba marame ručno je prišivena bež čipka na tilu cvjetnog uzorka.

Marama je zatečena s raznovrsnim oštećenjima: na vunenoj tkanini osim onečišćenja prašinom nalazimo više mehaničkih oštećenja nastalih djelovanjem insekata. Boje tiskanog cvjetnog uzorka izbljedjele su, na nekim mjestima čak do potpunog gubitka, a čipka je djelomično bila odšivena od marame. Cvjetni uzorak na čipki mjestimično je bio isparan, a konci potpuno zapetljani. Na mjestima većih mehaničkih oštećenja nalazimo naknadne intervencije šivanja.

Tijekom 2011. izveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat na marami koji je obuhvatio izradu pisane, fotografske i grafičke dokumentacije te analizu uzoraka materijala. Potom su uklonjeni naknadni prepravci, oštećenja su zatvorena potpunom potporom te je provedeno relaksiranje i ravnanje. Marama je namotana na arhivsku tubu.

Ubrusac (marama) inv. br. 1079G, izrađen je od višebojne pamučne tkanine geometrijskog uzorka dopunjenog cvjetnim motivom damastnog tkanja. Krojen je od jedne

širine uzorkovane tkanine. Na sve četiri strane marame prišivene su crvene rese izrađene od snopića svilene pređe unakrsno prepletenih i ručno svezanih u dva reda čvorića.

Marama je zatečena s raznovrsnim oštećenjima. Osim onečišćenja prašinom, na više mjesta na tkanini nalazila su se manja mehanička oštećenja (rupice) nastala djelovanjem insekata. Po cijeloj površini marame fotokemijskom reakcijom došlo je do jakog blijedenja bojene pređe. Tkanina je bila prepuna nabora, pregiba i mrlja. Oštećenja na resama manifestirala su se u vidu pokidanih skupina niti duž svih strana marame.

Slika 1. *Ogrnjač* (pregača) inv. br. 1079E, detalj oštećenja

Slika 2. *Ogrnjač* (pregača) inv. br. 1079E, nakon radova

Tijekom 2011. godine izveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat na marami koji je uz izradu pisane, fotografske, grafičke dokumentacije i analizu uzoraka materijala obuhvatio uklanjanje starih prepravaka, pranje, sušenje i ravnanje marame. Oštećenja su zatvorena nakon potpune potpore, a rese su stabilizirane i konzervirane. Marama je namotana na arhivsku tubu i zaštićena oblogom *Tyvek* folije.

b. re.

Dubrovnik

HAZU – Ljetnikovac Sorkočević

1. Portret Gio. Fran. Gondole, Ant. Nardello Dip.; Lit. Vineta, 19. st., litografija na papiru, 38 x 28,6 cm
2. Portret Elia Cerve, Ant. Nardello Dip.; Lit. Vineta, 19. st., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm
3. Portret Dionisija Remedellija, Ant. Nardello Dip.; Lit. Vineta, 19. st., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm
4. Portret Giorgia Baglivija, Ant. Nardello Dip.; Lit. Antonelli, 19. st., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm
5. Portret Bernarda Zamagne, Ant. Nardello Dip.; Lit. Vineta, 19. st., litografija na papiru, 38,3 x 28,6 cm

BRJ DOSJEA: 1501/9, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dubrovački tiskar Petar Franjo Martecchini (Dubrovnik, 1806.–1900.) objavio je 1841. godine u Dubrovniku publikaciju *Galleria di Ragusei illustri* u kojoj je dvadeset šest životopisa s litografskim portretima (izuzev portreta Cvijete Zuzorić i Dionizija Remedellija koji nisu popraćeni životopisom). Portrete koje je crtao Petar Franjo Martecchini, a Antonio Nardello crteže prenosio na litografski kamen, prikazuju istaknute Dubrovčane iz različitih epoha, od političara do pisaca i znanstvenika. Izrađeni su u Veneciji u različitim litografskim radionicama: Nardello, Antonelli, Kirchmayer. U ljetnikovcu Sorkočević na Lapadu čuva se osamnaest uokvirenih litografskih portreta iz Martecchinijeve knjige.

Tijekom 2010. i 2011. godine u Zavodu je restaurirano petnaest grafika s portretima. Grafike su otisnute na papiru ručne izrade, blago požutjelom i prekrivenom starosnim mrljama (*foxing*). Prisutna su bila oštećenja u vidu vodenih mrlja, plijesni i iskrzanih rubova listova. Na grafikama su provedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvati uobičajenim postupcima: suho i mokro uklanjanje nečisti, analiza, dezinfekcija, bijeljenje, neutralizacija, ojačavanje papira, podljepljivanje, izravnavanje, izrade zakrpa, prešanje i retuš. Za prikladnu pohranu izrađen je odgovarajući paspartu i grafike su vraćene u ukrasne okvire.

sam. se.

Slika 1. Portret Bernarda Zamagne, prije radova

Slika 2. Portret Bernarda Zamagne, nakon radova

Dubrovnik

Knežev dvor

Deizis sa svecima

Nepoznati autor (bokokotorska škola), 18. st.

Tempera na dasci, 59 x 45 cm

BROJ DOSJEA: 366/50, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

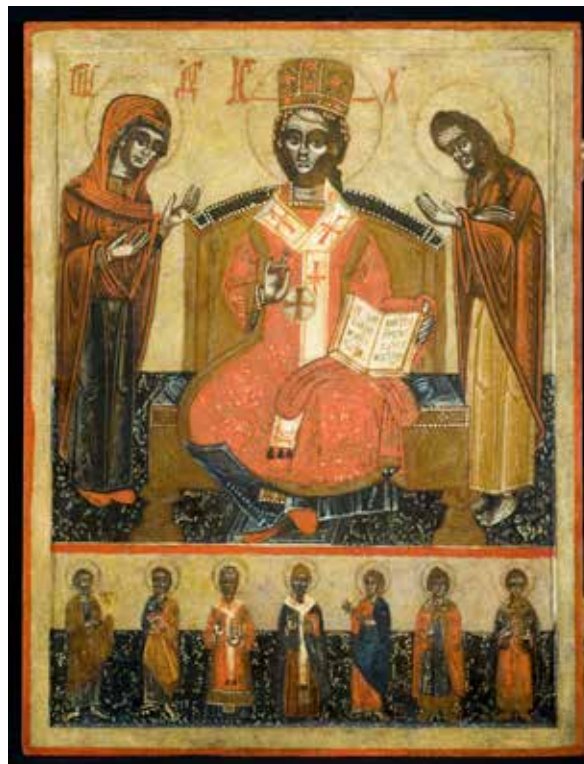
Ikona prikazuje scenu Deizisa: u većem gornjem polju slike Krista na tronu okružuju Bogorodica i sv. Ivan Krstitelj, dok je u donjoj zoni prikazano sedam svetaca. Drveni nosilac mjestimično je bio oštećen i crvotočan, ali bez naznaka aktivne crvotočine. Slikani sloj je bio prekriven nečistoćom i potamnjenim lakom. Provedene analize (UV i IC snimke) potvrdile su pretpostavku o cjelovitom presliku ikone. Sondama je otkriven izvorni sloj boje ispod debelog sloja preslika. Pozadina likova bila je prekrivena srebrnim listićima sa žutom lazurama, koja je imitirala zlato.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Drveni nosilac konsolidiran je otopinom 5%-tnog *Paraloida* u acetonu. Prljavština i potamnjeni lak iz prethodne restauracije uklonjeni su kemijskim putem, dok je debeo sloj preslika odstranjen mehanički skalpelom. Izvorni slikani sloj i podloga fiksirani su tutkalom pod pritiskom. Oštećenja u podlozi zapunjena su krednom preparacijom, a bazni retuš izveden je temperom. Ikona je lakirana, a zatim je retuš dovršen lak lazurama.

j. r.

Dubrovnik

Kulturno-povijesni muzej, Dubrovački muzeji

1. Mletačke galije, V. M. Coronelli (?), poč. 17. st., bakropis/papir, 29 x 39 cm
2. Ruine – vrata grada Volterre, A. Bosa, kraj 18. st., bakropis/papir, 15,5 x 13 cm
3. Portret markize Ann Tornshend, V. Green, 1780. g., mezzotinta/papir, 56 x 40,5 cm
4. Predstavljanje engleskom kralju vojvoda od Yorka, Marphy (po Livesainu), 1793. g., mezzotinta/papir, 56 x 70 cm

BROJ DOSJEA: 366/55, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I DUBROVAČKIM MUZEJIMA

Grafika *Mletačke galije* prikazuje pogled prema pučini na uzburkano more s dvije mletačke galije; jedna je prikazana s krme, a druga s boka. Na palubi galije stoji vojska sa zastavama – vjerojatno spremna za ratni pohod. Nebo je djelomično prekriveno kišnim oblacima, a u kutovima se nalaze kartuše s grbovima: lijevo je samo dio državnog mletačkog grba, a desno obiteljski plemićki grb, moguće Angela Ema – upravitelja galija, kojemu je grafika i posvećena. Na obzoru se naziru jedra dvaju brodova. Nedostaje potpis grafičara, ali se prema načinu rada i temi može pretpostaviti da je riječ o mletačkom kartografu, kroničaru, znanstveniku i grafičaru fra Vicenzu Mariji Coronelliju (1650?-1718.). Grafika je prije četrdesetak godina skraćena, napeta na savijenu žicu i preuređena u sjenilo za lampu. Zbog toga je papir jako požutio i postao krt, s mnogo starosnih mrlja (*foxing*) po cijeloj površini lista. Rubovi su bili iskrzani manjim poderotinama.

Prikaz ruina grada Volterre ilustrira glavna vrata i dijelove gradskog zida, djelomično obrasloga u zelenilu. Kroz luk vrata vidljiva je unutrašnjost, s dijelom zida u pozadini iza kojega se uzdiže ozelenjeli brijeg, dok se u daljini naziru planine. Grafiku je nacrtao i urezao potpisani grafičar A. Bosa. Vjerojatno je riječ o slikaru iz Venecije, Eugeniju Bosi koji je djelovao potkraj 18. i početkom 19. stoljeća.

Na dnu grafike nalazi se natpis, 'Porta di Volterra veduta della citta'. I ta je grafika bila rezana te postavljena na žicu kako bi služila kao sjenilo za lampu.

Portret vojvotkinje Ann Tornshend rađen je prema slici sir Joshue Reynoldsa (1723.–1792.), znamenitog engleskog slikara i pisca te prvog predsjednika Royal Academy u Londonu. Lik vojvotkinje postavljen je u krajolik, uz kameno postolje s reljefnim prikazom mitološke scene. Odjevena je u odjeću karakterističnu za kraj 18. stoljeća, a kosa joj je upletena u visoko podignutu punđu. Ogrnuta je plaštem, koji je dijelom podstavljen hermelinom. William Green (1761.–1823.) iz Manchestera, engleski grafičar i kraljevski graver, tu je grafiku izradio 1780. godine u tehnici *mezzotinta*. Grafici su otkinuti rubovi, a donja je margina s adresom skraćena, dok je papir djelomično oštećen.

Grafika *Predstavljanje engleskom kralju vojvoda od Yorka* prikazuje englesku kraljevsku obitelj princa od Walesa s princezama (Augusta, Elizabeth, Mary, Sophia i Amelia), vojvotkinju i vojvodu od Yorka te vojvodu od Clarena. Likovi su postavljeni na trijem palače, kroz čije se arkade vidi dio dvorišta s bočnom terasom. Na donjoj margini nalazi se opširni natpis s dokumentarnim podacima. Grafiku je izradio grafičar Murphy i objavio je 4. lipnja

1793. godine, prema slici engleskog kraljevskog portretista Richarda Livesaya (?–1823.). I toj su grafici djelomično odrezani rubovi. Papir je na više mjesta oštećen djelovanjem insekata.

Na svim je grafikama proveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat uobičajenom metodologijom za djela na papiru, obuhvaćajući postupke suhog i mokrog

uklanjanja nečistoća, analize, dezinfekciju, bijeljenje, neutralizaciju, ojačavanje papira, podljepljivanje, izravnavanje, izradu zakrpa i prešanje te retuš.

Svi su postupci, kao i stanja umjetnina, dokumentirani. Grafike su pohranjene u beskiselinske paspartu kartone i vraćene vlasniku.

sa. se.

Slika 1. *Predstavljanje engleskom kralju vojvoda od Yorka, prije radova*

Slika 2. *Predstavljanje engleskom kralju vojvoda od Yorka, nakon radova*

Dubrovnik

Muzej suvremene povijesti

Povijesni plakati

Razni autori, razne datacije

Tisak na papiru, razne dimenzije

BROJ DOSJEA: 2137/1, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MUZEJOM SUVREMENE POVIJESTI

Zbirka plakata u Muzeju sastoji se od građe vezane uz Prvi svjetski rat i radnički pokret između dva rata, a posebno uz razdoblje Drugog svjetskog rata i antifašističke borbe. Većina nastalih plakata ima politički karakter iz vremena Nezavisne Države Hrvatske, no u Muzeju se nalazi i manji broj manifestacijskih, gospodarskih, filmskih, kazališnih te drugih skupina plakata. Zbirka je proširena građom iz Domovinskog rata.

Izloženi plakati nalazili su se u lošem stanju, ponajviše zbog neodgovarajućih uvjeta pohrane i nepažnje pri rukovanju proteklih desetljeća, ali i zbog slabe kakvoće papira, koji je u većini slučajeva požutio, postao krt, prašan, izgužvan i poderan. Plakatima su nedostajali dijelovi, a odvojeni komadi bili su lijepljeni samoljepljivim trakama koje sadrže nereverzibilna ljepljiva te s vremenom požute i trajno ostavljaju trag.

Površinska je nečistoća, poput prašine i izmeta insekata, uklonjena sa svih plakata *Wishab* gumom, skalpelom i mekom četkom. Ostaci ljepljivih i samoljepljivih traka omekšani su parama acetona te također uklonjeni skalpelom. Zbog brojnih poderotina, pregiba i drugih vrsta oštećenja nosioca, papir je trebalo konsolidirati. Poderotine su konsolidirane lijepljenjem tankih traka 9-gramskog japanskog papira *Tengujo* s 5%-tnim metilceluloznom vezivom *Tylose* na poledinu plakata. Ta vrsta ljepljiva upotrijebljena je da bi se spriječilo razlijevanje boje u samom vodenom ljeplju. Pregibi papira ravnani su teflonskom špatulom te pod laganom prešom. Svi plakati neutralizirani su *Bookkeeper* postupkom te pohranjeni u posebno izrađene košuljice od beskiselninskog kartona arhivske kvalitete.

v. m.

Slika 1. Plakat 22. lipnja, godišnjica europske borbe za slobodu protiv boljševizma, prije radova

Slika 2. Plakat *Victory*, tijekom radova

Dubrovnik

Pomorski muzej, Dubrovački muzeji

1. Nave Madre Mambelli, Antoine Joseph-Ange Roux, 1847. g., akvarel na papiru, 35 x 46 cm
2. Mladi Hercegovac, Vincenzo Luzzo, 1868. g., akvarel na papiru, 45 x 57 cm
3. Pulaka Venage, Giovanni Luzzo, 1850. g., gvaš na papiru, 42 x 58 cm
4. Zemljovid istočnog dijela Mediterana, Dionizio Alcalá Galiano, 1806. g., grafika na papiru, 60 x 86 cm

BRJ DOSJE: 1096/8, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slike *Nave Madre Mambelli* i *Pulaka Venage* zaprimljene su u radionicu s oštećenjima nosioca u vidu poderotina koje su bile zatvorene samoljepljivim trakama te nestručno izvedenim retušem. Ostaci papirnate samoljepljive trake vlaženi su 2%-tnom otopinom metilceluloznog etera *Tylose* i uklonjeni metalnom špatulom. Stari retuši uklonjeni su bugaćicom navlaženom destiliranom vodom. Poderotine u papiru zatvorene su japanskim papirom. Retuš je izveden akvarelnim bojama.

Akvarel *Mladi Hercegovac* zatečen je u izrazito lošem stanju. Dugotrajna izloženost vlazi te neprimjerena temperatura uzrokovale su razvoj plijesni koje su trajno degradirale papir i promijenile tonsko-kolorističku vrijednost prikaza. Papir je potamnio i izgubio elastičnost, a primjetan je i velik broj rupa i kanala uzrokovanih djelovanjem insekata te vodenih mrlja. Mjestimično su nedostajali dijelovi papira i boja. Uklonjen je tanki karton (pH-vrijednosti 5) slabe kvalitete koji je bio zalijepljen na poledinu slike. Akvarel je položen preko bugaćice na ploču od pleksiglasa; bio je to najpogodniji način izvlačenja nečistoća mokrim tretmanom. Neutraliziran je kalcij-hidroksidom (pH 9) prskanjem s poledine. Nakon tretmana uklanjanja nečistoća, akvarel je podlijepljen na poliesterskom platnu sa 17-gramskim japanskim papirom i 5%-tnom *Tylosom*. Zakrpe su izrađene japanskim papirom odgovarajuće

boje i debljine. Na mjestima na kojima je bilo potrebno izveden je retuš akvarelnim bojama i pastelom u olovci.

Grafika *Zemljovid istočnog dijela Mediterana* bila je zalijepljena na podokvir koji je odvojen špahtlom. Provedene analize pokazale su da se pH-vrijednost papira kreće od 5 do 6 te da su boje stabilne u doticaju s vodom i vodenim otopinama. S lica su potom mehanički uklonjene površinske nečistoće – mekom četkom i gumom. Prije odvajanja platna s poledine, zbog lošeg stanja papira postavljena je zaštita lica slike (*facing*) japanskim papirom *Tengujo*. Platno je zatim odvojeno mehaničkim putem. Ostaci ljepljivosti s poledine ostrugani su skalpelom. Uslijedilo je uklanjanje nečistoća mokrim postupkom – u kadi, smjesom vode i 96%-tnog etilnog alkohola u omjeru 70:30, na temperaturi od 40 °C. Neutralizacija je obavljena prskanjem poledine kalcijevim hidroksidom (pH 9). S obzirom na to da je papir bio u vrlo lošem stanju, bilo ga je nužno podlijepti 17-gramskim japanskim papirom *Usomino* i 5%-tnim vezivom *Tylose*. Nakon podlijepljivanja uslijedila je izrada zakrpa. Rub papira u izvornom je stanju bio toniran zelenkastom bojom, pa je za izradu zakrpa na rubnim mjestima korišten prethodno tonirani japanski papir. Za pohranu grafike izrađen je paspartu od beskiselinskog kartona.

sam. se.

Slika 1. *Mladi Hercegovac*, prije radova

Slika 2. *Mladi Hercegovac*, nakon radova

Dubrovnik

Pomorski muzej, Dubrovački muzeji

1. Patent – plovidbena dozvola kapetana pulake L'Innocente Ive Katičića, kancelarija Dubrovačke Republike, 1804. g., vodene boje/crnilo na pergamentu; 54,3 x 64 cm
2. Geografska karta istočne i zapadne obale Jadranskog mora – Le Gofe de Venise, G. Sansone, 1693. g., bakropis na papiru, 90 x 63 cm
3. Plovidbena dozvola pomorca Andrije Saltarića, nepoznati autor, 1810. g., rukopis na papiru, 18,4 x 25,3 cm

BROJ DOSJEA: 1096/9, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S POMORSKIM MUZEJOM DUBROVNIK

Patent – plovidbena dozvola izdana kapetanu pulake L'Innocente, dokument je kojim se potvrđuje da je Ivo Katičić, kao kapetan pulake, bio vjeran i odan podanik Dubrovačke Republike te mu se predaju sve odgovarajuće povlastice. Dokument je pisan rukom prema uvriježenom modelu ostalih patenata Dubrovačke Republike: široki rubni prostor bočnih strana i gornje strane dokumenta ispunjen je šarenim biljnim ornamentima, a u zaglavlju se nalazi lik sv. Vlahe i dva grba Republike. Donji rub je neukrašen, s četiri rupice na koje je bio obješen pečat.

U geografskoj karti istočne i zapadne obale Jadranskog mora obuhvaćene su i ucrtane sve granice Dalmacije, Dubrovačke Republike, Bosne (do Save), Hercegovine, dijela Srbije i Albanije, a na Apeninskom poluotoku granice talijanskih država. Uz mnoga mjesta ucrtani su i pripadajući grbovi. Granice Dubrovačke Republike pogrešno su prikazane, jer obuhvaćaju područje od Neretve preko cijele Boke kotorske do Tivta. Uz obalu su detaljno uneseni svi nazivi mjesta, a u unutrašnjosti u manjoj mjeri. U južnom dijelu Jadrana nacrtana je ruža

vjetrova. U donjem lijevom kutu karte nalazi se legenda (kartuša). Zemljovid je nekad bio nalijepljen na karton i drveni okvir te spojen s još tri zemljovida.

Plovidbena dozvola izdana pomorcu Andriji Saltariću tiskani je obrazac ispunjen rukopisnim podacima tintom. U zaglavlju se nalazi Napoleonov orao s krunom i naslovom. Formular je ispunjen podacima i osobnim opisom pomorca Saltarića. Bočno od teksta dozvole nalazi se rukopisna bilješka, a na poledini potvrda kancelarije na Pelješcu, u Orebiću, iz 1810. godine.

Na svim dokumentima proveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat koji je obuhvatio mehaničko uklanjanje nečistoća, analize, uklanjanje nečistoća mokrim postupkom, neutralizaciju, podljepljivanje, rekonstrukcije nedostajućih dijelova i retuš. Faza zatezanja pergamenta provedena je na plovidbenoj dozvoli kapetana pulake L'Innocente Ive Katičića. Svi su zahvati detaljno dokumentirani i fotografirani, a dokumenti su pohranjeni u zaštitne paspartue od beskiselninskog kartona.

v. m.

Slika 1. Patent – plovidbena dozvola kapetana pulake L'Innocente Ive Katičića, prije radova

Slika 2. Patent – plovidbena dozvola kapetana pulake L'Innocente Ive Katičića, nakon radova

Dubrovnik

Sjemenište Dubrovačke biskupije

Bogorodica s Djetetom i sv. Benediktom, sv. Maurom, sv. Placidom, sv. Skolastikom, sv. Eufrosinom

Nepoznati slikar, 18. st.

Ulje na platnu, 180 x 155 cm

BROJ DOSJEA: 1565/30, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Nosilac slike, laneno platno, rijetkog je tkanja i izrađen od niti nejednakih debljina. Zatečen je oslabljen i krt te podstavljen gustim, fino tkanim lanenim platnom. Smeđecrvena kredno-tutkalna preparacija prelazi preko ruba podokvira, što navodi na zaključak da je platno pripremljeno na većem podokviru, a potom napeto na postojeći podokvir. Slikani sloj bio je ravnomjerno zaprljan po cijeloj površini te otpao u većim zonama u donjem dijelu slike. Na mjestima oštećenja slikanog sloja mjestimično su se nalazili uljni preslici. Zatečeno stanje je fotografski dokumentirano, uključujući i snimanje slike u UV dijelu spektra. Nakon provedenih proba topivosti, uklonjeni su preslici i površinska prljavština. Tada su postali vidljivi

bijeli zakiti, nemarno nanesen preko oštećenih dijelova slike; uglavnom su bili sastavljeni od bijele uljane boje. Uklonjeni su mehanički, nakon omekšavanja. S poledine platna uklonjeno je podstavno platno i zakrpe. Nakon vlaženja i omekšavanja uklonjeni su i ostaci ljepila koji su deformirali površinu platna. Slika je fiksirana termoaktivnim vezivom *Plexisol* u vakuumu te podstavljena novim platnom. Napeta je na novi podokvir. Oštećenja preparacije rekonstruirana su kredno-tutkalnim kitom i retuširana u temperi. Slika je zaštićena lakom na bazi mastiks smole. Završni retuš izveden je lak bojama na bazi kanadskog balzama, a potom je nanesen lak prskanjem pod tlakom.

n. k.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Fažana

Župna crkva Sv. Kuzme i Damjana

Bogorodica s Djetetom, sv. Antunom Padovanskim i sv. Ivanom Krstiteljem

Nepoznati autor, 17. st.

Ulje na platnu, 76 x 101 cm

BROJ DOSJEA: 7751, Zagreb, Mislavova 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kompozicija slike *Bogorodica s Djetetom, sv. Antunom Padovanskim i sv. Ivanom Krstiteljem* upućuje na renesansni predložak, a Bogorodičino pokrivalo za glavu na njegovu sjevernjačku provenijenciju. Iz pojedinih elemenata kompozicije, primjerice grane ljiljana smještene uz sam rub slike, može se iščitati naknadno kraćenje formata. Donji dio slike bio je vrlo oštećen po cijeloj dužini, s perforacijom širine 4 cm na lijevoj strani. Trake otpale preparacije i boje nalazile su se uzduž svih rubova slike i na linijama kontakta nosioca s unutarnjim rubovima podokvira. S vremenom je došlo do migracije masnih kiselina iz uljnog veziva prema površini te do njihove oksidacije. Kao posljedica tih procesa, većina je boja nepovratno promijenila tonalitet. Na određenim je dijelovima slikani sloj bio izrazito istanjen i nestabilan, boja potamnijela, a vidljive su bile i mnogobrojne tamne mrlje. Zbog oštećenja slikanog sloja i laka te krutog površinskog taloga, likovni je sadržaj mjestimično bio nečitljiv.

Ukrasni drveni okvir jednostavne profilacije također je bio jako oštećen te naknadno premazan brončanom bojom.

Nestabilni slojevi osnove i boje su konsolidirani, a potom su provedeni testovi topivosti prljavštine, laka i preslika. Lice slike zaštićeno je japanskim papirom i celuloznim ljevilom kako bi se slika bez opasnosti od daljnjih oštećenja mogla odvojiti od podokvira na koji je bila zalijepljena. Poledina je očišćena od nečistoća i ostataka ljevila i slika je potom izravnata. Snimka u ultraljubičastom dijelu spektra pokazala je prisutnost preslika u središnjem i gornjem desnom dijelu slike te duž desnog ruba. Ti su se preslici lako uklanjali istodobno sa stanjivanjem starog laka. Pritom su otkriveni nešto drugačiji

obrisi nabora draperije lijevo i desno od Isusa te dio križa sa svitkom uz desni rub slike, s natpisom AGNUS DEI.

Od prepariranog platna oblikovani su umeci za popunjavanje perforacija u donjem lijevom dijelu slike te za oštećenja uz donji rub platna. Za rekonstrukciju sloja osnove na mjestima gdje je izvorno platno bilo sačuvano, korišten je akrilno-celulozni kit. Zbog krтости i oštećenja nosioca, slika je ručno dublirana na novo platno. Napeta je na novi drveni podokvir s klinovima i zaobljenim rubnim istacima. Na mjestima gdje je rekonstruiran sloj preparacije napravljen je podslik gvašem, zatim je na sliku nanesen lak, a na podsliku je izveden završni retuš višeslojnim lazurama i bojama u smolnom mediju.

Zbog još aktivnih anobija, ukrasni okvir je tretiran gama-zračenjem u Institutu Ruđer Bošković. Iz nosioca su izvučeni krupni čavli kojima je okvir bio grubo učvršćen. Prilikom uklanjanja debelog sloja naknadno nanosene brončane boje, otkriven je izvorni tanki sloj preparacije sa slojem polikromije koja je imitirala površinu drveta u staroj tehnici *fladranja*. Na mjestima na kojima je nedostajao sloj polikromije s preparacijom bilo je vidljivo da je okvir napravljen od nekvalitetnog komada drveta, punog čvorova i šupljina. Okvir je konsolidiran, a mehanička oštećenja nosioca i prirodne šupljine oko čvorova ispunjeni su kitom od piljevine. Preparacija je rekonstruirana akrilno-celuloznim kitom za drvo, a slikani sloj gvašem i smolnim bojama. Okvir je lakiran *orange* šelakom. Ukrasni okvir montiran je na sliku, a na poledinu je pričvršćen beskiselinski muzejski karton.

j. p., m. w. z.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Fažana

Župna crkva Sv. Kuzme i Damjana

Drveni sakralni inventar

Razni autori, 14.–20. st.

Drvo rezbareno, polikromirano, pozlačeno, razne dimenzije

BROJ DOSJEA: 7802, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Četiri skulpture Bogorodice nastale od 14. do 18. stoljeća, kip neidentificiranog apostola i kip sv. Ante, gotičko raspelo te nekoliko liturgijskih predmeta dio su drvenog sakralnog inventara crkve Sv. Kuzme i Damjana. Dugotrajna izloženost neprikladnim mikroklimatskim uvjetima nepovoljno se odrazila na predmete. Dio inventara smješten u crkvi bio je degradiran djelovanjem vlage, dok je kod drugog dijela, pohranjenoga u župnoj kući uz radijatore i prozore bez odgovarajuće zaštite od sunca, došlo do isušivanja drvenog nosioca te slojeva osnove i boje. Na inventaru su *in situ* obavljeni preventivni i izravni konzervatorsko-restauratorski radovi: uklonjena je površinska nečistoća, drveni nosilac oslabljen crvotočinom

konsolidiran je smolom, a slojevi pozlate i polikromije su podlijepljeni. Na procesijskoj skulpturi Bogorodice, odjevenoj u više slojeva haljina od tekstila, provedena je detaljna analiza stanja drvenog nosioca i izvorne tekstilne haljine. Skulptura Bogorodice s Djetetom iz 14./15. st. izložena je u župnoj kući, uz prozor, poklopljena zaštitnim staklenim pokrovom. Skulptura je preventivno zaštićena i vraćena pod stakleni pokrov koji je odignut od podloge drvenim letvicama kako bi se izbjegla kondenzacija. Izrađena je dokumentacija drvenog inventara te su postignuti dogovori za poboljšanje uvjeta i čuvanje umjetnina.

r. d.

Slika 1. Procesijska Bogorodica, stanje tijekom radova

Slika 2. *Bogorodica s Djetetom*, stanje tijekom radova

Feričanci

Crkva Sv. Duha
Rikard Rojnik, prva polovica 20. st.
Tutkalna tehnika

BROJ DOSJEA: 1395/1, Osijek, Fakultetska 4
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Unutrašnjost crkve je u cijelosti oslikana ornamentalnom dekoracijom s ukomponiranim likovima svetaca i scenama iz Novog zavjeta.

Oslík je zbog destrukcije veziva praškast, mjestimice izbrisan, zamrljan od oborinskih voda i vlage. U nižim dijelovima je u prethodnim obnovama preslikan, zona sokla uništena je u sanaciji vlage, a na stropu je žbuka mjestimice propala do trske.

Godine 2011. restauriran je donji dio lijeve strane zida broda. Radovi su obuhvatili tri baze pilastara i dekorativne

ukrase na njima, koji su bili naknadno preslikani, kao i zidne plohe između njih. Uklonjena je trula žbuka te zapune cementnom žbukom nastale u naknadnoj intervenciji. Pukotine su injektirane, a na mjesta cementne žbuke nanosena je vapnena žbuka koja je nakon sušenja izravnana vapnenim gletom. S oslika je uklonjena nečistoća te je napravljen retuš. Izrađene su također šablone po kojima je napravljena rekonstrukcija nedostajućih dijelova oslika. ž. h.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Funtana

Raspelo

Nepoznati autor, 17. st.

Drvo rezbareno, polikromirano, 55 x 53 x 2,5 cm

BROJ DOSJEA: 1431/5, Vodnjan-Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Umjetnina je na intervenciju Konzervatorskog odjela u Rijeci početkom devedesetih godina prošlog stoljeća dopremljena u radionicu Zavoda za restauriranje umjetnina u Vodnjanu. Tada je obavljeno primarno konzerviranje razdvojenih dijelova skulpture, a 2011. godine proveden je cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvat.

Utvrđeno je da je umjetnina potječe iz mjesta Funtana, no objekt kome je izvorno pripadala nije znan. Raspelo je bilo bez križa, a korpus Krista razdvojenih dijelova po spojevima, uz gubitke dijelova drvenog nosioca i lomove, izraženo raslojavanje polikromije i djelomičan nedostatak slikanog sloja. Vidljive su bile prethodne rekonstrukcije oštećenja izvedene tvrdim kitom, a korpus je potpuno bio preslikan. Preslik je u likovnom i tehnološkom smislu bio slabe kvalitete: rasušen i raspucao, a na dodir se osipao.

Kip je podvrgnut plinskoj dezinfekciji, a zatim su provedena istraživanja slikanih slojeva otvaranjem mikrosondi i izradom mikrofotografija slikanih slojeva. Uočeno je pet slikanih slojeva, nejednakih kvaliteta. Na perizomi je zatečen samo jedan sloj pozlate, ali izrazito tanak i prisutan u tragovima, što je bilo nedostavno za prezentiranje.

Na inkarnatu je bilo nemoguće razdvojiti posljednja dva sloja. Stoga je prezentiran treći sloj inkarnata, koji je bio kvalitetniji i cjelovitiji za prezentaciju, a na perizomi četvrti sloj. Prezentirani slojevi nisu istovremeni, ali je njihov izbor uvjetovan slabom tehnološkom kvalitetom zatečenih povijesnih oslika. Najviše podataka o povijesnim oslicima zadržano je na poleđini korpusa gdje su slojevi najbolje sačuvani, a dokumentarnosti radi ostavljene su otvorene sonde. S recentnim preslikom uklonjene su i neprimjerene prijašnje rekonstrukcije u kitu. Zatečena rekonstrukcija nabora perizome, oblikovno je usklađena. Odvojene ruke korpusa su spojene. Prezentirani oslik je retuširan. Za potrebe prezentacije raspela, izrađen je novi drveni križ. Da bi se vizualno istaknula distinkcija novog križa i korpusa Krista, drvo križa premazano je lazurno bijelim akrilom. Korpus je za križ pričvršćen jednim izvornim, jednim nadograđenim te jednim potpuno rekonstruiranim čavlom. Umjetnina je pohranjena u radio-ničkom prostoru Restauratorskoga odjela Vodnjan-Juršići, do odluke o njezinom konačnom smještaju.

k. b. l.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Gora

Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – metalni, stakleni, drveni i koštani arheološki nalazi
Srednji i novi vijek

BROJ DOSJEA: 1336/2, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S TVRTKOM „FORETIĆ I SINOVI D.O.O.“

Tijekom 2011. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima s nalazišta Gora, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Obradeno je 149 predmeta od metala, stakla, drveta i kosti. Srebrni, kositreni, stakleni, koštani i drveni predmeti čišćeni su mehanički, a površina je zaštićena lakom *Paraloid B72*. Brončani predmeti čišćeni su mehanički, tretirani benzotriazolom radi zaustavljanja procesa korozije, a zatim

zaštićeni lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid*. Na željeznim predmetima pokrenut je proces uklanjanja soli u sulfitnoj kupki koji traje godinu dana, nakon čega će biti očišćeni od korozivnih naslaga i konzervirani. Radovi će biti dovršeni 2012. godine u skladu s ugovorom. Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. g.

Slika 1. Gora, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – željezna kopča, stanje prije radova

Slika 2. Gora, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – srebrni prsten, stanje nakon radova

Gorenja Vas

Crkva Blažene Djevice Marije od Krunice
Majka Božja od Krunice sa sv. Dominikom i sv. Katarinom Sijenskom
Bonifacije Tacol, 1727. g.
Ulje na platnu, 141,5 x 92 cm

BROJ DOSJEA: 7748, Zagreb, Zmajevac 8
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltarna pala *Majka Božja od Krunice sa sv. Dominikom i sv. Katarinom Sijenskom* jedino je potpisano djelo slikara pavlina Bonifacija Tacola iz 1727. godine, a pripadala je pavlinskoj crkvi Sv. Marije na Jezeru kod Čepića u Istri. Slika je sačuvana zahvaljujući tome što je potkraj 18. stoljeća prenesena iz napuštene pavlinske crkve u crkvu Blažene Djevice Marije od Sv. Krunice u Gorenju Vas. Rijedak je primjer barokne interpretacije prikaza Majke Božje Czestochowe uklopljene u zanimljiv niz slika sa scenama sv. Ružarija i dominikanskim svecima.

Slika je zatečena učvršćena čavlima na drvenu ploču koja se iskrivila te je izrazito deformirala platno i prouzročila velike nabore. Prva intervencija koju je trebalo provesti bila je konsolidacija osnove i slikanog sloja. Nakon što je slika odvojena od ploče, pokazalo se da je s poleđine po cijeloj površini bila podlijepljena drugim platnom te mnogobrojnim zakrpama. Skidanjem platna s drvene ploče te uklanjanjem podstavljenih slojeva i ostataka

ljepila, platno se djelomično izravnilo. Slika je s poleđine navlažena te bugaćicama s obje strane obložena i osušena pod pritiskom. Time je platno potpuno izravnilo.

Nakon provedenih proba topivosti, oksidirani lak i prljavština su uklonjeni, kao i bronca kojom su svi pozlaćeni dijelovi slike bili preslikani. Perforacije su zatvorene intarzijama novoga platna odgovarajuće debljine. Na intarzije te mjesta na kojima je izvorna preparacija otpala, nanesen je sloj kita i obrađen tako da oponaša teksturu okolnog slikanog sloja. Slika je potom dublirana na toplinskom vakuumskom stolu. Napeta je na novi podokvir, a na mjestima zakita podložen je prvi sloj retuša akvarelnim bojama. Oštećenja pozlate retuširana su zlatom u prahu. Na sliku je nanesen lak na bazi damar smole, a zatim izveden završni retuš lazurama. Na poleđinu slike pričvršćen je zaštitni karton.

z. d.

Slika 1. Prije radova
Slika 2. Nakon radova

Hrvatska Kostajnica

Stari grad

Početak 13. st., obnove do 18. st.

BROJ DOSJEA: 4, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2011. godini izvedeni su završni radovi sanacije i prezentacije na svim dijelovima građevine. U prizemlju četverokutne kule rekonstruirana je, ferocementnom ljuškom, izvorna geometrija bačvastog svoda. Pod je izveden masivnim hrastovim gredama, katovi su ožbukani i popođeni hrastovim mosnicama te je izvedeno novo drveno stubište od hrastovine. Saniran je bačvasti opečni svod u peterokutnoj kuli, unutrašnjost je ožbukana i objeljena

te popločena opekama. Na obje su kule izvedena vanjska puna hrastova krila na prozorima i vratima, a na ulazu u stari grad postavljena su rešetkasta pocinčana vratna krila. Ispred grada produžena je graba, ispred ulaza položen most od masivnih hrastovih greda, a okoliš uređen i zatravnjen. Izvedene su pripreme za postavljanje stalne izložbe unutar obiju kula.

d. ml.

Slika 1. Pogled na unutrašnjost prvog kata četverokutne kule nakon završetka radova

Slika 2. Prizemlje četverokutne kule nakon završetka radova

Slika 3. Pogled na Stari grad sa sjevera nakon završetka radova

Slika 4. Pogled na kule nakon završetka radova

Hum Košnički

Bastion dvora Veliki Tabor
16. st.

BROJ DOSJEA: 241/6, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM NA TEMELJU DONACIJE BRITANSKE ZAKLADE *THE HEADLEY TRUST*

U 2011. godini obavljena su istraživanja peterokutnog bastiona u zapadnom dijelu vanjskog prstena zidina Velikog Tabora. Bastion sa zakošenom bazom sagrađen je vjerojatno polovicom 16. stoljeća u sklopu centralizirane protuturske obrane. Njegove su etaže oblikovane horizontalnim nizovima puškarnica, a građa zida je lomljeni kamen i opeka.

Radovi su počeli čišćenjem prostora od građevinskog materijala i uklanjanjem vegetacije. Uslijedila su istraživanja pročelja i zidova u unutrašnjosti bastiona. Sondiranjem

je utvrđen položaj, oblik i vez opečne građe zazidanih, odnosno djelomično razgrađenih niša puškarnica na galeriji bastiona. Utvrđeni su ostaci srušenog dijela galerije s nišama puškarnica uz zapadni, sjeverni i istočni perimetar. Također je utvrđen slijed građevinskih zahvata unutar perimetra. Dokumentirana su oštećenja kamene plastike (uglovni blokovi, kordonski vijenac i okviri puškarnica). Rezultati istraživanja i smjernice za obnovu izloženi su u elaboratu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja.
d. č.

Slika 1. Pogled na Veliki Tabor i bastion (desno)

Hum Košnički

Dvor Veliki Tabor

15.–19. st.

BROJ DOSJEA: 241, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Godine 2011. na dvoru Veliki Tabor nastavljene su restauratorski i građevinsko-obrtnički radovi započeti proteklih godina.

Nastavljene su restauratorski radovi na sanaciji zidnih i svodnih ploha u prostoriji 7 na prvom katu kule D, pri čemu su restauratori pripravili žbuku na bazi gašenog vapna.

Radovima u susjednoj prostoriji 8, također na prvom katu kule D, očišćene su sve zidne plohe te je utvrđen izgled i rasprostiranje slojeva oslika. Nakon uklanjanja naknadnih vapnenih naliča, uslijedilo je učvršćenje žbuke obrubljivanjem i injektiranjem te zatvaranje pukotina i žbukanje lakuna materijalom na bazi gašenog vapna, pripremljenog na licu mjesta. Konzervatorsko-restauratorski radovi čišćenja, domodeliranja te zamjene i tonskog uskla-

đivanja kamene plastike (klesani kameni okviri prozora i vrata, otvori puškarnica i kordonski vijenac), kao i njezine kemijske zaštite nastavljene su na pročeljima dvorca od kurtine C-D prema zapadu do ulaznog pročelja.

Građevinsko-obrtnički radovi izvedbe krovnih konstrukcija, izolacije i pokrova sa sustavom odvodnje obavljene su nad navedenim dijelovima dvorca, uz prethodno povišenje zidova kula i kurtina. Uz nadzor djelatnika HRZ-a rekonstruirani su različiti otvori i niše puškarnica, prema smjernicama iznesenim u elaboratu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja. Na kraju je cijeli vanjski zidni plašt utvrde od razine kordonskog vijenca ožbukano industrijskom toniranom žbukom.

d. č.

Slika 1. Pogled na dvor Veliki Tabor nakon radova

Slika 2. Erker

Slika 3. Puškarnica

Slika 4. Kordonski vijenac

Hum Košnički

Dvor Veliki Tabor

Fragmenti arheološkog tekstila iz Kule B

Nepoznati autor, 15.–17. st.

Lanena platna različite gustoće i dimenzija

BROJ DOSJEA: 7646, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U Kuli B dvora Veliki Tabor prilikom arheoloških istraživanja 2008. i 2009. godine pronađeni su fragmenti tekstila. U istoj kuli pronađeni su i ulomci keramike te ostatak metalne slavine. Pretpostavci da je Kula B nekada bila dvorska kuhinja u prilog ide i bunar koji se nalazi u blizini.

Riječ je o fragmentima tkanine jednostavnog izgleda i načina izrade, bez tragova obojenja, veza ili drugih načina ukrašavanja. Fragmenti su podijeljeni u tri skupine: fragmenti V-1 čine skupinu od sedam ostataka platnene tkanine različitih dimenzija; fragment V-2 je platnena tkanina dimenzija oko 7,2 x 9,5 cm, s na jednoj strani očuvanim rubljenjem bez konaca šivanja; fragmenti V-3 čine skupinu od stotinjak komada dviju vrsta platnenih tkanina različitih dimenzija, s tragovima šivanja/rubljenja i ostacima konca šivanja.

Zatečeno stanje fragmenata bilo je karakteristično za tekstilne arheološke nalaze: svi fragmenti bili su puni sasušene zemlje i kamenčića, mjestimično prekriveni mrljama nepoznatoga porijekla, presavijeni i po nekoliko puta, a velik broj bio je zalijepljen za grumenje zemlje. Tkanine su bile prilično suhe, krte i vrlo osjetljive na dodir, a vrećice u kojima su nalazi dopremljeni u zavodsku radionicu bile su pune otpalih niti.

Tijekom 2011. izveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat na tekstilnim fragmentima. Fotografirani su, a zatim su njihovo stanje i vrste tkanja pregledani prijenosnim mikroskopom. Kemijskom analizom otpalih niti iz svake skupine ustanovljeno je da su sve načinjene od lanenog vlakna. Analiza metodom radioaktivnog izotopa ugljika C14 uzorka iz skupine V-3 pokazala je da su uzorci stari između 1460 i 1640 godina. Nakon vlaženja slijepljenih grumenja zemlje u svrhu lakšeg odvajanja od tkanina, uklanjanje nečistoća provedeno je suhim postupkom – pincetama, kistovima i iglicama, a potom je sa svih fragmenata usisana prašina usisivačem male snage preko mrežice od tila. Svi presavijeni fragmenti vlaženi su maglicom vodene pare te pincetama i iglicama polako ravnani, a zatim su sušeni na sobnoj temperaturi prekriveni bugačicom. Skupine fragmenata pohranjene su u zatvorene okvire pod pritiskom (*pressure mounting*). U takvom tipu okvira, osim što su zaštićeni od mehaničkih utjecaja i taloženja nečistoća, fragmente nije potrebno šivanjem pričvrstiti uz podlogu.

s. l. v.

Slika 1. Fragmenti skupine V-3, prije radova

Slika 2. Fragmenti skupine V-3, nakon radova

Hvar

Stari Grad – pokretni arheološki nalazi
Srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2169/1, Zadar, Božidara Petranovića 1

PROGRAM PREMA UGOVORU S MUZEJOM STAROG GRADA NA HVARU

Na konzervatorsko-restauratorsku obradu preuzeto je 37 arheoloških predmeta izrađenih od bronce (novac, čavli, igle, ulomci predmeta) i željeza (igle, čavli). Predmeti su fotografski dokumentirani prije i nakon obrade, aktivno stabilizirani, mehanički očišćeni, konsolidirani, a oni

zaprimljeni u fragmentiranom obliku slijepljeni. Sve faze provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova pismeno su dokumentirane.

a. jo.

Slika 1. Otok Hvar, Stari grad – brončani novac prije radova

Slika 2. Otok Hvar, Stari grad – brončani novac nakon radova

Hvar

Stari Grad, luka
Antika/novi vijek

BRJ DOSJEJA: 2113, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S LUČKOM UPRAVOM SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

U zoni planiranih građevinskih radova u luci Stari Grad na otoku Hvaru provedeno je od 13. do 17. siječnja 2011. godine zaštitno podmorsko arheološko istraživanje. Tijekom istraživanja pregledano je podmorje u zoni predviđenih građevinskih radova i postavljene su tri probne arheološke sonde. U površinskom sloju pregledane zone pronađena je veća količina ulomaka keramike koji se mogu datirati u razdoblje od antike do novog vijeka. Ulomci keramike su izolirani nalazi koji se ne mogu staviti u određeni kontekst. Tri probne arheološke sonde (označene slovima A, B i C) dimenzija 2 x 2 metra bile su pozicionirane uz južni dio luke. Sve sonde (A, B i C) iskopane su do sterilnog sloja, tj. do žive stijene. Sonda A iskopana je do dubine od 50 cm. U njoj je, osim recentnog otpada, pronađeno nekoliko ulomaka antičke i glazirane novovjekovne keramike. U sondi B (dubina 40 cm) pronađena je jedna keramička lula, nekoliko glaziranih ulomaka keramike, dok antički materijal nije zabilježen. Sonda C (dubina 40 cm) pokazala se negativnom, odnosno bez arheološkog materijala. U

profilima sonde ne mogu se uočiti kulturni slojevi. Ulomci keramike pronađeni su na različitim dubinama – novovjekovni je materijal pronađen ispod antičkog zajedno s recentnim otpadom, što ukazuje na ispremiješanost materijala. Na osnovi navedenih rezultata zaštitnog istraživanja, Odjel za podvodnu arheologiju HRZ-a donio je stručno mišljenje kako na tom području starogradske luke nema bitnih nalaza koji bi mogli spriječiti planirane građevinske radove. No s obzirom na rezultate prethodnih istraživanja te rekognosciranja starogradske zaljeva i luke, na značenje i ulogu antičkog Pharosa, istraživanje je nužno nastaviti, a podmorje cijelog područja sustavno pretražiti. Kvalitetniju i sustavnu introspekciju dna starogradske luke moguće je ostvariti primjenom geofizičkih uređaja, *sub-bottom profilerom* i magnetometrom, nedestruktivnim tehnologijama detekcije predmeta koji se nesumnjivo nalaze u podmorju luke, kao što to pokazuju sva dosadašnja arheološka istraživanja.

j. b.

Slika 1. Otok Hvar, Stari Grad, luka – glinena lula, tip Zelovo

Ilok

Kula 8 / turski hamam srednjovjekovne citadele
Prapovijest/srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 1823/1/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Nakon istraživanja na lokaciji kula 8 / turski hamam srednjovjekovne citadele u Iloku tijekom 2010. godine kojima je otvorena jugozapadna četvrtina površine kule 8 ukazala se potreba za provođenjem dodatnih konzervatorskih istraživanja arheološkom metodom preostale dostupne površine kule do razine prapovijesnih slojeva.

Na osnovi provedenih istraživanja na dostupnoj površini kule 8 može se zaključiti postojanje nekoliko intervencija na kuli. U vrijeme gradnje turskog hamama, kula je bila znatno oštećena: na osnovi strukture zidova i činjenice da je dno temelja istočnog zida sačuvanog dijela hamama više od temeljne stope kule 8, može se pretpostaviti da su sjeverni, južni i zapadni zidovi kule 8 bili sačuvaniji od razine poda. Istočni zid kule sačuvan je danas na razini temeljne stope kule. Zapadni zid kule koji se nalazi unutar sačuvane prostorije hamama očuvan je do visine na kojoj počinju temelji istočnog zida sačuvanog dijela hamama – riječ je gotovo sigurno o pregradnom zidu. Taj je zid djelomično sjeo na proširenja sjevernog i južnog zida kule, a djelomično na zemlju. U smjeru sjever-jug, hamam odgovara gabaritura kule 8, s tim da su sačuvani ostaci zidova kule djelomično dograđeni da bi se iznivelirali. Moguće da i dogradnje na istočnom zidu kod spojeva sa sjevernim i južnim zidom kule 9, sagrađene od obrađenog kamena, cigle i žbuke, treba datirati u navedeno vrijeme.

Sljedeća faza intervencije koja se može sa sigurnošću odrediti je gradnja zgrade ledare tijekom 20. st., čiji je otisak vidljiv i danas na istočnom licu istočnog zida sačuvanog dijela hamama. Tom su prilikom sagrađeni

zidovi paralelni sa sjevernim i južnim zidom kule 8, te zid paralelan s istočnim zidom sačuvanog dijela hamama. Vjerojatno je tada ciglom i žbukom podzidan istočni zid hamama da bi se spriječilo njegovo urušavanje. Kao istočni zid ledare adaptiran je istočni zid kule 8, koji je dožbukane te su u njega umontirane željezne stepenice. Nije poznato je li prilikom gradnje ledare došlo do snižavanja poda tadašnje prostorije. U svakom slučaju očito je da je pod, popločen drvetom, izniveliran tako da se sva voda nastala topljenjem leda slijeva u središnji kolektor. Dio sjevernog zida ledare ostao je sačuvan pa je vidljivo da se radi o gradnji od cigle i sive žbuke. Zgrada ledare srušena je tijekom sanacije zidina na potezu od kule 7 do hamama koju je proveo Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Osijeka 1968. godine, nakon čega je ruševina zatrpana do hodne razine.

Ispod podnice ledare pojavljuju se prapovijesni slojevi brončanog doba. U zapadnom je dijelu očuvano, u prapovijesni sloj ukopano, dno srednjovjekovnog objekta nejasne namjene, a u istočnom dijelu, ukopano u kasno-brončanodobni sloj, dno mladeželznodobne jame. Svi su viši slojevi uništeni intervencijama pri gradnji hamama ili najkasnije mogućim ukopavanjem ledare. Među prapovijesnim nalazima ističe se velika zemunica s početka kasnog brončanog doba, bogata nalazima, koja je samo djelomično sačuvana te ostatak podnice od zapečene zemlje iz starijeg željeznog doba, sačuvane u uskom prostoru između južnog zida ledare i temelja južnog zida kule 8.

m. k.

Slika 1. Ilok, kula 8 / turski hamam – površina kule 8 nakon dovršetka iskopa, pogled sa sjevera

Ilok

Muzej grada Iloka

1. Portret ruskog cara Aleksandra II., Nikolay Andreevič Lavrov, 1862. g., ulje na platnu, 89 x 75 cm
2. Bogorodica s Djetetom, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 66 x 54,5 cm

BROJ DOSJEA: 1390/9 (1), 1390/10 (2), Osijek, Fakultetska 4
PROGRAM PREMA UGOVORU S MUZEJOM GRADA ILOKA

Slikarev potpis i godina nastanka, 'Lavrov 1861', zapisani su ruskim pismom uz lijevi rub klasičnog *Portreta ruskog cara Aleksandra II.* Riječ je o Nikolaju Andreeviču Lavrovu (1820.-1875.), ruskom akademskom slikaru specijaliziranom za povijesno i portretno slikarstvo, koji je naslikao više portreta Aleksandra II. Portret je ovalnog formata, bez ukrasnog okvira. Platno je zatečeno blago naborano i s mnoštvom sitnih oštećenja slikanog sloja i podloge, naročito u donjoj desnoj polovici kompozicije. Primjetni su bili tragovi prethodnog restauratorskog zahvata na licu i pozadini slike. Stari retuš je potamnio. Lice slike i poleđina očišćeni su od nečistoća, rubovi izravnati utezima, a stari lak i retuš uklonjeni. Mjesta na kojima je nedostajala osnova zakitana su i obrađena. Izvorni slojevi izolirani su od naknadnih intervencija. Površine rekonstruirane

preparacije podložene su akvarelom i retuširane. Slika je zatim napeta na novi podokvir s istakom i lakirana.

Slika *Bogorodica s Djetetom* u klasičnoj kompoziciji prikazuje Bogorodicu kako u naručju drži Isusa. Slika je zatečena s izrazitim oštećenjima platna i slikanog sloja s osnovom. Na poleđini je bilo zalijepljeno pomoćno tanko platno samo preko središnjeg dijela, s tiskanim natpisom "S. Czeiger verlags-kunsthandlung Wien". Odvajanje izvornika od zalijepljenog tankog platna obavljeno je laganim vlaženjem, a ljepilo je uklonjeno skalpelom. Rupe u nosiocu zatvorene su intarzijama novog platna slične debljine i tkanja. Slika je dublirana, retuširana i lakirana.

s. s.

Slika 1. *Portret ruskog cara Aleksandra II.*, prije radova
Slika 2. *Portret ruskog cara Aleksandra II.*, nakon radova

Ilok

Orašje – pokretni arheološki nalazi
Srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2151/1, Zadar, Božidara Petranovića 1
PROGRAM PREMA UGOVORU S „PISA TRADEOM D.O.O.“

Na konzervatorsko-restauratorsku obradu preuzeto je pet arheoloških predmeta izrađenih od bronce (aplika, prsten, novčić, ulomci predmeta). Postupak konzerviranja i restauriranja sastojao se od: preliminarnog istraživanja, fotografiranja i dokumentiranja zatečenog stanja predmeta, aktivne stabilizacije predmeta otopinom benzotriazola,

kontroliranog mehaničkog čišćenja predmeta upotrebom skalpela, četkica i mikromotora te impregnacije, konsolidacije i zaštitnog lakiranja. Sve faze provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova pismeno su dokumentirane.

a. jo.

Slika 1. Ilok, Orašje – brončani prsten prije radova

Slika 2. Ilok, Orašje – brončani prsten nakon radova

Istra

Rekognosciranje istarskog podmorja – pokretni arheološki nalazi
Antika

BROJ DOSJEA: 2029, Zadar, Božidara Petranovića 1

PROGRAM PREMA UGOVORU S MEĐUNARODNIM CENTROM ZA PODVODNU ARHEOLOGIJU

Odjel za restauriranje podvodnih arheoloških nalaza zaprimio je ukupno devet keramičkih predmeta prikupljenih tijekom rekognosciranja istarskog podmorja. Keramička građa obuhvaća fragmentirane amfore različitih tipova, te ulomke posuda, plitice i tanjura. Arheološki nalazi prekriveni su kalcitnim naslagama ostataka morskih organizama. Nalazi su fotografski dokumentirani. Svi

predmeti su odmah nakon zaprimanja stavljeni u proces desalinizacije koji još traje. Konstantno se mijenja voda te se uzimaju uzorci iz bazena radi mjerenja količine topivih soli. Nakon što se količina topivih soli svede na prihvatljivi minimum, predmeti će biti izvađeni i slijede daljnji restauratorsko-konzervatorski postupci.

m. ć.

Slika 1. Istra, rekognosciranje podmorja – gornji dio amfore prije radova

Slika 2. Istra, rekognosciranje podmorja – keramički ulomci prije radova

Ivanec

Stari grad – metalni arheološki nalazi
Srednji i novi vijek

BROJ DOSJEA: 739/8, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S INSTITUTOM ZA ARHEOLOGIJU

Tijekom 2011. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima s nalazišta Ivanec – Stari grad. Zaprimljena su dvadeset četiri predmeta od bronce i srebra, a obrađeno ih je deset. Srebrni predmeti su čišćeni mehanički, a površina je zaštićena lakom *Paraloid B72*. Brončani predmeti su čišćeni mehanički, tretirani

benzotriazolom zbog zaustavljanja procesa korozije, a zatim zaštićeni lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid*. Radovi na preostalih 14 predmeta bit će dovršeni 2012. u skladu s ugovorom. Svi radovi su popraćeni pisanom i fotografskom dokumentacijom.

p. d.

Slika 1. Ivanec, Stari grad – brončana ukrasna pločica, nakon radova

Slika 2. Ivanec, Stari grad – srebrni novac, nakon radova

Ivanić Miljanski

Kapela Sv. Ivana

Zidna slika sv. Kristofora na pročelju

Srednji vijek

BROJ DOSJEA: 1358/1, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Konzervatorsko-restauratorski radovi u godini 2011. obuhvatili su zaštitne radove na zidnoj slici s prikazom sv. Kristofora na južnom pročelju lađe. Najzahtjevniji dio radova odnosio se na uklanjanje naknadnih vapnenih premaza s površine slikanog sloja, napose na mjestima s čvrstim vapnenim inkrustacijama koje se djelomice nisu uspjele ukloniti. Zidna slika relativno je dobro očuvana u gornjem dijelu, a znatnije je stradala od sredine prema donjem dijelu koji je izloženiji oborinama. Na donjoj polovici slike najviše je sitnih oštećenja *intonaca*, u čijim su pukotinama zadržani vapneni slojevi, dok je *intonaco* sa slikanim slojem u cijelosti stradao u donjem dijelu, izloženom temeljnoj vlazi i solima. Lakune unutar zidne slike, kao i plohe s većim lakunama koje uokviruju sliku,

posebno pokraj prozora, preventivno su zapunjene vapno-pješčanom žbukom (gašeno vapno i kvarcni pijesak).

Osim radova na zidnoj slici na južnom pročelju kapele, u svetištu kapele sagrađen je novi zidani oltar, a u zvoniku je na zidovima popravljena žbuka, nakon čega je unutrašnjost zvonika obijeljena. Ovogodišnji stolarski radovi obuhvatili su izradu donjeg drvenog dijela oltara u lađi (podnožje, stipes i menza) na koji je postavljen restaurirani drveni oltar. Osim toga, izvedeno je i postavljanje drvenih zaštitnih ograda u zvoniku: iznad stubišta i pred širokim otvorom okrenutim lađi. Postavljena je nadstrešnica iznad slike s prikazom sv. Kristofora na južnom pročelju lađe, da bi se ublažile posljedice njezina izlaganja oborinama.

i. s.

Slika 1. Stanje prije radova

Slika 2. Stanje nakon radova

Slika 3. Zaštitna nadstrešnica iznad slike

Karlovac

Brodolom na rijeci Kupi

Antika

BROJ DOSJEA: 1835/1, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2011. godine provedeno je arheološko rekognosciranje više pozicija na rijeci Kupi te pregled poznatih lokacija na Korani i Mrežnici. U 2012. nastavljeno snimanje dna uz upotrebu *Side-scan* sonara koji se pokazao kao jedina uspješna metoda pregleda površine dna u uvjetima smanjene vidljivosti. Na pretpostavljenoj poziciji crkve Sv. Jakova u Mekušju, ucrtane uz rijeku Kupu na kartama s kraja 18. stoljeća, detaljnije je pregledano dno rijeke, ali u površinskom sloju nisu pronađeni arheološki ostaci. Na položaju ostatka rimskog riječnog broda u Kamenskom (Kobiliću Pokupskom), na rijeci Kupi, nastavljeno je dokumentiranje površinskog sloja tereta cigle. Ronilačkim pregledom utvrđeno je da je dio broda na nizvodnom dijelu stradao ili slučajno, prilikom vađenja pijeska, ili

namjernom devastacijom. Na središnjem dijelu broda, ispod tereta cigle, pronađena je oplata broda. Pronađena je i metalna spojnica u obliku slova U koja spaja dvije daske oplata broda. U nekoliko manjih probnih rovova u uzvodnom dijelu, ispod sloja pijeska, pronađen je ostatak tereta cigle (ukupna dužina na kojoj se nalaze cigle složene u redove i stupce je osam metara). Za uzorak drveta koji je datiran AMS metodom dobiven je rezultat 40 BC do 230 AD, odnosno od kraja 1. st. pr. n. e. do 3. stoljeća n. e. U nastavku istraživanja planira se nastavak rekognosciranja rijeke Kupe i njezinih pritoka, a na lokalitetu u Kamenskom detaljnije istraživanje brodske konstrukcije.

k. z.

Slika 1. Kamensko, Kobilić Pokupski – ostaci oplata broda ispod tereta cigle

Kaštel Lukšić

Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Sakristijski ormar

Nepoznati autor, 17. st.

Drvo, rezbareno, lakirano, 300 x 200 x 68 cm

BROJ DOSJEA: 2008/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ormar se sastoji od tri dijela: ukrasnog razvedenog kruništa (atika) te gornjeg i donjeg dijela, razdvojenih vijencem. Atika je bogato izrezbarena; središnji dio s dvjema reljefnim glavama groteskna izraza lica – maskeronima – uokviren je vitičastim biljnim motivima složenima u kompoziciju trokuta. Atiku od korpusa ormara razdvaja masivni vijenac sa zupcima. Pod njim je gornji dio ormara s policama i vratnicama koje s obje strane okružuju dva para pilastara. U toj zoni, po dva pilastra krase i bočne stranice ormara. Dvokrilna vrata ukrašena su s po dvije, u niskom reljefu, istaknute uklade pravokutnog oblika s polukružnim završetkom na gornjoj i donjoj stranici. Vratnice donjeg dijela ormara ukrašene su istim geometrijskim ukrasima kao i one gornjeg dijela ormara, no tu izostaje motiv stupova s kapitelima. Ispod vratnica nalazi se masivna profilirana baza na kojem ormar počiva, njegov je središnji dio odignut od poda. Konstrukcija ormara izrađena je od lipova drveta, a aplicirani dijelovi od orahova.

Debeo furnir zatečen je djelomično odvojen od nositelja, a na nekim je mjestima i otpao. Masivna baza na dnu ormara bila je u iznimno lošem stanju – potpuno odvojena od konstrukcije, a površina kojom se ormar naslanjao na pod nestala je, uništena crvotočinom i vlagom. Konstrukcija ormara također je bila u izrazito lošem

stanju. Pozadina donjeg dijela ormara novije je izrade i vrlo nespretno izvedena.

Iako je ormar zatečen u sakristiji stare župne crkve u Kaštel Lukšiću, očito je da nije bio namijenjen tom prostoru. Zbog preniskog stropa prostorije, krunište nije moglo biti postavljeno, već je odvojeno ležalo na ormaru. Ormar je u sakristiju bio premješten 2002. godine iz crkve Sv. Ivana Krstitelja na Rušincu, no ni to nije bila njegova izvorna lokacija. Konzervatorsko-restauratorski zahvat proveden je u dva odvojena programa: radovi na kruništu (dovršeni 2009. godine) i korpusu ormara (dovršeni 2011. godine).

Zatečeni lak uklonjen je mehaničkim i kemijskim putem. Oslabjeli spojevi furnira učvršćeni su koštanim tutkalom koje je i izvorno korišteno prilikom izrade ormara. Dijelovi furnira koji su nedostajali ručno su izrađeni u orahovini, a zatim učvršćeni na konstrukciju ormara. Novi drveni dijelovi učvršćeni su na postojeću konsolidiranu konstrukciju donjeg dijela ormara. Rekonstrukcija je, slijedeći izvornik, izvedena u lipovu drvetu. Na tri kapitela dolijepljene su rekonstrukcije nedostajućih dijelova, izrezbarene u orahovini. Svi rekonstruirani dijelovi patinirani su i lakirani.

d. g.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Klinac

Utvrda Klinac
Rani novi vijek

BROJ DOSJEA: 2155/1, Zagreb, Kožarska 5
PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM PETRINJOM

Utvrda Klinac nalazi se na jugoistočnim obroncima Hra-stovičke gore, na geostrateški važnom položaju korištenom još od prapovijesnog razdoblja. Sagrađena u prvoj polovici 16. stoljeća sredstvima Zagrebačke biskupije, utvrda Klinac je (uz Pecki, Čuntić, Križ i Sokol) bila dio protuosmanskog obrambenog sustava unsko-savsko-kupskog prostora. Unatoč izvrsnom položaju, utvrda Klinac napuštena je posljednjih desetljeća 16. stoljeća, a nakon toga više nije bila obnavljana.

Utvrda Klinac sagrađena je na osnovi peterokuta nepravilnih stranica pa je oblikom bila prilagođena potrebama novog načina ratovanja ranog novovjekovlja. Pomalo neuredna ali solidna, čvrsta gradnja te izostanak arhitektonskih profilacija može se objasniti kratkim intervalom unutar kojega je objekt morao biti podignut. Do danas su ostali sačuvani samo vanjski zidovi utvrde ujednačene visine od oko 8 do 9,5 m (tj. do visine gornjeg dijela prvog kata). Pet pročelja utvrde Klinac bilo je raščlanjeno s trinaest otvora. Po jedan ulazno-izlazni otvor nalazio se na južnom i jugozapadnom pročelju. Nadalje, svako je pročelje na pojedinoj etaži imalo po jednu puškarnicu X presjeka. Izuzetak je jugozapadno pročelje koje na prvoj etaži ima dvije puškarnice. Raspored drvenih objekata u unutrašnjosti utvrde može se samo pretpostaviti prema položaju ležaja drvenih greda na jugozapadnom, sjeverozapadnom i sjeveroistočnom unutarnjem pročelju. Jednako tako se može samo pretpostaviti kako je bilo oblikovano dvorište, koju je površinu zauzimalo te je li bilo natkriveno ili nije.

Geomehanički izvještaj i geodetski elaborat utvrde Klinac izrađeni su 2007. godine, a 2009. godine izrađena je inženjersko-geološka prospekcija bliže okolice utvrde Klinac (sve ARP d.o.o.). Utvrda je raščišćena od vegetacije i urušenog materijala 2010. godine, a u unutrašnjosti je provedeno arheološko istraživanje manjeg opsega. Do početka radova 2011. godine utvrda je (ponovno) zarasla u gustu vegetaciju. Izuzev vremenskih uvjeta i vegetacije, drugih čimbenika koji bi utjecali na propadanje objekta nema; nisu uočeni znakovi puzanja ili klizanja terena, pukotine koje bi ukazivale na pomake tla ili diferencijalna slijeganja, a nema ni translatornih pomaka temelja. Tijekom radova u 2011. godini bilo je moguće dovršiti arheološka istraživanja u unutrašnjosti utvrde, u kojoj je pronađena i manja količina pokretnog arheološkog materijala, mahom ulomci ranonovovjekovne kuhinjske keramike i jednostavni, loše pečeni čašasti pećnjaci. U najnižem sloju podloge za hodni sloj u unutrašnjosti utvrde pronađeno je i nekoliko dobro sačuvanih rimskih tegula.

Konzervatorsko-restauratorski građevinski radovi bili su tijekom ove sezone radova usmjereni isključivo na saniranje velikih lakuna na vanjskim pročeljima utvrde. Radove je izveo građevinski obrt C. D. Gradnja d.o.o.

Utvrda Klinac detaljno je fotografski dokumentirana te snimljena metodom laserskog 3D skeniranja u dvije faze (stanje prije i poslije konzervatorsko-restauratorskih građevinskih radova), prema čemu je izrađena cjelovita nacrtna dokumentacija (Vektra d.o.o.).

t. p.

Slika 1. Klinac, utvrda Klinac – pogled na utvrdu nakon konzervatorsko-restauratorskih građevinskih radova

Slika 2. Klinac, utvrda Klinac – tlocrt prizemlja

Košljun

Crkva Sv. Bernardina, Muzej franjevačkog samostana

Isus nosi križ

Nepoznati autor, 16. st.

Tempera na dasci, 125,5 x 45 cm

BROJ DOSJEA: 2277, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Isus nosi križ rad je nepoznatog autora iz 16. stoljeća, izveden u tehnici *grisaillea*, vjerojatno dio jednog od renesansnih poliptiha iz franjevačke crkve. Zbog izrazito ugroženog stanja, slika je u srpnju 2010. godine dopremljena u radionicu Odjela za štafelajno slikarstvo HRZ-a u Zagrebu. Bilo je nužno što prije konsolidirati i fiksirati nestabilne slojeve boje i osnove pa su radovi odmah izvedeni u sklopu programa Hitnih intervencija, dok su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na slici izvedeni 2011. godine u sklopu redovite djelatnosti HRZ-a.

U Zavodu se čuva pisana dokumentacija o restauratorskim radovima koje je 1962. godine izveo restaurator Bruno Bulić. Tada primijenjeni postupci konsolidacije slikanih slojeva i osnove voskom uzrokovali su tamnjenje izvorne bijele kredno-tutkalne preparacije. Uljnim retušima i doslicima rekonstruirani su veliki dijelovi manjkajuće forme. Ostaci izvornog oslika velikim su di-

jelom bili prekriveni retušima, dajući slici zagasit izgled. Nakon fiksiranja slojeva preparacije i oslika te izvedenih proba topivosti laka, uljnih retuša i preslika, uklonjene su prijašnje rekonstrukcije i preslik na dijelu pejzaža u donjoj zoni kompozicije te na liku vojnika. Nakon rekonstrukcije oštećenja u sloju nosioca i preparacije kitom te njihove obrade, oštećenja su podložena temperom i položen je izolacijski sloj laka. Zatečeni ostaci originalnog oslika u donjoj zoni slike i na liku muškarca lijevo od Krista bili su polazište za rekonstrukciju vrlo oštećenog prikaza krajolika i vojnika koji bičuje Krista. Završni retuš izveden je lazurama u smolnom mediju. Kako bi se izbjegla daljnja oštećivanja i osigurali bolji mikroklimatski uvjeti u Muzeju franjevačkog samostana, restaurirana slika montirana je u mikroklimatsku vitrinu izrađenu u Zavodu.

i. š.

Slika 1. *Isus nosi križ*, prije radova

Slika 2. *Isus nosi križ*, nakon radova

Korčula

Gradski muzej Korčula
Francuska pomorska karta Jadrana
Nepoznati autor, 18. st.
Tisak na papiru, 64 x 84 cm

BROJ DOSJEA: 1723/7, Dubrovnik, Batahovina bb
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Pomorska karta Jadrana nalazila se u ukrasnom drvenom okviru u izravnom doticaju sa staklom, dok je s poledine bila položena na drvenu ploču. Zbog nepovoljnih mikro-klimatskih uvjeta i neprimjerenog načina pohrane došlo je do većih oštećenja karte: bile su vidljive vodene mrlje, smeđežute mrlje nastale zbog kiselina koje su se proširile s drvene poledine okvira te oštećenja uzrokovana djelovanjem insekata. Pod utjecajem vlage, papir grafike postao je blago valovit. Uz desni rub nalazila se velika mrlja od plijesni i bakterija zbog koje je i sastav papira bio oslabljen. Nakon skidanja grafike iz ukrasnog okvira, utvrđena je izrazita zaraženost plijesnim, veća od očekivane. Plijesni

su lagano oprasene na otvorenom prostoru. Provedena je dezinfekcija 0,5%-tnim ortofenil fenolom, nakon čega je grafika petnaest dana izolirana, da bi djelovalo sredstvo za dezinfekciju. Zatim je prozračivana idućih sedam dana. Suho uklanjanje nečistoća provedeno je mekim gumama, mokro čišćenje potapanjem u toploj vodi, a neutralizacija kalcijevim hidroksidom. Bilo je nužno podlijepiti grafički list, izvesti zakrpe, retuš, izraditi paspartu te grafiku vratiti u ukrasni okvir. Uz smjernice za adekvatnu pohranu, grafika je vraćena vlasniku.

sam. se.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Korčula

Opatska riznica Sv. Marka

1. Bazilika Sv. Pavla u Rimu nakon požara 1834., Rossini, 1834. g., grafika na papiru, 52 x 66 cm
2. Portret mladića, Gianbattista Tiepolo, 1750. g., crtež, 63 x 47 cm
3. Studija muškog tijela, nepoznati autor, 18. st., crtež, 60 x 45 cm

BROJ DOSJEA: 210/10, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH I ŽUPNIM UREDOM KORČULA

U Opatskoj riznici u Korčuli uz ostale vrijedne umjetnine čuvaju se i crkvene knjige koje datiraju od 12. do 18. stoljeća. Umjetnine na papiru i pergamentu iz Zbirke grafika već su nekoliko godina predmetom konzervatorsko-restauratorske obrade u dubrovačkom Odsjeku za papir. Na crtežu Gianbattiste Tiepola *Portret mladića* i grafici *Bazilika Sv. Pavla u Rimu nakon požara 1834.* proveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat uobičajenim postupcima za predmete na papiru. Nakon završetka zahvata za primjerenu pohranu svake umjetnine izrađen je odgovarajući paspartu od kartona koji zadovoljava konzervatorske standarde. Umjetnine su vraćene u ukrasne okvire.

Posebno je bila zahtjevna restauracija *Studije muškog tijela*, zbog osjetljivosti medija i zatečene neprimjerene opreme ljepljivim trakama. Kada je sa stražnje strane uklonjen karton, izašlo je na vidjelo da je crtež papirnom ljepljivom trakom bio zalijepljen na kartonski okvir položen na lice crteža, uz pet manjih komada trake i jednu veću, koje su skrivale dvostranu ljepljivu traku. Trake su uklonjene suhim postupkom, skalpelom. Zbog velike količine tvrdokornog ljepila na papiru koje je prodrlo i u njegovu strukturu, nije ga bilo moguće potpuno ukloniti

suhim čišćenjem sa svih mjesta. Stoga su provedene probe skidanja ljepila etilnim alkoholom, acetonom i medicinskim benzinom. Pokazalo se da medicinski benzin jedini uspješno uklanja površinske nakupine ljepila. Mrlje od ljepila koje su bile apsorbirane u papiru, nije bilo moguće potpuno ukloniti.

Nečistoće su izvučene tako što je na vakuumske stol položena bugačica natopljena etilnim alkoholom i vodom u omjeru 1:1, a na nju je položen crtež i poprskan istim sredstvom. Tople pare ultrazvučnog ovlaživača korištene su na mjestima na kojima su bile mrlje od ljepila, a pritom etilni alkohol i voda nisu mogli prodrijeti u unutrašnjost papira. Neutralizacija je provedena kalcijevim hidroksidom u spreju, na vakuumskom stolu. Bijeljenje je bilo nužno provesti na određenim dijelovima, stoga su najprije provedene probe *Chloraminom-T* u kutu crteža. Rezultat je pokazao da na crtežu nema nikakvih reakcija pa je lokalno bijeljenje provedeno 4%-tnom alkoholnom otopinom *Chloramina-T*. Proveden je antiklor tretman. Zakrpe su napravljene od japanskog papira odgovarajuće debljine i zalijepljene 4,5%-tnim vezivom *Tylose*. Retuš je mjestimično izveden pastelnim bojama i grafitnim olovkama. sam. se.

Slika.1. *Studija muškog tijela*, prije radova

Slika 2. *Studija muškog tijela*, nakon radova

Krapina

Crkva Sv. Katarine i franjevački samostan

Zidne slike

Nepoznati autor, 18. st.

Fresco-secco tehnika

BROJ DOSJEA: 1748/3, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su na zidnim slikama unutar tri uokvirena medaljona na jugoistočnom pročelju crkve. Temeljem istraživanja izvedeno je dočišćavanje, u manjoj mjeri nadoknada u žbukanom sloju te nadoknada i rekonstrukcija slikanog sloja. Sve

faze radova pratila je izrada grafičke dokumentacije. U radionici Odjela za zidno slikarstvo i mozaik računalno je obrađena grafička dokumentacija te je izrađen elaborat o izvedenim radovima.

i. d.

Slika 1. Južni medaljon, nadoknada u slikanom sloju, detalj

Slika 2. Središnji medaljon, prikaz sv. Franje Asiškog prije nadoknade i rekonstrukcije slikanog sloja

Slika 3. Središnji medaljon, prikaz sv. Franje Asiškog nakon nadoknade i rekonstrukcije slikanog sloja

Slika 4. Sjeverni medaljon, prikaz franjevačkog grba, nakon izvedenih konzervatorsko-restauratorskih radova

Slika 5. Središnji medaljon, prikaz primanja rana sv. Franje Asiškog na Alverni, nakon izvedenih konzervatorsko-restauratorskih radova

Krasica

Crkva Sv. Kancijana
Srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2117, Svetvinčenat, Juršići 7
UGOVOR S GRADOM BUJAMA

Tijekom 2011. provedena su arheološka istraživanja na lokalitetu Kastion kod Krasice. Lokalitet se nametnuo kao potencijalno zanimljivo arheološko nalazište s obzirom na to da se na tom položaju u pojedinim povijesnim dokumentima spominje crkva Sv. Kancijana. Također, konfiguracija terena na lokalitetu sugerirala je da se na najdominantnijoj koti brežuljka nalaze arhitektonski ostaci urušenog objekta. Cijeli je prostor očišćen od gustog raslinja, a iskopavanje arheoloških slojeva provodilo se isključivo ručno. Iako je istražena prilično mala površina, dobiveni su gabariti crkve, kao i podaci o uščuvanosti arhitektonskih ostataka crkve. Osim arhitektonskih ostataka, pronađen je tek pokoji iznimno usitnjeni fragment keramičkih posuda i nešto građevinske opeke. Istraženi dijelovi su nakon cjelokupne dokumentacije privremeno zaštićeni i prekriveni geotekstilom.

Probnim arheološkim sondama pokušao se istražiti začelni dio sakralnog objekta koji u pravilu otkriva arhitektonske karakteristike objekta koji nude mogućnosti okvirne datacije. Ostale, manje arheološke sonde istražene su u cilju definiranja dužine objekta te karaktera okolnog prostora.

Rezultati istraživanja pokazali su da je riječ o jednobrodnoj crkvi s polukružnom izbočenom apsidom karakterističnom za romanički stilski izričaj ruralnog prostora Istre i općenito sjevernojadranskog prostora. Dimenzije naosa crkve iznose 9,2 x 6 m, dok apsida ima širinu od 3,6 m te dubinu od 1,9 m. Podnice crkve bile su izvedene dvojako. Dok je prostor apsida bio popločen opekama (SJ 10), u prostoru naosa nalazila se vapnena podnica (SJ 11). Veći dio prostora između apsida i naosa zauzimao je zidani oltar, čija je pravokutna baza otkrivena prilikom istraživanja (SJ 8/14). Zidovi su građeni od manjih klesanaca slaganih u pravilne slojnice, što također otkriva romanički karakter objekta. Uz sjeverni zid crkve pronađeni su ostaci zidane klupice (SJ 18) koja se prislanja na istočni zid te se nastavlja u smjeru zapada. Crkva je u prošlosti bila ožbukana i u unutrašnjosti i s vanjske strane, na što upućuju ostaci vapnene žbuke koji se i danas uočavaju na kamenim licima zidova.

Ovogodišnja istraživanja provedena su u cilju prikupljanja podataka o trenutnom stanju nalazišta na osnovi kojeg će se moći izraditi troškovnici za sve daljnje istraživačke i konzervatorske radove.

j. v.

Slika 1. Krasica, crkva Sv. Kancijana, pogled na istražene ostatke crkve s istoka
Slika 2. Krasica, crkva Sv. Kancijana, istraženi dio apsida s vidljivim ostacima oltara

Krk

Samostan klarisa

Antika/srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 2120, Svetvinčenat, Juršići 7

UGOVOR S GRADOM KRKOM

Zaštitni arheološki radovi provedeni su prije gradnje školske dvorane OŠ „Fran Krsto Frankopan“ u povijesnoj jezgri grada Krka. Katastarska čestica 2741 k. o. Krk na kojoj su se provodila arheološka istraživanja, podijeljena je na pravilnu mrežu kvadranta dimenzija 4 x 4 m. Istražena su 54 kvadranta, približne površine 850 m². Osim očekivanih ostataka samostana časnih sestara klarisa, nađena je i znatna količina nalaza koji prethode gradnji samostana. Tako su najstariji arhitektonski ostaci vezani uz antičko razdoblje, i to vrijeme 1. st. prije i poslije Krista. Zanimljiv nalaz su dvije podrumске prostorije s očuvanim pristupnim stubištem, unutar kojih je prikupljena velika količina pokretnog arheološkog materijala (ulomci amfora, keramičkih posuda te malobrojni metalni predmeti).

Nalazi ranosrednjovjekovnog i kasnijih srednjovjekovnih slojeva potvrđuju kontinuirani život na prostoru grada Krka. Ti nam nalazi potvrđuju da je i u tom vremenu korišten cjelokupni areal antičkog grada. U razvijenom srednjem vijeku grade se samostanski objekti u okolici istraženog prostora pa ne treba isključiti mogućnost da je neki od pronađenih objekata iz tog razdoblja začetak samostana časnih sestara klarisa. Svi su zidovi sačuvani u razini temeljnih stopa (samo mjestimično pronalazimo jedan do dva reda kamena) te su znatno oštećeni kasnijim gradnjama. Iz očuvanih struktura razabire se prostorna dispozicija građevina i pravilnost u njihovim međudonosima koja svjedoči o određenoj razini urbanizma koja se primjenjivala u navedenom razdoblju. Pokretni arheološki nalazi iz tog vremena prilično su uniformna cjelina s obzirom na činjenicu da se radi isključivo o ulomcima

keramičkih posuda, od kojih gotovo svi pronađeni ulomci pripadaju trbušastim loncima manjih dimenzija, neistaknutih, zaobljenih i lagano izvijenih oboda.

Ostaci kasnosrednjovjekovnih objekata zabilježeni su na tri pozicije prilikom istraživanja. Te građevinske strukture karakterizira način gradnje pri kojemu su korišteni pravilni klesanci slagani u pravilne slojnice. Među reper-toarom keramičkog posuda tog razdoblja prevladavaju ulomci glaziranog posuda različitih tipova. Uglavnom su zastupljeni ulomci majoličkog posuda, a osobito su brojni ulomci graviranih posuda.

Razdoblje ranog novog vijeka korespondira sa sigurnim potvdama o gradnji samostana časnih sestara klarisa na tom položaju. Tako se početkom 16. st. počinje spominjati samostan klarisa uz crkvu Navještenja Blažene Djevice Marije koji je djelovao do 1806. Istraživanjem ostataka samostanskog kompleksa utvrđena je prostorna dispozicija kompleksa. Pokretni nam nalazi otkrivaju različite aspekte djelatnosti kojima su se časne sestre bavile za života u samostanu te o materijalnoj kulturi koju su konzumirale i kojom su bile povezane s vanjskim svijetom.

Na području istraživanja pronađeno je deset grobnih cjelina. Posebno se ističe grobnica SJ 45, koja se nalazila u apsidi crkve.

Među pokretnim arheološkim nalazima ponovno prevladavaju ulomci keramičkih posuda, no za razliku od prethodnih razdoblja, znatno su bolje zastupljeni ulomci koštanih i staklenih predmeta, a napose metalni predmeti.

j. v.

Slika 1. Krk, samostan klarisa, pogled na nalazište nakon istraživanja

Slika 2. Krk, samostan klarisa, ostaci podrumskih prostorija iz antičkog razdoblja

Krk

Samostan Sv. Franje Asiškoga
Sv. Marija Magdalena
Nepoznati autor, 18. st.
Ulje na platnu, 84,5 x 64 cm

BROJ DOSJEA: 7663, Zagreb, Mislavova 18
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Sv. Marija Magdalena* zbog neprimjerenih je uvjeta čuvanja u Zavod dopremljena s velikim oštećenjima. Slikani sloj i osnova na mnogim su mjestima nedostajali, a postojeći su bili u izrazito nestabilnom stanju. Platno je bilo oštećeno s više perforacija – većom perforacijom po sredini lijevog ruba slike i nizom manjih, ponajviše u donjem dijelu slike. Svi rubovi platna su nedostajali. Vidljivo je bilo da je format slike naknadno smanjen presa- vijanjem bočnih strana platna s oslikom preko podokvira. Platno je bilo pričvršćeno za podokvir čavlima, tako da je slikani sloj tim postupkom oštećen na petnaest mjesta s perforacijama promjera do 5 mm. Slika je bila uokvirena neprimjerenim ukrasnim okvirom jednostavnog oblika, koji je sa sve četiri strane prekrivao oslik.

U radionici Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu slojevi su primarno konsolidirani, nakon čega su provedene probe topivosti nataložene površinske nečistoće

i potamnijelog laka. Slika je potom skinuta s podokvira te su restauratorskom peglicom izravnati rubovi i neravnine na licu slike. Prljavština i lak su uklonjeni. Na mjestima nedostajućeg platna postavljene su umeci odgovarajućeg prepariranog platna, a rekonstrukcija preparacije izvedena je akrilno-celuloznim kitom te površinski oblikovana da se ujednači s teksturom slikanog sloja. Slika je dublirana na toplinskom vakuumskom stolu te je napeta na novi drveni podokvir s klinovima i lakirana lakom na bazi damar smole. Prva faza rekonstrukcije oslika obuhvatila je podslikavanje gvaš bojama. Završni retuš izveden je restauratorskim bojama na bazi mastiks smole, nakon čega je nanesen sloj završnog laka. Ukrasni okvir očišćen je od površinskih slojeva nečistoća i vraćen vlasniku uz preporuku za izradu novoga, zbog nepoklapanja s povećanim dimenzijama slike.

d. n., s. m.

Slika 1. Prije radova, snimak pod kosim svjetlom
Slika 2. Nakon radova

Kukuzovac (Sinj)

Gospodarska zona Kukuzovac
Prapovijest/antika/srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2135, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S BRODOSPLIT – INŽENJERINGOM D.O.O.

Povremeni arheološki nadzor prilikom gradnje komunalne infrastrukture drugoga dijela I. faze GZ Kukuzovac – Sinj proveden je od 21. ožujka 2011. do 30. ožujka 2012. godine.

Na toj mikrolokaciji nije ubiciran ni jedan lokalitet iz antičkog razdoblja, što nije neobično s obzirom na surovost i nemogućnost obrađivanja takvog tipa terena te na blizinu plodnog sinjskog polja unutar kojega su nastala poznata središta poput Osiniuma i Aequuma, kao i više gospodarskih imanja.

Područje gospodarske zone Kukuzovac nema posebnih ambijentalnih vrijednosti, zaštićenih prirodnih ni kulturno-povijesnih cjelina.

Tijekom arheološkog nadzora nije otkriven ni pokretni ni nepokretni arheološki materijal. Na cijelom je području iskopa sterilna zemlja crvene boje te matična stijena koja se mjestimično pojavljuje već na površini.

i. pl.

Slika 1. Kukuzovac, područje nadzora

Slika 2. Kukuzovac, pogled na gradinu Radašuša

Lonja – Matušini

Brončani arheološki nalazi
Srednji vijek

BROJ DOSJEJA: 223/29, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM VARAŽDIN

Tijekom 2011. godine započeti su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima s nalazišta Lonja – Matušini. Obradeno je devet brončanih predmeta. Predmeti su čišćeni mehanički i tretirani benzotriazolom zbog zaustavljanja korozivnih procesa, a zatim zaštićeni

lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid*. Radovi su dovršeni 2012. u skladu s ugovorom. Radovi su popraćeni pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. n.

Slika 1. Lonja – brončani novac, nakon radova

Slika 2. Lonja – brončana fibula, nakon radova

Lopud

Župni muzej Gospe od Šunja

Dalmatika inv. br. 167

Nepoznati autor, 17. st.

Svilena i lanena tkanina, trake od posrebrrenih niti, pamučne trake za vezanje, 103 x 123 cm

BROJ DOSJEA: 7629, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dalmatika je izrađena od crvenosmeđeg svilenog damasta sa satenskom podlogom i podstavom od tamnosmeđeg lanenog platna. Uzorak damastne tkanine sastoji se od romboidalne rešetke sastavljene od stiliziranog lista hrasta ili akantusa koji je stabljikom i završnim listom uvijen u obliku kvačice ili slova S, a u središtu ima sitne kuglice. Unutar rešetke, koja je građena od četiri hrastova lista spojena u sredini malenim cvijetom, nalazi se u jednom horizontalnom nizu cvijet sa šest latica, stabljikom i četiri lista u stiliziranoj vazi, a u drugom horizontalnom nizu analogni su prikazi sa stiliziranim plodom nara u središtu.

Dalmatika je ukrašena uskim pozlaćenim trakama, bez motiva u vezu. Na donjim rubovima rukava nalaze se po tri para svilenih žutih traka za vezanje.

Svilena damastna tkanina očuvana je u prilično dobrom stanju. Oštećenja su uglavnom bila prisutna na mjestima većeg trenja (vratni i rameni dio), dok je po sredini prednjeg dijela tkanine zatečeno nekoliko većih otvora. Ukrasne trake bile su izrazito oštećene, oko vratnog izreza i rukava odšivene te ponegdje očuvane u pramenovima. Na svim dijelovima predmeta zatečeni su različiti konci

kojima su tijekom vremena zatvarana oštećenja. Vidljivi su i tragovi nedostajućih, vjerojatno izvornih, širokih ukrasnih traka i parura na prednjoj i stražnjoj strani.

U 2011. godini proveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat na predmetu. Dokumentirano je zatečeno stanje i sve faze radova, izrađena je povijesno-umjetnička razrada. Sve zatečene tkanine tehnološki su analizirane. Kemijskom analizom potvrđena je, uz ostalo, i pretpostavka da je dalmatika bila naknadno obojena. Prije bojenja damastna podloga je najvjerojatnije bila žuta, a uzorak plavi. Izvorne boje vidljive su na pojedinim mjestima na predmetu do kojih crvena boja nije prodršla.

Dalmatika je očišćena suhim i djelomično mokrim postupkom. Oštećenja na damastu podložena su obojenim svilenim šantungom te sašivena obojenim svilenim filamentima. Sve ukrasne trake podložene su širim trakama organdija. Predmet je spojen u cjelinu i pohranjen u kutiju od beskiselinskog kartona, opremljenu odgovarajućim jastucima.

s. k., m. b.

Slika 1. Dalmatika inv. br. 167, prije radova

Slika 2. Dalmatika inv. br. 167, nakon radova

Ludbreg

Kapela Sv. Križa u dvorcu Batthyany, zbirka sakralne umjetnosti

Kazula inv. br. 3-5.

Italija ili Austrija, prva pol. 19. st.

Osnovin atlas, lansiran i broširan, pamučno platno, laneno platno, pozamenterijska traka od pozlaćene srme/tkanje, šivanje, 93 × 66 cm

BROJ DOSJEA: 2.2.12/1, Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kazula je dio kompleta, te uz velum, bursu i palu predstavlja vrijedan primjerak misnog ruha iz prve polovice 19. stoljeća. Izrađena je od atlasa laksružičaste boje s motivima broširanim pozlaćenom srmom. Raport se sastoji od niza neprekinutih vertikalno postavljenih vijuga od lišća, koje uokviruju veći list s malenim plavoružičastim cvijetom i plodom ljubičastozelene stilizirane jabuke. Središnji prednji i stražnji dio kazule izrađeni su od istovjetne tkanine u bijeloj varijanti.

Tkanine su zatečene prašne i zaprljane, s mjestimice vidljivim oštećenjima. Na prednjem središnjem umetku raport tkanja nije bio čitljiv na gotovo dvije trećine tkanine, a niti nosioca i metalne niti flotirale su cijelom širinom tkanine. Središnji umetak sa stražnje strane bio u je boljem stanju, s djelomično prepoznatljivim raportom tkanja, a nosilac i metalne niti bili su oštećeni uglavnom uz vratni izrez i donji vanjski rub. Kazula je sa stražnje strane podstavljena; podstava je uz vratni izrez bila zaprljana. Između gornje tkanine i podstave nalazi se međupodstava. Pozamenterijske trake valovitih rubova, istkane od pozlaćene srme, nalaze se duž vanjskog ruba, vratnog izreza te između bočnih i središnjih dijelova kazule. Niti srme su mjestimično popucale. Na tkaninama i pozamenteriji vidljiva je bila fotokemijska degradacija.

Prije konzervatorsko-restauratorskog postupka načinjena je fotografska, grafička i pisana dokumentacija.

Uzeti su uzorci za analizu tekstilnih vlakana i metalnih niti. Provedena je dezinfekcija predmeta, a zatim su nakupine prašine i prljavštine uklonjene muzejskim usisivačem. Predmet je rastavljen i podstava je mokrim postupkom očišćena. U predjelu oštećenja niti su osušene i izravnate, a potom su konsolidirane pamučnom tkaninom obojenom u lokalni ton izvornika te učvršćene šivanjem konzervatorskim bodom. Pregibi na gornjoj tkanini izravnati su staklenim utezima, uz prethodnu relaksaciju. Bočni dijelovi obiju strana kazule mjestimično su podloženi novom obojenom svilenom tkaninom, a na mjestima oštećenja tekstilne i metalne niti učvršćene su šivanjem. Svilene, pamučne i metalne niti na središnjim umecima obiju strana kazule su izravnate, a zatim konsolidirane novom svilenom obojenom tkaninom. Tekstilne niti s motiva i tekstilnog nosioca koje su oštećene ili je izgubljen raport tkanja, učvršćene su šivanjem i uzorak je djelomično rekonstruiran. Nakon provedenog cjelovitog konzervatorsko-restauratorskog postupka dijelovi kazule spojeni su u cjelinu.

U svrhu prezentacije kazule, postojeće postolje je nadograđeno muzejskom pjenom, sintetskom vatom (PES) i pamučnom tkaninom. Kazula je vraćena u stalni postav Zbirke sakralne umjetnosti.

m. vr.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Ludbreg

Pučko otvoreno učilište Dragutin Novak, Zavičajna zbirka

Keca, ženski kratki kaputić inv. br. 256

Nepoznati autor, početak 20. st.

Pamučno platno, vunena tkanina, vateni međusloj, metalne kopče/tkanje, šivanje, ručno i strojno, 102 × 59 cm

BROJ DOSJEA: 2.3.2., Ludbreg, Trg Sv. Trojstva 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U Pučkom otvorenom učilištu u Ludbregu čuva se najcjelovitija zbirka muške i ženske narodne nošnje iz okolice Ludbrega, a među njima su i rijetki primjerci s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Pojedinačni dijelovi lokalnog tradicijskog načina odijevanja pohranjeni su i u Muzeju grada Koprivnice te Etnografskom muzeju Zagreb.

Keca, ženski kratki kaputić izrađen je od crne pamučne tkanine – glota, predstavljene debelim slojem vate na koji je pričvršćena podstava od pamučnog materijala u keper vezu. Oko vratnog izreza, rukava, džepova, prednjica i donjeg ruba kaputić je ukrašen trakama pliša koje imitiraju krzno.

Cijeli je kaputić bio prekriven slojem prljavštine. Izraženija oštećenja uočena su na vratnom otvoru, oko rukava i džepova tkanine od pliša. S unutarnje strane rukava nastala su oštećenja zbog uporabe, a mjestimično je bilo i onih izazvanih nametnicima. Kaputiću je nedostajalo nekoliko metalnih kopči, a sačuvane su korodirale. Pod-

stava je također bila prekrivena slojem nečistoće, mrljama od znoja i sebuma, naročito u predjelu vratnog izreza i ispod pazuha.

U 2010. godini započeta je prva faza konzervatorsko-restauratorskih radova kojom je obuhvaćena dezinfekcija predmeta, fotografska dokumentacija, uzorkovanje tekstilnih vlakana u svrhu identifikacije, djelomična dekompozicija predmeta te suhi i mokri postupak čišćenja. Radovi su nastavljeni 2011. godine kada su poderotine i nedostajući dijelovi konsolidirani novom tkaninom u lokalnom tonu koja je za izvornik učvršćena šivanjem; oštećenja su zatvorena šivanjem, a metalne kopče očišćene. Sanirana su i oštećenja ukrasnih traka duž otvora lijeve i desne strane kaputića. Nepravilni nabori na gornjoj tkanini su izravnati. U rukave su umetnuti odgovarajući jastučići. Za pohranu *kece* u čuvaonici Pučkog otvorenog učilišta u Ludbregu izrađen je spremnik od beskiselinskog kartona.

m. vr.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Ludbreg

Vrt Somođi

Antika

BROJ DOSJEA: 1967 i 1967/2, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTRE RH I GRADOM LUDBREGOM

Antička je Jovija (Iovia – Botivo) nastala u ranocarsko vrijeme na važnoj podravskoj prometnici koja je povezivala Ptuj (Poetovio) i Osijek (Mursa), dva velika središta provincije Panonije. Prostorna organizacija Jovije, od koje su djelomično istraženi javni, stambeni i radionički dio, preklapa se s prostorom šireg središta današnjeg Ludbrega. Jovija je najvjerojatnije bila razrušena tijekom provale Gota potkraj 4. stoljeća. Tradicija urbanog života na tom mjestu nije zamrla, nego se nastavila sve do danas.

Arheološka istraživanja u Vrtu Somođi (površina 3629 m²), provedena u središtu današnjeg Ludbrega, nastavak su sustavnih sondažnih iskopavanja koja je na širem prostoru grada proveo Arheološki muzej u Zagrebu (1968.–1979.). Tijekom četiri sezone istraživanja (2008.–2011.) na prostoru Vrta Somođi u cijelosti je istraženo malo kupalište (231 m²) nerazvedene prostorne organizacije (*Blocktyp*). Ujedno je istražen i veći dio objekta (pretpostavljena ukupna površina: oko 1870 m²) koji je bio organiziran oko nenatkrivenog dvorišta te koji je sa zapadne strane bio određen trijemom s kolonadom od dvanaest stupova. Kroz trijem se ulazilo u pravokutni prostor podijeljen na pet prostorija. Iz središnje prostorije ulazilo se u istočni dio objekta, organiziranog oko kvadratnog, nenatkrivenog dvorišta određenog sa sve četiri strane prostranim hodnicima. U cijelosti je bilo moguće istražiti samo južno krilo s pet pravokutnih prostorija, povezanih dobro sačuvanim vratima. Može se pretpostaviti da je na sličan

(ili jednak) način bilo riješeno i sjeverno krilo. Iako je od istočnog krila bilo moguće istražiti samo njegov zapadni dio, potvrđeno je da je pri organizaciji prostora zadržana tlocrtna dispozicija zapadnog dijela objekta: krilo je bilo po osi sjever-jug podijeljeno na tri pravokutne prostorije. Tijekom istraživanja pronađena je velika količina rimske, srednjovjekovne i novovjekovne keramike. Nažalost, stratigrafski odnosi su na gotovo cijeloj istraženoj površini uništeni, pa su tako u jednom sloju pronađeni kasnolatenški, rimski, kasnosrednjovjekovni, novovjekovni i suvremeni predmeti. Najveći je broj ulomaka rimske keramike (datirane od 1. do 4. stoljeća). Metalnih nalaza nađeno je vrlo malo – samo deset komada rimskog novca te jedna pisačica (*stylus*). U najistočnijoj, petoj prostoriji južnog hodnika pronađen je kosturni grob ukopan u grobnicu od tegula. Analizom osteološkog materijala potvrđeno je da je pokojnik bio muškog spola, star u trenutku smrti između 50 i 55 godina. U grobu je pronađena malena, srebrna kopča koja je prema stilskim karakteristikama datirana u 5. stoljeće.

Usporedno s dovršetkom arheoloških istraživanja izvedeni su konzervatorsko-restauratorski građevinski radovi na antičkom kupalištu.

Istraženi lokalitet je fotografski dokumentiran s kopna i iz zraka te snimljen metodom 3D laserskog skeniranja, prema čemu je izrađena cjelovita nacrtana dokumentacija . t. p.

Slika 1. Ludbreg, Vrt Somođi – lokalitet nakon dovršetka arheoloških istraživanja

Mali Lošinj

Riva Priko
Novi vijek

BROJ DOSJEA: 2167, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43
PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM MALI LOŠINJ

Tijekom studenoga 2011. godine provedena su zaštitna arheološka istraživanja na području Gradske luke Mali Lošinj. Istraživanja je propisao Konzervatorski odjel u Rijeci prije početka građevinskih radova projekta rekonstrukcije i dogradnje obalnog zida rive Priko. Iskopano je petnaest arheoloških sondi dimenzija 2 × 2 m, koje su izmjerene od fiksnih točaka na rivi. Sonde su bile postavljene na mjestima gdje je to dopuštala konfiguracija tla te gdje je područje građevinske zone bilo dovoljno široko za postavljanje sondi. Zato se krajnji dio rive prema zapadu nije istraživao. Unutar svake sonde istražili su se i dokumentirali svi slojevi do onog sterilnog, a svi arheološki nalazi bili su izvađeni i dokumentirani. Nakon završetka iskopa pokazalo se da u većini sondi postoje najmanje tri sloja različite debljine i sastava. Prvi sloj (SJ 1) nalazio se u svim sondama; bio je to površinski sloj mulja s ostacima recentnog otpada. Ispod toga sloja u većini sondi pojavio se sivi pjeskoviti sloj (SJ 2) s arheološkim materijalom u vidu ulomaka keramičkog glaziranog posuđa, engleske

kamenine, glinenih lula, staklenih i metalnih nalaza koji se okvirno mogu smjestiti u vrijeme od 16. i 17. stoljeća do sredine 20. stoljeća. Ispod navedenoga sloja u većini slučajeva (osim u sondi 12) nalazi se živa stijena. U sondi 12 je između SJ 2 i žive stijene primijećen tanki kompaktni sloj tamne boje (SJ 7) u kojemu je nađeno nekoliko nalaza iz ranijeg razdoblja, dio ručke amfore i posuda grube stijenske crne boje s dosta primjesa kalcita. Sljedeći sloj (SJ 3) sastoji se od lomljenog većeg i manjeg kamenja pomiješanog s muljem. U tom sloju nije bilo arheoloških nalaza. Unutar svih petnaest sondi osim recentnog otpada, manjeg ulomka ramena antičke amfore prema kojemu se nije mogao odrediti tip te velike količine ulomaka keramike i stakla iz kasnijeg razdoblja (16./17.–20. st.), nisu pronađeni ostaci arheoloških arhitektonskih ili drugih struktura koji bi se mogli zaštititi i vrednovati kao dio podvodne arheološke kulturne baštine.

v. z.

Slika 1. Otok Mali Lošinj, riva Priko, sonda 2 – glinene lule tipa Chioggia

Slika 2. Otok Mali Lošinj, riva Priko, sonda 2 – ukrašena ručka mača

Mali Lošinj, Unije

Otočić Oruda i uvala Vrulje – brodolomi, uvala Skopalj i rt Pejni – rekognosciranje
Antika/novi vijek

BRJ DOSJE: 1894, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

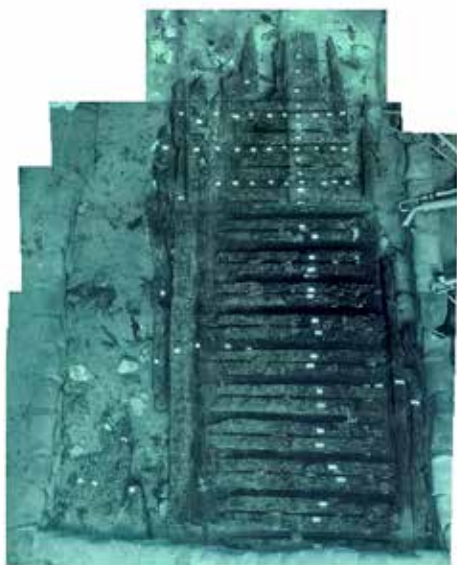
Tijekom rekognosciranja pregledano je nekoliko lokacija u akvatoriju otoka Malog Lošinja i otoka Unija. Na nalazištu novovjekovnog brodoloma kod otoka Oruda u blizini Malog Lošinja dokumentirano je novih 36 četvornih metara drvene konstrukcije, a nastavljena je i izrada fotomozaika. Konstruktivni elementi broda (rebra, madiri) spajani su drvenim, željeznim, ali i mjedjenim klinovima. Masivna kobilica spajana je s kontrakobilicom uz pomoć mjedjenih svornjaka. Na spojevima elemenata kontrakobilice, koja u Sektoru 2 ima tri dijela, može se uočiti metoda spajanja uz pomoć tzv. ključa. Prema dostupnim podacima, cijeli brod je ispod vodene linije bio presvučen limom da bi se umanjio destruktivni utjecaj morskih organizama. Kobilica je izrađena od vrste platane koja je autohtona za jugoistočnu Europu i jugozapadnu Aziju. S druge strane, rebra i oplata izrađeni su od hrasta. Do 19. stoljeća hrast je bio uobičajena vrsta drva korištena prilikom gradnje vojnih brodova. Druga pregledana pozicija su rt Pejni i uvala Skopalj s istočne strane otoka Unije. Pronađeno je

više ulomaka amfora na dubini od 16 do 19 m od kojih je jedno grlo Dressel 6a. Treća pregledana pozicija nalazi se nedaleko od uvale Vrulje na otoku Unije. Riječ je o brodolomu koji se nalazi na dubini od 29 do 32 m, a prevezio je teret opeka i vrčeva za vino, tzv. bokaleta. Koncentracija tereta opeka je dimenzija 11 × 6 × 1 m. Prikupljeno je i izvađeno na površinu više keramičkih vrčeva te je izrađena kvalitetna video i foto dokumentacija. Na jednoj posudi stoji natpis BEVI ANNA. Uočena je jedna devastatorska rupa u teretu opeka, a kako je većina nađenih posuda ispod tereta opeka, može se pretpostaviti da se brod u tonjenju okrenuo. Nisu uočeni drveni konstruktivni elementi u relativno tankom sloju pijeska oko tereta. Prof. Sauro Gelichi (Sveučilište Ca' Foscari, Venecija) konstatirao je da porijeklo pronađenog materijala treba tražiti u srednjoj Italiji. Prema dostupnim podacima, riječ je novovjekovnom brodolomu iz 19. stoljeća.

i. m.

Slika 1. Otok Mali Lošinj, otok Oruda – fotomozaik novovjekovnog brodoloma

Slika 2. Otok Unije, uvala Vrulje – keramički vrčevi s novovjekovnog brodoloma u uvali Vrulje

Marčan (Vinica)

Dvorac Opeka
17.–19. stoljeće

BROJ DOSJEA: 119, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dvorac Opeka smješten je u naselju Marčan, općina Vinica. Čine ga tri krila formirana u obliku slova U, s aneksom prigradenim uz južno krilo. Zbog urušavanja istočnog i dijela južnog krila dvorca te derutnog stanja postojećih građevinskih konstrukcija, izrađen je idejni projekt statičkog (konstruktivnog) osiguranja (projektant Ivica Majcen, dipl. ing. arh.), slijedom kojeg su provedeni radovi privremenog podupiranja urušenih konstrukcija na sjeveroistočnom uglu dvorca, kako bi se spriječilo daljnje urušavanje sjevernoga krila. Radovi su se sastojali od raščišćavanja jame urušavanja i gradnje drvene poduporne konstrukcije cijelom visinom dvorca, iznad koje je krov privremeno pokriven limom. Na terasama dvorca, uz istočno krilo i aneks, izvedene su privremene zaštitne drvene ograde.

U dvorcu se nalazi razasuta brojna kamena plastika i velika količina stolarije (prozori, vrata, oplata, stropovi), koja je demontirana 1989. godine. Kameni ulomci su skupljeni u prostorije prizemlja sjevernog krila te su na ulazima postavljena željezna vrata s ključem, dok je stolarija sortirana u prostorije kata sjevernog krila i prizemnu prostoriju južnog krila. Radovi su također obuhvatili raščišćavanje preobilnog raslinja kako na urušenim, tako i na sačuvanim dijelovima dvorca.

Programom su provedena i temeljita konzervatorsko-restauratorska istraživanja dvorca, koja su obuhvatila

arhivska i povijesna istraživanja, analizu postojećeg stanja te vrlo detaljno sondiranje građe zidova, kao i njihovih žbukanih i bojenih slojeva. Na mjestima jasno vidljivih struktura, zbog urušavanja i otpale žbuke, nalazi su dokumentirani kao sonde bez dodatnog otvaranja. Laboratorijski su ispitivani uzorci materijala (kamen, žbuka i naliči). Izrađen je katalog povijesnog inventara i građevnih elemenata pronađenih u dvorcu, u koji su uključeni i fragmenti tapeta koji se od 1989. čuvaju u Tehnološkoj zbirci HRZ-a. Za izradu grafičkih priloga korištene su nacrtne podloge iz 1986. godine koje je izradila tvrtka *Coning*, a koje su mjerenjem na terenu prilagođene današnjem stanju. U zaključku elaborata iznesene su smjernice za obnovu, popraćene grafičkim priložima prijedloga prezentacije te 3D vizualizacije.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima dobivena su nova saznanja o građevinskoj slojevitosti dvorca, pri čemu su utvrđene njegove razvojne faze, od gradnje u 17. stoljeću za grofove Keglević, preko obnova u 18. st. za grofove Drašković, te zaista velikih zahvata tijekom druge polovice 19. i početka 20. stoljeća, koje je provela obitelj Bombelles.

Vidi članak: Petar Puhmajer, *Građevni razvoj dvorca Opeka u Marčanu (Vinica)*.

p. p.

Slika 1. Stanje sjeveroistočnog ugla dvorca u veljači 2011.

Slika 2. Stanje sjeveroistočnog ugla nakon radova na podupiranju urušene konstrukcije u rujnu 2011.

Marčana

Ljubićeva pećina
Prapovijest

BRoj DOSJEA: 745/16, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MUSÉE D'ANTHROPOLOGIE PRÉHISTORIQUE DE MONACO

Od 20. rujna do 6. listopada 2010. godine provedena je četvrta kampanja istraživanja Ljubićeve pećine pokraj Marčane. Proširena je sonda B u prostoriji 2 s dva nova kvadranta, a ujedno su istražene i dvije sonde (sonda C i sonda D) unutar jame 6, dimenzija 2 × 2 m, čime je ukupno istražena površina od 10 m². Sav sediment iz slojeva sonde B prikupljen je da bi se moglo provesti tzv. vodeno sisanje, što nije bilo tehnički izvedivo sa sedimentom iz sondi C i D, gdje je iz svake stratigrafske jedinice uzet uzorak za flotaciju od deset litara sedimenta. Istraživanjima u kampanji 2011. godine evidentirane su stratigrafske jedinice od kojih se dio podudara sa stratigrafskim jedinicama iz 2008., odnosno 2009. i 2010. godine unutar sonde B, dok je stratigrafija unutar sondi C i D prilično jednostavna, s obzirom na to da je riječ o sedimentu koji je erodirao iz glavne dvorane Ljubićeve pećine, a slojevi su prilično debeli. Unutar sondi C i D prikupljeno je malo materijala, od kojeg valja izdvojiti tek nekoliko ulomaka keramike iz neolitika (impresso i danilo kulture) i brončanog doba te isto tako kremenog materijala iz navedenih razdoblja. Naravno, riječ je o nalazima prikupljenim *in situ*, dok je konačan broj kremenih alatki, obrađenih kostiju i ukrašenih ulomaka keramike mnogo veći zbog izvođenja vodenog sisanja i flotacije sedimenta, posebice među materijalom iz sonde B.

Dobiveni rezultati i dalje pokazuju da je u pećini bilo života još u vrijeme kasnog (gornjeg) paleolitika, odnosno epigravetijena, što potvrđuju i najnoviji datumi dobiveni radiokarbonskom analizom iz horizonta C (između 11 170 i 10 730 CalBP /Beta 290925/) te horizonta D (između 13 780 i 13 130 CalBC /LTL 5775A/) kao i prateći arheološki materijal (šiljci s hrptom, mala sječiva s hrptom, alatke na odbojcima, sječivima i pločicama, mali šiljci, jezgre, odbojci). Ostali slojevi pokazuju određeni kontinuitet života u pećini preko neolitika i eneolitika te brončanog doba koje predstavlja najmlađi horizont (horizont A) korištenja Ljubićeve pećine. Većinu nalaza iz tih slojeva čini keramika različitih oblika i ukrasa. Apsolutni datum dobiven iz neolitičkog vatrišta, odnosno iz horizonta B (između 4 690 i 4 460 CalBC /LTL5774A/) precizno datira popratni keramički materijal. Možda je najljepši, ali i najvažniji nalaz iz kampanje 2011. godine jantarni privjesak. Istraživanjem unutar jame 6 zaključeno je da unutar nje ne postoje neporemećeni kulturni slojevi, nego je riječ o erodiranom sedimentu koji je pomiješan, a slojevi prije svega predstavljaju naplavine i naslage nastale erozijom.

Materijal pronađen navedenim istraživanjima kao i apsolutne datacije horizonata B, C i D pokazuju važnost tog višeslojnog lokaliteta za gornji paleolitik i za mlada razdoblja zastupljena na nalazištu Ljubićeva pećina.

t. pe.

Slika 1. Ljubićeva pećina, jantarni privjesak

Martinščina

Kapela Sv. Martina

Zidne slike

Nepoznati autor, druga polovica 15. stoljeća

Fresco tehnika

BROJ DOSJEA: 415/1, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ovogodišnjim su konzervatorsko-restauratorskim radovima bile obuhvaćene zidne slike na svodnim poljima i gornjem dijelu istočnoga zida kapele. Radovi su se sastojali od uklanjanja neprimjerenih žbukanih zakrpa, opšivanja žbukanih slojeva istočnoga, sjevernoga i zapadnoga svodnog polja, njihova injiciranja, nadoknade u žbukanome

sloju i izrade grafičke dokumentacije. Na završni žbukani sloj nanesen je vapneni nalič kao podloga za reintegraciju i rekonstrukciju slikanoga sloja. U radionici Odjela za zidno slikarstvo i mozaik HRZ-a računalno je obrađena grafička dokumentacija.

b. r.

Slika 1. Detalj sjevernog svodnog polja, uklanjanje neprimjerenih restauratorskih zakrpa (kudjelja i konac služili su kao svojevrsna armatura u zakrpi)

Slika 2. Južno svodno polje, detalj tijekom nadoknade u žbukanome sloju

Slika 3. Južno svodno polje, detalj nakon nanošenja vapnenog naliča

Slika 4. Istočni zid, detalj gornjeg dijela zida nakon nadoknade u žbukanome sloju

Slika 5. Pogled na sjeverno svodno polje nakon nadoknade u žbukanome sloju i nanošenja vapnenog naliča

Medulin

Vižula

Antika

BRJ DOSJE: 1893, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Podmorska arheološka istraživanja poluotoka Vižule traju s kraćim prekidima od 1995. godine. Tijekom 2011. godine na Vižuli su obavljena istraživanja na tri objekta: A, H i D. Prva istraživanja na objektu A dala su zanimljive rezultate. Dokumentirani su zidovi koji su možda ostaci još jednog termalnog kompleksa vile te je pronađen antički materijal na samoj površini. To nam ukazuje na ugroženost lokaliteta od devastacija. Daljnja istraživanja i sondiranje mogli bi odgonetnuti funkciju objekta. Istraživanje na objektu H nastavak je istraživanja iz 1997. i 2010. godine, a pokazuje da je vjerojatno riječ o cesti koja je spajala kopneni dio Burle s antičkom vilom na poluotoku ili otoku. Dokumentirani slojevi ceste i arheološki materijal koji je pronađen

uz objekt smještaju ga u antičko razdoblje. Kako je na poluotoku otkriveno pet cisterni i vjerojatno tri kompleksa termi, ostaje pitanje dovodnje vode u vilu i terme. Na objektu D ispravljena su stara geodetska snimanja te su ucrtani ostaci arhitekture koji prije nisu bili ucrtani. Vižula je dragocjen primjer rimske vile kojoj prijete devastacija djelovanjem prirode, ali i čovjeka. Upravo zato, ali i zato što je ostalo još otvorenih pitanja zbog iznimne kulturne važnosti Vižule, potreban je nastavak istraživanja, jer bi se dobila jasnija slika o vili, luci, ekonomiji i svakodnevnom životu toga bogatog antičkog kompleksa.

i. m.

Slika 1. Medulin, Vižula – objekt A

Slika 2. Medulin, Vižula – objekt H, najvjerojatnije cesta koja je spajala antičku vilu na Vižuli s kopnom (vidljivo popločenje ceste)

Mikleuška

Pavlini samostan Blažene Djevice Marije
Kasni srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2039, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Podno najvišeg vrha Dugačkog brda na Moslavačkoj gori, u nepristupačnom klancu potoka Kamenjače, nalazi se najstariji pavlini samostan na području današnje Hrvatske. Samostan Blažene Djevice Marije (Bela Crkva) osnovan je zakladnicom magistra Tiburcija sredinom 13. stoljeća. Pavlini su u sljedeća tri stoljeća brojnim darovnicama i oporukama postali vlasnici velikog broja posjeda. Redovnici su samostan zauvijek napustili između 1520. i 1544. godine, kada je Garić Grad potpao pod osmanlijsku vlast.

Tijekom prvih dviju sezona arheoloških istraživanja (2009. i 2010. godina) istražena je samostanska crkva Navještenja Marijina po cijeloj dužini unutar sjevernog dijela longitudinalne simetrale. Crkva (31,55 × 10,3 m) bila je sagrađena u skladu s uzusima propovjedničkih redova: njezina longitudinalnost istaknuta je jednobrodnom, pravokutnom lađom (16,65 × 8,3 m) te poligonalno zaključenim svetištem (12,75 × 6,3 m) podjednake dimenzija. Istražen je JZ dio lađe samostanske crkve, pri čemu je potvrđeno da je u cijelosti ostala sačuvana podnica od opečnih tavela (24 × 24 cm). *In situ* je pronađen izvrsno sačuvan, bogato profiliran zapadni portal samostanske crkve kasnogotičkih karakteristika, isklesan od mekog vapnenačkog pješčenjaka (kalkarenit). Pronađene su i *in*

situ sačuvane svežnjaste službe u svetištu te 108 segmenata i ulomaka arhitektonskih profilacija. Istraženi dio samostanske crkve temeljito je fotografski dokumentiran te je snimljen metodom 3D laserskog skeniranja, prema čemu je izrađena cjelovita nacrtana dokumentacija (Vektra d.o.o.).

Konzervatorsko-restauratorskim građevinskim radovima u 2011. godini obuhvaćeno je sjeverno rame samostanske crkve (sačuvana visina: 10,3 m). Najprije je prezidan i učvršćen istočni dio sjevernog zida lađe crkve u dužini od oko tri metra. Nakon dovršetka navedenih radova taj je dio zida postao podupora ramenu crkve sa zapadne strane, čime su bili osigurani uvjeti za konzerviranje zapadnog i sjevernog dijela ramena crkve. Potom je uklonjen zasip u sjeveroistočnom kutu lađe, nakon čega je postalo moguće ustanoviti dužinu sjevernog dijela trijumfalnog luka te konzervirati njegov zapadni profil. Njegovim konzerviranjem rame je dobilo poduporu s južne strane. Poduporu s istočne strane dobilo je sjeverno rame crkve konzerviranjem zapadnog dijela sjevernog zida svetišta. Radove je izveo građevinski obrt C.D. Gradnja d.o.o. Ujedno su 2011. godine u radionici Odjela za kamenu plastiku HRZ-a počeli radovi na konzerviranju i restauriranju portala.

t. p.

Slika 1. Mikleuška, pavlini samostan Blažene Djevice Marije – sjeverno rame crkve prije konzervatorsko-restauratorskih građevinskih radova

Slika 2. Mikleuška, pavlini samostan Blažene Djevice Marije – sjeverno rame crkve nakon konzervatorsko-restauratorskih građevinskih radova

Mljet

Gonoturska – podvodni arheološki nalazi
Antika

BROJ DOSJEA: 2144, Zadar, Božidara Petranovića 1
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Zaprimljeno je šest cjelovitih amfora i četiri fragmentirane amfore s lokaliteta otok Mljet – Gonoturska. Nalazi su fotografski dokumentirani prije obrade, desalinizirani, mehanički očišćeni, konsolidirani, a ulomci nalaza u fragmentiranom obliku slijepljeni. Nalazi su potom

fotografski dokumentirani nakon obrade te su pismeno dokumentirane sve faze provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova.

t. per.

Slika 1. Otok Mljet, Gonoturska – amfora prije radova

Slika 2. Otok Mljet, Gonoturska – amfora nakon radova

Mljet

Pličina Sv. Pavao – brodolom
Novi vijek

BRJ D0SJE4: 2014, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Od 23. svibnja do 1. lipnja 2011. godine provedena je peta faza podvodnih arheoloških istraživanja brodoloma iz 16. stoljeća kod pličine Sv. Pavao na otoku Mljetu. Područje istraživanja proširilo se od prošlogodišnjih kvadranta K i L prema sjeveru te su formirani novi kvadranti X, Y, Z, AA, AB, AC (sektor I). Na tome području u prethodnim istraživanjima uočena je najveća koncentracija trgovačkog tereta: veliki tanjuri i zdjelice s crnom glazurom. Ove godine je unutar sloja tamnog pijeska s garom i tragovima drveta pronađeno desetak cijelih i gotovo cijelih tanjura manjih dimenzija, deseci ulomaka većih tanjura, više ulomaka vrčeva s poklopcima, zdjela te deseci cijelih ili u ulomcima malih zdjelica. Pronađeni predmeti pripadaju orijentalnoj keramici koja se prema kvaliteti izrade i prema bogatom višebojnom ukrasu može pripisati keramičkim radionicama turskog grada Iznika. U orijentalni materijal ubrajaju se i posude s dvjema ručkama amforastog oblika, dvije velike posude širokog, okruglog trbuha te jedna manja sličnog oblika. Od pokretnog materijala pronađeni su nadalje primjerci glazirane jednobojne, neukrašene ili

slikane i gravirane keramike italske produkcije, ulomci zdjela i boca od zelenog stakla, željezni ključ, vjedro od bronce i dijelovi više bakrenih plitica i kotlića. Drveni predmeti određeni su kao ostaci ambalaže u kojoj se prevozila trgovačka roba te kao cjepanice za loženje. U drugom dijelu lokaliteta (Sektor II), smještenog jugoistočno od područja s topovima, pronađena je drvena konstrukcija broda. U suradnji s Universita Ca'Foscari u Veneciji pod vodstvom prof. C. Beltramea dokumentirano je petnaest madira i šest rebra. U postupku daljnjeg skidanja pijeska s brodske konstrukcije pronađeno je sedmo rebro i novi dijelovi oplata. Rezultati su pokazali princip karakterističnog spajanja dvaju dijelova rebra, najčešće primjenjivanog u venecijanskoj brodogradnji. Detaljnim pregledom trupa utvrđeno je da brod nema kobilicu. Pronađeni su elementi tzv. unutarnje kobilice koja se nalazila s unutarnje strane oplata te postolje jarbola u obliku kocke s bočnim pojačanjima.

v. z.

Slika 1. Otok Mljet, pličina Sv. Pavao – inventar broda i trgovački teret *in situ*

Slika 2. Otok Mljet, pličina Sv. Pavao – brodska konstrukcija

Mljet

Pličina Sv. Pavao – pokretni arheološki nalazi
Novi vijek

BROJ DOSJEA: 1970/1, Zadar, Božidara Petranovića 1
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U 2011. godini dovršen je proces desalinizacije na materijalu prikupljenom tijekom arheološke kampanje 2010. godine, koji je trajao dvanaest mjeseci. U 2011. godini nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na brončanim topovima br. 8, br. 2 i br. 3. Nakon završetka procesa desalinizacije, dijelovi željeznog zatvarača na topu br. 8 radiografski su snimljeni. S topa br. 8 analiziran je uzorak metalne kore s površine cijevi topa i uzorak metala. Također su analizirana dva uzorka okamine na željeznom zatvaraču. Na topovima br. 2 i br. 3 izveden je

postupak elektrolitičkog čišćenja cijevi. Osim na topovima, konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su i na deset srebrnih novčića, brončanom postolju svijećnjaka ili posude, profiliranom cilindričnom dijelu svijećnjaka i brončanoj plitici. Nadalje, u 2011. godini u cijelosti je konzervirano i restaurirano devetnaest keramičkih predmeta. Nakon izvedenih konzervatorsko-restauratorskih radova izrađena je pisana dokumentacija o provedenim radovima.
m. m.

Slika 1. Otok Mljet, pličina Sv. Pavao – vrč iz Iznika prije radova

Slika 2. Otok Mljet, pličina Sv. Pavao – vrč iz Iznika nakon radova

Mljet

Rt Stoba – pokretni arheološki nalazi
Srednji vijek

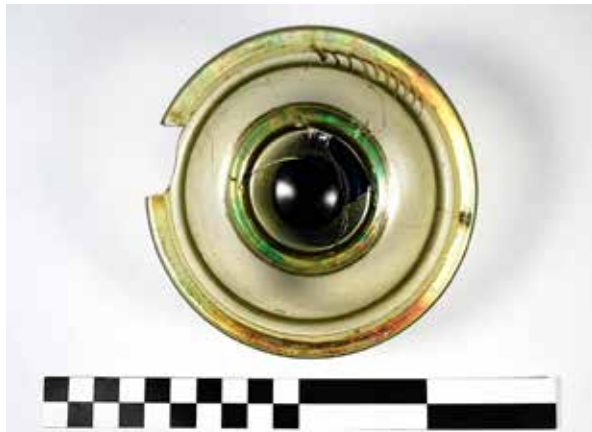
BROJ DOSJEJA: 2145, Zadar, Božidara Petranovića 1
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su na podvodnim arheološkim nalazima s lokaliteta Mljet – rt Stoba. Zaprimljeno je 59 predmeta staklene i keramičke građe. Među staklenom građom izdvajaju se ulomci posuda, grla boca i drugih predmeta, dok keramička građa obuhvaća većinom cjelovite amfore različitih tipova te fragmente oboda, ručki i dna keramičkih amfora. Provedenim konzervatorsko-restauratorskim zahvatima potpuno su očišćeni i konsolidirani svi predmeti. Prilikom zaprimanja materijala provedena su preliminarna istraživanja da bi se utvrdilo stanje zaprimljenih nalaza te na taj način odredio tijek daljnjih konzervatorsko-restauratorskih postupaka. Svi predmeti su odmah nakon zaprimanja stavljeni u proces desalinizacije tijekom kojega se konstantno mijenjala voda te su uzimani uzorci iz bazena radi mjerenja količine

topivih soli. Nakon što je količina topivih soli svedena na prihvatljivi minimum, svi predmeti su izvađeni i ostavljeni da se suše na zraku. Amfore i keramički ulomci, čija je površina bila prekrivena debelim slojem kalcitnih naslaga ostataka morskih organizama, čišćeni su mehanički, dlijetima raznih profila. Svi keramički predmeti konsolidirani su premazivanjem akrilnog konsolidanta. Stakleni predmeti čišćeni su skalpelima različitih profila te pneumatskom iglom. Konsolidacija je provedena potapanjem iz vode u aceton. Nakon procesa dehidriranja, stakleni ulomci stavljeni su u 3%-tni Paraloid. Zatečeno stanje i sve faze rada opširno su fotografski dokumentirani te je nakon završetka konzervatorsko-restauratorskog postupka izrađena opširna pisana dokumentacija.

m. č.

Slika 1. Otok Mljet, rt Stoba – stakleni predmet prije radova
Slika 2. Otok Mljet, rt Stoba – stakleni predmet nakon radova

Motovun

Povijesna jezgra

Prapovijest/antika/srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2154/1, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S HEP-OM

Zbog namjere investitora HEP-a, Elektroistra Pula – Pogon Pazin, da u povijesnoj jezgri Motovuna postavi elektro-kabel, obavljani su arheološki nadzor i probna arheološka sondiranja. Arheološki se nadzor provodio u vrijeme svih zemljanih radova na postavljanju predviđenih elektroinstalacija. Iskop se obavljao malim strojem i prema potrebi ručno.

Osim toga, istražene su još tri probne arheološke sonde koje su smještene na područje ispred gradskih vrata te na područje gradskog trga. Dok su u dvjema sondama pronađeni ostaci starijeg popločenja, u sondi 4, položenoj uz istočni zid komunalne palače, ponovno je dokumentirana duža stratigrafska sekvenca koja pokriva više razdoblja obitavanja na tom položaju.

Arheološki nadzor i sondažno arheološko istraživanje provedeno 2011. godine u povijesnoj jezgri Motovuna iznjedrilo je malobrojne, ali iznimno bitne podatke koji nam uvelike pomažu da bolje shvatimo povijesni razvoj mjesta. Prilikom istraživanja otkriveni su arheološki slojevi koji dokazuju postojanje naselja u dva odvojena razdoblja. Prostor je, sudeći prema prikupljenim podacima, najprije bio naseljen u prapovijesnom, brončanom dobu, a nakon dulje stanke ponovno je bio naseljen u kasnoantičkom razdoblju. Drugo naseljavanje bilo je temelj postanka današnjeg Motovuna koji od tada kontinuirano egzistira.

Najstariji tragovi naseljavanja potječu iz brončanog doba. Ostaci bedema i stambenih gradinskih objekata do sada nisu pronađeni. Malobrojni pronađeni dijagnostički ulomci prapovijesne keramike navode i na nešto preciznije

datacije. Njihove osobitosti ih datiraju u srednje brončano doba, odnosno između 16. i 13. st. pr. Kr. Takve datacije treba uzeti s rezervom, s obzirom na malu istraženu površinu i količinu prikupljenih nalaza. Iz istog razloga ne možemo precizno odrediti prestanak funkcioniranja naselja, no ni jedan od pronađenih nalaza ne dopušta dataciju u željezno doba, odnosno u posljednje tisućljeće prije Krista.

Zbog učestalih barbarskih provala u kasnoj antici stanovništvo istarskog poluotoka počinje tražiti sigurnija utočišta, a položaji nekadašnjih gradinskih naselja često su izabirani za nova staništa okolnog stanovništva. Isto se dogodilo i s Motovunom u koji se život vraća vjerojatno već tijekom 4. ili najkasnije 5. st. Na takve datacije upućuju karakteristični nalazi afričkog sigilatnog posuđa i amfora. Naselje se od tada kontinuirano razvija, o čemu svjedoče ulomci keramičkog posuđa koje se može datirati u kasnu antiku i rani srednji vijek. Stratigrafski međuodnosi arheoloških slojeva i struktura u sondama 1 i 4 pokazuju da su prapovijesni, kasnoantički i ranosrednjovjekovni slojevi negirani pri gradnji postojećeg srednjovjekovnog bedema. S obzirom na to da se i današnji bedem nalazi na strateški najlogičnijoj poziciji, može se pretpostaviti da su prilikom njegove gradnje uništeni svi tragovi eventualnih starijih bedema. Kasnosrednjovjekovnom i ranonovovjekovnom razdoblju vjerojatno pripadaju tragovi starijeg popločenja trga i kanal pronađen uz gradske bedeme u sondi 4.

j. v.

Slika 1. Motovun, povijesna jezgra, sonda 4 nakon istraživanja

Slika 2. Motovun, povijesna jezgra, ulomak kasnoantičke sigilatne posude s pečatnim ukrasom

Motovun

Župna crkva Sv. Stjepana

1. Sv. Kvirik, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
2. Sv. Pankracije, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
3. Sv. Ivan Krstitelj iz Kaldira, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
4. Sv. Andrija apostol, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
5. Sv. Ivan Krstitelj iz Sv. Nedjelje, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
6. Sv. Rok iz Muntrilja, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
7. Sv. Marina Djevica, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
8. Sv. Ivan Krstitelj iz Šterne, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
9. Sv. Mihovil, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
10. Sv. Vital, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
11. Sv. Jakov apostol, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
12. Sv. Rok iz Rakotula, nepoznati autor, početak 19. st., ulje na platnu, 90 × 110 cm
13. Sv. Petar, Giuseppe Bernardino Bison, početak 19. st., ulje na platnu, 100 × 140 cm
14. Sv. Pavao, Giuseppe Bernardino Bison, početak 19. st., ulje na platnu, 100 × 140 cm

BROJ DOSJEA: 7522.012 (1), 7522.011 (2), 7522.004 (3), 7522.009 (4), 7522.008 (5), 7522.002 (6), 7522.003 (7), 7522.010 (8), 7522.005 (9), 7522.006 (10), 7522.001 (11), 7522.007 (12), 7522.014 (13), 7522.013 (14), Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na zidovima trobrodne župne crkve Sv. Stjepana nalazi se četrnaest slika ovalnog formata s prikazima polufigura svetaca. Deset ih je smješteno u glavnome brodu iznad arkada te po dvije u pjevalištu i apsidi. Naslikane su tehnikom ulja na platnu i smještene u ukrasne štuko-okvire. Izuzev sv. Petra i Pavla koji se nalaze u apsidi crkve, slike prikazuju patrone okolnih župa koje su pripadale nekadašnjem motovunskom kaptolu. Slike su popraćene latinskim natpisima s imenima svetaca i župa čiji su patroni. Datirane su na sam početak 19. stoljeća. Luigi Morteani prepoznaje ruku slikara Giuseppea Bernardina Bizona (1762.–1844.) na slikama svetih Petra i Pavla u apsidi te na četiri zidne slike u prezbiteriju crkve s prikazima

evanđelista. Konzervatorsko-restauratorski radovi na motovunskim ovalima započeti su početkom 2010. godine, a dovršeni potkraj 2011. godine. Zbog izrazito nepovoljnih mikroklimatskih uvjeta u crkvi, slike su godinama bile izložene vlazi, pa čak i izravnom dotoku vode. Platna su na svim slikama zatečena deformirana, slikani sloj raspucan, pljesniv i prekriven debelom površinskom prljavštinom. Drveni podokviri bili su rasklimani i truli. Prilikom površinskog čišćenja uočeni su manji preslici na likovima i potpuno preslikane pozadine sivom bojom. Gotovo u neoštećenom stanju sačuvan je slikani sloj na sv. Petru i sv. Pavlu, dok su najoštećenije bile slike sv. Roka i sv. Jakova koje se nalaze na zidu pokraj pjevališta.

Zbog izravnog curenja vode, na tim je slikama slikani sloj jako stradao. Prethodnim restauratorskim zahvatima pokušalo se zaustaviti njihovo propadanje pa je slika sv. Jakova dublirana u gornjem dijelu, oštećenja osnove bila su zakitana, a slikanog sloja preslikana. Podokvir slike s prikazom sv. Roka istrunuo je pa je bila zalijepljena na drvenu oplatu. Sva oštećenja bila su preslikana. Na slikama smještenima u glavnom brodu crkve uočen je, uz dobru očuvanost slikanog sloja, uglavnom jednak stupanj oštećenosti – zahvaćenost plijesnima, iskrivljenje platna, površinska prljavština te mjestimični preslici.

Na svim slikama provedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi koji su obuhvatili: uklanjanje površinske nečistoće, konsolidaciju slojeva, ravnanje deformiranog platna, uklanjanje ostataka prljavštine i sitnih preslika sa slikanog sloja, rekonstrukciju oštećenja osnove i boje

te dubliranje slika na novo platno. Sliku s prikazom sv. Roka iz Rakotula bilo je potrebno prije dubliranja odljepiti s drvene oplate i zatvoriti oštećenja nosioca umecima novoga platna. Sivi preslik u pozadini likova, nanesen preko izvornog crnoga, uklonjen je samo sa slika sv. Petra i sv. Pavla zbog visoke očuvanosti njihova slikanog sloja te pouzdane atribucije. Prvi sloj retuša izveden je gvaš bojama, a završni lakirnim bojama *Maimeri*. Slike su napete na nove drvene podokvire i s poleđine zaštićene od prašine postavljenjem platna rijetkog tkanja. Završno su lakirane polusjajnim lakom. Nakon obnove crkve i opsežnih konzervatorsko-restauratorskih radova na zidovima, stropovima i ostalim umjetninama u crkvi, slike su vraćene na zidove i ponovno postavljene u štuko-okvire.

m. s., m. w. z.

Slika 1. *Sv. Petar*, prije radova

Slika 2. *Sv. Petar*, nakon radova

Motovun

Župna crkva Sv. Stjepana
Zidne slike, 18./19. stoljeće

BROJ DOSJEA: 1157/2/1, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S POREČKO-PULSKOM BISKUPIJOM

Konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u svetištu počeli su istraživanjima 2010. godine kada su u središnjim dijelovima sjevernog i južnog zida svetišta ispod crvenog naliča otkriveni oslici s prikazima četvorice evanđelista. Istraživanjima je također zabilježeno nekoliko faza uređenja svetišta, kako u gornjim zonama zidova tako i u dijelovima s novootkrivenim oslicima, gdje je ispod postojećeg zabilježen još jedan dekorativni šablonski oslik.

Kao autor četvorice evanđelista spominje se slikar Giuseppe Bernardino Bison (1762.–1844.). Pretpostavlja se da je prvu restauraciju izveo slikar Giovanni Corner sredinom 19. stoljeća, a još jedan zahvat uslijedio je vjerojatno 1903. godine kada su evanđelisti u svetištu preslikani crvenim naličem.

Slika 1. Svetište, južni zid, stanje prije radova

Slika 2. Svetište, južni zid, stanje nakon radova

Slika 3. Svetište, sjeverni zid, stanje prije radova

Slika 4. Svetište, sjeverni zid, stanje nakon radova

Nakon uklanjanja crvenog naliča 2010. godine, konzervatorski radovi su nastavljeni 2011. godine, i njima je oslik u cijelosti prezentiran. U radove je uključeno dočišćavanje slikanog sloja od ostataka crvenog naliča i šablona te reintegracija žbukanih i slikanih slojeva. Slikani sloj potpuno očišćen mehaničkim metodama bez primjene kemijskih sredstava. Pri reintegraciji žbukanih slojeva korištena je vapneno-pješčana žbuka. Za potrebe reintegracije slikanog sloja primijenjena je kombinirana metoda retuširanja pigmentima i vapnenom vodom kao vezivom te suhim pastelima.

Tim radovima sačuvani su i izvorni slikani sloj i naknadne restauratorske intervencije 19. stoljeća.

k. k.

Murter

Bisage-Kornati – pokretni arheološki nalazi
Novi vijek

BROJ DOSJEA: 2143, Zadar, Božidara Petranovića 1
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na konzervatorsko-restauratorsku obradu preuzeto je tri- i konsolidirane. Sve faze provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova pismeno su dokumentirane. a. jo.

Slika 1. Murter, Bisage – Kornati – keramičke lulice prije radova

Slika 2. Murter, Bisage – Kornati – keramičke lulice nakon radova

Murter

Pličina Mijoka – podvodni arheološki nalazi
Novi vijek

BROJ DOSJEJA: 1737 – 1, Zadar, Božidara Petranovića 1
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Zaprimljena je veća količina arheološkog materijala s lokaliteta Murter – pličina Mijoka. Među nalazima prevladavaju sitni arheološki predmeti izrađeni od mjedi, bronce, olova, stakla, staklene paste, drva i kosti. Nalazi su fotografski dokumentirani prije obrade, desalinizirani, mehanički očišćeni, konsolidirani, a ulomci nalaza u

fragmentiranom obliku slijepljeni. Potom su fotografski dokumentirani nakon obrade te su pismeno dokumentirane sve faze provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova.

a. je.

Slika 1. Murter, pličina Mijoka, dio staklenih nalaza prije radova

Slika 2. Murter, pličina Mijoka, dio staklenih nalaza nakon radova

Nin

Župna crkva Sv. Anselma
 Fragment tekstila istočnjačkog porijekla
 Nepoznati autor, 13. st.
 Svileni samit, 52 × 23 cm

BROJ DOSJEA: 7836, Zagreb, Ilica 44
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Fragment tekstila istočnjačkog porijekla dio je tkanine pronađene unutar relikvijara ruke sv. Anselma. Dvobojni motiv istovjetan je na licu i naličju tkanine; jedina je razlika u bojama koje su raspoređene u odnosu pozitivna i negativna. Osnovno tkanje fragmenta jednostavno je samit (potkin složeni keper) od dvije osnove i dvije potke, od kojih vezna osnova veže potke u keperu 1/2 (Z). Na tkanini je zatečen i trag konca šivanja bijele boje. Izmjenom ljubičastosmeđe i svijetlosmeđe potke u tkanju ostvarene su dvije vrste kružnih motiva koje se izmjenjuju po vodoravnoj i okomitoj osi, tvoreći tako dekorativnu kompoziciju u kojoj se ponavljaju dva niza medaljona različitih veličina. Veći medaljoni prikazuju mjesec s nasmjanim ljudskim licem okružen bisernim kuglicama, ispod kojega su sučelice postavljena dva zmaja uvijenih repova. Manji medaljoni stilizirani su prikazi sunca i crnog sunca s mnogobrojnim zrakama.

Premda su boje zatečene izmijenjene kvalitete, može se pretpostaviti da su izvorno korištene žuta i tamna crvenoljubičasta. U sasanidskoj umjetničkoj produkciji često su korištene te tri boje: žuta kao simbol sunca, svjetlosti i mudrosti, crvena krvi, žrtve i hrabrosti, a purpurna je bila boja sasanidskog dvora i carske garde. No nije sa sigurnošću utvrđeno sasanidsko porijeklo navedenog fragmenta, već njegov utjecaj, odnosno utjecaj zoroastrijske astrologije i religije.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Fragment je bio položen na komad lanenog platna u staklenoj vitrini riznice župne crkve i bio izložen utjecaju prirodne i umjetne rasvjete, što je rezultiralo manjim foto-kemijskim promjenama boja. Na fragmentu je uočena sitna prašina, manje čestice nečistoće otpale s unutrašnjosti vitrine, te veća zatamnjena područja i otvori nastali slabljenjem i pucanjem niti osnove ili potke. Naročito su slabe niti vezne osnove. Ipak, tkanina je zadržala mekoću i određenu fleksibilnost.

U 2011. godini na tkanini je izveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat. Fragment je fotografiran te pregledan prijenosnim mikroskopom. Rezultati su pokazali da su sve niti potke i osnove od svilenog vlakna. Nečistoće su uklanjane usisavanjem preko zaštitne mrežice. Blage površinske neravnine fragmenta su izravnate. Fragment je vlažen destiliranom vodom u zatvorenom sustavu, a zatim su iglicom niti pažljivo vraćene u pravilan položaj. Vlažni je fragment potom prekriven bugačicama i osušen na sobnoj temperaturi. Izrađena je oprema za izlaganje – fragment je pohranjen u zatvorenom sistemu pod pritiskom (*pressure mounting*). U takvom okviru izložak nije potrebno učvršćivati šivanjem za podlogu, a i zaštićen je od mehaničkih utjecaja i taloženja nečistoća.

s. l. v., m. b.

Novi Vinodolski

Utvrda Lopar

Kasna antika/rani srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2105, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S PRIMORSKO-GORANSKOM ŽUPANIJOM

Probna arheološka istraživanja utvrde Lopar u Novom Vinodolskom provedena su od 5. do 12. rujna 2011. s ciljem pokretanja obnove i prezentiranja vrijednog spomenika fortifikacijske arhitekture te njegova pretvaranja u arheološki park.

Utvrda Lopar nalazi se na istočnom rubu Novog Vinodolskog, uz morsku obalu. Vrijeme nastanka je i dalje nepoznato, dok je jedini poznati povijesni podatak vezan uz njezino uništenje 1598. godine. Uništile su je snage mletačkog admirala Giovannijske Bembe. Utvrda je najviše stradala prilikom miniranja zbog gradnje budućeg hotela Lišanjski 1936. godine. Danas je vidljiv jedino zapadni zid utvrde, očuvan u dužini od 30 m te visok približno 6 m. Iskopavanjima 2011. istraženo je šest sondi koje su postavljene na mjesta koja su pomogla u boljem razumijevanju lokaliteta, njegove slojevitosti te stanju očuvanosti arhitektonskih ostataka. Sondom 1 utvrđen je nastavak zapadnog zida utvrde devastiran miniranjem te dio zapadnog zida koji je zatvarao sjeverni dio utvrde u obliku trokuta. Sondom 2 utvrđeno je postojanje istočnog zida sjevernog (trokutastog) dijela utvrde. Sondom 4 nađen je spoj tih dvaju zidova te je potvrđen oblik sjevernog dijela utvrde.

Sondama 3 i 6 istraženi su dijelovi pregradnog zida između sjevernog, trokutastog dijela i središnjeg, trapezoidnog dvorišta. U sondi 3 uočen je prekid pregradnog zida te se pretpostavlja da se tu radi o prolazu kojim su komunicirala dva dijela utvrde. Ostaci u sondi 6 (postav-

ljenoj na istočni spoj zidova sjevernog dijela i središnjeg dvorišta) skromniji su zato što je taj dio devastiran miniranjem. Južno od pregradnog zida, na prostoru dvorišta, istraženi su ostaci slojeva u kojima su nađeni pokretni nalazi keramike izrađene od gline s velikim postotkom mrvljenih kamenčića i pijeska. Od prepoznatljivih ulomaka, u sondi 3 ističu se obodi lonaca, blago izvučeni prema van te ravno odrezani. Nađen je i primjerak ukrašen metličastim uzorkom. Preliminarnom analizom utvrđeno je da je takav materijal karakterističan za rani srednji vijek, bizantske provenijencije.

U sondi 5 postavljenoj na mjestu nekadašnjeg istočnog zida utvrde nađeni su tragovi žbuke na vapnenačkoj stijeni koji predstavljaju ostatke dna temelja tog zida ostalih nakon miniranja. Unatoč tome što je riječ o mjestu najveće devastacije, pronađen je sloj bogat pokretnim nalazima. Uz povećani broj ulomaka grube keramike, naišlo se i na nekoliko ulomaka stakla, ali se najviše ističe nalaz brončanog reduciranog follisa cara Galerija Maksimijana Daije iz 313. godine (PN 1). Istraživanja su ukazala na postojanje kulturnih slojeva te se njihovo daljnje istraživanje nameće kao imperativ s konačnim ciljem valorizacije i prezentacije utvrde Lopar. Znanstvena obrada može dovesti do otkrivanja antičkih korijena novljanskog naselja koje se prvi put spominje tek u Vinodolskom zakonu 1288. godine.

a. j.

Slika 1. Novi Vinodolski, utvrda Lopar – pogled na zapadni zid utvrde i središnje dvorište

Slika 2. Novi Vinodolski, utvrda Lopar – pogled na sondu 1

Slika 3. Novi Vinodolski, utvrda Lopar – istraženi dio pregradnog zida s prolazom u sondi 3

Omiš

Župna crkva Sv. Mihovila arkandela
Bogorodica s Djetetom
Franjo Čučić, 1579. g.
Drvo, polikromirano, pozlačeno, 123 × 47,5 × 5 cm

BROJ DOSJEA: 2031/2 Split, Porinova 2a
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Drvena polikromirana i pozlačena skulptura *Bogorodica s Djetetom* pripadala je kasnorenesansnom oltaru koji je 1579. godine naručen od korčulanskog drvorezbara Frane Čučića (Čiočića) za župnu crkvu Sv. Mihovila arkandela u Omišu. Od oltarne cjeline sačuvane su skulpture *Bogorodica s Djetetom*, *Sv. Petar* i *Sv. Mihovil*. Danas je skulptura majke s djetetom, koja je vjerojatno bila središnji dio oltarne cjeline, smještena uz desnu bočnu stranu glavnog oltara. Bogorodica u stojećem položaju drži Dijete koje desnom uzdignutom rukom daje blagoslov, dok u lijevoj ruci drži vladarsku kuglu. Oboje na glavama imaju metalne srebrne krune, koje su naknadno dodane skulpturama.

Dijelovi drvene konstrukcije na pojedinim su mjestima bili nestabilni i odvajali su se od cjeline (Bogorodičino lijevo koljeno i spojevi Djetetove desne i lijeve ruke). Pojedini su dijelovi nedostajali (prsti na Djetetovoj desnoj ruci i križić na kugli). Cijela skulptura bila je prožeta sitnim rupicama crvotočine. Slikani se sloj na pojedinim

mjestima zajedno s preparacijom odvajao od drvenog nositelja. Uočljive su bile prijašnje restauratorske intervencije, poput transparentnog smeđeg premaza koji je prekrivao cijelu površinu te niza nevješto izvedenih preslika na Bogorodičinoj i Djetetovoj draperiji.

Prije restauratorsko-konzervatorskih zahvata zatečeno je stanje dokumentirano i provedena su istraživanja. Sondiranjem i izradom stratigrafske analize potvrđene su naknadne intervencije u kojima je na pojedinim mjestima preslikan izvorni slikani sloj. Odlučeno je da se preslici neće uklanjati. Provedeni zahvati obuhvatili su: uklanjanje smeđeg preslika, učvršćivanje nestabilnih dijelova skulpture, rekonstrukciju nedostajućih dijelova u lipovu drvetu (prstiju na Djetetovoj desnoj ruci i križića na kugli), krediranje, retuš slikanog sloja i pozlate te završno lakiranje. Na metalnim krunama nužno je provesti konzervatorsko-restauratorski zahvat.

b. š.

Slika 1. Prije radova
Slika 2. Nakon radova

Orebić

Kuća Fisković

1. Oproštaj s obitelji, Choubard, 19. st., litografija, 44,5 × 55 cm
2. Posljednja večera po Tintoretu, Andrea Zucchi, 18. st., bakropis, 39 × 56,5 cm
3. Ferman, sultan Selim III., 17. st., rukopis, tinta na papiru, 84 × 59 cm

BROJ DOSJEA: 2128/1, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Godine 2011. započeo je u Zavodu program sustavnih konzervatorsko-restauratorskih zahvata na umjetninama na papiru iz vrijedne zbirke Cvite Fiskovića. Zbog njihova izrazito lošeg stanja, prve su restaurirane grafike *Oproštaj s obitelji*, *Posljednja večera po Tintoretu* i ferman sultana Selima III. Provedena je potpuna konzervacija-restauracija grafika uobičajenim postupcima za papir: od suhog i mo-

krog uklanjanja nečistoća, analiza, dezinfekcije, bijeljenja, neutralizacije, ojačavanja papira, podljepljivanja, izravnivanja, izrade zakrpa, prešanja do retuša. Svi postupci su dokumentirani, kao i stanje prije i poslije restauracije, a umjetnine su pohranjene u paspartue od beskiselnog kartona i vraćene vlasniku.

sam. se.

Slika 1. *Oproštaj s obitelji*, prije radova

Slika 2. *Oproštaj s obitelji*, nakon radova

Orebić

Župa Pomoćnice kršćana

1. Polaka Austriaza, Gio Luzzo, 1850. g., akvarel na papiru, 41,5 × 57 cm
2. Bark Adamo, Roux, 1807. g., akvarel na papiru, 47 × 9 cm

BROJ DOSJEA: 2050/2, Dubrovnik, Batahovina bb

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na akvarelima je proveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski postupak uobičajen za predmete na papiru. Umjetnine su izvađene iz ukrasnih drvenih okvira. Mehanički su uklonjene nečistoće – mekom četkom i *Wishab* gumom te skalpelom. Izrađena je detaljna dokumentacija, pri čemu su umjetnine snimane i pod kosim svjetlom. Na poledini je bio zalijepljen tanki karton, koji je bio kiseo (pH-vrijednosti 4) i trebalo ga je odvojiti od papira. Provedene analize pokazale su topivost akvarelnih boja. Stoga je na lice papira postavljena zaštita bojenog sloja (*facing*), a zatim su nečistoće uklonjene mokrim postupkom – polaganjem akvarela na vlažnu bugaćicu.

Neutralizirani su kalcijevim hidroksidom (pH 9). Nakon tretmana čišćenja, akvareli su podlijepljeni na rasvjetnom stolu sa 17-gramskim japanskim papirom vezanim 5%-tnim *Tylosom*. Zakrpe su izrađene od japanskog papira odgovarajuće boje i debljine. Ondje gdje je bilo potrebno izveden je retuš akvarelnim bojama te pastelom u olovci.

Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih zahvata, za primjerenu je pohranu izrađen odgovarajući paspartu od kartona. Akvareli su vraćeni vlasniku u ukrasnim okvirima.

sa. se.

Slika 1. *Polaka Austriaza*, prije radova

Slika 2. *Polaka Austriaza*, nakon radova

Osijek

Crkva Sv. Jakova apostola
Reljefni grb
Nepoznati autor, 18. stoljeće

BROJ DOSJEJA: 1440/6, Osijek, Fakultetska 4
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kapucinski samostan podignut je 1710. godine, a početkom dvadesetih godina 18. st. počela je gradnja crkve koja je trajala do 1727. godine. Nad ulaznim portalom crkve je u trokutastom zabatu smješten bogato ukrašen grb od kamena pješčenjaka. Grb je sastavljen od dva manja motiva ovalnog oblika u koje su ukomponirane ljudske figure s isukanim mačevima, orlovi, zvijezde i cvijeće. Oko grba se isprepliće ornamentalna traka koja na vrhu završava krunom s cvijećem. Na polikromiranoj površini

grba bila su uočljiva plitka oštećenja, dok se boja nazirala u tragovima. Materijal je i dodatno oštećen djelovanjem štetnih soli i utjecajem nepovoljnih atmosferskih prilika, najviše vlage i leda. Na kamenu je obavljeno mehaničko čišćenje i konsolidacija strukture učvršćivačima za kamen na bazi estera silicijeve kiseline. Nabavljen je kamen koji je strojno obrađen te je završeno klesanje faksimila prema izvorniku.

d. m.

Slika 1. Grb prije početka radova
Slika 2. Izvornik grba i faksimil

Osijek

Galerija likovnih umjetnosti
Lov u Grčkoj
Joseph Hoffmann, 1856. g.
Ulje na platnu, 155 × 95 cm

BROJ DOSJEA: 749/18, Osijek, Fakultetska 4
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Autor slike je austrijski slikar Joseph Hoffmann. Slika je signirana u donjem desnom kutu te na poleđini natpisom „J. Hoffmann. Wien 1856“. Riječ je o jednom od tri pejzaža toga slikara koji su nekada pripadali podgoračkom grofu Pavlu Pejačeviću. Slikana je gradiranjem lazura – podslik je izveden sivoplavim tonovima preko kojih su nanesene lazure. Tim je postupkom kolorit obogaćen toplim nijansama, tvoreći romantičnu atmosferu pejzaža.

Na poleđini slike zatečene su tri platnene zakrpe. Rezultati provedenih ispitivanja pokazali su da su u prijašnjoj restauraciji prilikom uklanjanja laka obrisane i lazure.

Središnji dio slike bio je preslikan tamnosmeđom bojom, čime su prekriveni određeni dijelovi slike, uključujući i tri muške figure i jednu žensku, a doslikan je novi dio pejzaža.

Na slici je proveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski postupak. Posebna pozornost usmjerena je na uklanjanje preslika iz središnjeg dijela slike, te na rekonstrukciju crteža i boje novootkrivenih ljudskih figura. Osim figura, uklanjanjem preslika otkrivena je vodenica s vodenim kolom te šire jezero i kamenjar koji ga okružuje. Slika je retuširana.

s. s.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Osijek

Kapela Sv. Roka

Oltarna pala sv. Roka

Antonius Paulus Senser, kraj 18. st.

Ulje na platnu, 262 × 183 cm

BROJ DOSJEA: 1548/3, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltarnu palu sv. Roka naslikao je sredinom 18. stoljeća Antonius Paulus Senser. U tipičnoj kasnobaroknoj kompoziciji u gornjoj zoni prikazano je Sveto Trojstvo s Bogorodicom, u središtu je sv. Rok na oblaku, ispod kojeg se nalaze oboljeli od kuge. Oko svetačkih likova leti nekoliko anđela. Na slici su provedena četiri neprimjerena restauratorska zahvata, koje je zabilježio posljednji restaurator natpisom u lijevom kutu slike: „Obnovljeno god. 1830,1883,1906,1968“. Platno je s poledine bilo podlijepljeno sa šezdeset tri platnene zakrpe. Izvorni slikani sloj na mnogim je mjestima bio višestruko preslikan. Zakrpe su bile prekrivene neravnomjerno nanesenim i neobrađenim kitom.

Na slici je proveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat. Lice slike i poledina su oprašeni, a rubovi

slike i platno izravnati utezima. Premazi uljanom bojom, kao i zakrpe s poledine slike uklonjeni su mehaničkim putem. Slika je prvotno dublirana platnom rijetkoga tkanja kako bi se stabiliziralo oslabjelo izvorno platno, a zatim i nakon intarzija platna.

Provedene su probe topivosti, a potom su uklonjeni potamnjeni lak i preslici. Rubovi platna ojačani su podstavljanjem trakama (*strip-lining*). Mjesta bez osnove zapunjena su kitom i obrađena, a na njih je podložena podloga akvarelnim bojama. Slikani je sloj izoliran lakom. Izveden je retuš, slika je napeta na novi podokvir ojačan širim i debljim letvama te završno lakirana.

S. S.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Osijek

Kuća Plemić (Franjevačka 5)
18. st.

BROJ DOSJEA: 2136, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kuća Plemić podignuta je kao građanska katnica u trećoj četvrtini 18. stoljeća. Odlikuje se izrazito bogatim pročeljem s kamenim ukrasima u duhu rokoko. Gradnja kuće povezuje se s ugarskim graditeljskim radionicama.

Hrvatski restauratorski zavod proveo je 2011. konzervatorsko-restauratorska istraživanja na pročeljima i dijelu unutrašnjosti kuće. Istraživanja su obuhvatila arhivska i povijesna istraživanja te izradu povijesno-umjetničke studije s prikazom komparativnih primjera iz regije, ana-

lizu postojećeg stanja, sondiranje građe, žbuke i naliča na pročeljima i dijelu unutrašnjosti te laboratorijska ispitivanja materijala. Sondiranjem je utvrđena izvorna obrada i obojenje pročelja, a osobitim se pokazao nalaz žbukano ornamenta tipa *Bandlwerk* ispod prozora u drugoj osi kata. Uz rezultate istraživanja, u konzervatorskom su elaboratu iznesene smjernice za obnovu.

p. p.

Slika 1. Pročelje kuće Plemić, svibanj 2011.

Slika 2. Žbukani ornament pronađen konzervatorskim istraživanjima pročelja u drugoj osi kata, srpanj 2011.

Osijek

Muzej Slavonije Osijek

Drveni oslikani ormari

Nepoznati autori, kraj 19., početak 20. st.

Oslikano, lakirano drvo, 194 × 125 × 60 cm

BROJ DOSJEA: 1321/8, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MUZEJOM SLAVONIJE OSIJEK

Ormari su dio etnografske zbirke Muzeja Slavonije Osijek. Izrađeni su od jelovine i lipovine u historicističkom stilu.

Drvo je bilo zatečeno crvotočno, rasušeno, a spojevi rasklimani. Postojeći elementi su na više mjesta bili mehanički oštećeni, oslik zaprljan te na nekim mjestima preslikan, a zaštitni lak je oksidirao i popucao. Nedostajali su dijelovi profilacija te tokarenih i rezbarenih elemenata.

Vidljive strane ormara površinski su obrađene tehnikom imitiranja godova drveta i furnira (fladranje) i lakirane.

Kao podloga za smeđu lazuru korištena je crvenkasta i žuta oker boja koja potpuno pokriva drvenu podlogu. Bočne stranice ormara obrađene su (oslikane) slobodno, ne oponašajući točno godove drveta.

Provedeni konzervatorsko restauratorski radovi obuhvatili su mehaničko i kemijsko čišćenje i čišćenje površina, tretiranje insekticidom, učvršćivanje, kitanje, rekonstrukciju nedostajućih dijelova i retuš.

v. s.

Slika 1. Ormar 1, prije radova

Slika 2. Ormar 1, nakon radova

Slika 3. Ormar 2, prije radova

Slika 4. Ormar 2, nakon radova

Osijek

Palača pošte
„Šalter sala“
1912. g.

BROJ DOSJEA: 2161, Osijek, Fakultetska 4
PROGRAM PREMA UGOVORU S HRVATSKOM POŠTOM

Zgrada pošte i telegrafa jedna je od najvećih i najreprezentativnijih secesijskih zgrada u Osijeku i Slavoniji. Sagrađena je 1912. godine prema projektima budimpeštanskog arhitekta Istvana Bierbauera. U interijeru se ističe „Šalter sala“ koja ima tlocrtni oblik nepravilnog šesterokuta. Prostor dvorane raščlanjen je arkadama prema prijemnim šalterima i prema predvorju. Stupovi su ukrašeni kapitelima komponiranim od stiliziranih ptica i antropomorfnih maski postavljenih ispod njihovih raširenih krila. Središnji dio stropa sale dekoriran je razigranom štukaturom vegetabilnih motiva i profiliranim vijencem. Izvorne žute i zelene keramičke pločice i danas ukrašava-

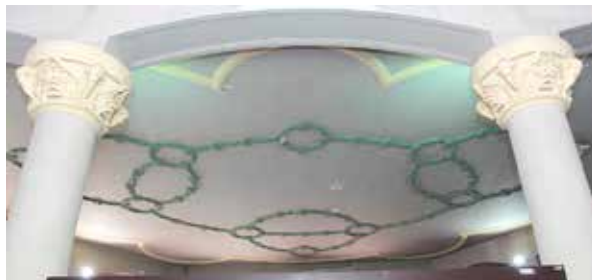
vaju zidne plohe i stupove dvorane. Na jednoj od pločica je ime proizvođača: *Armin Schreiner Zagreb*. Prostor nije radikalno pregrađivan, osim recentnih pregrada za telefonske kabine na sjevernom zidu, dok je obrada zidnih i podnih ploha sačuvana intaktno.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima obuhvaćeno je prikupljanje i obrada arhivske dokumentacije, sondiranje slojeva naliča, snimanje profilacija u omjeru 1:1, izrada nacрта, fotodokumentacija zatečenog stanja – totala, detalja i oštećenja. Nalazi su dokumentirani i interpretirani i na osnovi njih donesen je prijedlog obnove.
d. c.

Slika 1. „Šalter sala“

Slika 2. Štuko dekoracija svoda

Slika 3. Ulazna vjetrobranska vrata

Osijek

Paviljon Gradski vrt
1863. g.

BROJ DOSJEA: 2107, Osijek, Fakultetska 4
PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM OSIJEKOM

Zgrada Paviljona je u Domovinskom ratu pogođena raketama iz zrakoplova i teško je stradala. Zbog višegodišnje nebrige danas je u ruševnom stanju, potpuno devastirana, zarasla u korov i zatrpana smećem.

Teško je oštećen ulazni trijem na sjevernom pročelju, od kojega je sačuvan dijelom samo jedan zidani stup, a nad prizemnim dijelom sjevernog pročelja većim je dijelom urušeno krovništvo. Na svim pročeljima je uglavnom nova produžna cementna žbuka koja je ili teško oštećena ili

otpala, a otpao je i veći arhitektonski ornament u obliku geometrijskog „grozda“.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima obuhvaćeno je prikupljanje i obrada povijesne dokumentacije, sondiranje slojeva žbuke i naliča na zidnom plaštu, snimanje profilacija u omjeru 1:1 te izrada nacрта. Sastavljena je fotodokumentacija zatečenog stanja – totala, detalja i oštećenja. Nalazi su dokumentirani i interpretirani te je na osnovi njih donesen prijedlog obnove.

d. c.

Slika 1. Južno pročelje
Slika 2. Sjeverno pročelje

Osijek

Rimski most

Antika

BROJ DOSJEA: 1835/2, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2011. godine provedeno je arheološko rekognosciranje više pozicija na rijeci Dravi u Osijeku. Na sedamnaestom kilometru od ušća rijeke Drave dokumentirani su u sredini rijeke ostaci dvaju stupova koji pripadaju rimskom kamenom mostu. Ta su dva stupa najviše oštećena pri njihovom miniranju i produbljivanju korita rijeke Drave 1985. godine. U neposrednoj blizini stupa je, na dubljem dijelu rijeke, pronađen dio kamenog reljefa. Kamenerelief (88 × 100 × 29 cm) prilikom pronalaska bio prekriven tankim slojem riječnog nanosa. Na reljefu je prikazan motiv usnule Arijadne, što je često reproducirana scena

na antičkim spomenicima i keramici. Na lijevom, puknutom rubu reljefa, naziru se naknadni tragovi obrade pa se pretpostavlja da je riječ o sekundarnoj upotrebi kamene ploče. Uz kamenerelief izvađen je i gornji dio kamene stele. Pregledom slika snimljenih za niskog vodostaja rijeke Drave, uz lijevu obalu uzvodno od antičkog mosta, pronađene su dvije drvene olupine. Istraživanje i dokumentiranje mosta i novootkrivenih olupina planira se nastaviti u sljedećoj sezoni.

k. z.

Slika 1. Osijek – reljef s prikazom Arijadne

Slika 2. Osijek – gornji dio stele nakon vađenja

Osijek

Sokolski dom
1927.–1929. g.

BROJ DOSJEA: 2112, Osijek, Fakultetska 4
PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM OSIJEKOM

Projekt za gradnju osječkog Sokolskog doma izradio je 1927. osječki graditelj Vladimir Malin. Zgrada je zamišljena kao velika sportska dvorana s predvorjem i do danas je zadržala izvornu namjenu. Neoklasicističko ulično pročelje monumentalizirano je rizalitom istaknutim trijemom s jonskim stupovima. Stupovi nose zabat u kojem je, prema nacrtima, trebala biti izvedena reljefna kompozicija, no umjesto nje je na arhitravu izveden tek natpis SOKOLSKI DOM. Gradnja je počela od ulične linije i dovršena je samo prva faza projekta – ulazni vestibul, a ostatak dvorane nije ostvaren do danas.

Cijeli zidni plašt na svim pročeljima, zidna površina zabata i stupovi trijema obrađeni su u stiliziranoj rustici. Pilastri i baze stupova, kao i sokl, izrađeni su u lijevanom

betonu i štokani s istim ciljem imitiranja kamena. Pročelja zgrade su u relativno dobrom stanju. Izvorna je žbuka većim dijelom sačuvana, ali je zbog višegodišnje nebrige vrlo zaprljana i išarana grafitima. Na svim površinama vidljiva su oštećenja od granatiranja u Domovinskom ratu.

Konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima obuhvaćeno je prikupljanje i obrada arhivske dokumentacije, sondiranje slojeva žbuke i naliča na zidovima, mjerenje profilacija u omjeru 1:1, kao i izrada nacrtu profilacija. Sastavljena je tekstualna i fotografska dokumentacija zatečenog stanja (cjeline, detalji i oštećenja). Nalazi su dokumentirani i interpretirani te je na osnovi njih iznesen prijedlog obnove.

d. c.

Slika 1. Sjeverno pročelje

Slika 2. Južno pročelje

Osijek

Zgrada nekadašnje vojne pekare i skladišta
Između 1741. i 1750. g.

BROJ DOSJEA: 2170, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S HRVATSKIM FERIJALNIM I HOSTELSKIM SAVEZOM

Zgrada nekadašnje vojne pekare i skladišta brašna (*Mehlmagazin*) jednokrilna je dvokatna građevina, tlocrtno u obliku izduženog pravokutnika. Sagrađena je između 1741. i 1750. godine i nekada je pripadala opskrbnom sustavu osječke Tvrđe. Današnji većinski korisnik zgrade je Caritas, a ostali korisnici, Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek i hemeroteca Muzeja Slavonije, smješteni su u pregrađenim i prilagođenim prostorima zapadnog dijela zgrade.

Svojim položajem zgrada ispunjava središnji dio sačuvanog VIII. bastiona, a sjevernim pročeljem formira unutarnje trokutasto dvorište do kojeg se dolazi preko svodenog kolnog ulaza s južne strane. Glavnim, južnim pročeljem usmjerena je prema Trgu Vatroslava Lisinskog, a bočnim, istočnim prema ostatku zatvorenog bastionskog dvorišta. Prizemlje zgrade ima specifične karakteristike zbog razlike u visini terena s južne i sjeverne strane pa je najdonja etaža s južne strane u zoni podruma, a sa sjeverne u zoni prizemlja. Zapadnim dijelom prislonjena je uz zgradu Isusovačke klasične gimnazije, odnosno nekadašnje Opskrbničke vojarne s kojom je povezana vratima u zoni prvog i drugog kata te tavana.

Proizvodna i skladišna funkcija uvjetovale su oblikovanje i raspored unutarnjih prostora. Prizemlje u kojem je

bila proizvodnja raščlanjeno je većim prozorskim otvorima, a skladišni prostor katova manjim otvorima zbog uvjeta čuvanja i pohrane sirovina. Na temelju rezultata istraživanja mogu se pratiti tri razvojne mijene objekta u 18., 19. i 20. stoljeću. Gabariti objekta ostali su nepromijenjeni, ali se mijenjao sistem podizanja tereta na kat. Ukidanjem sistema kolotura i modernizacijom sustava dodan je korpus lifta sa sjeverne strane koji je promijenio izgled pročelja. Posljednje promjene na objektu bile su zamjena drvene stolarije prizemlja metalnom, zazidavanje otvora prizemlja opekom i recentne pregradnje prostorija u prizemlju i na prvom katu.

Konzervatorsko-restauratorski istraživački radovi uključivali su istraživanje pročelja i unutrašnjosti, dokumentaciju postojećeg stanja, utvrđivanje stanja oštećenosti, arhivska istraživanja i izradu grafičke dokumentacije. Sondiranjem zidova u unutrašnjosti pronađeni su vrijedni zidni oslici – grafiti u crnoj i crvenoj boji s motivima iz svakodnevnog života. U prizemlju su sačuvane dvije krušne peći iz 19. stoljeća.

i. p. s.

Slika 1. Južno pročelje zgrade

Slika 2. Sjeverno pročelje zgrade

Slika 3. Unutrašnjost prvog kata

Slika 4. Detalj sačuvane drvene rampe za spuštanje sirovina

Slika 5. Grafit na stupu I. kata iz 1839. godine

Osor

Muzej sakralne umjetnosti

1. Kazula inv. br. T-254, nepoznati autor, 17. st., svileni brokat, pozamenterijske trake, zlatna srma, pamučno platno, 109 × 67 cm

2. Mitra inv. br. T-1, nepoznati autor, 18. st., svileni brokat, pozamenterijske trake, zlatna srma, srebrna srma, svilena tkanina, bujon, 39 × 32 cm

BRJ DOSJEA: 7497 (1), 6818 (2), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Prema stilskim osobinama (dimenzije, specifični oblik s užim prednjim dijelom koji se u predjelu iznad prsa vidno sužava, raspored širokih pozlaćenih borti, navoštena lanena podstava) kazula T-254 potječe najvjerojatnije iz 17. stoljeća. Izrađena je od ljubičastog svilenog brokata, u plišanju. Motiv čine male valovite zbijene vitice sitnoga lišća vertikalno postavljene po površini. S prednje strane u središnjem dijelu kazule nedostaje izvorna plišana tkanina koja je zamijenjena ljubičastim pamučnim platnom, a po rubovima je ukrašena pozlaćenim pozamenterijskim trakama.

Na kazuli T-254 izveden je cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat koji je obuhvatio fotografiranje predmeta prije radova i izradu grafičke dokumentacije oštećenja. Provedena je dezinfekcija predmeta. Potom su dijelovi predmeta razdvojeni, uzeti su uzorci za mikroskopsku i mikrokemijsku analizu s podstave, svilene tkanine, međupodstave te pozamenterijskih traka. Glavna tkanina, podstava i pozamenterijske trake očišćene su suhim i mokrim postupkom, a oštećenja su zatvorena podlaganjem svilenim filamentima. Dijelovi predmeta spojeni su u cjelinu.

Mitra T-1 iz 18. stoljeća izrađena je od svilenog brokata s pozamenterijskim trakama od zlatne i srebrne srme te bujonom. Ukrašena je srmom po cijeloj površini motivom srololikih vitica koje u neprekinutom nizu izlaze jedna iz druge. U poljima između srololikih vitica nalaze se kerubinske glavice čija su krila izvezena naizmjenično narančastim i svijetloplavim svilenim koncem. Unutar scrololikih vitica oblikovane su kružnice, a iz središnjeg dijela izlazi po jedan cvijet: čičak, tulipan i sl. Fanoni mitre ukrašeni su na identičan način, a pri dnu je izvezen svijetloplavim, narančastim i zelenim koncem biskupski grb s dva lava koji se propinju na rascvjetalo palmino drvo. Fanoni završavaju resama od zlatne srme.

Na mitri je izveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat koji je počeo fotografiranjem zatečenog stanja predmeta te izradom grafičke dokumentacije oštećenja. Dijelovi predmeta su razdvojeni i uzeti su uzorci za mikroskopsku i mikrokemijsku analizu. Uslijedilo je suho i mokro čišćenje glavne tkanine, podstave i resa, zatvaranje oštećenja podlaganjem i svilenim filamentima te spajanje dijelova predmeta u cjelinu.

b. r. f., m. b.

Slika 1. Kazula T-254, stražnja strana prije radova

Slika 2. Kazula T-254, stražnja strana nakon radova

Slika 3. Mitra T-1, prije radova, snimka pod kosim svjetlom

Slika 4. Mitra T-1, nakon radova

Otok Mljet, otok Korčula, Pelješac

Pličina Lukovac, Veli Škoj, rt Stoba, Prapratno, rt Maharac – Klačine, Račišće – Koludrt, Badija, Trombuša – rt Lovište
Antika/srednji vijek

BROJ DOSJEA: 1971, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

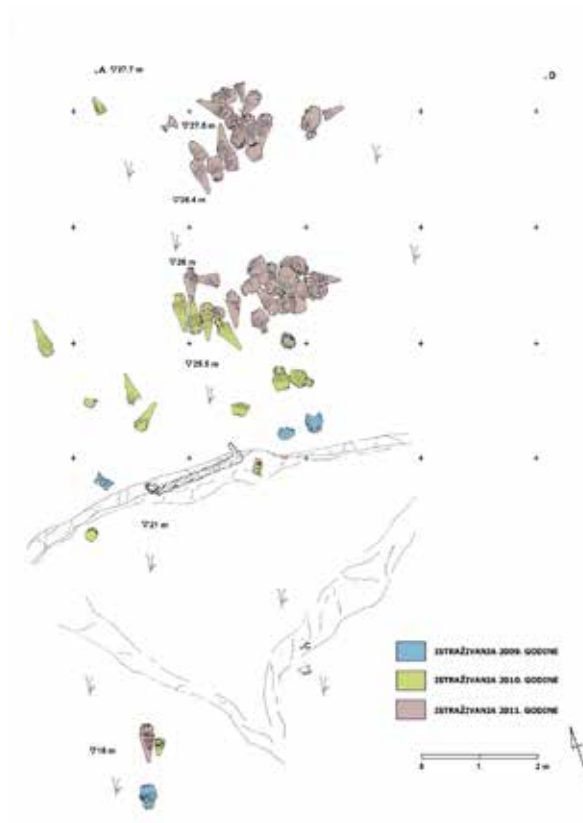
Podmorska arheološka rekognosciranja dubrovačkog podmorja u 2011. godini izvedena su u tri etape. Od 2. do 10. lipnja pregledana je pličina Veli Škoj na krajnjem istoku otoka Mljeta. Uz brodolom s keramičkim i kamenim trgovačkim teretom datiranim u sredinu 3. stoljeća potvrđene su naznake da se u blizini nalaze ostaci još najmanje dva brodoloma. Od 10. do 16. rujna nastavila su se istraživanja srednjovjekovnog brodoloma kod rta Stoba na Mljetu s bizantskim amforama i teretom stakla. Postavljeno je mrežište od 15 kvadranta u kojima je nađeno pedesetak pokretnih predmeta, od čega trideset cijelih ili gotovo cijelih amfora. Provjereno je stanje zaštitnog kaveza nad

antičkim brodolomom s amforama tipa Lamboglia 2 na lokalitetu rt Maharac – Klačine. U trećem dijelu rekognosciranja, od 24. do 30. listopada 2011., pregledano je podmorje oko poluotoka Koludrta u Lumbardi na Korčuli i podmorje otočića Badija gdje je nađena velika količina novovjekovnog materijala od 16. do 18. st. Pregledana je pličina Lučnjak u kanalu između Korčule i Pelješca, gdje je pronađen materijal iz vremena 4./3. st. pr. n. e. do srednjovjekovnog iz 13. i 14. st. Na sjevernoj strani Pelješca izveden je stručni uviđaj lokaliteta s dijelovima Korint B i grčko-italskih amfora iz 3. st. pr. n. e.

v. z.

Slika 1. Otok Mljet, Veli Škoj – pomicanje mramornog sarkofaga

Slika 2. Otok Mljet, rt Stoba, plan lokaliteta: istraživanja 2009., 2010., 2011. godine

Otok Vis, otok Hvar, otok Brač

Otok Host, Grebeni, otok Svetac, uvala Petrov bok, otok Paržanj, rt Izmetište, rt Gojca, Sutivan
Antika/novi vijek

BROJ DOSJEA: 1932, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Podmorsko arheološko rekognosciranje i istraživanje na više poznatih i zakonom zaštićenih lokaliteta provedeno je tijekom lipnja, srpnja, kolovoza i rujna 2011. godine. Uz vizualnu kontrolu lokaliteta u potrazi za tragovima otuđenja i devastiranja, uzete su i točne GPS pozicije kako bi se u Rješenje o zaštiti podvodnog lokaliteta unijela točna GPS pozicija (na starim rješenjima uzete su koordinate pomorske karte pa su zato često neprecizne). To je posebno bitno zato što ilegalni ronionci u tom slučaju ne bi mogli osporiti zonu zabranjenog ronjenja oko arheološkog lokaliteta. Pregledana su četiri lokaliteta u akvatoriju otoka Visa te četiri lokaliteta u akvatoriju otoka Hvara. U istraživanju antičkog brodoloma sa sarkofazima kod

Sutivana (otok Brač) otvoreno je više sonde na sjevernoj strani lokaliteta u kojima su pronađena dva manja sarkofaga (za koje se prema dimenzijama može pretpostaviti da su bili dječji) te jedan poklopac većeg sarkofaga. Dva elementa, koja zbog izrazitog morskog obraštaja nisu bila prepoznatljiva, sada su identificirana kao poklopci manjih sarkofaga. Pronađena je i ljudska potkoljениčna kost za koju se pretpostavlja da je pripadala jednom članu posade kojega je u trenutku potonuća pritisnuo neki teži kameni element te ga tako spriječio da se spasi. Izrađen je i detaljni fotomozaik lokaliteta koji će biti uklopljen u trodimenzionalni plan lokaliteta.

i. mi.

Slika 1. Otok Vis, otok Svetac – amfore Richborough 527, 1. st.

Slika 2. Otok Brač, Sutivan – dva novootkrivena manja sarkofaga te poklopac većeg sarkofaga

Pakoštane

Pokretni arheološki nalazi
Srednji vijek

BROJ DOSJEA: 1950/5, Zadar, Cvijete Zuzorić 43
PROGRAM PREMA UGOVORU SA SVEUČILIŠTEM U ZADRU

Na konzervatorsko-restauratorsku obradu preuzeto je 85 arheoloških predmeta izrađenih od bronce (novac, prstenje, aplike, alke, ulomci), željeza (ključevi, pređice, noževi, strelice) olova (bula), srebra (naušnice, novac) i zlata (novac). Predmeti su fotografski dokumentirani prije

i nakon obrade, aktivno stabilizirani, mehanički očišćeni, konsolidirani, a oni zaprimljeni u fragmentiranom obliku – slijepljeni. Sve faze provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova pismeno su dokumentirane.

a. jo.

Slika 1. Pakoštane – srebrna naušnica prije konzervatorsko-restauratorskih radova

Slika 2. Pakoštane – srebrna naušnica nakon konzervatorsko-restauratorskih radova

Pakoštane

Janice – podvodni arheološki nalazi
Antika

BROJ DOSJEA: 1955 – 1, Zadar, Božidara Petranovića 1

PROGRAM PREMA UGOVORU S MEĐUNARODNIM CENTROM ZA PODVODNU ARHEOLOGIJU

Zaprimljena je veća količina arheološkog materijala (keramike, stakla, staklene paste, drva i kosti) u svrhu desalinizacije. Nalazi su fotografski dokumentirani i na svim nalazima proveden je postupak desalinizacije.

a. je.

Slika 1. Pakoštane, Janice – češalj prije desalinizacije

Slika 2. Pakoštane, Janice – keramička lucerna prije desalinizacije

Pavlin Kloštar (Streza)

Pavlini samostan Svih svetih
Kasni srednji vijek

BROJ DOSJEA: 1832, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Pavlini samostan Svih svetih osnovan je 1374. godine zakladnicom magistra Ivana Bisena, kaštelana Bijeke Stijene. Nakon nešto manje od dva stoljeća prosperiteta, redovnici su radi osmanskih prodora između 1538. i 1547. godine napustili samostan te se preselili u sigurniju Lepoglavu. Napušteni je samostan postao izvorište građevnog materijala te je tako u posljednja četiri stoljeća polagano nestao.

Arheološka istraživanja streškog samostanskog sklopa počela su 2006. godine. Tijekom pet sezona istraživanja (2006.–2010.) potvrđeni su vanjski gabariti samostanskog sklopa (oko 50 × 70 m) sagrađenog na pravokutnom platou koji određuju dva potoka. Samostanska crkva Svih svetih, sagrađena u skladu s uzusom gradnje sakralnih objekata pavlinskog reda, zauzima jugozapadni dio samostanskog sklopa. Longitudinalnost jednobrodne crkve (32,9 × 9,25 m) istaknuta je podjednakim dimenzijama pravokutne lađe (15,6 × 7,3 m) i poligonalno zaključenog svetišta (15 × 6,9 m). Na svim je slobodnim pročeljima crkva bila ojačana masivnim, pravokutnim kontraforima. Tijekom 2008. i 2009. godine istraženi su prvi i drugi travej samostanske crkve u kojima je pronađeno 48 grobova. Dio samostanskog sklopa uz sjeverno pročelje crkve (oko 400 m²) istražen je 2009. i 2010. godine. Većina nalaza arhitekture sačuvana je u visini temelja, a neki su pak ostali vidljivi samo u profilu sonde. Tijekom arheoloških istraživanja 2011. godine, u cijelosti su istraženi treći i

četvrti travej lađe samostanske crkve. Istraženo je daljnjih trideset grobova (G 049–077), od čega su dva bila ukopana u zidanim grobnicama. Prema odnosu istraženih grobova u sva četiri traveja lađe, može se govoriti o četiri dubine ukopa. Svi istraženi grobovi (osim G 064) bili su pravilno orijentirani. Analizom osteološkog materijala utvrđeno je da su u trideset istraženih grobnih cjelina, u trećem i četvrtom traveju lađe samostanske crkve bile ukopane četiri žene i dvadeset šest muškaraca. Grobovi istraženi u crkvi Svih svetih mogu se datirati tako da je *taqn* godina osnutka samostana (1375.), dok je *taqn* vrijeme oko 1540. godine, kada su pavlini trajno napustili samostan.

U samo sedam grobova bili su pronađeni nalazi, redom izuzetno jako oksidirane, željezne, masivne, kvadratne pojasne kopče. Izuzetak je olovna bula pape Bonifacija IX. (1389.–1404.), pronađena u G 071 (zidana grobnica 3; osoba muškog spola, stara u trenutku smrti između 50 i 55 godina). Izuzev spomenute olovne bule, pokojnik je bio pokopan s nekim oblikom prekrivala za glavu te ogrnut (ili odjeven) u ruho s dekorativnim pucetima.

Istraženi je dio samostanskog sklopa fotografski dokumentiran s kopna i iz zraka te je snimljen metodom 3D laserskog skeniranja, prema čemu je izrađena cjelovita nacrtana dokumentacija.

t. p.

Slika 1. Pavlin Kloštar (Streza), pavlini samostan Svih svetih – pogled na istraženi dio samostanskog sklopa nakon arheoloških istraživanja 2011. godine

Slika 2. Pavlin Kloštar (Streza), pavlini samostan Svih svetih – *bullae plumbea* pape Bonifacija IX.

Pazin

Župna crkva Sv. Nikole
Sv. Margareta Kortonska
Leopold Kecheisen, sredina 18. st.
Ulje na platnu, 207 × 117 cm

BROJ DOSJEA: 4428, Zagreb, Zmajevac 8
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na lučno zaključenom pravokutnom platnu prikazana je sveta pokajnica u smeđoj redovničkoj odjeći i s krunicom u ruci kako kleči u molitvi pred raspelom. Ispred sv. Margarete Kortonske nalazi se molitvenik i atributi pokajništva – flagelantski bič, lanac, lubanja i pješčani sat. U donjem dijelu slike naslikano je truplo muškarca prekriveno granjem, a oko svetice su stijene i vegetacija. U lučnom završetku pale, na oblacima sjedi nekoliko jarko osvijetljenih anđela pred svijetlom pozadinom neba.

Slika je zatečena u lošem stanju. Lak je bio požutio, a preparacija sa slikanim slojem ispucana i prošarana širim žilčastim krakelirama. Takve su krakelire u prošlom zahvatu bile neprecizno zapunjene obojenim uljanim kitom, a mjestimično su kitom bili ispunjeni i konkavni dijelovi bojenog sloja među krakelirama. Dio je slike bio preslikan pastoznim nanosima uljane boje ili lazurnim toniranjem. Platno je deblje i grube strukture, sastavljeno od dva dijela okomitim šavom po sredini slike. Preparacija je deblja zbog grublje strukture platna i crveno je kolorirana.

Na osjetljive dijelove slike, gdje je postojala opasnost od otpadanja bojenog sloja, postavljena je zaštita japanskim papirom. Tako zaštićena slika skinuta je s podokvira, očišćena je poledina i uklonjena je neprikladna platnena zakrpa iz prijašnjeg zahvata. Izvijeni rubovi platnenog nosioca vlaženi su i ravnani toplinskom špahtlom.

Slika je impregnirana vezivom i poravnata na toplinskom stolu. Zbog sumnje u veće prijašnje intervencije preslikom, slika je snimljena u UV i IR dijelu spektra, a rezultati su otkrili preslikane attribute svetice, psa i užareni panj. Kolorirani i potamnjeni lak, uljni preslici, stari retuši te dotrajali i neprikladno obrađeni zakiti koji su prekrivali originalni slikani sloj uklonjeni su. Pokazalo se i da je plava boja neba u pozadini također naknadni preslik te da je svetica izvorno prikazana pred spiljom. Izvedena je i rekonstrukcija nosioca intarzijom platna. Sva su veća oštećenja zapunjena koloriranim kitom, površinski obrađenim da oponaša izvorni sloj boje. Slika je dublirana na novi platneni nosilac i napeta na novi podokvir. Retuš i rekonstrukcija nedostajućih dijelova oslika u podlozi izvedeni su gvaš bojama, a završni retuš u laku izveden je restauratorskim bojama. Slika je lakirana lakom na bazi mastiks smole s dodatkom voska. Stražnja strana slike zaštićena je kartonom pričvršćenim na podokvir.

Namjera je bila sliku vratiti na oltar uz dodavanje tanje drvene ploče između zida niše i slike, čime bi se ublažio prodor vlage iz zida, no oltar je zatečen u znatno lošijem stanju nego što je bio prilikom preuzimanja slike (velike raspukline koje prijete urušavanjem), stoga je slika postavljena na zid sakristije do sanacije oltara.

o. š.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Pazin

Župna crkva Sv. Nikole
Zidne slike, 15. st.

BROJ DOSJEA: 1016/1, Zagreb, Radićeva 26
PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM PAZINOM

Program radova na gotičkim zidnim slikama u svetištu crkve počeo je izradom dokumentacije i čišćenjem slikanog sloja prizora Navještenja na sjevernom zidu. Za susjedno polje sjevernog te dva polja južnog zida izrađeni su grafički predlošci prema prethodno izrađenim fotografijama zatečenog stanja te su uklopljeni u arhitektonske nacрте u mjerilu 1:25. Na crtežima su označene restauratorske intervencije prve polovice 20. stoljeća (reintegracija slikanih i žbukanih slojeva). Tijekom pregleda oslika mjestimično je zamijećena pojava gljivica, čiji su uzorci analizirani u pulskom laboratoriju Metris. Uzorci pigmenata, veziva,

soli i žbuka analizirani su u Prirodoslovnom laboratoriju HRZ-a.

Temeljem prethodno izvedenih proba čišćenja, površinska prašina i prljavština uklonjene su kistovima i *wishab* spužvicama. Područja koja se lakše čiste očišćena su etilnim alkoholom i destiliranom vodom, a područja s masnijom prljavštinom 2,5–5% otopinom Vulpexa u destiliranoj vodi, nakon čega su tretirana područja isprana destiliranom vodom. Tim radovima uspješno je očišćen i izvorni slikani sloj, kao i naknadne restauratorske intervencije koje čine veći dio prizora Navještenja.

k. k.

- Slika 1. Prizor Navještenja, prije radova
Slika 2. Prizor Navještenja, detalj tijekom radova
Slika 3. Prizor Navještenja, nakon radova

Plomin

Crkva Sv. Jurja starog

Drveno raspelo

Nepoznati autor, 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, 265 × 210 × 28 cm

BROJ DOSJEA: 181/3, Vodnjan-Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Plominsko raspelo posljednja je umjetnina na kojoj je proveden konzervatorsko-restauratorski postupak u sklopu programa hitne preventivne zaštite dijela sakralnog inventara iz crkve Sv. Jurja starog. Raspelo je u gornjem dijelu središnjeg kraka križa pričvršćeno za gredu kovanom šipkom i vijcima, a donjim je dijelom poduprto malim kamenim postamentom. Raspelo je potpuno preslikano. Olabavljeni spoj desnog ramenog zgloba ugrožavao je stabilnost cjeline korpusa. Rameni je spoj bio vidljivo olabavljen i nastala je pukotina na prethodnoj intervenciji saniranja zgloba. Zbog velikih dimenzija raspela i mogućnosti novih oštećenja u transportu do radioničkog prostora

u Vodnjanu, odlučeno je konzervatorsko-restauratorske radove provesti *in situ*. Radovi su obuhvatili demontažu, dezinsekciju, konsolidaciju drvenog nosioca smoljenjem, sondiranje slikanih slojeva i izradu mikrofotografija uzoraka polikromije, podljepljivanje slikanih slojeva, površinsko čišćenje, ponovno učvršćivanje oslabljenih spojeva drvenim tiplama i piljevinskim kitom, rekonstrukcije uz ojačane spojeve ruku i spojeve šake uz klinove te minimalni retuš rekonstruiranih oštećenja celuloznim kitom. Raspelo je premazano zaštitnim lakom. Nakon završetka radova postavljeno je na istu poziciju.

k. b. l.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Porat

Franjevački samostan Sv. Marije Magdalene

1. Anđeo s kadionicom, Girolamo da Santacroce, sredina 16. st., tempera na drvu, 37 × 23,5 cm
2. Anđeo s križem i navikulom, Girolamo da Santacroce, sredina 16. st., tempera na drvu, 37 × 23,5 cm

BROJ DOSJEA: 2362 (1), 2363 (2), Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slike *Anđeo s kadionicom* i *Anđeo s križem i navikulom* dio su opreme glavnog oltara Sv. Marije Magdalene, a izvorno su bile postavljene u donjem dijelu, uz desni i lijevi rub predele. Oltar je pripisan radionici Girolama i Francesca Santacrocea, a u literaturi se navodi 1557. godina kada krčki biskup De Gliciris posvećuje „povećanu crkvu i oltar“.

Prema fotografiji iz Schneiderova arhiva načinjenoj 1932. godine, vidljiv je smještaj slika uz skulpturu sv. Marije Magdalene, položenu iza kamenog svetojhraništa. Godine 1971. oltar je rastavljen, a retabl sa šest slika ovješeno o zid svetišta. Table *Anđeo s kadionicom* i *Anđeo s križem i navikulom* te skulptura sv. Marije Magdalene izloženi su u novom postavu samostanske zbirke gdje se nalaze i danas.

Nosilac na obje slike je drvena ploča debljine oko 2 cm. Ploče su uz donji i gornji rub napukle, a dijelovi daske uz pukotine bili su odmaknuti i izvitopereni. Slike su uokvirene profiliranim i pozlaćenim letvicama učvršćenim čavlicima, što je dodatno onemogućavalo promjene formata tabli prema promjenama relativne vlažnosti zraka u prostoru i po svoj prilici pospješilo stvaranje novih i širenje postojećih pukotina. Poedine slika impregnirane su voštanom masom koja je vjerojatno nanesena s ciljem da ublaži djelovanje naglih promjena mikroklimatskih uvjeta i zaustavi pucanje dasaka.

Jednolika svijetla preparacija i boja dobro prijanjaju uz podlogu, osim oko oštećenja i pukotina gdje su bile odignute i otpadale su. Slike su prekrivene površinskim lakom i nečistoćom te mnogobrojnim prijašnjim grubim

retušima i popravcima. Posljednji dokumentirani restauratorski radovi provedeni su 1961. godine u Restauratorskom zavodu JAZU-a (restaurator B. Bulić), a prema sačuvanoj dokumentaciji vidljivo je da su tada provedeni cjeloviti radovi koji su uključili uklanjanje starijih lakova, nečistoća i popravaka, kao i retuš svih oštećenja.

Detaljnija analiza stanja sačuvanosti izvornog slikanog sloja pokazala je, međutim, znatna oštećenja nastala tijekom mehaničkog uklanjanja slojeva lakova i nečistoće s lica slika te upotrebom neprimjerenih otapala tijekom čišćenja. Na snimkama načinjenim prije radova 1961. godine, na obje slike vidljiva su brojna odignuća i podbuhline boje koje su, čini se, nastale djelovanjem povišene temperature. U nastojanju da slikana površina bude ravna, tijekom prethodnih popravaka odignute čestice izvorne boje su uklonjene, a nastala oštećenja prekrivena retušem i preslikom uljno-smolnom bojom koja je nepotrebno prekrivala dobro sačuvane dijelove slike.

Na obje je slike proveden cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat. Nestabilni slojevi boje i preparacije su konsolidirani, a zatim su sa površine uklonjeni nečistoća, dotrajali lakovi i retuši. Pukotine u drvenom nosiocu sanirane su umetanjem komadića drveta i povezivanjem ljepljivom. S lica su uklonjeni svi preostali preslici, a manjkajući dijelovi preparacije nadomješteni su krednim kitom. Oštećenja su retuširana kombiniranom tehnikom tempere i boja u smolnom mediju.

p. 1.

Slika 1. *Anđeo s kadionicom*, prije radova

Slika 2. *Anđeo s kadionicom*, nakon radova

Slika 3. *Anđeo s križem i navikulom*, prije radova

Slika 4. *Anđeo s križem i navikulom*, nakon radova

Poreč

Eufrazijeva bazilika

Sveti Antun opat i sveta Katarina Aleksandrijska

Nepoznati autor, prva polovica 18. st.

Ulje na platnu, 220 × 146 cm

BROJ DOSJEA: 6004, Zagreb, Mislavova 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika je koncipirana kao pozadina drvenom raspelu na oltaru Sv. Križa iz istoimene kapele porečke katedrale. Autor je nepoznati slikar aktivan u Poreču tijekom prve polovice 18. stoljeća. Na slici je zatečeno mnoštvo perforacija i poderotina te deformacije uzrokovane višestrukim presavijanjem. Svi rubovi slike bili su izrazito oštećeni ili su nedostajali zbog dugotrajne pohrane u potpuno neprimjerenim uvjetima. Nedostaje čitav donji rub slike. Preparacija je otpala na mjestima perforacija i poderotina te na mjestima presavijanja nosioca. Zbog vlage je došlo do bubrenja veziva u preparaciji, ponajviše na desnoj strani slike (na liku sv. Katarine). To je prouzročilo odvajanje preparacije od nosioca i njeno otpadanje zajedno sa slikanim slojem. Slikani je sloj na mjestima alterirao, a na mnogim mjestima je i vrlo stanjen. U sklopu programa preventivne zaštite i konzerviranja zbirke slika iz Poreča, slika je 2004. godine dopremljena u Zavod i preventivno konzervirana. Konsolidirana je i izravnata, uklonjene su nataložene nečistoće s lica i poleđine i napravljena je rekonstrukcija nosioca platnenim intarzijama.

Konzervatorsko-restauratorski radovi nastavljeni su 2011. godine. S poleđine su na više od dvjesto pedeset mjesta japanskim papirom i vezivom *Beva* zatvorene sitne perforacije. Akrilno-celuloznim kitom napravljena je vrlo opsežna rekonstrukcija sloja preparacije. Zbog mnogobrojnih oštećenja i trusnog stanja preparacije i slikanog sloja, promijenjen je uobičajeni redoslijed zahvata: najprije je sloj preparacije rekonstruiran, a potom su uklonjene tvrde površinske naslage i ostaci alteriralog laka, kako bi se spriječio prodor kemijskih sredstava u poroznu strukturu slike. Iz istoga je razloga za uklanjanje tih slojeva korišteno otapalo u gelu koje se zadržava na površini, a ne prodire u dublje slojeve slike. Izmjerene su dimenzije ležišta oltarne slike u oltaru te su im prilagođene mjere novog podokvira. Slika je dublirana na toplinskom vakuumskom stolu. Napeta je na novi podokvir s križnim pojačanjem, zaobljenim rubnim istacima i klinovima. Vrlo zahtjevna rekonstrukcija slikanog sloja izvedena je restauratorskim temperama i smolnim bojama. Slika je lakirana, a na poleđinu je pričvršćen zaštitni karton.

m. đ., m. w. z.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Poreč

K. č. 64 k. o. Poreč

Antika/srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 2174, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S PRIVATNIM INVESTITOROM

Probna arheološka sondiranja provedena su zbog namjere investitora Omera Bostandžića i Romana Pehara da u povijesnoj jezgri Poreča, neposredno uz Eufrazijevu baziliku, rekonstruiraju i adaptiraju postojeću građevinu.

Tijekom istraživanja iskopane su četiri probne arheološke sonde, površine 26 m². Probna arheološka sondiranja provedena unutar kuće na k. č. 64 k. o. Poreč, u znatnoj su mjeri rasvijetlila pitanja vezana uz arheološku stratigrafiju lokaliteta te uz funkcije kojima je ta mikrolokacija služila tijekom povijesti. Višeslojni arheološki lokalitet kontinuirano je korišten protekla dva tisućljeća, tijekom kojih je njegova funkcija nekoliko puta mijenjana.

U prvim otkopnim slojevima dokumentirana je veća količina životinjskih kostiju i recentnih keramičkih ulomaka. Slijede slojevi s nalazima koji se mogu datirati u ranonovovjekovno razdoblje, odnosno u 16. i 17. stoljeće.

Ispod navedenih slojeva dokumentiran je sloj tamnosive zemlje prepun ljudskih kostiju, koji se može definirati kao sloj srednjovjekovnog groblja. Definirano je i dokumentirano pet grobova, dok je veći broj ukopa zalazio pod zidove kuće i u profile sondi te ih je bilo nemoguće istražiti. Uglavnom je riječ o ukopima u zemlju bez ikakve konstrukcije. Izuzetak je zidana grobnica u sondi 4 koja nije istražena jer zalazi pod istočni profil sonde.

Ispod sloja groblja u svim istraženim sondama dokumentirani su antički, točnije kasnoantički slojevi s dosta

pokretnog arheološkog materijala, poput ulomaka keramičkih zdjela, amfora, tegula, imbreksa, opeka, pršljena, staklenih i brončanih predmeta.

Prilikom istraživanja pronađen je i dio antičke insule koja se, s obzirom na raspored zidova koji se savršeno uklapaju u pravilnu rektangularnu shemu antičkog grada te način gradnje originalnih zidova kompleksa, može datirati u vrijeme razvoja antičkog Parentiuma, vjerojatno u prva stoljeća nakon Krista. S obzirom na veliku količinu kasnoantičkog materijala pronađenog uz spomenute zidove te kasnije dogradnje (SJ 23, 51, 50, 33, 32), zaključujemo da je kompleks korišten vrlo dugo i da je napušten najvjerojatnije u 6. ili 7. stoljeću.

Tijekom sljedećih stoljeća prostor je korišten kao gradsko groblje koje je vjerojatno napušteno u kasnom srednjem vijeku. Taj nam podatak ukazuje na to da postojeća građevina na k. č. 64 k. o. Poreč nije mogla biti sagrađena u srednjovjekovnom razdoblju, pa vjerojatno ni u razdoblju koje je slijedilo neposredno nakon napuštanja groblja. O vremenu gradnje kuće možda svjedoči prvi novovjekovni sloj, datiran uz pomoć pripadajućih keramičkih ulomaka u drugu polovicu 16. stoljeća.

Dokumentirani nepokretni i pokretni arheološki nalazi novi su doprinos razumijevanju povijesti i urbanističkog razvoja Poreča.

j. v.

Slika 1. Poreč, k. č. 64, dio pronađenih antičkih struktura

Slika 2. Poreč, k. č. 64, ulomak kasnoantičkog lonca ukrašenog višestrukom valovnicom

Poreč

Zbirka Biskupije
Bogorodica s Djetetom
Francesco Fedrigazzi, 1696. g.
Ulje na platnu, 122 × 97 cm

BROJ DOSJEA: 6015, Zagreb, Zmajevac 8
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Radovi preventivne zaštite i konzerviranja provedeni su 2004. godine na zbirci od četrnaest slika pohranjenoj u spremištu Župnog ureda u Poreču. Zbog stanja u kojem su slike zatečene (bez podokvira, namotane na valovitu ljepenku licem prema unutrašnjosti svitka), preventivno konzerviranje nije bilo moguće obaviti *in situ*, već u zavodskoj radionici u Zagrebu.

Godine 2006. nastavljeni su radovi na jednoj od slika, *Bogorodici s Djetetom*. Obuhvatili su dodatno konsolidiranje trusnih slojeva boje i preparacije tretmanom na toplinskom stolu te ravnanje deformiranog platna. Budući da zahvat nije bilo moguće provesti u cijelosti, rubovi platna

privremeno su ojačani podstavljanjem traka (*strip-lining*) i slika je napeta na novi podokvir.

Godine 2011. nastavljeni su radovi na slici – sondirani su završni premazi, slika je očišćena od potamnjelog završnog laka i skinuta s podokvira. Podstavne su trake uklonjene s rubova. Perforacije i nedostajući dijelovi nosioca rekonstruirani su platnenim intarzijama. Nadoknade u preparaciji izvedene su celulozno-smolnim kitom i površinski obrađene. Slika je dublirana na toplinskom vakuumskom stolu te napeta na novi podokvir. Zakiti su podloženi akvarelnim bojama, nanesen je damarni lak, a završni retuš izveden je lazurama *Maimeri*.

z. d.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Poreč

Zbirka Biskupije

1. Sveti Grgur, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 101 × 79 cm
2. Sveta Justina, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 122 × 91 cm
3. Sveti Jeronim, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 91 × 83 cm

BROJ DOSJEA: 6017 (1), 6018 (2), 6016 (3), Zagreb, Zmajevac 8
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slike *Sv. Grgur*, *Sv. Justina* i *Sv. Jeronim* dopremljene su u Zavod izrezane u manje četvrtaste komade te zamotane u uski zamotuljak. Budući da su bile pohranjene u neadekvatnim uvjetima, prije svega vlažnom prostoru, platna su se izrazito skrutila, a na pojedinim mjestima i prelomila. Svi komadi platna imaju oštro izrezane rubove i različitih su veličina. Pripadaju trima slikama, no s obzirom na to da veliki dijelovi slika nedostaju, nije bilo moguće rekonstruirati cjeline. Ni na jednom komadu ne postoje ostaci ruba platna kojima je slika bila napeta na podokvir i prema kojima se mogao odrediti format slike i oblik podokvira. No pronađena su dva stara, vrlo oštećena dublirna platna kojima su slike prije izrezivanja bile predstavljene. Njihov oblik i oblik svjedoči o izvornom formatu slika i njihovim točnim dimenzijama. Sve su tri slike djelo istoga autora, nastale u isto vrijeme i slikane istim načinom, kao što su i njihova tehnička svojstva identična (ista vrsta nosioca, isti slojevi slike i tekstura slikanog sloja). Dublirane su istovremeno, te na isti način devastirane, stoga se i pro-

vedeni konzervatorsko-restauratorski zahvati na njima podudaraju. Zbog trusnosti slojeva, slike su s poleđina premazane otopinom termoaktivnog veziva *Plexsisol*, čime je spriječeno daljnje otpadanje preparacije i slikanog sloja. Poleđine su zatim lagano poprskane vodom da bi se platna opustila i izravnala, a slike su položene između bugaćica i opterećene. Sondiran je potamnjeni završni premaz i prljavština i uklonjen je stari lak. Nakon što su dijelovi slika izravnati i očišćeni, dijelovi su spojeni u cjelinu, a perforacije zatvorene intarzijama pripremljenog platna odgovarajuće debljine. Rekonstrukcija preparacije izvedena je razrijeđenim celulozno-smolnim kitom, koji je površinski obrađen da oponaša slikani sloj. Slike su potom dublirane na toplinskom vakuumskom stolu. Napete su na nove podokvire, a zakiti su podloženi akvarelnim bojama. Lakirane su lakom na bazi damar smole i završno retuširane lazurama boja *Maimeri*. Na poleđine je pričvršćen zaštitni karton, a na rubove tanka drvena traka.

z. d.

Slika 1. *Sv. Grgur*, prije radova
Slika 2. *Sv. Grgur*, nakon radova

Požega

Gradski muzej Požega

1. Eskulap oživljava Hipolita, nepoznati autor, 18. st., ulje na drvu, 145 × 70 cm
2. Hipokrat liječi bolesnicu, nepoznati autor, 18. st., ulje na drvu, 116 × 70 cm

BROJ DOSJEJA: 374/3, Osijek, Fakultetska 4

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dvije drvene ploče oslikane uljanom bojom svojedobno su bile pričvršćene na vanjskim vratima isusovačke ljekarne, koja je osnovana 1740. godine, nedugo nakon strašne pošasti od kuge u Požegi. Djela su nepoznatog autora, a prikazuju scene iz grčke mitologije. Jedna tabla prikazuje Eskulapa (grč. Asklepije) kako oživljava Hipolita, ljubimca božice Artemide. Na postamentu skulpture u pozadini zapisano je na njemačkom: „Eskulap umjetnošću lječništva oživljava Hipolita iz mrtvih.“ Na drugoj je tabli prikazan Hipokrat kako liječi bolesnicu. Na postamentu se nalazi otvorena knjiga s grčkim natpisom „Hypokrates“ u kojoj je zapisana poslovice na latinskom, mađarskom i staroslavenskom jeziku istovjetnog sadržaja, koji u prijevodu glasi: „Dao im je gospod iz zemlje ljekarije, a mudar čovjek im se ne opire.“ Izreka je to iz Knjige Sirahove, jedne od knjiga Staroga zavjeta. Ispod knjige je natpis na njemačkom jeziku koji u prijevodu glasi: „Provedeno liječničko umijeće može čovjeku produljiti život.“ Prizori su naslikani

linearno, plošno, statično. Izduženi likovi prikazani su u paleti toplih zemljanih tonova. Perspektivna skraćjenja su loše izvedena, modelacija pojednostavnjena, gotovo šablonska, što je naročito vidljivo na licima koja su obrađena više crtački nego slikarski. Svaka tabla sastavljena je od dvije jelove daske. Vratnice su bile obnavljane i tada su slike skraćene po visini, no nije poznato u kojoj mjeri. Na daskama su u prijašnjim popravcima neprimjereno zatvarana oštećenja. Slikani sloj bio je većim dijelom preslikan i na mnogim mjestima je zajedno s krednom osnovom oguljen do drva. Poledine su oštećene na više mjesta i prožete rupicama od neaktivne crvotočine. Konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su u cijelosti – obuhvatili su izradu nove parketaže, konsolidaciju drvenog nosioca, zapunjavanje oštećenja u drvu, uklanjanje preslika i rekonstrukciju nedostajućih dijelova slikanog sloja. Table vratnica na kraju su zaštićene lakom.

s. s.

Slika 1. *Eskulap oživljava Hipolita*, prije radova

Slika 2. *Eskulap oživljava Hipolita*, nakon radova

Pula

Brodolom „Viribus Unitis“

Novi vijek

BROJ DOSJEA: 2146, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Snimanjem mjesta potonuća broda „Viribus Unitis“ s visokom rezolucijom *Side-scan* sonarom, dobili smo kvalitetnije snimke manjih ostataka olupine koji se nalaze unutar područja dimenzija 40 × 10 m. Na temelju rezultata snimanja sonarom, upravo se na tom području mogu očekivati ostaci metalnih dijelova olupine, a u mekanom sedimentu dna mogući su nalazi sitnog broskog inventara. Ovogodišnje istraživanje bilo je vrlo ograničeno zbog skromnih financijskih sredstava i trajalo je samo jedan terenski dan. U sljedećoj kampanji, za koju je zbog moguće

bolje vidljivosti prikladnije zimsko razdoblje, pokušat će se obaviti ronilački pregled i video snimanje ostataka. U nastavku istraživanja također se planira otvaranje manje sonde u mekanom sedimentu dna u cilju pronalaženja sitnog broskog inventara. Planira se i rekognosciranje ostatka zaljeva Pula u svrhu pronalaženja očekivanih antičkih nalaza. Izvan zaljeva Pula planira se dokumentacija stanja modernih olupina na kojima se intenzivno turistički roni.

k. z.

Ravlića pećina

Ravlića pećina – pokretni arheološki nalazi
Prapovijest

BROJ DOSJEA: 2158–1, Zadar, Božidara Petranovića 1

PROGRAM PREMA UGOVORU S HRVATSKOM FRANJEVAČKOM ARHEOLOŠKOM ZBIRKOM SV. STJEPANA

Odjel za restauriranje podvodnih arheoloških nalaza HRZ-a zaprimio je devet keramičkih predmeta (fragmenti jedne velike posude i dvije manje zdjele, ulomci sa slikanom i urezanom dekoracijom te keramička pintadera). Keramički materijal restauriran je i konzerviran te su izrađene gipsane replike pintadere. Na keramičkim predmetima izvođeni su konzervatorsko-restauratorski radovi čišćenja mehaničkim putem, zatim su predmeti konsolidirani vodenom otopinom akrilnog konsolidanta

te lijepljeni reverzibilnim ljepilom. Uslijedila je rekonstrukcija nedostajućih dijelova alabasternim gipsom. Za izradu replika keramičke pintadere napravljen je kalup u koji je lijevan gips te su pintadere bojene akrilnom bojom u nijansu sličnu originalu. Zatečeno stanje, kao i sve faze rada, fotografski su dokumentirane te je nakon obavljenog konzervatorsko-restauratorskog postupka izrađena opširna pisana dokumentacija.

m. č.

Slika 1. Ravlića pećina – keramička pintadera prije restauratorsko-konzervatorskih radova

Slika 2. Ravlića pećina – replike keramičke pintadere nakon restauratorsko-konzervatorskih radova

Rijeka / Prezid

Claustra Alpium Iuliarum

Antika

BROJ DOKUMENTACIJE: 2147, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

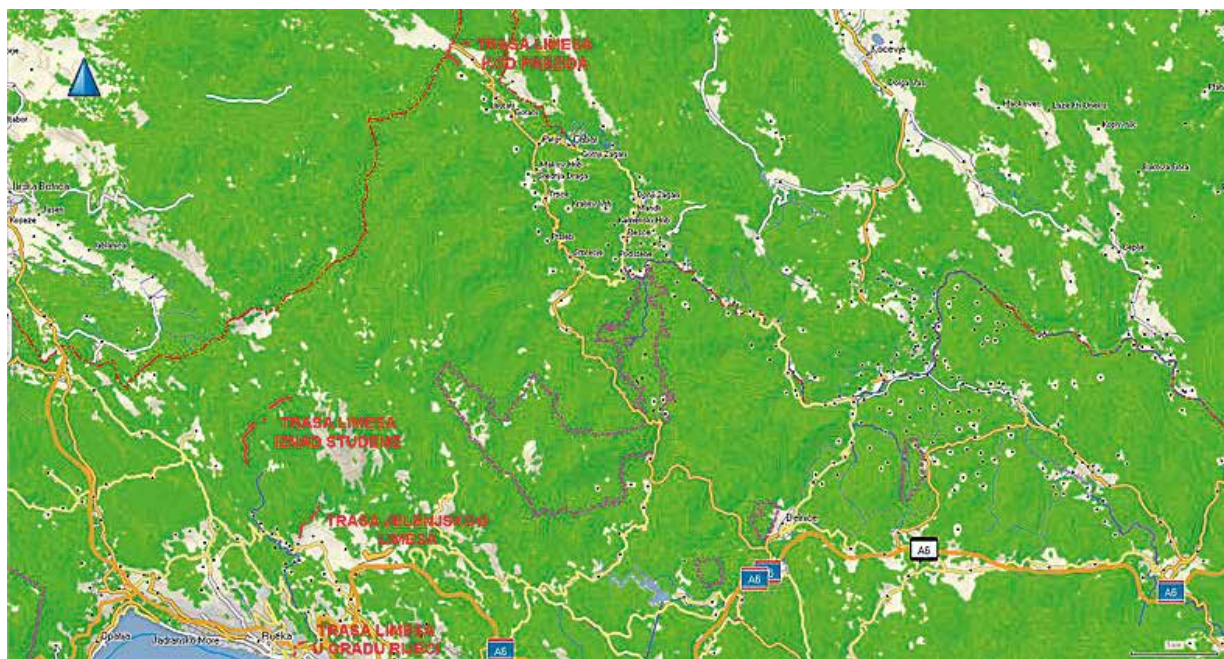
Nakon arheološkog rekognosciranja kasnoantičkog obrambenog sustava poznatog pod nazivom Claustra Alpium Iuliarum, provedenog 2011. godine, dokumentirani su do sada prepoznati dijelovi limesa i utvrđeno je stanje njegovih pojedinih dijelova. Izrađena je fotodokumentacija dijelova bedema, ali i dokumentacija putem GPS uređaja, što će omogućiti detaljnu kartografsku prezentaciju trase limesa. Također, ovogodišnji rezultati poslužit će kao

podloga budućim radovima, usmjerenima na lociranje i dokumentiranje eventualnih daljnjih ostataka bedema, na arheološka iskopavanja pojedinih lokacija u cilju razumijevanja života uz limes te na prezentaciju građevinskih ostataka obrambenog sustava radi njihove bolje valorizacije i mogućnosti korištenja u turističke svrhe.

j. v.

Slika 1. Rijeka/Prezid, Claustra Alpium Iuliarum, kartografski prikaz dokumentiranih segmenata limesa na području Republike Hrvatske

Slika 2. Rijeka/Prezid, Claustra Alpium Iuliarum, dio limesa sjeverno od Prezida

Rijeka

K. č. 4293

Antika/novi vijek

BROJ DOSJEA: 2141, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM RIJEKOM

Arheološka istraživanja u podrumskim prostorijama kuće na k. č. 4293 k. o. Stari grad Rijeka provedena su zbog raspisivanja arhitektonskog natječaja za uređenje Arheološkog parka Principij i okolnih javnih prostora u riječkom Starom gradu. Istraživanjima je utvrđen stupanj očuvanosti kasnoantičkih struktura principija koje su nadslojene naknadnim gradnjama, odnosno skrivene ispod zidova i podnica predmetne zgrade.

Provedena arheološka istraživanja, osim podrumskih prostorija kuće na k. č. 4293 k. o. Stari grad Rijeka, djelomično su obuhvatila i prostor ulice Pod Voltun koja se nalazi sjeverno od objekta. Arheološka istraživanja unutar podrumskih prostorija kuće provedena su iskopavanjem sonde oblika L koja se pruža od istočnog do zapadnog zida kuće u širini od 1,5 m, dok se njezin krak odvaja u smjeru juga sve do pristupnog stubišta u širini od 2 m.

Ispred zgrade, na prostoru ulice Pod Voltun, napravljena je probna arheološka sonda dimenzija 1,1 × 1,1 m. Sonda je na tom mjestu pozicionirana da bi se potvrdila pretpostavka o postojanju pročelnog zida kasnoantičke bazilike na tom mjestu te ustanovio stupanj njegove očuvanosti.

Prilikom istraživanja definiran je sjeveroistočni kut središnjeg trga principija. Popločenje trga nije očuvano, no priklesana matična stijena i podaci prikupljeni tijekom prijašnjih istraživanja ipak nam daju dovoljno podataka za rekonstrukciju njegova izgleda. Na prostoru trga pronađena je zaravnata matična stijena koja je služila kao podloga kamenom opločenju. Na prostoru ispod istočnog zida kuće stijena se naglo uzdiže, čineći podlogu stubištu

bočnog platoa principija, što nam jasno pokazuje gdje se nalazio istočni rub središnjeg trga.

U sondi istraženom sjeverno od kuće otkriveno je kružnište pročelnog zida bazilike principija i njegov istočni rub. Budući da je bazilika zatvarala trg sa sjeverne strane, a njezina širina je odgovarala širini trga, taj nam nalaz jasno pokazuje gdje se nalazi sjeveroistočni rub trga. Nalaz također dokazuje da je pročelni zid bazilike, građen od monumentalnih kamenih blokova, i danas u znatnoj mjeri sačuvan, skriven iza zidova postojećeg objekta i ispod pločnika ulice. Na istočnom dijelu, zid nije sačuvan u punoj visini. Sudeći prema sačuvanoj visini pronađenog kružništa, na tom mu dijelu nedostaje gornji red kamenih blokova, odnosno sačuvana su donja dva reda blokova.

Pri arheološkim istraživanjima podrumskih prostorija pronađena je velika otpadna jama uklesana u matičnu stijenu, unutar koje je prikupljena velika količina pokretnog arheološkog materijala koji datira iz novog vijeka. Najstariji pronađeni predmeti mogu se datirati između 1550. i 1650. godine, dok najmlađi predmeti potječu iz druge polovice 18. st. Na osnovi tih datacija, gradnju objekta možemo datirati u vrijeme oko 1600. godine, a kraj korištenja jame i gradnju južnog stubišta koje ju prekriva možemo datirati u kraj 18. stoljeća. Treba istaknuti da se te datacije odnose na strukture podrumskih prostora objekta u kojemu su primjetne i kasnije građevinske intervencije. Iste se datacije eventualno mogu odnositi i na dio zidanih struktura prvog kata, dok su viši dijelovi objekta rezultat nadogradnji provedenih u prvoj polovici 20. stoljeća.

j. v.

Slika 1. Rijeka, k. č. 4293, sjeverni dio otpadne jame uklesane u matičnu stijenu

Slika 2. Rijeka, k. č. 4293, ulomci pećnjaka s antropomorfnim prikazom

Rijeka

Pomorski i povijesni muzej hrvatskog primorja
 Viteški oklop iz zbirke grofa Nugenta
 Nepoznati autor, 1813.–1814. g.
 Kombinirana tehnika, čelik, koža, 178 × 60 × 30 cm

BROJ DOSJEA: 7604, Zagreb, Grškovićeve 23
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oklop je izrađen početkom 19. stoljeća u Italiji. Dar je pape Pija VII. grofu Lavalu Nugentu, iz zahvalnosti što je u posljednjoj bici napuljsko-austrijskog rata 1815. godine pobijedio Napoleonova namjesnika Joachima Murata. Visina oklopa iznosi 178 cm, širina u ramenima 60 cm, dubina oklopa je 30 cm, a broj stopala 30. Promjer štita je 52,5 cm. Oklop je izrađen od čelika različitim tehnikama – kovanjem, lijevanjem, tauširanjem i nitanjem. Trake koje povezuju elemente oklopa su od kože. Tehnikom tauširanja izvedeni su zoomorfni i fitomorfni oblici duž cijelog oklopa. Predmet je relativno dobro sačuvan u cijelosti: od stopala, preko dijelova koji pokrivaju potkoljenice i natkoljenice, kukove, torzo, ruke i šake do kacige s vizиром i pripadajućeg štita. Cijelom je površinom bio premazan pigmentom u *Paraloidu*, s vanjske i s unutarnje strane, kako bi se pojačao vizualni dojam tauširanih dijelova. Ponajviše vidljiv na tauširanim dijelovima, tamnosmeđi ton pigmenta bio je oksidirao. Pancirna košulja s kapuljačom sastavljena je od karika promjera pola centimetra,

a sastoji se od dva dijela. Zatečena je u stanju uznapredovale korozije, uz dosta manjkajućih karika. Nakon što je oklop dopremljen u zavodsku Radionicu za metal, stanje oklopa je dokumentirano. Dijelovi oklopa rastavljeni su da bi svaki bio zasebno tretiran. Trebalo je ukloniti tonirani premaz koji je ugrožavao stabilnost čelika. Budući da je lim vrlo tanak, zbog premaza je progresivno oksidirao pa je izvorni materijal nestajao. Vanjske i unutarnje površine oklopa najprije su očišćene mehanički, a potom i otapalima. Nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova, dijelovi su spojeni u cjeline i oklop je u cijelosti premazan zaštitnim voskom. Postupak čišćenja proveden je i na kožnatim elementima. Pancirna košulja očišćena je od korozije, umetnute su nedostajuće karike na mjestima gdje je to bilo moguće kako bi cjelina bila stabilnija te na primjeren način izložena. Sve su faze radova dokumentirane, a oklop je vraćen vlasniku, uz preporuke za čuvanje.

s. m.

Slika 1. Detalj tijekom radova

Slika 2. Nakon radova

Rijeka

Srpska pravoslavna crkva Sv. Nikole

1. Uznesenje Kristovo, nepoznati autor, 17./18. st., ulje na dasci, 86,5 × 53,5 × 2,4 cm
2. Sv. car Uroš, nepoznati autor, 17/18. st., ulje na dasci, 86,5 × 53,5 × 2,4

BROJ DOSJEA: 1985/5, Rijeka, Užarska 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Ikone su smještene na ikonostasu Srpske pravoslavne crkve Sv. Nikole u Rijeci. Obje su slike sastavljene od drvene table i dvaju potpornih, vodoravno položenih traversi apliciranih na poledinu slike. Table su blago konveksno zakrivljene. Na poledinama slika prisutni su stari tragovi djelovanja ksilofagnih insekata, a nekoliko je uočeno i na licima. Na poledinama slika naneseo je više slojeva boje. Preparacija je stabilna, dobro vezana za podlogu.

Ukrasni okviri izrađeni su od drveta koje je rezbareno, kredirano i pozlačeno na bolusnoj podlozi. Izvorna je pozlata bila presvučena slojem mikstionske pozlate, te bronze i debelim slojem laka prekrivenim slojem nečistoće.

Izuzev mreže finih, starosnih krakelira na slici *Uznesenje Kristovo*, slikani je sloj zatečen u dobrom stanju. Izvorna je pozlata bila prekrivena slojem mikstionske pozlate, a uočeno je i nekoliko manjih retuša. Na pozlati su se primjećivali tragovi jače abrazije. Površina slikanog sloja bila je premazana debelim slojem laka na kojem se nataložila atmosferska nečistoća. Ukrasni je okvir bio vrlo oštećen, na pojedinim mjestima odlomljen i pričvršćen čavlima za lice slike.

Na slici *Sv. car Uroš* slikani sloj i pozlata također su u dobrom stanju. Uočeno je oštećenje dekoracija izvedenih zlatom u prahu na plavom plaštu sveca, od kojih je ostala samo gravura u sloju preparacije te lagani crtež izveden pečenom sienom. Tekst u donjem dijelu slike na pojedinim

je dijelovima čitljiv, ali mjestimično i gotovo sasvim nestao, kao i ornamentalni ukrasi na obući i rubu halje sveca.

Slike su demontirane i dopremljene u radionicu HRZ-a u Rijeci. Slike i ukrasni okviri tretirani su insekticidom. Nakon dokumentiranja zatečenog stanja, provedene su probe topivosti slojeva, a zatim su površinske nečistoće, požutjeli lak i potamnjeni preslici uklonjeni. S poledina je također uklonjena nataložena atmosferska nečistoća. Oštećenja drvenog nosioca zapunjena su dvokomponentnim epoksidnim kitom, a sloj preparacije rekonstruiran je metilceluloznim kitom. Slike su lakirane, a zatim je izveden retuš pokrivnim i lazurnim bojama. Na slici *Uznesenje Kristovo* sloj izvorne pozlate bio je oštećen abrazijom, no vidljiv je ostao ujednačeni raster preklopljenih rubova zlatnih listića. Iako je uobičajeno da se takav stupanj oštećenja pozlate sanira nanošenjem nove pozlate, u ovom je slučaju retuš izveden gvašem. Takvim načinom postignuta je homogenost površine te usklađenost s prigrušenim sjajem okolne izvorne pozlate. S izvorne pozlate ukrasnih okvira uklonjeni su slojevi nečistoće, laka i bronze te sloj mikstionske pozlate. Oštećenja u drvetu sanirana su dvokomponentnim epoksidnim kitom, a preparacija metilceluloznim kitom. Retuš pozlate izveden je nanošenjem zlatnih listića na zone izrazitijeg oštećenja izvornog sloja pozlate.

a. r. b.

Slika 1. *Sv. car Uroš*, prije radova

Slika 2. *Sv. car Uroš*, nakon radova

Rijeka

Župna crkva Uznesenja Marijina

Relikvija sv. Marcijana

Nepoznati autori, 3.–4. st. (relikvija), 1849. g. (škrinja s opremom, odjeća i ukrasi relikvije)

Drvena pozlačena i ostakljena škrinja, jastuci, svilene tkanine, vez svilenim, pozlaćenim i posrebrenim nitima, titrankama, perlicama, pozlaćene i posrebrene trake, čipke i rese, kićanke od pozlaćenih niti, papir, kosti, glinena uljanica, fragment oslikanog zida, krunica; škrinja: 41 × 56 × 147 cm, relikvija s opremom: 36 × 113 cm

BROJ DOSJEA: 7633, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Relikvija sv. Marcijana sastoji se od same relikvije (kostiju) obložene tkaninama i drugim ukrasima koja je položena na nekoliko jastuka u drvenoj škrinji. Škrinja je, odnosno sarkofag, drvena, sa staklenim bočnim stijenama. Stražnja stijena škrinje je neprimjerenim čavlicima prekrivena crvenom svilenom tkaninom na kojoj su posrebrenim i pozlaćenim nitima izvezena slova S. MARCIANUS M. (zatečen je samo jedan mesingani čavlič). U gornjim kutovima te tkanine nalaze se po dva para kićanki na okrugloj vrpici od pozlaćenih niti. Jastuci su presvučeni različitim svilenim tkaninama, a neki od njih su ukrašeni posrebrenim i pozlaćenim trakama i čipkama. Proporcije tijela nisu pravilne – relikvija je smanjena, odnosno skraćena. Prema obavljenoj CT snimci vidljivo je da se relikvija sastoji od različitih kostiju kojima nedostaju kosti kralježnice i nema (sasušeni) organa, a zamjećuju se naknadno nastali lomovi kostiju ruku i nogu. Od kostiju relikvije nepokrivena je samo lubanja – premazana je smjesom nepoznatog sastava. Oko lubanje, ispod brade nalazi se traka kaširanog papira, a cijela je lubanja zatim omotana tilom i ukrašena lovorovim vijencem izrađenim od žice, perlica i tkanine. Kosti ruku i nogu omotane su bijelom svilenom tkaninom i čipkom od pozlaćenih niti. Na dlanovima su rukavice od bijele svilene tkanine

ukrašene vezom pozlaćenim nitima, perlicama, titrankama, bujonom i staklenim kamenjem. U prekrštenim dlanovima mučenik drži lovorovu granu izrađenu od žice, perlica i komada tkanine. Ispod lijevog zapešća nalazi se krunica od zelenih perli. Na stopalima su cipele od presvučenog kartona, različitih svilenih tkanina ukrašene perlicama, titrankama, bujonom i čipkom od pozlaćenih niti. Odora koja pokriva trup je imitacija rimske vojne odore. Izrađena je u dva dijela od bijele svilene tkanine i ukrašena vezom raznobojnim svilenim i pozlaćenim nitima, perlicama, titrankama, bujonom, a uz rubove ima trake ili rese od pozlaćenih niti. Ispod rukava odore vidi se crvena svilena tkanina.

Posredovanjem kralja Leopolda I., papa Aleksandar VII. poklonio je relikviju sv. Marcijana iz rimskih katakomba sv. Kalista župnoj crkvi Uznesenja Marijina, koja je u 17. stoljeću bila najvažnija riječka crkva. Relikvija je u crkvu prenesena 1662. godine gdje je čuvana u škrinji iza tabernakula glavnog oltara, a nakon 1732. godine na istom mjestu u novoj, bogatijoj škrinji. Godine 1849. škrinja je s relikvijama sveca svečano prenesena iznad bočnog oltara sv. Antuna Padovanskog gdje se i danas štuje, a tom je prilikom izrađena nova škrinja i tijelo sveca ukrašeno novom odjećom, zaslugom časnih sestara benediktin-

ki. Nakon 1849. godine crkva Uznesenja Marijina bila je više puta obnavljana te je tijekom jedne od obnova relikvija sv. Marcijana prenesena u crkvu Sv. Fabijana i Sebastijana. Godine 2008. ponovno je vraćena u župnu crkvu Uznesenja Marijina. Zatečeno stanje relikvije bilo je vrlo loše. Jedno bočno staklo iz škrinje je nedostajalo, a staklo sa stražnje stijene bilo je napuklo. Mjestimično je nedostajao preslik na drvu. Metalni dijelovi na spojevima dijelova sanduka bili su hrđavi. Brava škrinje nije bila u funkciji. Unutrašnjost sanduka bila je prekrivena prašinom, paučinom i krupnim nečistoćama druge vrste. Na tkaninama koje prekrivaju relikviju nalazio se priličan broj mrlja nepoznatog porijekla, a zatečeni su i neprijemljeni naknadno dodani materijali, poput pribadača. Lubanja je bila djelomično prekrivena i učvršćena trakom kaširanog papira. Na tjemenu je bilo vidljivo osipavanje sloja smjese nanese na kosti. Vez pozlaćenim nitima bio je lagano patiniran. Primijećena su manja oštećenja kičanki i resa od pozlaćenih i posrebrenih niti te ukrasne pozlaćene trake na cipelama. Dijelovi lovorova vijenca i grane bili su prilično deformirani, s pukotinama na lišću i odlijepjenih slojeva papira.

Na relikviji su 2010. godine provedena istraživanja, a 2011. cjelovit konzervatorsko-restauratorski zahvat. Izvođenju radova na relikviji i njezinoj opremi pristupilo se s velikim oprezom i osnovnom nakanom očuvanja svih zatečenih elemenata zbog specifičnog karaktera umjetnine te su na njoj gotovo u cijelosti provedeni isključivo radovi konzerviranja. Zatečeno stanje je dokumentirano. Relikvija je snimljena višeslojnom kompjutoriziranom tomografijom, na osnovi čega je obavljena rekonstrukcija određenih ravnina te 3D rekonstrukcija. Malobrojni uzorci otpali s relikvije analizirani su radi identifikacije materijala, a provedene su i mikrobiološke analize koje su pokazale da na relikviji nema patogenih organizama. Analizirani su načini izrade svih zatečenih materijala i tehnika: tkanina, traka, čipki, resa, pletiva, veza, lišća s

vijenca i grane, cipela i krunice. U unutrašnjosti tijela relikvije pronađena je rimska glinena uljanica prepoznata kao *Broneer tip XXVIII, Ivanyi tip XI, Deneauve VIII B – XI A*, fragment oslikanog zida umotan u papir iz 17./18. stoljeća te fragmenti prijašnje odjeće relikvije iz 17. stoljeća. Nečistoće su uklonjene usisavanjem dubinskim i medicinskim usisavačima preko zaštitne mrežice, no zatečene mrlje nije bilo moguće ukloniti. Mjestimično su metalne niti, stakleno kamenje i različite perle očišćeni otopinom etilnog alkohola u destiliranoj vodi. Hrđavi dijelovi krunice očišćeni su mehanički. Svi odvojeni dijelovi opreme vraćeni su šivanjem ili lijepljenjem na svoj prvotni položaj. Pukotine na lišću i bijeloj tkanini halje zatvorene su lijepljenjem ili podljepljivanjem tankim japanskim papirom s 4%-tnom otopinom ljepljiva *Tylose*. Vijenac i grana ponovno su modelirani. Otvori ostalih tkanina podloženi su sličnim tkaninama i zatvoreni šivanjem tankim svilenim koncima. Rubovi tekstilne obloge stražnjega zida škrinje ojačani su trakama tila. Cijela lubanja prekrivena je i tako zaštićena vrlo transparentnim tilom. Fragment oslikanog zida premazan je 20%-tnom otopinom ljepljiva *Mowilith 50* u acetonu. Na glinenoj uljanici uklonjen je kalcifikat 20%-tnom solnom kiselinom HCl, obavljeno je odkiseljavanje ispiranjem u tekućoj vodi, konsolidiranje sredstvom *Mowilith 50*, saniranje pukotina zubarskim gipsom i toniranje akrilnom bojom. Škrinja je oprášena, učvršćeni su svi odignuti dijelovi polikromije i pozlate, uklonjen je uljni preslik i površinske nečistoće. Veća oštećenja drva sanirana su umetanjem drvenih letvica, a manja obradom piljevinskim kitom. Provedeno je krediranje, rekonstrukcija mat pozlate, završni retuš polikromije i zaštitno lakiranje. Sa škrinje je uklonjen gornji drveni poklopac i postavljeno je ostakljenje. Ostakljena je i lijeva bočna i stražnja strana škrinje. Predmeti pronađeni u unutrašnjosti relikvije vraćeni su na svoje mjesto te je na samome završetku radova relikvija vraćena u škrinju.

s. l. v., m. b.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Rovinj

Otok Sv. Katarina, riva

Novi vijek

BROJ DOSJEA: 2101, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S ABILIJOM D.O.O.

Zbog radova na postavljanju komunalne infrastrukture na otoku Sv. Katarina kod Rovinja, proveden je propisani arheološki nadzor. Prvi dio radova obavljen je na samom otoku. Tijekom nadzora, koji je zbog dinamike građevinskih radova obavljan povremeno, nisu uočene nikakve arheološke strukture, slojevi ili pojedinačni arheološki nalazi.

Drugi dio radova odnosio se na povijesnu jezgru grada Rovinja, na mjesto gdje se novosagrađena komunalna infrastruktura spaja s postojećom gradskom. Iskop je obavljan na Obali Pina Budicina, kod Velikog mola. Građevinski radovi na tom položaju započeti su bez arheološkog nadzora te je prije dolaska arheologa na teren već bio uništen dio arheoloških struktura. Nakon prekida građevinskih radova, zatečeno je stanje dokumentirano. Zabilježene su sve pronađene arheološke strukture i slojevi te je prikupljen sav pokretni arheološki materijal na osnovi kojega su datirane spomenute gradnje.

Pronađeni arheološki slojevi sadržavali su mnogobrojne pokretne arheološke nalaze, prije svega ulomke keramičkih posuda, uz pomoć kojih smo bili u mogućnosti dati okvirne datacije gradnje svake od pronađenih proširenja gradske rive. Možemo pretpostaviti da su spomenuti arheološki slojevi nastajali u vrijeme gradnje pojedine rive, odnosno da su ciljano nasipani nakon gradnje kamenih pročelja kako bi se dobila željena razina terena. Na taj su način nastajali slojevi koji su međusobno raspoređeni u horizontalnoj stratigrafiji, jasno odvojeni kamenim pročeljima riva.

Najstariji obalni zid gradske rive građen je slaganjem većih, djelomično obrađenih kamenih blokova, bez korištenja veziva (SJ 10). Obalni zid rive sagrađen je na približno 5 do 6 m južnije od prirodne obalne linije. Potom je prostor između novosagrađene rive i obale zasipan nasipom u kojem je pronađena znatna količina pokretnog arheološkog materijala, datiranog u prvu polovicu 17. stoljeća.

U vremenu nakon toga gradska se riva ponovno proširivala i pomaknula približno 4,5 m prema jugu. Nova riva građena je približno jednakom tehnikom kao i ona starija, odnosno obalni je zid konstruiran slaganjem većih, djelomično obrađenih kamenih blokova, dok je prostor između starijeg i novosagrađenog obalnog zida rive zasut zemljom i šutom da bi se stvorila željena hodna površina. Prikupljeni pokretni arheološki nalazi datiraju gradnju druge faze rive u 18. stoljeće, a to potkrepljuje i katastarski plan Rovinja iz 1820. godine na kojemu je zabilježeno njezino postojanje.

Posljednje proširenje rive događa se tijekom 19. stoljeća kada je novi obalni zid sagrađen na približno 7,5 m južnije od onog postojećeg. Taj put su korišteni nešto manji kameni blokovi koji su povezivani vapnenom žbukom. Ponovno je pronađena veća količina pokretnog arheološkog materijala koji nam otkriva vrijeme gradnje posljednje faze proširivanja toga dijela gradske rive.

j. v.

Slika 1. Rovinj, riva, ulomak posude iz skupine kasne gravirane keramike

Rovinj

Uvala Veštar – pokretni arheološki nalazi
Antika/novi vijek

BROJ DOSJEA: 2030–4, Zadar, Božidara Petranovića 1

PROGRAM PREMA UGOVORU S MEĐUNARODNIM CENTROM ZA PODVODNU ARHEOLOGIJU

U 2011. godini zaprimljen je pokretni arheološki materijal s nalazišta Rovinj – uvala Veštar. Zaprimljena građa sastojala se od keramičkih ulomaka iz antičkog i novovjekovnog razdoblja. Građa je evidentirana i dokumentirana te je stavljena u postupak desalinizacije. Desalinizacijski proces trajao je dvanaest mjeseci, nakon čega je građa postupno osušena i očišćena. Nakon završenog postupka desalini-

zacije na keramičkoj građi, počeli su radovi razvrstavanja, preliminarnog spajanja te stabiliziranja, konzerviranja i restauriranja izdvojenih cjelina. O provedenim konzervatorsko-restauratorskim radovima izrađena je pisana dokumentacija.

m. m.

Slika 1. Rovinj, uvala Veštar – razvrstavanje keramičkih ulomaka

Slika 2. Rovinj, uvala Veštar – grlo amfore

Rovinj

Župna crkva Sv. Jurja i Eufemije

1. Molitva na Maslinskoj gori, Antonio Vassilacchi detto Aliense, kraj 16. st., ulje na platnu, 210 × 307 cm
2. Zaspali apostoli, Antonio Vassilacchi detto Aliense, kraj 16. st., ulje na platnu, 210 × 307 cm

BROJ DOSJEA: 6360 (1), 6361 (2), Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Prikazane teme bile su gotovo nečitljive ispod slojeva nataložene prašine, nečistoće i laka koji je gotovo potpuno izgubio prozirnost te je forma bila prepoznatljiva samo u osnovnim obrisima. Ovješeno platno na više je mjesta bilo razderano, s raznovrsnim mehaničkim oštećenjima. Stariji retuši oštećenja, nanoseni površ laka bili su tako potamnili da su se jasno mogli pratiti potezi preslika kojima su lazurno preslikani dijelovi kompozicije. Stariji zakiti su bili deformirani i raspucali. Izgled slika u cjelini je rječito govorio da se radi o predmetima koji su dulje vrijeme boravili u neprimjerenim uvjetima. U donjem lijevom i desnom kutu obiju slika bili su vidljivi dodaci doslikanog platna, kojima su one naknadno proširene da bi format od lučno zaključenih rubova bio pretvoren u pravokutni. Boja kojom su ti dodaci oslikani posve je potamnijela i stopila se s lakom u tamnu, mrljastu masu.

Požutjeli nanosi lakova koji su s vremenom postali neprozirni, nečistoće te cjelokupno stanje slika bili su povod cjelovitim konzervatorsko-restauratorskim radovima. Ti su radovi bili nužni ne samo za ispravnu povijesno-umjetničku valorizaciju navedenih djela nego i za elementarno prepoznavanje forme i slikarskog oblikovanja.

Radovi su počeli usporednim postupcima konsolidacije nestabilnih slojeva boje i preparacije i površinskog čišćenja. Bolje prijanjanje trusne preparacije uz platno dodatno je pospješeno unošenjem veziva te je na taj način zaustavljeno otpadanje čestica izvornika s platna. Uslijedile su

probe topivosti radi identifikacije slojeva lakova, retuša i preslika, a tek poslije njihova stanjivanja i uklanjanja, primjenom odgovarajuće kombinacije otapala, bilo je moguće sagledati stanje sačuvanosti izvornog slikanog sloja. Pokazala se velika neujednačenost u očuvanosti slikane površine – od vrlo dobro sačuvanih dijelova na mjestima na kojima su korišteni, postojani pigmenti poput olovnog bjelila do vrlo oštećenih zona uništene ili otpale boje. Boja je na mnogim mjestima bila oštećena i uporabom neprimjerenih otapala tijekom prijašnjih postupaka čišćenja. Na pojedinim zonama nedostajale su završne lazure poput plavih nabora na Kristovoj halji i tamnijih dijelova krošnji u pozadini, a ponegdje je boja bila stanjena i erodirana. Najveći problem poslije uklanjanja dotrajalih lakova i preslika, kada je likovna forma postala čitljiva i kada je postalo jasno da su doslikani dodaci Alienseovim kompozicijama radovi diletantskog slikarstva, bila je odluka o definiranju formata i prezentaciji slika. Format Alienseovih slika precizno je određen karakterističnim istegnućima niti tkanja nastalih tijekom prvog napinjanja platna i rupama od čavala kojima je platno bilo napeto na izvorni podokvir, te prema otisku njegovih letvica koje su se reljefno isticale na licu. Restauratorski su radovi na slikama stoga nastavljeni uklanjanjem svih dodanih dijelova platna i ponovnim uspostavljanjem i prezentacijom izvornog formata oblikovanog u Alienseovoj slikarskoj radionici. Veću cjelinu restauratorskih radova

činila je i sanacija mehaničkih oštećenja koja se protežu paralelno duž svih rubova slika, a gdje su ostrim predmetom, vjerojatno nožem ili škarama, platna bila izrezana tik do ruba. Ta pravilna, ravna oštećenja upućuju na pokušaj krađe slika, no platna su vraćena i ponovno spojena zakrpama zalijepljenima s poledine. Nakon uklanjanja dodanih i doslikanih dijelova i sanacije svih mehaničkih oštećenja na izvorniku, slike su dublirane novim lanenim platnom i napete na drvene podokvire izrađene prema izvornom formatu. Posljednji u nizu restauratorskih postupaka bio je retuš koji prema tipu oštećenja možemo podijeliti u nekoliko cjelina. Prva cjelina odnosi se na one zone na slici na kojima boja i preparacija u cijelosti nedostaju. Na tim je dijelovima slike načinjena potpuna rekonstrukcija forme koja tonom i slikarskim rukopisom podražava okolni izvornik. Zahtjevniji dio te cjeline bila je interpretacija tragova sačuvane boje na vrlo oštećenom donjem dijelu slika te rekonstrukcija izgubljene slikarske forme. Fragmenti stopala, prstiju, nabori draperije koji su iznimno važni za zatvaranje obrisa likova svetaca i njihova smještaja u prostor, otkriveni su ispod slojeva

nečistoće, potamnjelih premaza i starih popravaka. Te je otočiće boje bilo potrebno ispravno protumačiti te potom na prihvatljiv način likovno povezati. Drugu cjelinu oštećenja čine ona nastala erozijom boje uzrokovanom prejakim otapalima u prethodnim postupcima čišćenja. Ondje gdje je bilo moguće prema sačuvanim ostacima ustanoviti ton nedostajućih završnih lazura i boje, poput tamnih dijelova plavog Kristova plašta, one su nadomještene transparentnim nanosima retuša.

Nakon dovršetka, slike su izložene u dvoranama Zavičajnog muzeja grada Rovinja, uz prateći katalog i panoe kojima su prezentirani provedeni konzervatorsko-restauratorski radovi, a nakon završetka izložbe slike su prenesene u župnu crkvu. Nakon što su na njih učvršćeni dodaci koji u lokalnome tonu zatvaraju pravokutni format kompozicija, slike su učvršćene u sačuvane, rezbarene i pozlaćene ukrasne okvire koji datiraju iz sredine 19. stoljeća i ovještene na zidove apside iza glavnog oltara, iznad rezbarenih korskih klupa.

p. 1.

Slika 1. *Molitva na Maslinskoj gori*, prije radova

Slika 2. *Molitva na Maslinskoj gori*, nakon radova

Slika 3. *Zaspali apostoli*, prije radova

Slika 4. *Zaspali apostoli*, nakon radova

Rovinj

Župna crkva Sv. Jurja i Eufemije
Posljednja večera
Nepoznati venecijanski slikar, 1574. g.
Ulje na platnu, 230 × 470 cm

BROJ DOSJEA: 7252, Zagreb, Zmajevac 8
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Pretpostavlja se da su slike s temama iz Kristova života iz crkve Sv. Jurja i Eufemije u Rovinju narudžba rovinjske bratovštine Presvetog Sakramenta, osnovane 1542. godine sa sjedištem u župnoj crkvi, koja se brinula o istoime-nom oltaru i kapeli desno od svetišta. Slika *Posljednja večera* jedna je od rijetkih sačuvanih umjetnina iz opreme srušene župne crkve na čijem je mjestu sagrađena nova u drugoj četvrtini 18. stoljeća. Prva svjedočanstva o izuzetno lošem stanju toga djela, narušenog preslicima, površinskom nečistoćom i izrezivanjem u pokušaju krađe, dokumentirana su već tridesetih godina prošlog stoljeća. U pokušaju krađe, slika je bila izrezana uzduž cijelog ruba formata i odvojena od podokvira. Pri premještanju slike u čuvaonicu Zavičajnog muzeja grada Rovinja, na lice je nanesen zaštitni sloj voštano-smolne mase da bi se zaustavio uznapredovali proces otpadanja boje s platna.

Slika je preventivno zaštićena i transportirana u radionicu Zavoda u svibnju 2009. godine. U pripremnim fazama konzervatorsko-restauratorskih radova provedeno je više tehničkih ispitivanja. Pigmenti su identificirani prijenosnim spektrometrom za rendgensku fluorescentnu analizu (XRF), a FT-IR spektroskopske analize omogućile su prepoznavanje veziva u slikanom sloju, lakovima te kitu kojima su izvedene prijašnje rekonstrukcije osnove. Načinjene su također analize stratigrafije slikanih slojeva, probe topivosti te snimanja u ultravioletnom i infracrvenom dijelu spektra. Objedinjavanjem i interpretacijom

dobivenih podataka došlo se do novih spoznaja o slikarskoj tehnici i primijenjenim materijalima te su preciznije definirani prijašnji popravci i preslikana područja na slici.

S lica slike uklonjen je debeo sloj voštane mase. S izrazitom se pažnjom pristupilo uklanjanju lakova koji su bili stopljeni sa slojevima stanjene originalne boje, a najveća je pozornost bila usmjerena na izvorne završne lazure. S poledine su odvojene zakrpe i trake platna koje su spajale izrezanu sliku. Uklonjene su i iskrvljene intarzije novijeg platna koje su se nalazile u sredini donjeg ruba. Prilično tvrdi uljni kit stanjen je ili potpuno uklonjen. Slika je vlaženjem i umjerenim otežavanjem izravnata. Nakon umetanja intarzija i sanacije platna, nedostajući dijelovi preparacije rekonstruirani su u celuloznom kitu. Slika je dublirana novim lanenim platnom 10%-tnom otopinom veziva *Beva 371* u medicinskom benzinu. Izrađen je novi aluminijski podokvir s drvenim rubom. Slika je oprugama napeta na podokvir. Retuš je izveden u dvije faze: podlaganjem gvaš bojama u lokalnom tonu, prateći formu originala, a nakon nanošenja izolacijskog laka, izveden je retuš lak (lakirnim) bojama. Slika je potom završno zaštićena lakom na bazi damar smole.

Nakon završetka radova, u kolovozu 2011. godine, slika je izložena na izložbi „Obnovljeni sjaj, restaurirana djela mletačkog slikarstva 16. stoljeća“ u Zavičajnom muzeju grada Rovinja, nakon čega je postavljena u svetište crkve.

s. r.

Slika 1. Prije radova
Slika 2. Nakon radova

Samobor

Kapela Sv. Mihovila

Sv. Mihovil

Nepoznati autor, oko 1700. g.

Ulje na platnu, 133 × 92,5 cm

BROJ DOSJEA: 7794, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltarna pala Sv. Mihovila s glavnoga oltara kapele Sv. Mihovila u Samoboru 2011. godine demontirana je s oltara i dopremljena u Zavod, u sklopu programa *Preventivna zaštita, konzerviranje i restauriranje sakralnog inventara na području Zagrebačke nadbiskupije*. Vizualnim pregledom uočeni su tragovi prijašnjih popravaka slike. Izvorno platno bilo je podloženo novijim lanenim platnom, no zbog opuštenosti i trošnosti podokvira, vidljiva su bila iskrivljenja slike. Zbog prilagodbe formata slike dimenzijama niše oltara, na lijevoj bočnoj stranici te dalje uz luk bila je čavličima pribijena tanka drvena letvica. Na luku i uz donji rub slike slikani sloj prelazi preko ruba podokvira, što može značiti da je format slike mijenjan. Površina slikanog sloja bila je prekrivena slojem prašine i prljavštine, a lak je bio neproziran, s bijelim mrljama jednoliko raspoređenima po cijeloj površini slike (efekt *bloominga*). Sloj preparacije sa slikanim slojem bio je trusan, naročito uz donji rub. U gornjem dijelu slika je bila mehanička oštećena: dvije perforacije bile su prekrivene tvrdim kitom i preslikom, a uz lijevi rub nalazila se poderotina dužine 9 cm. Mrežaste su krakelire bile prisutne po cijeloj po-

vršini, a mjestimice su se izdizale s tutkalno-krednom osnovom. Nakon provedenih istraživanja (UVF snimanje, izrada mikropresjeka), slika je skinuta s podokvira i suhim postupkom površinski očišćena, a zatim je uklonjeno dublirno platno. Provedena je konsolidacija nestabilnih slojeva slike, dok su na područja nedostajućeg nosioca umetnute platnene intarzije sličnog tkanja. Poderotina u gornjem dijelu slike sanirana je termo-plastičnim ljepilom te ojačana pomoćnim nitima originalnog platna. Daljnja faza zahvata obuhvatila je čišćenje poledine i lica slike, uklanjanje neadekvatnih zakita i alteriranog laka te preslika. Slika je zatim dublirana na novo platno uz pomoć otopine *Beva* veziva u medicinskom benzinu te je napeta na novi klinasti podokvir. Uslijedila je nadoknada nedostajućih slojeva slike, ponajprije nanošenjem toniranog kita te podlaganjem retuša gvaš bojama. Nanesen je sloj laka na bazi mastiks smole, nakon čega je izvedena druga faza retuša bojama *Maimeri*. Slika je s poledine zaštićena neutralnim kartonom te vraćena na oltar.

i. sa.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Senj

Crkva Sv. Marije od Arta
 Raspeće
 Leopold Kecheisen, 18. st.
 Ulje na platnu, 16 × 89 cm

BROJ DOSJEJA: 7756, Zagreb, Zmajevac 8
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Raspeće* smještena je na lijevom zidu crkve Sv. Marije od Arta, zavjetne crkve pomoraca podignute sredinom 18. stoljeća. Na platnu formata uspravnog pravokutnika prikazan je raspjeti Krist. Pozadinu čini tmurno oblačno nebo zarumenjeno pri dnu, iznad grada koji se nazire u daljini. Prizor raspeća vidimo u krupnom planu; haste križa protežu se do ruba slike. Kristovo raspeto tijelo blijedog je i pomalo hladnog inkarnata, istaknuto pred tamnom pozadinom. Pri oblikovanju muskulature torza i nabora perizome crtež je istaknut, a modelacija tvrda. V. Bralić sliku je pripisala pavlinskom slikaru Leopoldu Kecheisenu (? 1726. – Sveti Petar u Šumi, 1799.). Pavlinskom redu pristupio je kao brat laik 1755. godine u dobi od dvadeset devet godina, kao već formiran kasnobarokni slikar. Najvažniji dio njegova opusa čini inventar crkve i samostana u Svetom Petru u Šumi koji je izradio u suradnji s kiparom P. Riedlom.

Slika u brojnim detaljima (križ i natpis I. N. R. I., impostacija tijela na križu, fizionomija, curci krvi na Kristovu tijelu, zrakasta aureola) pokazuje sličnosti sa slikom istog autora iz župne crkve Sv. Petra i Pavla u Svetom Petru u Šumi.

Izrazito loše i nestabilno stanje slike s velikim gubicima slikanog sloja na trošnom podokviru posljedica je opuštenog i blago valovitog platna, istegnuto uz rubove. O prethodnim popravcima svjedoče brojni retuš uljanim bojama

koji su mjestimično prelazili preko izvornog slikanog sloja. Bili su tamniji od okolne površine i raspucani. Lice slike bilo je zaprljano i nečitljivo od slojeva požutjelog starog laka. Nakon skidanja slike s drvenog podokvira, poledina je očišćena od prašine, a presavijeni rubovi su poravnati. Nakon premazivanja platna akrilnom smolom s poledine, slika je konsolidirana na toplinskom vakuurom stolu dodavanjem veziva koje je osiguralo bolje prijanjanje slikanog sloja s preparacijom uz platneni nosilac. Na mjestima oštećenja platna umetnute su rekonstrukcije prepariranim platnom sličnog tkanja, izrezanim prema obrisu oštećenja. Nakon rekonstrukcije preparacije nanesen je izoliracijski lak (smolni lak otopljen u terpentinu). Slika je podstavljena novim lanenim platnom, aktiviranjem veziva na toplinskom vakuurom stolu. Napeta je na novi drveni podokvir s klinovima prilagođenom izvornom formatu slike. Retuš je izveden u dvije faze. U prvoj su oštećenja retuširana gvaš bojama, a nakon lakiranja slike izveden je završni retuš bojama u smolnom mediju. Poledina slike zaštićena je beskiselinskim kartonom na koji je s unutarnje strane postavljena apsorberajuća folija (folija *silica gel*) čija je namjena održavanje povoljnije mikroklimi i sprečavanje prekomjernog prodiranja vlage iz zida na poledinu platna.

a. p. m., m. w. z.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Senj

Crkva Sv. Marije od Arta

Sv. Stjepan u Slavi

Nepoznati autor, 18. st.

Ulje na platnu, 62,5 × 109 cm

BROJ DOSJEJA: 7853, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na atici bočnog oltara sv. Nikole iz crkve Sv. Marije od Arta nalazi se slika sv. Stjepana. Svetac je prikazan kako kleči na oblacima odjeven u đakonsku dalmatiku. U jednoj ruci drži mučeničku palmu, a drugom oslanja o bok knjigu na kojoj se nalaze tri kamena. Uz svečeve noge, među oblacima lebde tri krilate andeoske glavice. Oblaci u pozadini rasvijetljeni su žučkastim svjetlom. Slika je *in situ* prije demontaže preventivno zaštićena japanskim papirom vezanim akrilnim ljepilom. Platno je zatečeno lagano opušteno po rubovima. Na slici nije bilo prethodnih restauratorskih zahvata. Poledina i lice bili su prašni, prekriveni kapljicama vapnene boje. Bojeni se sloj na mnogim mjestima odvajao od preparacije i nosioca.

Japanski papir uklonjen je s mjesta na kojem je slikani sloj bio najoštećeniji. Nakon proba topivosti, bojeni je sloj konsolidiran smolnim ljepilom. Poledina je skalpelom očišćena i uklonjeni su tragovi vapnene boje. Na oštećenja nastala od čavala umetnuti su iskrojani komadi starog lannenog prepariranog platna i zalijepljeni akrilnim ljepilom. Cijelo je platno podloženo novim na toplinskom vakuumskom stolu. Slika je napeta na novi drveni podokvir.

Nakon rekonstrukcije osnove metilceluloznim kitom uz dodatak akrilne smole i pigmenta, preparacija je izolirana lakom na bazi mastiks smole. Retuš je u podlozi izveden gvaš bojama, potom je izoliran lakom na bazi damar smole, a završni sloj izveden je smolnim bojama.

m. w. z, a. p. m.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Sinj

Viteško alkarsko društvo

1. Štit inv. br. 142, nepoznati autor, 16. – 20. st., palmino pruće s diskom od drveta lipe, svileni konac, promjer 50 cm, v. 13 cm
2. Pripašnjače (15 komada), nepoznati autor, 16. – 20. st., goveđa koža
3. Ječerma inv. br. 399, nepoznati autor, 16. – 20. st., vuna, lan, svila, pozamenterijska traka, 61,5 × 106 cm

BROJ DOSJEA: 6861 (1), 5323 (2), 5323 (3), Zagreb, Ilica 44
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Štit inv. br. 142, datiran u 16. stoljeće, izrađen je od palmi-
 na pruća s diskom od drveta lipe, a pruće je međusobno
 opleteno svilenim tamnocrvenim koncem i, uplitanjem
 niti plavih i bež tonova, ukrašeno prikazima četiriju zmija.

Na štitu su uklonjeni naknadno dodani materijali (pres-
 vlaka od crvenog pamučnog pliša s vanjske strane, zelena
 rips svilena tkanina s unutarnje strane, bakrene pozlaćene
 zakovice). Ljepilo i drvena piljevina s prednje i stražnje
 strane štita pomnim i dugotrajnim radom uklonjeni su
 natapanjem alkoholnim parama i destiliranom vodom,
 svilene niti su dočišćene, a oštećenja zatvorena svilenim
 filamentima. Izrađena je kutija za pohranu od beskise-
 linskog kartona s popunama.

Pripašnjače pripadaju opremi alkara, a služe za pohranu
 oružja. Izrađene su od goveđe kože u slojevima od tri do
 pet listova s prednje strane i povezane su remenom sa
 stražnje strane. Koža je od upotrebe potamnila, mjesti-
 mično su bile prisutne masne mrlje i manje ogrebotine.

Konzervatorsko-restauratorski postupak obuhvatio je
 detaljno mjerenje dijelova, čišćenje, omekšavanje i hra-
 njenje kože te zatvaranje oštećenja. Izrađena je i grafička
 dokumentacija oštećenja i nedostajućih dijelova.

Ječerma inv. br. 399 odjevni je predmet izrađen od cr-
 vene vunene tkanine s lanenom podstavom. Na prednjoj
 strani ukrašena je srebrnim aplikacijama u obliku ilika
 i prsnih ploča. Na mjestima spojeva dijelova ječermice,
 orukavja, ovratnika i donjeg ruba nalazi se od prirodne
 svile pričvršćena četverobridna traka, a srebrne aplikacije
 uokviruje pozamenterijska traka. Ječerma je očišćena
 od nečistoća, zatvorena su oštećenja na glavnoj tkanini,
 podstavi te pozamenterijskim trakama, a dugmad i prsne
 ploče očišćene su kemijskim sredstvom. Pričvršćeno je
 svih 520 komada ilika i prsne ploče za vunenu i pamučnu
 podlogu, zatvorena su oštećenja na četverobridnoj traci
 i lanena je podstava pričvršćena za gornji dio ječermice.

b. r. f., d. v.

Slika 1. Štit inv. br. 142, prije radova

Slika 2. Štit inv. br. 142, nakon radova

Sisak

Biskupski dvor

1. Bogorodica, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 155 × 120 cm
2. Sv. Florijan, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 151 × 92 cm
3. Sv. Trojstvo, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 185 × 115 cm
4. Bogorodica zaštitnica, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 95 × 173 cm
5. Redovnik u molitvi, Mihovil Filipović, 1933. g., ulje na platnu, 134 × 94 cm
6. Sveta tri kralja, nepoznati autor, 19. st., ulje na drvu, 64 × 59 cm

BRJ DOSJEA: 7862 (2), 7861 (3), Zagreb, Zmajevac 8
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U sklopu programa *Preventivna zaštita, konzerviranje i restauriranje sakralnog inventara na području Zagrebačke nadbiskupije* u 2011. godini provedeni su radovi preventivne zaštite i primarnog konzerviranja šest slika iz Zbirke Biskupskog dvora u Sisku: *Bogorodica, Sv. Florijan, Sv. Trojstvo, Bogorodica zaštitnica, Redovnik u molitvi* i *Sveta tri kralja*. Slike su zatečene prekrivene slojem površinske prljavštine i prašine. U najlošijem stanju nalazila se slika *Sv. Trojstvo*, čiji je sloj osnove sa slikanim slojem bio izrazito nestabilan i trusan te je otpao u većim površinama, naročito uz donji rub, gdje je nedostajala i letvica podokvira. U toj zoni na slici *Sv. Trojstvo*, kao i na *Sv. Florijanu* prisutne su bile i perforacije platna. Radovi su jednim djelom izvedeni *in situ* – suho čišćenje površinske prašine i prljavštine na svim slikama i konsolidacija

nestabilnih slojeva slika. Slika *Redovnik u molitvi* bila je prekrivena slojem ptičjeg izmeta koji je uklonjen vodenim čišćenjem prije zahvata konsolidacije. Tutkalom su podlijepljeni nestabilni dijelovi pozlaćenog i rezbarenog ukrasnog okvira na slici *Bogorodica*. Donji rub platna slike *Bogorodica zaštitnica*, koji je slobodno visio, pričvršćen je. Slike *Sv. Trojstvo* i *Sv. Florijan* dopremljene su u Zavod, gdje su na mjestima perforacija i poderotina umetnute platnene intarzije. Na slici *Sv. Trojstvo* rubovi platna ojačani su trakama (*strip-lining*) da bi se slika mogla napeti na podokvir, budući da je donji rub u cijelosti bio oštećen. Nakon provedenih radova, slike su primjereno pohranjene u čuvaonici Biskupskog dvora u Sisku.

i. sa.

Slika 1. *Bogorodica zaštitnica*, prije radova

Slika 2. *Bogorodica zaštitnica*, tijekom radova

Split

Crkva Sv. Križa
 Krist Pantokrator
 Nepoznati autor, 17./18. st.
 Ulje na platnu, 114 × 86,5 cm

BROJ DOSJEA: 1743/2, Split, Porinova 2a
 PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Krist Pantokrator* potječe iz splitske crkve Sv. Križa. Lik Krista prikazan je do visine pojasa, pogleda usmjerena prema promatraču. Desnom podignutom rukom daje blagoslov, dok u lijevoj drži kuglu s križem. Slika ima ukrasni okvir s kraja 16. ili početka 17. stoljeća. Okvir je plastično oblikovan, ukrašen vegetabilnim i geometrijskim motivima.

Slika je bila u izrazito lošem stanju jer se nalazila u neprimjerenim uvjetima visoke vlažnosti, što je prouzročilo deformaciju nosioca. Opušteno platno naslanjalo se na letvice podokvira, što je rezultiralo ocrtavanjem linija podokvira na licu. Naslage površinske prljavštine i debeo sloj laka otežavali su čitljivost kompozicije. Slikani sloj bio je nestabilan te se na mnogim mjestima osipao. Na područjima na kojima je otpao zajedno s preparacijom, uočavao se platneni nositelj. Najizraženija oštećenja slikanog sloja nalazila su se uz rubove slike, a bili su uočljivi i tragovi prethodnih intervencija poput zakrpi, uljnih preslika i retuša. U prijašnjoj intervenciji retuši su bili nanaseni izravno na platno, što je uzrokovalo prodiranje boje na poledinu.

Konzervatorsko-restauratorski zahvat počeo je stabilizacijom nestabilnog bojenog sloja. Čišćenje je obuhvaćalo uklanjanje površinske prljavštine, laka, preslika, kita i retuša. Nakon potpunog čišćenja lica, do punog izražaja došla je modelacija Kristova lica, kose i brade, inkarnat

ruku i plava boja plašta. Karakteristična je fina gradacija tonova boja od svijetlih prema tamnim nijansama te igra svjetla i sjene. Prije faze čišćenja poledine, na lice slike postavljena je zaštita. Čišćenje poledine izvedeno je mehanički – skalpelima. Sanacija strukturnih oštećenja platnenog nositelja izvedena je umetanjem novih dijelova platna, koja su debljinom i strukturom odgovarala izvornom platnu. Slika je podstavljena novim lanenim platnom i napeta na novi okvir klinastog tipa, a zatim je izvedena rekonstrukcija preparacije. Retuš je izveden lak bojama, nakon čega je slika premazana lakom na bazi damar smole.

Izvorna pozlata na drvenom pozlaćenom ukrasnom okviru u jednom je od prijašnjih zahvata bila premazana tehničkim zlatom, tzv. purpurinom. Taj je debeli sloj preslika uklonjen otapalima i gelovima za uklanjanje uljne pozlate. Ispod preslika otkriven je kvalitetan sloj vodene pozlate. Izvorna pozlata dočišćena je gelom za čišćenje vodene pozlate, spravljenom prema recepturi R. Wolbersa. Faze čišćenja i dočišćavanja bile su složene zbog uvijenih i dubokih rezbarija koje su otežavale dostupnost pojedinim dijelovima. Nedostajući dijelovi rekonstruirani su u lipovu drvetu i *Aralditu*. Drvo je konsolidirano otopinom *Paraloida B-72*. Krediranje je izvedeno 6%-tnom tutkalno-krednom preparacijom, nakon čega je izvedena rekonstrukcija pozlate.

j. d.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Split

Dioklecijanova palača – pokretni arheološki nalazi
Antika

BROJ DOSJEA: 1550/10, Zadar, Božidara Petranovića 1
PROGRAM PREMA UGOVORU S „PISA TRADEOM D.O.O.“

Na konzervatorsko-restauratorsku obradu preuzeto je dvadeset pet arheoloških predmeta izrađenih od bronce (novac, igle, čavli). Postupak konzerviranja i restauriranja sastojao se od: preliminarnog istraživanja, fotografiranja i dokumentiranja zatečenog stanja predmeta, aktivne stabilizacije predmeta otopinom benzotriazola, kontroli-

ranog mehaničkog čišćenja predmeta upotrebom skalpela, četkica i mikromotora te impregnacije, konsolidacije i zaštitnog lakiranja. Sve faze provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova pismeno su dokumentirane.

a. jo.

Slika 1. Split, Dioklecijanova palača – brončani novčić prije konzervatorsko-restauratorskih radova

Slika 2. Split, Dioklecijanova palača – brončani novčić nakon konzervatorsko-restauratorskih radova

Split

Gradska luka – zapadna obala
Antika/kasni srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 2114, Zagreb, Cvijete Zuzorić 43
PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADOM SPLITOM

Zaštitno podmorsko arheološko istraživanje u području planiranog proširenja zapadne obale gradske luke u Splitu provedeno je tijekom siječnja 2011. godine. Devet probnih arheoloških sondi postavljeno je na potezu koji prati Obalu kneza Branimira od ulaza u uvalu Baluni do Trumbičeve obale i područja u blizini lučice Matejuška. Prva skupina probnih sondi postavljena je na dubinu od 3 do 3,50 m. Osim manjeg ulomka ramena amfore, u sondama nije pronađen arheološki materijal. U drugoj zoni istraživanja također nije pronađen arheološki materijal niti su uočeni kulturni slojevi. Jedini nalaz je ručna bomba M 35 talijanske proizvodnje iz Drugog svjetskog rata. Kao zasebna cjelina zaštitnog istraživanja izdvojeno je područje zapadno od vanjske strane lukobrana lučice Matejuška, gdje je na dubini od 2,30 m postavljena sonda. U profilu sonde vidljiva su dva sloja, fini mulj debljine 30 cm i morska trava pomiješana sa zemljom debljine 1,30 m, ispod kojeg se pojavljuje sterilni sloj. Na dubini između 2,60 i 3 m pronađeno je desetak ulomaka kasnosrednjovjekovne i novovjekovne glazirane keramike talijanskog porijekla. Veći broj su ulomci majoličkih posuda zatvorenog tipa iz 16. st. koji potječu iz proizvodnih središta na području srednje Italije i ulomci vrča s trolisnim izljevom koji je premazan smeđom caklinom. Drugoj skupini ulomaka pripadaju dva ulomka engobirane keramike koja su ukrašena tehnikom urezivanja karakterističnom za tip tzv.

graffito keramike. Jedan ulomak, dio stijenke s obodom posude otvorene forme, na vanjskoj strani stijenke ima plastični ukras koji tvore tri vodoravne rebraste istake.

Unutarnja strana ispod oboda ukrašena je jednostavnim motivima izvedenim debljim šiljkom – *graffito* tehnikom „a punta grossa“. Ukras tvore prekríženi romb unutar pojasa dviju paralelnih vodoravnih i jedne okomite crte. Na osnovi ukrasa koji je tipičan za venetsku arhajsku *graffito* keramiku, nađeni ulomak može se datirati na kraj 14. i početak 15. st. Drugi ulomak engobirane keramike, dio posude na prstenastoj nozi, na unutarnjoj je strani ukrašen vegetabilnim motivima na zelenoj podlozi koji su stilizirani na način venetske arhajske *graffite* padane keramike iz prve polovice do sredine 15. st. Budući da morfologija dna navedene posude nije tipična za *graffito* keramiku, točnija datacija bit će moguća tek nakon čišćenja posude od obraštaja i analize boja. Na osnovi navedenih rezultata, Odjel za podvodnu arheologiju donio je stručno mišljenje da na području planiranog proširenja zapadne obale gradske luke u Splitu nema arheološkog materijala koji bi mogao biti izravno ugrožen građevinskim radovima. S druge strane, iako su nalazi iz sonde u blizini lučice Matejuška pronađeni bez konteksta i vidljivog kulturnog sloja, ukazuju na arheološki potencijal podmorja u blizini lučice koje treba istražiti kao zasebnu cjelinu.

j. b.

Slika 1. Split, Gradska luka Split – ulomci majolika posuda

Slika 2. Split, Gradska luka Split – ulomak oboda venetske arhajske *graffito* keramike

Split

Katedrala Sv. Dujma

Stolica

Nepoznati autor, 18. st.

Drvo, rezbareno, pozlačeno, 90 × 81 × 78 cm

BROJ DOSJEA: 1372/12, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Stolica je izrađena u drvu orahovine. Drvo je obojeno kombinacijom cinober crvene i zlata, a tkaninom su obloženi sjedište, naslon i poledina naslona. Sjedište i naslon su tamnocrvene boje, obrubljeni ukrasnim konopom crvene i žute boje. Poledina naslona ukrašena je biljnim motivima zlatne boje na crvenoj pozadini, s obrubom sličnim sjedištu i naslonu.

Drveni je nositelj zatečen u vrlo dobrom stanju, s tek neznatnim tragovima biološke degradacije. Spojevi nositelja na nekim su mjestima bili odvojeni. Stolica je više puta bila popravljana – konstrukcija je bila ojačana umetanjem komada bukvine koji su vijcima i čavlima bili pričvršćeni za prednje noge, odnosno sjedište. Ni vješto postavljena zatečena pozlata na bolusu, ni slobodnije nanošena crvena boja na drvu ne pripadaju izvornom sloju. Postavljene su na tutkalno-krednoj podlozi, koja je potpuno prekrila izvornik. Boja je nanosena u više slojeva, s tim da se izvorni i posljednji bojeni sloj podudaraju u boji, dok su slojevi koji se nalaze između njih različitih boja.

Na početku konzervatorsko-restauratorskog zahvata zatečeni bojeni i pozlačeni slojevi podlijepljeni su kožnim tutkalom. Takvim načinom stabilizirana je i preparacija, koja je mjestimično bila i bez slikanih slojeva te odvojena od drvenog nosioca. S obzirom na to da je preslik gotovo istovjetan izvorniku, odlučeno je da će se prezentirati zatečeni bojeni i pozlačeni sloj. Nakon stabilizacije slikanih slojeva i konstruktivne sanacije drvenog nositelja, obavljena su sondiranja slikanih slojeva i fotografsko

dokumentiranje svih prethodnih intervencija. Nečistoće su uklonjene kemijskim sredstvima. Ukrasna platnena presvlaka odvojena je od drvene osnove stolice. Nakon skidanja tkanine, na sjedištu i naslonu zatečen je ispun od dlaka životinjskog porijekla, te pod njima juteno platno. Na pozadini naslona između ukrasne tkanine i jutelog platna nalazila se i zelena tkanina koja je naknadno postavljena. Kad je ona uklonjena, pronađen je natpis na lanenom platnu koji najvjerojatnije označava godinu u kojoj je postavljeno novo zlato i boja; godina je 1871., a prepoznaje se i natpis Spalato. Izvađeni su čavlići iz prijašnjih popravaka i zamijenjeni drvenim klinovima različitih debljina (od 2 do 5 mm). Manja rekonstrukcija na naslonu za ruke izvedena je dvokomponentnim kitom na epoksidnoj bazi. Donesena je odluka da se sva oštećenja neće zatvarati, već samo ona koja narušavaju kompaktnost sloja. Prije postavljanja krednog kita, drvene su površine premazane kožnim tutkalom, a zatim je kredni kit nanosen u nekoliko slojeva i oblikovan zbog prilagođavanja izvorniku. Premazan je šelakom. Podslik je izveden gvašem, a završni retuš pigmentima vezanim otopinom *Paraloida*. Na mjestima oštećenja izvorne pozlate zlatnim listićima postavljen je bolus u dva sloja, koji je zatim poliran pamučnom tkaninom. Pozlata je postavljena na vodenoj osnovi, a potom su zlatni listići mehanički habani da bi se uklopili u izgled zatečene pozlate. Stolica je lakirana retuš i mat lakom.

g. g.

Slika 1. Prije radova

Stancija Blek

Stakleni arheološki nalazi
Srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2095/2, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S INSTITUTOM ZA ARHEOLOGIJU

Tijekom 2011. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na arheološkim nalazima s nalazišta Stancija Blek. Obrađeno je oko tisuću petsto staklenih ulomaka koji su očišćeni te je mehanički uklonjena irizacija. Potpuno je rekonstruirana jedna staklena čaša te je napravljeno dvanaest djelomičnih rekonstrukcija. Ulomci

su preliminarno spajani trakicama selotejpa i kvačicama od bakrene žice te su lijepljeni ljepilom za staklo *Araldite* 2020 koje se također koristilo za rekonstrukcije. Radovi su popraćeni pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. n.

Slika 1. Stancija Blek – grlo boce, nakon radova

Slika 2. Stancija Blek – čaša, nakon radova

Sutivan

Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Čuda sv. Antuna Padovanskog

Nepoznati autor, 18. st.

Ulje na platnu, 202 × 115 cm

BROJ DOSJEA: 2123/1, Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika je pronađena zapuštena u potkrovlju župnog doma, a izvorno je bila u desnom bočnom oltaru crkve na kojem je trenutačno smješten kip sv. Antuna Padovanskog s početka 20. stoljeća. Slika se sastoji od šest komada platna, pri čemu su četiri bočna dodatka prišivena na središnji prikaz, koji se sastoji od dva komada. Šavovi su vrlo dobro sačuvani. Stratigrafska istraživanja pokazala su da prikaz nije izvoran, te da su četiri bočne strane dio naknadne intervencije. Izvorni središnji dio sadrži uljni sloj, pri čemu je IR snimka pokazala prikaz istog sveca, ali u drugačijoj pozi. Slikani je sloj nedostajao na gornjem dijelu i duž rubnih dijelova do 2 cm, a na bočnim dijelovima 5 do 7 cm. Nestabilnost slikanog sloja bila je prisutna duž cijele površine slike. Završni premaz izrazito je potamnio i požutio. Očuvan je dio izvornog ukrasnog okvira (bočne tordirane letve i trećina lučnog dijela), pri čemu je izvorna vodena pozlata očuvana u tragovima.

Prva faza radova na slici obuhvatila je temeljito podplijavanje slikanog sloja (3%-tnom otopinom zečjeg tutkala). Zatim je lice slike zaštićeno 5%-tnom otopinom zečjeg tutkala. Poledina platna očišćena je mehaničkim putem, pri čemu su uklonjene zakrpe iz prijašnjih intervencija koje su bile vezane škrobom. Retuš iz prijašnje intervencije, prisutan na svečevu habitu, bio je postavljen na sloj laka, te uklonjen 5%-tnom otopinom dimetilsufoksida u etil-acetatu. Smolni lak uspješno je uklonjen gelom od

acetona, *Ethomeena C 25*, *Carbopola* i destilirane vode. Prljavština je uklonjena 2%-tnom otopinom triamonij citrata čiji je pH namješten na 8,5. Slika je izravnata parom etanola i vlage, a potom konsolidirana s poledine (*fermatura*). Uslijedila je faza umetanja nedostajućih komadića platna prethodno prepariranih uljno-krednom toniranom podlogom, imitirajući izvornu tehniku. Dimenzije slike su nakon konzultacija povećane tako da prate oblik oltara, s namjerom da se slika vrati na to mjesto. Odabrano je laneno platno sličnog tkanja te su produžeci pričvršćeni metodom izvlačenja niti platna, tako da novi komad prati oblik oštećenja. Slika je podstavljena novim platnom. Da se izbjegne izrazito iscrtavanje debelih šavova na licu slike, odlučeno je novo platno razrijediti izvlačenjem niti na onom dijelu na kojem se protežu šavovi, čime je dobiven sistem armature za šav i uspostavljena izrazita stabilnost cjeline slike. Nakon napinjanja slike na novo izrađeni podokvir od jelovine uslijedila je faza nanosa kredne tonirane poluuljne preparacije. Nakon obrade preparacije koja je izolirana 5%-tnom otopinom šelaka, izveden je podslik akvarelnim bojama, a zatim je nanesen međulak. Za završni retuš korišteni su pigmenti u prahu vezani kanadskim balzamom. Slika je lakirana 10%-tnom otopinom *Paraloida B-72* u toulenu.

i. n. u.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Sv. Helena

Dvorac Mikšić

1. Medaljon I, nepoznati autor, 18. st., gvaš na papiru kaširan na drveni nosilac, promjer 160 cm
2. Medaljon II, nepoznati autor, 18. st., gvaš na papiru kaširan na drveni nosilac, promjer 130 cm

BROJ DOSJEA: 7854, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU SA ZAGREBAČKOM ŽUPANIJOM

Medaljone koji su se nekada nalazili na stropu glavne dvorane dvorca Mikšić u Sv. Heleni djelatnici Konzervatorskog odjela u Zagrebu pronašli su pri redovitom obilasku terena kako leže na hrpi šute. U suradnji s Muzejom Sv. Ivan Zelina dogovorena je pohrana medaljona u njihovoj čuvaonici; spremljeni su u manji sanduk u prosincu 2003. godine zajedno s desetak fragmenata gvaša na papiru. U sklopu programa *Sveti Ivan Zelina – Muzej Sveti Ivan Zelina, Istraživački radovi na stropnim medaljonima iz dvorca Mikšić u Svetoj Heleni* započeti su radovi na navedenim umjetninama. Medaljoni se sastoje od oslika gvašem na papiru koji je kaširan na drvenu podlogu te uokviren profiliranim drvenim ukrasnim okvirom. Drvena konstrukcija Medaljona II izrazito je bila oštećena – nedostajala joj je jedna daska i velik dio ukrasnog okvira. Drvene su daske u manjoj mjeri bile crvotočne, a kod Medaljona II uz rubove i trule. Na poleđini su bile debele naslage suhoga blata i prašine. Medaljoni su bili postavljeni na strop četirima metalnim vijcima pričvršćenima na ukrasni okvir. Papir je dvoslojan, a za podlogu je zalijepljen i dodatno pričvršćen malim čavlima neposredno uz rub. Na oba medaljona vidljiva su bila jednaka oštećenja: zbog dugotrajne izloženosti promjenjivim mikroklimatskim uvjetima, s velikim oscilacijama relativne vlažnosti u zraku, došlo je do stezanja, odnosno širenja drvenih

dasaka te je uz njihove rubove papir popucao. Nestabilni klimatski uvjeti pogodovali su razvoju mikroorganizama pa su se na površini slikanog sloja uočavale i žive kolonije plijesni, koje su se razvile u tolikoj mjeri da nije bilo moguće u cijelosti sagledati kompozicije slikanih površina. Vidljiva su i mehanička oštećenja papira u vidu pukotina, ogrebotina te većih nedostajućih dijelova papira. Radovi preventivne zaštite ponajprije su obuhvatili osiguravanje i neprestano praćenje mikroklimatskih uvjeta u Muzeju. U kontroliranim uvjetima tijekom četiri mjeseca razvoj plijesni gotovo je zaustavljen, a na površini su bile vidljive, umjesto živih kolonija, suhe spore. Prije dopremanja medaljona u Restauratorski centar Ludbreg provedeni su sljedeći radovi: uklanjanje spora s površine lica medaljona i površinske prašine kontaminirane mikroorganizmima laganim oprашivanjem mekom četkom od kozje dlake te usisavačem. Uklonjen je deo sloj suhog blata s poleđine medaljona. U Zavodu je dovršeno uklanjanje spora. Provedena su konzervatorska istraživanja: stratigrafska analiza mikropresjeka, određivanje pH-vrijednosti, analiza veziva kojom je papir bio zalijepljen na drvenu konstrukciju te analiza papira i drva. Medaljoni i fragmenti odvojenog oslika pohranjeni su u Restauratorskom centru Ludbreg u stabilnim mikroklimatskim uvjetima.

i. sa.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Svetvinčenat

Crkva Sv. Vinka

Klupa s klecalom obitelji Grimani

Nepoznati autor, 17. st.

Drvo stolarski obrađeno, polikromirano; klecalo 122 × 144 × 29 cm, klupa 175 × 138,5 × 41 cm

BROJ DOSJEA: 2132/2, Vodnjan-Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Klupa s klecalom obitelji Grimani sastavljena je od bočno zatvorenog naslona jednostavnog oblika, s valovitim konturnim rubom. U središnjem, istaknutom dijelu naslona oslikan je grb obitelji Grimani; tanki uljni sloj s nježnim impastom na svijetlim detaljima nanesen je na krednoj bijeloj preparaciji. Prednji dio klecala sastoji se od dvije profilirane uklade. Čitava drvena površina premazana je tamnosmeđim lazurama. Drveni nosilac zatečen je crvotočan, poglavito u donjim zonama te s manjim odlomljenjima i pukotinama. Zatečene su prethodne intervencije na drvenoj konstrukciji: klupa za sjedenje, podnica i daska za klečanje izrađene su od novije daske. Konstruktivni spojevi u samom podnožju bili su olabavljeni, a i ostali spojevi drvenih elemenata mjestimično su bili popustili. Čavli, kovani i lijevani (naknadno dodani), koji pojačavaju lijepljene spojeve drva, korodirali su. Uljni oslik obiteljskog grba na naslonu klupe zatečen je cjelovit, uz manja oštećenja. Slojevi tonske lazure izbljedjeli su i uočavali su se gubici do samog drva. Klupa je bila prekrivena površinskom prljavštinom, a zona u izravnom dodiru s kamenim podom pod utjecajem kapilarne vlage počela je truliti.

Obavljena je plinska dezinfekcija i dezinfekcija. Očišćena je površinska prljavština, nakupine voska i ostaci požutjelog laka. Drveni nosilac stolarski je konsolidiran umecima kutnih jelovih ojačanja u podnožje klupe koji su viši od ravnine podnožja, pa izdižu klupu od kamenog tla stvarajući izolaciju od kapilarne vlage. Cijelo podnožje ojačano je dodanim jelovim letvama i vijcima spojenim za drvo. Manja oštećenja drvenog nosioca rekonstruirana su piljevinskim kitom. Drveni nosilac konsolidiran je smoljenjem. Na oslikanim površinama sloj preparacije rekonstruiran je celuloznim kitom i podslikan temperom te retuširan. Integralnim retušom rekonstruirana je samo oslikana površina s grbom. Oštećenja lazure na naslonu rekonstruirana su toniranim šelakom. Klupa je površinski lakirana damar lakom u terpentinu i višekratno *orange* šelakom u etilu, uz dodatak pčelinjeg voska. Nakon završetka radova, klupa s klecalom vraćena je na izvornu poziciju u crkvi.

l. s. m.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Šaregrad

Franjevački samostan i crkva Sv. Petra i Pavla

Raspeće

Nepoznati autor, 18./19. st.

Ulje na platnu, 280 × 160 cm

BROJ DOSJEJA: 7415, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika pravokutnog formata s lučnim završetkom prikazuje scenu raspeća. Kristove ruke podignute su u obliku slova V, a prsti lagano savijeni. Tijelo je gotovo sasvim ravno, a glava neznatno nagnuta ulijevo. Oko bokova omotana je perizoma zavijorenog ruba. U podnožju križa kleči Marija Magdalena, ogrnuta crvenim plaštem, raspuštene bujne kose. Desnom je rukom obgrlila Kristove noge, a u lijevoj drži pramen kose kojim vjerojatno briše Kristovu krv koja kaplje niz križ. Pokraj nje je alabasterna posudica s pomašću kojom je pomazala Kristove noge. Ispod vodoravne haste križa prikazani su Sunce i pun Mjesec pod kojima u oblacima lebde po dva anđela. Sunce i Mjesec prikazivani su desno i lijevo od Krista (najčešće antropomorfno oblikovani kao muško i žensko poprsje) još od vremena ranoga kršćanstva kada su simbolizirali zemaljsku pobjedu Krista i njegovu vladavinu nad Kozmosom, no moguće su i drugačije ikonografske interpretacije – tamno nebo i oblaci upućuju na mogućnost prizora pomrčine Sunca koja se zbila u vrijeme raspeća. U daljini se vidi grad Jeruzalem.

Zbog devastacije crkve Sv. Petra i Pavla tijekom ratnih stradanja, umjetnina se od sredine devedesetih godina prošloga stoljeća nalazi u depou Hrvatskog restauratorskog zavoda. Kad je dopremljena u radionicu, slika je bila bez podokvira, a lice je bilo preventivno zaštićeno japanskim papirom. Nosilac je bio opušten, valovit, deformiran i prekriven debelim slojem prljavštine s obiju

strana. Nakon uklanjanja japanskog papira, pokazala se izražena raspucanost slikanog sloja u vidu krakelira po cijeloj površini. Slika je bila u velikom dijelu preslikana, a površinu je prekrivao debeo sloj požutjelog laka. Veći dio slikanog sloja bio je trusan i nestabilan na podlozi. Oko trećina podloge i boje je nedostajala. Nakon skidanja japanskog papira, slikani sloj i podloga konsolidirani su termoaktivnim vezivom. Nosilac i slikani sloj omekšani su vlaženjem na vakuumskom stolu te izravnati. Nakon što su umetnute intarzije platna, slika je podložena novim lanenim platnom na toplinskom vakuumskom stolu. Oštećenja preparacije zatvorena su metil-celuloznim kitom uz dodatak akrilne smole, površinski obrađenim da oponaša okolnu teksturu. Slika je napeta na novi podokvir. Otvaranjem sonde i primjenom UV svjetla, utvrđena je očuvanost izvornog slikanog sloja ispod preslika, koji su zatim uklonjeni, kao i prljavština i stari lak. Sonde su pokazale da su preslici u većoj mjeri prisutni na pejzažu lijevo od križa te na plaštu Marije Magdalene. Kemijskim putem očišćen je veći dio preslika, stari lak, prljavština, kao i stari zakiti nanaseni preko okolnog izvornog slikanog sloja. Nakon postavljanja izolacijskog laka, podložni retuš izveden je gvaš bojama. Slika je lakirana i završni retuš izveden je smolnim lakirnim bojama.

r. m., m. w. z.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Šarengrad

Franjevački samostan i crkva Sv. Petra i Pavla
 Uznesenje Blažene Djevice Marije
 Nepoznati autor, 18. st.
 Ulje na platnu, 330 × 165 cm

BROJ DOSJEA: 7413, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Uznesenje Blažene Djevice Marije* zatečena je bez podokvira, iskrivljena nosioca, s velikom perforacijom u obliku slova L u donjem desnom dijelu platna. Lice slike preventivno je bilo podlijepjeno japanskim papirom. Slikani sloj potpuno je bio preslikan i prekriven debelim

slojem prljavštine. Na slici su provedeni konzervatorski radovi koji su obuhvatili zatvaranje poderotine, čišćenje slikanog sloja od prašine i napinjanje slike na novi podokvir. r. m.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Šenkovec

Pavlinski samostan Blažene Djevice Marije i Svih svetih
Kasni srednji vijek

BROJ DOSJEA: 476/2, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MUZEJOM MEĐIMURJA ČAKOVEC

Pavlinski samostan Blažene Djevice Marije i Svih svetih u Šenkovcu osnovan je 1376. godine zakladnicom vojvode sedmogradskog Stjepana II. Lackovića i magistra Stjepana, a ostao je u funkciji sve do ukinuća Reda 1786. godine. Tijekom ta četiri stoljeća na samostanskom sklopu bilo je izvedeno nekoliko opsežnih građevinska zahvata. Šenkovečki samostanski sklop i svi njegovi posjedi bili su od 1802. do 1856. godine u vlasništvu obitelji Knežević, koji su bivše samostansko zdanje preuredili u svoju rezidenciju. Srušili su lađu crkve i kapelu Sv. Antuna, a svetište pretvorili u obiteljsku kapelu koja je zadržala novovjekovni titular samostanskog sklopa (kapela Sv. Jelene). Imanje je od 1856. do 1923. godine bilo u vlasništvu Jurja Feštetića koji se njime koristio isključivo u gospodarske svrhe. Od 1923. godine bivši je samostanski sklop bio u posjedu drvne industrije Slavonija d.d., koja ga je pak 1929. godine darovala Bratstvu hrvatskog zmaja. Posjed je nakon 1945. godine postao javno dobro. Danas je prostor bivšeg pavlinskog samostana gotovo u cijelosti u vlasništvu Muzeja Međimurja Čakovec.

Prva arheološka istraživanja šenkovečkog pavlinskog samostanskog sklopa proveo je E. Laszowski 1924. godine. Sustavnim arheološkim istraživanjima (1989., 1990. – 1999. i 2002.) pod vodstvom J. Vidovića (MMČ) bio je

istražen veći dio prostora bivšeg pavlinskog samostanskog sklopa. Tijekom navedenih arheoloških istraživanja, dubina iskopa na gotovo cijeloj istraženoj površini bila je spuštena tek na visinu hodnog sloja barokne građevinske faze pa je tlocrtnu dispoziciju kasnosrednjovjekovnog samostanskog sklopa bilo moguće odrediti samo u grubim crtama.

Tijekom 2011. godine provedena su revizijska arheološka istraživanja s ciljem dobivanja podataka o tlocrtnoj dispoziciji srednjovjekovnog samostanskog sklopa potrebnih za izradu projekta prezentacije. Unutar dviju sondi (sonda 1 bila je smještena sjeveroistočno od SI kontrafora kapele Sv. Jelene, a sonda 2 na /pretpostavljenoj/ sredini sjevernog samostanskog krila) potvrđeni su odnosi kasnosrednjovjekovnih i novovjekovnih struktura, čime je potvrđena potreba za daljnjim sustavnim istraživanjima, nužnima za određivanje prve građevinske faze jednog od najvažnijih hrvatskih pavlinskih samostana.

Istraženi dio samostanskog sklopa u cijelosti je fotografski dokumentiran te snimljen metodom 3D laserskog skeniranja, prema čemu je izrađena cjelovita nacrtana dokumentacija (Vektra d.o.o.).

t. p.

Slika 1. Šenkovec, pavlinski samostan BDM i Svih svetih – tlocrt postojećih objekata s označenim sondama

Slika 2. Šenkovec, pavlinski samostan BDM i Svih svetih – pogled s juga na sondu 2

Štrigova

Crkva Sv. Jeronima

18. st.

BROJ DOSJEA: 1405, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na zidnoj slici na trijumfalnom luku dovršena je reintegracija slikanog sloja, koja je obavljena pigmentima i suhim pastelima. Istodobno s radovima na zidnoj slici, u podnožju zidova svetišta rađeno je grafičko dokumentiranje zatečenog izvornog oslika i svih naknadnih popravaka s različitim vrstama žbuke i boja. Nakon obavljenog dokumentiranja stanja i konzultacija s ovlaštenim konzervatorima, uklonjene su trule žbuke i cementne zakrpe. Sve reške među kamenom građom potom su očišćene, a stanje građe je fotografirano. U podnožju sjeverne apsida na izvornoj je strukturi zida napravljena proba vapnene žbuke namijenjena žbukanju donjih dijelova zidova u svetištu.

Na stipesu zidanog oltara obavljena su preliminarna čišćenja oslikane površine, uklonjen je sloj preostale žbuke od naknadno povećanog zidanog dijela oltara. Uklanjanje naknadne žbuke obavljeno je dljetom, skalpelima i kistovima, a krute i čvrste vapnene inkrustacije mjestimice

su uklanjane ručnim električnim aparatom s abrazivnim nastavcima. Kamena menza glavnog oltara otpremljena je u zagrebačku radionicu Odjela za kamenu plastiku HRZ-a i na njoj su izvedeni nužni popravci mehaničkih oštećenja na rubovima profilacije.

Tijekom 2011. dovršeno je *Izvješće o analizi mjernih podataka temperature i relativne vlage zraka dobivenih monitoringom u crkvi Sv. Jeronima u Štrigovi*, koje je pripremio vanjski suradnik Hrvoje Malinar. Tvrtka Geoexpert projekt d.o.o. iz Zagreba izvela je projekt drenaže u lađi crkve, kojim se drenaža u lađi nastavlja na onu izvedenu prethodne godine u svetištu crkve.

Nasipavanje svodnih džepova iznad svetišta izvedeno je suhom šutom od vapnene žbuke i komadića opeke i kamena. Te je radove izvela tvrtka Bel-Bau d.o.o. iz Bjelovara.

i. s.

Slika 1. Trijumfalni luk nakon radova

Slika 2. Sjeverna apsida nakon uklanjanja neprikladne žbuke

Slika 3. Oltar u glavnoj apsidi prije preliminarnog čišćenja

Slika 4. Oltar u glavnoj apsidi nakon preliminarnog čišćenja

Topusko

Nekadašnja cistercitska crkva Sv. Marije
Početak 13. st.

BROJ DOSJEA: 1093, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Nastavljen je monitoring pukotina, izveden pregled skele i njezina prilagodba radovima na glavnom portalu. Ispiljena je potrebna količina kamena za ovogodišnje radove te su nastavljeni radovi na rekonstrukciji gornjeg dijela portala,

odnosno klesanje dviju kapitelnih zona, grede nadvoja i arhivolti šiljatolučnog nadvoja sastavljenog od 44 dijela.

d. ml.

Slika 1. Nadvoj glavnog portala sastavljen od unutarnjeg i vanjskog dijela luka, snimljen u radionici u Pučišću.

Trogir

Katedrala Sv. Lovre

Kukuljica plašta s prikazom sv. Martina i prosjaka

Nepoznati autor, 16. st.

Lanena platna, vez raznobojnim svilenim, posrebrenim i pozlaćenim nitima, zlatnom žicom, titranke, biseri i poludrago kamenje, 31,5 × 37,5 cm

BROJ DOSJEA: 7416, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Kukuljica s prikazom sv. Martina i prosjaka bila je dio pluvijala iz 16. stoljeća. U prostoru natkriljenom trima gotičkim šiljastim lukovima koje nose tordirani elegantni stupići izvezeni biserima, na karakterističnom renesansnom dvobojnom (šahovskom) popločenju prikazanom u perspektivi i pozadini izrađenoj od unakrsnih vezenih metalnih niti, odigrava se poznati prizor iz života sv. Martina. Svetac je izvezen na podlozi kombinacijom svilenih i metalnih niti, torzo mu je istaknut aplikacijom bisera i plaštom koji je izvezen pozlaćenim nitima u kombinaciji sa svilenim crvenim nitima. Na torzu i draperiji plašta umetnut je njegov mač, veoma detaljno izrađen. Svečeva je kruna izvezena biserima i svilom, a aureola dodatno ukrašena trima poludragim kamenovima. Kosa je izrađena od uvijenih pozlaćenih niti. Sv. Martin prikazan je na konju koji je izvezen biserima po čitavoj površini, dok ormu čini niz pozlaćenih titranki.

U dnu prikaza nalazi se minuciozno izrađen lik prosjaka, i to načinom slikanja iglom.

Donji dio pozadine izvezen je svilenim koncima na prethodno iscrtanoj tkanini. Preko šahovskog polja su vodoravno sašivene pozlaćene niti. Uz rub kukuljice smještene su tri trake kružnog presjeka. Dvije su obavijene pozlaćenim nitima, a središnja svilenim koncem tirkizne boje. Preko središnje trake pričvršćene su vitice s

biserjem i pozlaćenim nitima, a do njih titranke s jedne i druge strane. Na gornjem dijelu kukuljice ispod lukova je konstrukcija od pluta, što je pridonijelo njihovoj izrazitoj reljefnosti.

Prema vrsnoći veza s biserima može se zaključiti da je kukuljica rad jedne od srednjoeuropskih, točnije južno-njemačkih radionica. Poznato je da su s upotrebom bisera u ukrašavanju tekstila počeli još Normani u Palermu u 12. stoljeću, a slijedili su ih Mlečani i Firentinci koji su bili pravi majstori u obradi dragog kamenja. U renesansi je, u srednjoeuropskim zemljama, točnije Češkoj, Mađarskoj, ali i južnoj Njemačkoj, vez biserom bio posebno razvijen. Zbog vrsnoće izrade, dragocjenosti i ljepote, legende su tu kukuljicu pripisivale plaštu ugarskog kralja Bele IV., odnosno kraljevskom ruhu koje je u 12. stoljeću trogirskoj katedrali ostavio Vilim, nećak ugarskog kralja Bele IV.

Zatečeno stanje kukuljice bilo je vrlo loše. Stražnji dio bio je prekriven naslagama plijesni koje su se probile kroz sve slojeve do prednje strane i bile su vidljive na svilenim nitima veza u donjem dijelu. Podlogu veza čini pet slojeva lanenih tkanina koje su imale mnoštvo otvora te su bile suhe, trule i krte pa su se na nekim mjestima niti mrvile u prah. Na prednjoj strani kukuljice zatečena su i razna oštećenja: oštećen vez na likovima sv. Martina i prosjaka, otpali biseri i titranke s likova, lukova i s rubnih

dijelova kukuljice, pozlaćene niti odignute od podloge i na mjestima oksidirane. Konstrukcija lukova rađena od pluta mogla se vidjeti sa strane gornjeg dijela kukuljice, a na jednom dijelu je lijepljena. Rubne oble trake bile su vrlo oštećene i patinirane, a na nekim su mjestima i nedostajale. Cijela je kukuljica prekrivena prašinom i drugim nečistoćama površinski i dubinski.

Konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su na predmetu 2010. i 2011. godine. Prašina i druge nečistoće uklonjene su usisavanjem preko zaštitne mrežice te pincetama i iglicama. Organske mrlje tretirane su blagom mješavinom etilnog alkohola i destilirane vode. Otvori u lanenim tkaninama podloge su zatvoreni, a sve niti, trake, biseri i titranke odvojene od podloge vraćene su

u prvotni položaj šivanjem tankim svilenim koncima. Oštećeni dijelovi prikaza konjske opreme podloženi su odgovarajućim tkaninama i konzervirani šivanjem. Najugroženiji dijelovi lanenih tkanina s poleđine prekriveni su komadima odgovarajućih tkanina koji su zatim prišiveni za podlogu. Završno je čitava stražnja strana prekrivena *crepeline* tkaninom. Određeni dijelovi prednje strane kukuljice izravnati su vlaženjem maglicom vodene pare, opterećenjem bugaćicom i stakalcima te sušenjem na sobnoj temperaturi. Kukuljica je opremljena za izlaganje u zatvorenom sustavu u svrhu sprječavanja nastanka novih oštećenja i taloženja nečistoća.

ž. m., s. l. v., m. b.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Učka

Žičara Učka

Prapovijest/antika/srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEJA: 2171, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S INSTITUTOM ZA ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ ODRŽIVIH EKO SUSTAVA (IRES)

Zbog potrebe izrade Studije utjecaja na okoliš, pregledan je teren (arheološko rekognosciranje) i popratni tekstualni dio o rezultatima arheološkog rekognosciranja koji će sadržavati opće i posebne uvjete zaštite i očuvanja kulturnih dobara na području obuhvata plana. Podaci potrebni za izradu studije prikupljeni su arhivskim radom i pregledom relevantne literature te intenzivnim terenskim pregledom trase buduće žičare od područja Medveje na obali pa sve do najvišeg vrha Učke, Vojaka. Osim same trase žičare pregledan je i prostor na kojem će se graditi pristupni putovi za potrebe gradnje žičare. Svi pronađeni nalazi dokumentirani su geodetski (s uzimanjem apsolutnih koordinata) i fotografski te su ucrtani na pripadajuće karte.

Prilikom rekognosciranja pronađeni su sljedeći lokaliteti:

- suhozidne konstrukcije, predio Kozača
- križevi uklesani u stijenu, predio Kozača
- pripećci u blizini stupa 1 i pristupne ceste, predio Križevice
- pećina Zakukin
- stari put ispod Lovranske Drage
- rovovi iz Drugog svjetskog rata
- suhozidne konstrukcije s terasama i pastirskim objektima, predio Križići, Velo brdo i Strane
- stari put na prijevoju Prohod
- markirane pješačke staze.

i. pl.

Slika 1. Učka, pogled s Vojaka

Slika 2. Učka, pogled na Lovransku Dragu iz Oporovine

Slika 3. Učka, pećina Zakukin

Varaždin

Crkva Sv. Florijana
Zidne slike
Blaž Gruber, 1738. g.
Fresco secco tehnika

BROJ DOSJEA: 1277/1

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na svodu lađe u crkvi nalazi se šest oslikanih medaljona unutar profiliranih štuko-okvira iz 18. stoljeća. Unutar dva lađna traveja simetrično su raspoređena po tri medaljona. Svaki medaljon prikazuje po jednu scenu slikanu tehnikom *fresco secco*. U središnjima su prikazani Sv. Trojstvo i sv. Florijan, dok su u ovalnima smještene sv. Lucija, sv. Apolonija, sv. Katarina Aleksandrijska te sv. Barbara.

Izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na šest slikanih medaljona te na natpisu na trijumfalnom

luku. Oslici su očišćeni, odnosno uklonjeni su naknadni preliči i neprimjerene žbukane zakrpe te su nanesene nove. Izvedene su nadoknade i rekonstrukcije slikanog sloja. Sve radove pratila je izrada grafičke dokumentacije. U radionici Odjela za zidno slikarstvo i mozaik računalno je obrađena grafička dokumentacija te je sastavljen elaborat o izvedenim radovima.

i. d.

Slika 1. Zapadni travej, medaljoni 2008. godine, prije početka konzervatorsko-restauratorskih radova

Slika 2. Zapadni travej, medaljon s prikazom sv. Lucije, početak uklanjanja naknadnih bojjenih slojeva

Slika 3. Zapadni travej, medaljon s prikazom sv. Lucije, uklanjanje naknadnih bojjenih slojeva

Slika 4. Središnji travej, medaljon s prikazom sv. Florijana, uklanjanje naknadnih bojjenih slojeva

Slika 5. Središnji travej, medaljon s prikazom sv. Florijana nakon izvedene nadoknade u žbukanom sloju na mjestu izgubljenoga dijela izvornoga oslika

Slika 6. Središnji travej, medaljon s prikazom sv. Florijana nakon izvedene nadoknade i rekonstrukcije u slikanom sloju, odnosno nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

1. Hagara i Jišmael, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 116,8 × 176,8 cm
2. Portret Varadyja, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 120,2 × 97,2 cm
3. Portret muškarca (Ivan Krstitelj Lalangue?), nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 78,5 × 66 cm

BROJ DOSJEA: 7754 (1), 7755 (2), 7753 (3), Zagreb, Mislavova 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Prizor slike preuzete iz Gradskoga muzeja Varaždin pod nazivom *Navještenje* događa se u šumovitom planinskom pejzažu, gdje se nalaze žena, anđeo i dijete. Bosonoga žena sjedi na podu, držeći ljevicu na boci vode. Pokraj nje je zavežljaj. Pogled upire u anđela, pokazujući desnom rukom na dijete koje leži pod stablom. Anđeo se na oblaku spustio među stabla i lijevom rukom nešto pokazuje ženi. Višnja Bralić uočila je da je zapravo riječ o prikazu Hagare i Jišmaela. Naime, prema Starom zavjetu, nakon rođenja Izakova, Abraham je na Sarin nagovor otjerao Hagaru i zajedničkog sina Jišmaela u pustinju.

Na slici *Portret Varadyja* prikazan je mlađi muškarac kako sjedi za stolom. Tijelo mu je okrenuto u poluprofil. Na glavi mu je sivkasta perika s po jednim uvojkom u razini uha, dok mu je ostatak kose vrpcom skupljen u rep. Odjeven je u smeđi baršunasti kaput obrubljen krznom, ispod kojega se vidi prsluk iste boje. Čipkasti rukavi proviruju ispod krznenog obruba. Bijeli šal vezan mu je visoko uz vrat. Lijevu ruku oslanja na dvije knjige kojima na korica-ma piše „Corpus juris Hungarici“ Tom I i „Corpus juris Hungarici“ Tom II. Pokraj knjiga, na stolu je presavijeni papir te pero i tinta u posudici.

Portret muškarca prikazuje sredovječnog krupnijeg muškarca kako sjedi za stolom na crveno podstavljenj stolic

okrugla naslona. Pogled mu je usmjeren udesno, dok rukama pridržava knjigu otvorenu na stranici s prikazom biljke Adonis Apennina. Odjeven je u crni kaputić ispod kojeg je bijeli sako s dvostrukim kopčanjem i bijela marama vezana oko vrata. Pretpostavlja se da slika prikazuje Ivana Krstitelja Lalanguea koji je rođen u Luxemburgu u Belgiji 1743., a umro je u Varaždinu 1799. godine. Medicinu je učio u Beču kod dvorskog liječnika Marije Terezije, baruna Van Swietenena. Nakon dolaska u Hrvatsku postaje županijski fizik u Varaždinu. Osim liječenjem, istaknuo se nastojanjima da svoje znanje učini dostupnim što širem krugu ljudi. Objavio je „Vrachtva ladanyska“ (Varaždin, 1776.), „Kratek navuk od mestrie pupkorezne“ (Varaždin, 1777.), „Nachin jabuke zemalske saditi“ (Zagreb, 1788.). Za potrebe Varaždinske županije sastavio je izvješće o ljekovitosti toplica na području županije - varaždinskih, krapinskih, smrdećih (tuheljskih) te kupališta Sutinsko.

Nakon provedenih istraživanja, sve su slike skinute sa starih podokvira i konsolidirane. Na slikama su bile vidljive degradirajuće promjene zaštitnog laka, slikanog sloja, retuša i kitova iz prethodnih intervencija koje su prekrivale izvorni slikani sloj. Analizirane su prijašnje intervencije na slikanom sloju i sloju preparacije pod UV svjetlom. Provedeni su testovi topivosti prljavštine, laka i originala, a potom su uklonjene nečistoće, potamnijeli lak, stari alterirani retuši i kredni zakiti. Poledine slika

navlažene su i optežane između dviju bugačica radi dočišćavanja i ravnanja.

Slika *Hagara i Jišmael* bila je u iznimno lošem stanju zbog mnogobrojnih mehaničkih oštećenja s velikim podrotinama te nekoliko većih i mnoštvo manjih perforacija. Nedostajala je oko desetina nosioca. Najoštećeniji je bio lijevi rub slike, gdje su se nalazile tri velike perforacije i dvije manje. Duž sva četiri ruba slikanog sloja bio je nanesen preslik smeđom bojom u širini od 2 cm. Slikani sloj gornjeg ruba slike bio je u prethodnoj restauraciji savinut uz podokvir i preslikan cijelom dužinom. Nakon uklanjanja preslika i nečistoća, na tom su dijelu otkriveni motivi granja i lišća. Rekonstrukcije sloja preparacije strukturirane su razrijeđenim akrilno-celuloznim kitom da se ujednače s originalnom teksturom platna.

Na slici *Portret Varadyja* nalazile su se dvije manje perforacije te nekoliko sitnih oštećenja slikanog sloja i preparacije. Slika ima jednostavni profilirani crni drveni ukrasni okvir, bez pozlate, s blagom unutarnjom profilacijom strukture drva. Okvir je očišćen i crni je obrub premazan lazuroom laka.

Površina platna slike *Portret muškarca* bila je prekrivena, uz sloj prljavštine, debelim slojem laka i tutkala.

Slika 1. *Hagara i Jišmael*, prije radova

Slika 2. *Hagara i Jišmael*, nakon radova

Slikani sloj nedostajao je na manjim površinama, a bilo je prisutno i više površinskih ogrebotina i jedna manja perforacija. Uklonjen je japanski papir kojim je lice slike bilo preventivno zaštićeno. Laboratorijska analiza veziva pokazala je da je riječ o laku i ostacima tutkala. S lica slike mehanički je uklonjen debeo sloj nečistoća i tutkala. Oštećenja su fiksirana na površini platna.

Sve slike su skinute sa starih podokvira. Na slikama *Hagara i Jišmael* i *Portret muškarca* uklonjeno je staro dublirno platno iz prijašnje restauracije. Odignuti rubovi spušteni su restauratorskom peglicom, a poledina je očišćena. Na mjestima oštećenja izvedena je rekonstrukcija nosioca intarzijama od prepariranog platna. Rekonstrukcija sloja preparacije na svim slikama izvedena je akrilno-celuloznim kitom. Slikani sloj rekonstruiran je u podsluku gvaš bojama. Slike su dublirane i izravnate na toplinskom vakuumskom stolu, potom su napete na nove podokvire i lakirane lakom na bazi damar smole. Završna faza rekonstrukcije oslika izvedena je restauratorskim bojama na bazi mastiks smole, a zatim je nanesen sloj završnog laka.

d. n., s. m., m. w. z.

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

1. Lepeza GMV-KPO 1288, nepoznati autor, 19. st., oslikana svilena tkanina, kolaž od slonovače i svile, rebra od slonovače, 26,5 × 50,5 cm
2. Lepeza GMV-KPO 1294, nepoznati autor, 18. st., svilena tkanina oslikana temperom, titranke, vez, papir, bjelokostna rebra, 28 × 46 cm

BROJ DOSJEA: 7743 (1), 7464 (2), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Lepeza GMV-KPO 1288 izrađena je kombinacijom tehnika oslikane svile i kolaža. Kolaž je izveden raznobojnim svilenim tkaninama i tankim ovalima slonovače, prikazujući lice likova.

Uz japansku kulturu u Europi druge polovice 19. stoljeća veoma je popularna i kineska, odnosno mandarinska kultura te se tako u velikom broju uvozi mandarinski porculan, keramika te lepeze. Često su mandarinske lepeze, kao što je to slučaj s lepezom GMV-KPO 1288 rađene poput kolaža – glave figurica izrađene su od bjelokosti, odjeća od tekstila (svila, vuna) te su potom i oslikane.

Lepeza je zatečena u izrazito lošem stanju očuvanosti. Oslikana podloga je bila isušena, na mjestima pregiba bila su prisutna mehanička oštećenja u vidu procjepa. Dijelovi kolaža izrađeni od svile i bjelokosti djelomično su se odvajali od podloge. Razne ljepljive trake iz naknadnih intervencija uzrokovale su nastanak mrlji od ljepila. Rebra od bjelokosti bila su onečišćena prašinom i mrljama nepoznatog porijekla. Krajnje je rebro bilo slomljeno, a ostatak je nedostajao. Slomljeno rebro nije bilo adekvatno zalijepljeno te je onemogućavalo zatvaranje lepeze.

Tijekom 2011. izveden je cjelovit zahvat koji je obuhvatio izradu pisane, fotografske i grafičke dokumentacije, suho čišćenje, uklanjanje prethodnih intervencija, konzerviranje i restauraciju rebara, ugradnju krila lepeze u sendvič od tila,

izradu nosača za izlaganje, opremanje kutije za pohranu i povrat umjetnine vlasniku.

Lepeza GMV-KPO 1294 izrađena je od svilene tkanine oslikane temperom, s apliciranim titrankama i vezom. Stražnja strana lepeze izrađena je od jednobojne svilene tkanine, a rebra od slonovače. Oslikana je prikazom scene iz poznate opere „L'arbore de Diana“ (Dijanino drvo) autora Vicentea Martina y Solera. Premijera opere održana u listopadu 1787. godine, obilježila je vjenčanje nećakinje Josipa II., nadvojvotkinje Marije Terezije sa saksonske kraljem Antonom. Priča o Dijaninu drvu je poznata scena iz života rimske božice; događa se u njezinu vrtu i govori o stablu jabuke koje rađa velikim plodovima. Kad ispod stabla prođe jedna od njezinih nimfi, plodovi zasjaje i proizvode nježne zvukove kao dokaz nimfine čednosti. Ako se pak neka nimfa ogriješi o čednost, jabuke pocrne. Erosu se to, međutim, nikako nije svadjelo te dolazi u vrt i pokazuje vrtlaru kako učiniti da se nimfe zaljube. Sa sobom dovodi i pastira Endimiona u kojega se zaljubljuje i sama Dijana te potom daje posjeći stablo, a Eros pretvara njezin vrt u palaču ljubavi. Na prikazu je vidljivo pet ženskih likova i tri muška lika koji su smješteni u vrtu sa šišanima čempresima te kružnim hramom sa skulpturom božice Dijane. Likovi su odjeveni u prigodne kostime, a svaka od nimfa ima tobolac sa strijelama koje su atribut

božice Dijane. Prikazana scena vjerojatno je vjerno prenesena iz same opere, a pokazuje božicu Dijanu koja gađa u štit obavijen girlandama od ruža koji vjerojatno drži sam Endimion.

Vrlo vjerojatno lepeza potječe s kraja 18. stoljeća, točnije iz razdoblja između 1787. godine do kraja stoljeća. U prilog toj dataciji (ranijoj od pretpostavljene) ide činjenica što je lepeza izrađena od tkanine i oslikana temperom, za razliku od lepeza 19. stoljeća koje su vrlo često tiskane. Također je poznato da su prikazi iz predstava na lepezama vrlo popularni upravo tijekom 18. stoljeća.

Lepeza je zatečena u izrazito lošem stanju očuvanosti, prepuna mehaničkih oštećenja: pukotina, poderotina, pregiba, preklopa i mrlji. Nedostajao je lijevi dio oslikanog motiva i pet rebara od slonovače. Konstrukcija lepeze bila

je vrlo nestabilna, a nedostajao je i veći broj metalnih titranki. Vez je bio mehanički oštećen, a na pregibima i prekinut. Oslikani motiv izgubio je pigment na dijelovima mehaničkih oštećenja. Na mjestu spoja svih rebara nedostajao je metalni držač koji je prethodnom intervencijom zamijenjen uzicom od flaksa.

Tijekom 2011. godine izveden je cjelovit zahvat koji je obuhvatio izradu pisane, fotografske i grafičke dokumentacije, suho čišćenje oslika, konzerviranje i restauraciju rebara, podljepljivanje razdvojenih elemenata krila lepeze, izradu nove spojnice na spoju svih rebara, izradu nosača za izlaganje, opremanje kutije za pohranu i povrat umjetnine vlasniku.

b. re., m. b.

Slika 1. Lepeza GMV-KPO 1288, prije radova

Slika 2. Lepeza GMV-KPO 1288, nakon radova

Varaždin

Gradski muzej Varaždin

1. Napuljski ribari, Anne Philberte Coulet (prema Josephu Vernetu), 19. st., bakrorez, 48,5 × 34 cm
2. U staji, nepoznati autor, 17. st., bakrorez, 31 × 43 cm
3. U staji, nepoznati autor, 17. st., bakrorez, 31 × 43,5 cm
4. Krist na križu, nepoznati autor, 18. st., bakrorez, 52 × 38 cm
5. Krajobol s ljudima, Chornelis Visscher, 17. st., bakrorez i bakropis, 37,5 × 49 cm
6. Tancrede secouru par Herminie, Louis Jean Francois Langrene (prema Jacquesu Firminu Beauvarletu), 18. st., bakropis, 33,5 × 43 cm
7. Kralj i njegova pratnja, Nicola de Brijn, 1608. g., bakropis, 37,5 × 49 cm
8. Ljubav uz rijeku, Fabio Berardi (prema G. Zocchiu), 18. st., bakrorez, 37 × 49 cm
9. Partija šaha, nepoznati autor, 18. st., bakrorez i bakropis, 50 × 39,3 cm
10. Kralj David i amor, Jacobus Saverius (izdavač Chornelis Visscher), 17. st., bakrorez i bakropis, 37,5 × 40,7 cm
11. Solemnis per plateam D. Marci procesio..., Giovanni Battista Brustoloni (prema Antoniusu Canalu), 1766. g., bakrorez, 59,5 × 47 cm
12. Serenissimus electus Dux ni Consilio, Giovanni Battista Brustoloni (prema Antoniusu Canalu), 18. st., bakrorez, 59,5 × 47 cm

BROJ DOSJEA: 7807 (1), 7808 (2), 7809 (3), 7810 (4), 7811 (5), 7812 (6), 7813 (7), 7814 (8), 7815 (9), 7816 (10), 7817 (11), 7818 (12), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su na dvanaest grafika venecijanskih, francuskih, nizozemskih i flamanskih autora iz Zbirke slika, skulptura, grafika i crteža Gradskog muzeja Varaždin koje datiraju od 17. do 19. stoljeća.

Na umjetninama su bila vidljiva oštećenja u obliku površinske nečistoće, požutjelog i potamnjelog papirnog nositelja, različitih poderotina, pregiba i nedostajućih dijelova, površinska oštećenja grafičkog sloja kao i mrlje različitog porijekla (vodene mrlje, mrlje od masnoća i mikroorganizama). Na pojedinim su grafikama na poledini zatečeni i fragmenti platna i ljepila uz donju marginu, što

upućuje na tragove podloge na koju su u prošlosti grafike bile podlijepljene.

Početna faza radova na bakrorezima počela je suhim čišćenjem. Pristupilo se zatim odvajanju zatečenih podloga. Primjerice, grafika *Serenissimus electus Dux ni Consilio* Giovannija Battiste Brustolona bila je s poledine podlijepljena na platno od stabljičnog celuloznog vlakna, najvjerojatnije od konoplje ili lana. Bakrorez pod nazivom *Krist na križu* s poledine je bio podlijepljen tutkalmim ljepilom na dodatni ručno rađeni papir. Uslijedilo je čišćenje mokrim postupkom ili parcijalno mokro čišćenje destiliranom vodom i etanolom. Neutralizacija je provedena na djelima na kojima je izmjerena pH-vrijednost pokazala kiselost,

i to kalcijevim hidroksidom, koji omogućava stvaranje lužnatih rezervi koje štite materijal od mogućeg ponovnog djelovanja kiselina. Mjestimično uklanjanje mrlja izvedeno je tamponima blago ovlaženima kalcijevim hidroksidom, a količina vlage na tretiranim se pozicijama smanjivala bugaćicama pod pritiskom. Čišćenje je provedeno i izravnom aplikacijom celuloznog ljepila uz pomoć kista na poziciju tvrdokorne mrlje dok je grafika još bila uronjena u otopini. Zatim su konsolidirane poderotine i pregibi na papirnim nositeljima te izrađene

dopune nedostajućih dijelova. Deformacije papirnog nositelja uravnotežene su nakon faze konsolidacije te dodatno tretirane vlaženjem i ravnanjem umjetnina. Na pojedinim pozicijama izveden je retuš da bi se postiglo usklađivanje cjeline.

Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova umjetnine su zaštićene u opremi za pohranu, izrađene od muzejskog, pH neutralnog kartona te vraćene vlasniku.

d. r.

Slika 1. *Krist na križu*, prije radova

Slika 2. *Krist na križu*, nakon radova

Varaždin

Stari grad – željezni predmeti
Srednji vijek

BROJ DOSJEA: 223/27, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM VARAŽDIN

Tijekom 2011. godine na dvadeset dva željezna predmeta pokrenut je proces uklanjanja soli u sulfitnoj kupki koji traje godinu dana, a kojemu je prethodilo preliminarno istraživanje i čišćenje. Nakon tog postupka predmeti će

biti očišćeni od korozivnih naslaga i konzervirani. Radovi će biti dovršeni 2012. godine u skladu s ugovorom.

Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. n.

Slika 1. Varaždin, Stari grad – željezna potkova, prije radova

Slika 2. Varaždin, Stari grad – željezna potkova, nakon radova

Veli Lošinj

Crkva Gospe od Anđela i župna crkva Sv. Antuna opata

1. Bogorodica od sedam žalosti, nepoznati autor, druga polovica 18. st., ulje na platnu, 89 × 69 cm
2. Bogorodica sućutna, nepoznati autor, druga polovica 18. st., ulje na platnu, 71 × 54 cm
3. Oplakivanje, nepoznati autor, druga polovica 18. st., ulje na platnu, 72 × 97 cm
4. Sv. Tereza Avilska, nepoznati autor, poč. 19. st., ulje na platnu, 49 × 38 cm
5. Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Franjom, Baldassare d'Anna, kraj 16.–početak 17. st., ulje na platnu, 228 × 150 cm
6. Bogorodica sućutna sa škapularom, nepoznati autor, druga pol. 18. st., ulje na platnu, 89 × 69 cm

BRJ DOSJEA: 7665 (1), 7666 (2), 7667 (3), 7668 (4), 7669 (5), 7670 (6), Zagreb, Mislavova 18

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na šest slika i pet ukrasnih okvira koji pripadaju sakralnom inventaru crkve Gospe od Anđela i župne crkve Sv. Antuna Opata u Velom Lošinj u 2011. godini provedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Nakon istraživanja, konsolidirani su izrazito trusni slojevi slika. Slike su skinute sa starih podokvira (osim slike *Bogorodice sućutne* koja je dopremljena bez podokvira) te su izravnate zagrijavanjem i optežavanjem. Pažljivo su uklonjeni nepripadajući slojevi: s lica nečistoće i ostaci alteriralog laka, a s poledine slika *Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Franjom* i *Bogorodica sućutna sa škapularom* uklonjene su stare zacrpe. Intarzijama su rekonstruirani nedostajući dijelovi nosioca. Izrazito porozni nosioci (*Bogorodica sućutna, Bogorodica sućutna sa škapularom*) dodatno su konsolidirani japanskim papirom. Sve su slike dublirane na nova platna i napete na nove drvene podokvire. Rekonstruirani su nedostajući dijelovi preparacije i slikanog sloja (opsežniji na slikama *Bogorodica sućutna, Sv. Tereza Avilska* i *Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Franjom*). Specifična situacija zatečena je tijekom konzervatorsko-restauratorskih radova

na slici *Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Franjom*, kada je otkriveno da je u nekoj od prethodnih intervencija slika bila znatno prekrajana, vjerojatno nakon većeg oštećenja. Dio platna je bio odrezan, a jedan je komad odrezanog platna bio premješten kao svojevrsna zakrpa u lijevi donji dio slike. Na taj način stvorena je nelogičnost kompozicije. Nepripadajući komad platna je odšiven i sačuvan samostalno, a na njegovo mjesto ugrađen je novi komad platna. Na njemu su rekonstruirani svi slojevi da bi se prikazao pretpostavljeni dio kompozicije na tom dijelu slike. Uz to, rekonstruirana su i ostala oštećenja slike unutar zatečenog formata.

Na ukrasnim okvirima provedena je konsolidacija nosioca, reljefnog ornamenta i pozlate. Uklonjen je ostatak alteriralog laka i nečistoće, a uslijedila je rekonstrukcija nedostajućih slojeva te montaža na pripadajuće slike. Sve su slike, s pripadajućim okvirima, opremljene zaštitom prilagođenom uvjetima u kojima će stajati i potom su vraćene u crkve.

m. kr.

Slika 1. *Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Franjom*, prije radova

Slika 2. *Bogorodica s Djetetom, sv. Dominikom i sv. Franjom*, nakon radova

Vinkovci

Nuštar

Avarski metalni arheološki nalazi

Rani srednji vijek

BROJ DOSJEJA: 1467/1, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S GRADSKIM MUZEJOM VINKOVCI

Tijekom 2011. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na avarskim metalnim nalazima s nalazišta Nuštar. Obradeno je dvadeset osam predmeta. Brončani predmeti čišćeni su mehanički, tretirani benzotriazolom zbog zaustavljanja procesa korozije, a zatim zaštićeni

lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid*. Stakleni dijelovi pojedinih predmeta su čišćeni mehanički, a površina je zaštićena lakom *Paraloid B72*. Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. g.

Slika 1. Nuštar – avarski brončani jezičac, stanje nakon radova

Slika 2. Nuštar – avarska naušnica, stanje nakon radova

Visoko

Čanjevo

Srednji vijek/novi vijek

BROJ DOSJEA: 1739, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S OPĆINOM VISOKO

Ovogodišnja istraživanja utvrde Čanjevo provedena su na sjevernoj strani u sektorima M i N te na južnoj, odnosno jugoistočnoj strani, u sektorima O, P i R. Cilj istraživanja bio je definiranje linija bedema utvrde na tim stranama, i to ne samo onih koji pripadaju posljednjoj fazi funkcioniranja, odnosno dogradnji utvrde, već i prethodnim fazama njezina postojanja. Definirana je cjelokupna južna linija bedema, dok je na sjevernom dijelu definirana starija građevinska faza, naknadno opasana snažnim bedemima posljednje razvojne faze kompleksa.

Stratigrafiju nalazišta čine dvije osnovne stratigrafske cjeline iz kojih je prikupljen sav pokretni arheološki materijal (SJ 2 i 3). Ista se situacija ponavlja i na jednoj i na drugoj strani utvrde. Važno je istaknuti da se u sektorima M i N ispod istraženih slojeva pojavljuje nova stratigrafska

cjelina, sloj koji bi trebao potvrditi i prijašnje faze korištenja utvrde, no koji zbog financijskih ograničenja nije mogao biti istražen.

U istraženim arheološkim slojevima pronađen je pokretni arheološki materijal iz vremena između 16. i 18. st., kada se utvrda i napušta. O vojnoj komponenti života u utvrdu svjedoči pronađeni vršak strelice samostrela, dok o životu plemića svjedoče pojedinačni nalazi, poput dijelova brončanih svijećnjaka ili staklenih čaša importiranih iz mediteranskih radionica.

Iznimno su bitni konzervatorsko-restauratorski radovi na sanaciji sačuvanih arhitektonskih elemenata utvrde, koji su i tijekom ove istraživačke kampanje pratili arheološke radove.

j. v.

Slika 1. Visoko, utvrda Čanjevo, pogled na utvrdu s istoka

Slika 2. Visoko, utvrda Čanjevo, ulomak pećnjaka

Vodnjan

Crkva Gospe od Traverse
Sv. Antun Padovanski
Nepoznati autor, 17. st.
Ulje na platnu, 176 × 121 cm

BROJ DOSJEA: 1510/2, Vodnjan-Juršići, Juršići 7
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltarna pala izvorno je bila smještena u crkvi Gospe Traverse u Vodnjanu, na bočnom oltaru uz južni zid crkve. Zbog građevinske sanacije objekta, 1986. godine oltar je s palom privremeno premješten u crkvu Gospe Karmelske u središtu Vodnjana. Četvrtastoga formata, slika je bila izložena u polukružnom otvoru niše oltara. Zatečena je bez drvenog podokvira, pričvršćena čavlima kroz slikani sloj na jednostavnu konstrukciju od grubo spojenih vertikalnih dasaka. U više je navrata bila prenapinjana, stoga su rubovi oštećeni rupama od čavlića, a uz donji lijevi rub slike nedostaje traka nosioca. Zatečene su prijašnje intervencije saniranja triju velikih gubitaka slikanog sloja. Na izvorno laneno platno tutkalom je s poleđine bilo zalijepljeno platno slične strukture. Na područjima oštećenja izvornog nosioca, preparacijom je rekonstruirano oštećenje u razini s izvornim slojem oslika, zatim je ta površina oslikana u tonu vrlo sličnom lokalnom okruženju. Uz rekonstrukciju oštećenja, recentni oslik rubno je (od 1 do 2 cm) preslikavao i izvorni slikani sloj. Na isti način sanirano je bilo i nekoliko manjih oštećenja. Zatečene rekonstrukcije vizualno su dobro inkorporirane u cjelinu slike, a tehnički vješto prate slikani izvornik. Rekonstrukcije su postale uočljive samo na mjestima

gdje je popustilo sljepljivanje izvornog platna s platnom podstave. Oslik rekonstrukcija bio je izrazito tvrdokoran i netopiv. Površina slike bila je prekrivena nečistoćom i požutjelim lakom.

Na slici su provedena konzervatorska istraživanja: mikrofotografije uzoraka slikanih slojeva, testovi topivosti laka, sonde čišćenja recentnog preslika. Uklonjeno je platno podstave, kao i recentni preslik i požutjeli lak. Za nadoknadu većih gubitaka izvornika iskorištene su stare zakrpe sa zatečenog platna podstave. Rubno su izrezani oslici s platna podstave, stanjeni i raščešljani rubovi i poleđinski zalijepljeni na rubove oštećenja izvornika. Tako su veliki gubici oslika rekonstruirani slikanim slojem koji je u sjaju i teksturi već usklađen s lokalnim izvornim oslikom. Rekonstruirana su manja oštećenja platna lijepljenjem umetaka komadića lanenog platna, oštećenja u sloju preparacije rekonstruirana su kredno-tutkalnim kitom, a oštećenja bojenih slojeva integralno su retuširana. Slika je postavljena novim lanenim platnom i napeta na novi drveni podokvir. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova, slika je montirana i vraćena na izvornu poziciju na oltar u crkvu Gospe Traverse.

I. s. m.

Slika 1. Prije radova
Slika 2. Nakon radova

Vodnjan

Crkva Gospe od Traverse
Oltarna pala sv. Franje Asiškog
Nepoznati autor, 17. st.
Ulje na platnu, 200 × 117 cm

BROJ DOSJEA: 1510/1/1, Vodnjan-Juršići, Juršići 7
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oltarna pala izvorno je bila smještena u crkvi Gospe Traverse u Vodnjanu, na sjevernom oltaru uz bočni ulaz u crkvu. Zbog građevinske sanacije objekta, 1986. godine oltar je s palom privremeno premješten u crkvu Gospe Karmelske u središtu Vodnjana. Slika je zatečena bez drvenog podokvira, pričvršćena čavlima kroz slikani sloj na jednostavnu konstrukciju od grubo spojenih vertikalnih dasaka. Rekonstrukcije gubitaka lanenog nosioca, oslikani umeci, zatečeni su čavlima pričvršćeni za poledinsku drvenu podlogu. Izvorno laneno platno bilo je parcijalno podstavljeno tankim bijelim pamučnim platnom. Izvorno je platno bilo jako zatamnjeno, tvrdo i krto (kao posljedica uznapredovanih procesa oksiceluloze i hidroceluloze). Na šest je mjesta u većoj mjeri i nedostajalo izvorni nosilac.

Prijašnje intervencije pridonijele su specifičnim oštećenjima slikanog sloja: boje su znatno potamnjele nanošenjem debelog uljnog sloja preslika, a njihovu zatamnjenju pridonijela je i umbra preparacija te tutkalna impregnacija pri lijepljenju umetaka i poledinskih zakrpa. Slikani sloj je krt, s istaknutim krakelirama po cijeloj površini, a i u velikom dijelu je bio otpao (oko dvadeset posto). Oštećenja

su zatečena široko prekrivena uljnim preslicima. Izrazito slaba likovna kvaliteta preslika, kao i neadekvatan način rekonstrukcije velikih gubitaka lanenog izvornika (zatečene zakrpe) utjecale su na odluku o uklanjanju preslika. Otkriveni izvornik pokazao je fragilniji prikaz svetačke figure i raslinja, otvorenijeg prizora s većom površinom neba. Prema očekivanjima, izvorni je oslik bio znatno oštećen: izgubljene su nježne lazure završnog oslika, a kolorit je bio jako zatamnjen (prevladavala je preparaturna umbra). Oslíkani detalj otvorene knjige s tekstom potpuno je bio preslikan u tankom sloju, a sondama je utvrđeno izrazito oštećenje izvornog oslika. Stoga je, radi očuvanja cjelovitosti i čitljivosti teksta, na tom dijelu slike zadržan preslik. Rekonstruirani su gubici lanenog nosioca umetanjem prepariranog platna, a nedostaci preparacije kredno-tutkalnim kitanjem. Veći nedostaci slikanih površina rekonstruirani su lokalnim tonovima, a manje površine integralnim retušem. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova, slika je vraćena na izvornu poziciju na oltaru u crkvu Gospe Traverse.

I. s. m.

Slika 1. Prije radova
Slika 2. Nakon radova

Vodnjan

Obiteljske kuće
Prapovijest

BROJ DOSJEA: 2160, 2160/1, Svetvinčenat, Juršići 7
PROGRAM PREMA UGOVORU S PRIVATNIM INVESTITORIMA

Obiteljska kuća Castelicchio

Zbog namjere investitora Alena Castelicchija da na k. č. 5922/3, k. o. Vodnjan sagradi stambenu građevinu – obiteljsku kuću, 17. listopada proveden je arheološki nadzor nad radovima pripreme za postavljanje temelja obiteljske kuće. Radovi su obavljani strojnim iskopom, a kopani su rovovi širine do 50 cm, potrebni za kasnije temeljenje zidova. Najveća dubina iskopa iznosila je 60 cm. Na cijeloj parceli matična stijena javlja se već nakon 30–40 cm dubine, tako da se morala bušiti matična stijena da bi se postigla potrebna dubina za temeljenje zidova. Prilikom navedenih radova nisu detektirani kulturni slojevi, kao ni arheološki materijal.

Obiteljska kuća Lajić

Zbog namjere investitora Fabiane Lajić da na k. č. 5922/7, k. o. Vodnjan sagradi stambenu građevinu – obiteljsku kuću, proveden je arheološki nadzor nad zemljanim radovima.

Arheološkim nadzorom tijekom pripremnih građevinskih radova gradnje obiteljske kuće Castelicchio nisu pronađeni nikakvi arheološki slojevi ili ostaci starijih građevinskih struktura. Ipak, uočeno je dvadesetak ulomaka keramike u površinskom sloju iskopa. Riječ je o prapovijesnoj, točnije brončanodobnoj keramici.

S obzirom na izostanak dokaza o postojanju arheoloških slojeva i nepokretnih struktura, nije bilo nikakva razloga za zaustavljanje radova te su se oni nesmetano nastavili.

i. pl.

Slika 1. Vodnjan, područje nadzora

Vodnjan

Župna crkva Sv. Blaža

Dvojni sarkofag sv. Leona Bembra i sv. Pavla Carigradskog, sarkofag sv. Ivana Olinija i sarkofag blažene Nicoloze Burse

Nepoznati autor, 17.–20. st. (?)

Drvo rezbareno, polikromirano, pozlaćeno, 132 × 238 × 70 cm, 53 × 179 × 47 cm, 55 × 171 × 47 cm

BROJ DOSJEA: 2132/2, Vodnjan-Juršići, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tri drvena sarkofaga obuhvaćena ovim programom dio su cjelovite zbirke relikvijara, a vodnjanskoj crkvi donirao ih je slikar Gaetano Grezler 1818. godine. Neraspadnuta Sveta tjelesa i tjelesni ostaci objedinjeni su u cjelinu i pohranjeni u drvenim sarkofazima smještenim u ostakljenoj vitrini iza glavnog oltara crkve. Prvotni radovi na prezentaciji zbirke Svetih tjelesa vođeni su pod crkvenim nadzorom, a vodio ih je župnik vlč. Marijan Jelenić. Sakralna zbirka službeno je otvorena tek 1984. godine, uz pomoć stručnjaka iz Arheološkog muzeja Istre u Puli. Sadržaji sarkofaga (npr. Sveta tijela, tekstil, pisani tekstovi, odjeća) zasebno su tretirani i konzervirani prema vrsti artefakata u zasebnim programima.

Sarkofazi su jednostavne, pravokutne, drvene kutije s ostakljenim prednjicama, a staklo pridržavaju rezbarene, profilirane i pozlaćene letvice. Drvo sarkofaga bilo je crvotočno, mjestimično su nedostajale ukrasne letvice ili su bili spojeni dijelovi letvica različitih profilacija. Na mjestima gubitka letvica, dodano je i dolijepljeno platno. Pozlata i polikromija profiliranih i rezbarenih letvica mjestimično su bile znatno oštećene, bilo je više manjih gubitaka i napuknuća drvenog nosioca te gubitaka preparacije s pozlatom ili polikromijom. Površina pozlate i polikromije bila je prekrivena naslagama prljavštine i prašine. Stakla su također bila oštećena.

Plinska dezinfekcija i dezinfekcija provedena je *in situ* na integriranom materijalu. Površinski su očišćene sve plohe sarkofaga otopinom triamoniumcitrata. Drveni nosilac konsolidiran je smoljenjem. Uklonjeni su samo

neprimjereni materijali iz prethodnih intervencija – dijelovi koji su degradirali cjelinu. Na dvojnog sarkofagu uklonjeni su drveni nogari. Recentni uljni preslici također su djelomično uklonjeni, u svrhu zadržavanja cjelovitosti originala ondje gdje je to bilo moguće i u mjeri u kojoj je to bilo moguće (s lijeve bočne strane dvojnoga sarkofaga, s desne bočne strane sarkofaga blažene Nicoloze Burse i s desne bočne strane sarkofaga sv. Ivana Olinija). Zatečeni staklarski kit na sarkofagu blažene Nicoloze Burse mehanički je uklonjen. Skalpelom i medicinskim benzinom uklonjeni su ostaci voska na pozlaćenim letvicama i gornjoj plohi dvojnog sarkofaga. Pozlaćene letvice s prednje oplate dvojnog sarkofaga su podlijepljene. U minimalnom opsegu izvedene su rekonstrukcije gubitaka drvenog nosioca (rezbarenjem u lipovini), gubitaka u sloju preparacije (celuloznim kitom) i pozlate (narančastim tutkalnim bolusom u podlozi i retušem s mineralnim pigmentom u vezivu gumiarabike uz dodatak tutkala). Sarkofazi su završno lakirani zaštitnim lakom na bazi damar smole. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova na drvenoj osnovi sarkofaga, u unutrašnjost i na vanjske prednje letvice vraćena je dekorativna tkanina na zatečene pozicije. Neraspadnuta Sveta tjelesa i tjelesni ostaci pohranjeni su danas u novim sarkofazima – kutijama s kontroliranom klimom, a restaurirani drveni sarkofazi bit će prezentirani u Sakralnoj zbirci crkve Sv. Blaža u Vodnjanu.

l. s. m.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Vojnić – Topusko (Petrovac – Zlat)

Pavlini samostan Sv. Petra
Kasni srednji vijek

BROJ DOSJEA: 1833/1, Zagreb, Kožarska 5

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Pavlini samostan Sv. Petra na Petrovoj gori (Petrovac, Zlat) istražen je u četiri sezone radova. Prva, manja istraživanja proveo je Hrvatski povijesni muzej 1987. i 1988. godine, dok je 2006. i 2007. godine samostanski sklop istražen u cijelosti (HRZ).

Zlati samostan osnovao je 1303./1304. godine otac Grdoš, a samostan je zauvijek napušten nakon drugog osmanlijskog napada, između 1545. i 1558. godine. Asimetrična tlocrtna dispozicija samostanskog sklopa (površina oko 490 m²) s crkvom Sv. Petra i samo jednim samostanskim krilom znatno je drugačija od uobičajenih onodobnih rješenja, no u cijelosti je bila primjerena potrebama male redovničke zajednice. U vrijeme Vojne krajine lađa crkve prenamijenjena je u čardak, dok su temelji svetišta bili iskorišteni kao temelji za drveni trijem. Početkom 19. stoljeća prenamijenjen je prostor svetišta pavlinske crkve u pravoslavni Hram silaska Sv. Duha. Tijekom arheoloških istraživanja pronađeno je 56 segmenata i ulomaka

arhitektonskih profilacija te velika količina kasnosrednjovjekovne i ranonovovjekovne kuhinjske i stolne keramike, majolike, metalnih predmeta, pećnjaka, krajiških lulica te ulomaka staklenih predmeta. Pronađena je i manja količina prapovijesne i rimske keramike.

U skladu s odobrenom konzervatorskom studijom, konzervatorsko-restauratorskim građevinskim radovima bili su 2009. i 2010. godine obuhvaćeni zidovi i kontrafori samostanske crkve Sv. Petra. Godine 2011. dovršeni su konzervatorsko-restauratorski građevinski radovi na zidovima svetišta te na uređenju unutrašnjosti crkve. Radove je izveo građevinski obrt Ingor d.o.o. Usporedno s građevinskim radovima počelo je na Odjelu za kamenu plastiku HRZ-a konzerviranje arhitektonskih profilacija koje će biti ugrađene na svoja izvorna mjesta u 2012. godini.

Samostanski sklop je nakon dovršetka ovogodišnjih radova detaljno snimljen s kopna i iz zraka.

t. p.

Slika 1. Vojnić – Topusko (Petrovac – Zlat), pavlini samostan Sv. Petra – pogled nakon konzervatorsko-restauratorskih građevinskih radova

Vrboska

Crkva Gospe od Milosrđa (Crkva Tvrđava)

Sv. Antun opat

Nepoznati autor, 16. stoljeće

Drvo, polikromirano, 137 × 32 cm

BROJ DOSJEA: 1853/2 Split, Porinova 2a

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Drvena polikromirana skulptura nepoznatog autora, čiji je likovni izraz blizak stilu Franje Čiočića (Čučića), prikazuje lik sv. Antuna opata ili Antuna pustinjaka, kako u lijevoj ruci drži štap, a u desnoj plamen. Svetac je prikazan raspuštene duge sijede kose i brade, s aureolom, dok mu se uz lijevu nogu nalazi svinja (simbol demona požude i proždrljivosti). Skulptura je jednostavne modelacije, pomalo naivne izvedbe, uz minimalnu rezbariju dljetima. Izrađena je u lipovu drvetu koje je s pozadine izdubljeno, vjerojatno radi sprječavanja pucanja drva.

Na umjetnini su zatečene prijašnje intervencije. Skulptura je u dva navrata preslikana, a slikani je sloj na mnogim mjestima bio nestabilan te je u velikoj mjeri otpao (tek polovica izvornog slikanog sloja sačuvana je na bradi, kosi, licu, svinji i plamenu). Na područjima ruku nalazili su se tek tragovi izvornog bojenog sloja, a izvorni se bojeni sloj nazirao i na zobama na kojima je otpao sloj preslika. Pojedini izvorni dijelovi skulpture su otpali, a dio lijevoga dijela postamenta je nedostajao, što je uvelike narušavalo njezinu stabilnost. Prije početka konzervatorsko-restauratorskog zahvata zatečeno stanje detaljno je fotografirano. Bojeni sloj je podlijepljen, uz uklanjanje debelog sloja površinske prljavštine. Preslici su uklonjeni dijelom kemijskim putem, no većinom mehaničkim, kirurškim skalpelima. Uklonjen je sloj preslika s brade i kose, te s habita, dok je površina plašta očišćena i sačuvana u zatečenoj crnoj boji. Drveni je nosilac konsolidiran otopinom 7%-tnog neionskog celuloznog etera *Klucela* u etanolu. Otpali ili rasklimani dijelovi skulpture

zalijepljeni su životinjskim tutkalom. Manja oštećenja na skulpturi rekonstruirana su kitom od drvenog praha i tutkala, a veća oštećenja i nedostajući dijelovi (desni dio postamenta) lipovim drvetom; za skulpturu je spojen zečjim tutkalom i drvenim tiplama. Površine umjetnine na kojima su bojeni sloj i preparacija znatnije bili oštećeni, premazane su blagom otopinom zečjeg tutkala i pripremljene za postavljanje krednog sloja. Preparacija je tako nanosena djelomično, samo na onim mjestima na kojima je izvorna polikromija znatno nedostajala: na habitu bijele boje. Na tamnijim dijelovima crnoga plašta, podloga se toniranjem izjednačavala sa slikanim slojem, upotrebljavajući pigmente koji se mogu ukloniti bez oštećivanja izvornika. Površinski obrađen, novi kredni sloj izoliran je 5%-tnom otopinom šelaka u etilnom alkoholu i pripremljen za retuš. Svečev je plašt bio tako oštećen da gotovo nije bilo površine bez otpale boje i golog drva s blijedim ostacima preparacije. Odlučeno je da se ostaci krede, na mjestima gdje je bila prisutna dočiste, a drvo tonira. Tako su se oštećenja slikanog sloja učinila manje vidljivima, bez prekrivanja. Nakon spajanja novog komada drva na postament, uslijedila je obrada rezbarskim dljetima i brusnim papirom, a zatim toniranje drva i tonsko usklađivanje s izvornikom. Podsluk je izveden akvarelnim bojama; kao izolacijski lak korišten je damar u terpentinu, a retuš je izveden gvaš bojama *Maimeri*. Skulptura je tada zaštićena lakiranjem. Svi su konzervatorsko-restauratorski zahvati fotografirani i dokumentirani.

b. m.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Vukovar

Barokna jezgra
18.–20. stoljeće

BROJ DOSJEA: 1811/1, 1811/2, 1811/3, 1812/1, 1812/2, 1812/3, 1814/1, 1814/2, 1814/3, 1816/1, 1816/2, 1816/3, 1817/1, 1817/2, 1817/3, 1818/1, 1818/2, 1818/3, 1819/1, 1819/2, 1819/3, 1820/1, 1820/2 i 1820/3

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH (FINANCIRANJE IZ ZAJMA RAZVOJNE BANKE VIJEĆA EUROPE)

Program „Barokna jezgra u Vukovaru“ provodi se u sklopu projekta „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Vukovar-Vučedol-Ilok“. Projektom su obuhvaćena konzervatorsko-restauratorska istraživanja, građevinska sanacija i konzervatorsko-restauratorski radovi. U program su uvršteni sljedeći objekti: Magaze Mihajlović I i II (1760.), kuće Bingulac II i III (druga polovica 18. st.), kuća Emsminger (oko 1800.), kuća Puches (sredina 19. st.), kuće u Ulici dr. F. Tuđmana 8 i 10 (1880-ih) i kuća Paunović. Obnova Zlatne doline i Rezidencije Paunović završena je 2009., a obnova ostalih kuća nastavila se u 2010. i 2011. godini. Na svim kućama izvode se radovi konstruktivne sanacije i obnove pročelja.

Na kućama Emsminger, Bingulac II i III i Magazi Mihajlović II u prizemlju su sanirani postojeći zidovi i svodovi te je završeno rekonstruiranje zidanih stupova trijema (osim na Magazi Mihajlović II gdje su ojačani postojeći stupovi). Rekonstruirani su zidovi kata i potkrovlja opekom starog formata.

Na Bingulcima II i III i Magazi Mihajlović II betonirana je *fert* stropna ploča kata, dok je na kući Emsminger izvedena drvena međukatna konstrukcija. Na sve tri kuće izvedeno je drveno krovšte i pokrov biber crijepom, ugrađen je dio vanjske stolarije prozora i ožbukano je pročelje. Na kući Bingulac II i III prekinuti su radovi gradnje su-

vremenog dvorišnog krila sa stubištem dok se ne riješi problem vlasništva sa susjedom.

Na Magazi Mihajlović I je nakon obijanja žbuke pročelja uočeno loše stanje nosive konstrukcije građevine te je odlukom Uprave projekta odlučeno da će se provesti minimalna konstruktivna sanacija koja uključuje sanaciju nadtemeljne konstrukcije dvorišnog aneksa (koje je izvedeno) i sanaciju krovne konstrukcije, za što je bilo potrebno izraditi i dodatnu projektnu dokumentaciju.

Na kući Puches izvedena je sanacija temelja, sustav drenaže u podrumu, rekonstrukcija i sanacija zidova prizemlja, kata i potkrovlja. Sanirani su postojeći svodovi, betonirana polumontažna *fert* stropna ploča kata i izrađeni su montažni elementi stubišta. Izvedena je nova drvena konstrukcija krovšta i pokrov biber crijepom. Ožbukano je pročelje. Vlasnik lokala u prizemlju kontinuirano ometa izvođenje radova; između ostaloga je postavio neadekvatni PVC izlog koji odbija zamijeniti drvenim izlogom predviđenim projektom, čiji je izgled rekonstruiran prema konzervatorskim smjernicama.

Kod radova na sanaciji kuće u Ulici dr. Franje Tuđmana br. 10 na dijelu dvorišnog krila uočeno je loše temeljno tlo te se zbog znatnog povećanja troškova, odlukom Uprave projekta, odustalo od gradnje jugozapadnog dvorišnog dijela kuće. Provedena je sanacija i konzerviranje pronađenog podruma. Izvedeni su radovi razgradnje u znatno

većem opsegu nego što je predviđeno projektom. Izvedena je sanacija temelja i stropne ploče i rekonstrukcija dijela zidova sjeverozapadnog dvorišnog krila. U sklopu obnove pročelja, izvodi se i druga faza obnove susjedne kuće u Ulici dr. F. Tuđmana 8 u sklopu koje su izrađeni drveni izlozi u prizemlju, kao replike izvornog stanja.

Na kući Paunović razgrađeni su oštećeni dijelovi građevine i privremeno je osigurana postojeća konstrukcija zategama. Sanirani su temelji i izveden je sustav drenaže u podrumu.

i. p.

Slika 1. Kuće Bingulac I i II 2005. godine

Slika 2. Kuće Bingulac I i II 2011. godine

Slika 3. Kuća Emsminger 2005. godine

Slika 4. Kuća Emsminger 2011. godine

Slika 5. Magaza Mihajlović I i II tijekom žbukanja pročelja

Slika 6. Izlog kuće u Ulici dr. Franje Tuđmana 8

Vukovar

Gradski muzej Vukovar
Kralj David i Betsabeja
Nepoznati autor, 18. st.
Ulje na platnu, 234 × 160cm

BROJ DOSJEA: 7763, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na slici formata položenog pravokutnika iz udaljene perspektive prikazana je palača uz potok okružena zelenilom. Na stubama koje se s trijema spuštaju prema potoku sjedi mlada djevojka u prozračnoj bijeloj haljini. Ogrnula se crvenim plaštem, a noge je uronila u potok u kojem plivaju patke. Stubama se penje starija žena, vjerojatno služavka. Trijem je dekoriran vazama s ružama i narančama. U drugom planu je prozračna *loggia* neobično visokih stupova koja završava terasom s balustradom. U kutu terase je prikazan okrunjeni muškarac u crvenoj halji koji promatra djevojku. Slika prikazuje trenutak iz starozavjetne pripovijesti u kojem je kralj David s terase svoje palače ugledao lijepu Betsabeju pri kupanju. Na vukovarskoj slici likovi su svedeni na male figure te dramatska napetost i psihologizacija sasvim izostaju, dok su detalji biljnog i životinjskog svijeta iz prvog plana minuciozno izvedeni.

Slika je preuzeta u prilično lošem stanju. Oštećena je u Domovinskom ratu te neprikladno restaurirana u prijašnjim intervencijama. Platno je bilo deformirano, istrošeno, s brojnim manjim i većim oštećenjima. Tanke crne letvice koje su služile kao ukrasni okvir, bile su pričvršćene duguljastim čavlima preko platna u podokvir slike, koji je također bio u vrlo lošem stanju. Ispod letvica nalazila se deblja platnena ljepljiva traka koja je prekrivala i manji dio slikanog sloja duž rubova (oko 1 cm). Ispod trake, s vremenom su se nataložile i plijesni. U jednoj od prijašnjih

restauratorskih intervencija postavljene su četvrtaste zakrpe na poledini slike izrađene od tanjeg pamučnog platna, nalijepljene na vosak preko oštećenja i dublirnog platna. Platno je bilo sastavljeno od tri dijela, laneno, debljih niti i čvrstog tkanja; postavljeno tutkalno-škrobnom pastom neravnomjerno nanesenom po cijelom formatu, pa je zbog parcijalnog stezanja platna prouzročilo dodatne štete na slici, u vidu mjestimične ispućanosti preparacije i boje. Izvorno platno sastavljeno je od dva dijela, tanjih je niti i osim navedenih mehaničkih oštećenja, bilo je izrazito istrošeno po rubovima, krto, opušteno i deformirano. Najveća mehanička oštećenja nastala su probijanjem slike gelerima (desetak manjih i većih rupa). Slikani sloj bio je vrlo trusan, naročito oko oštećenja. Po cijelom formatu slike bile su očite mrežaste krakelire, mjestimice su se izdizale zajedno s preparacijom. Na licu slike postojali su i preslici, naročito vidljivi oko oštećenja. Cijela je slika bila premazana lakom i prekrivena slojem prljavštine. Provedena istraživanja pokazala su da je slikani sloj na dijelovima gdje se nalaze smeđi tonovi lazurno slikan, a mjestimice je bio istanjen u prijašnjoj restauratorskoj intervenciji zbog čišćenja slike.

Slika je preventivno zaštićena otopinom termoaktivnog veziva *Beva*. Uslijedile su analize i istraživanja. Za skidanje površinske prljavštine korištena su vrlo blaga otapala na bazi vode, dok je za čišćenje laka i preslika korištena otopi-

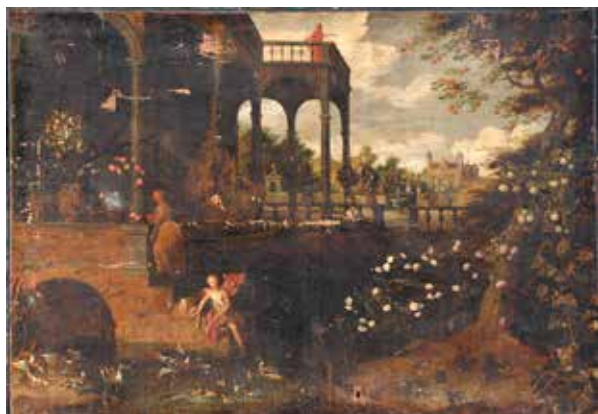
na benzilnog alkohola u gelu. Slika je skinuta s podokvira, a zatim je uklonjena stara rentaulaža. Postupak je izveden bugačicama tretiranim toplinom i vlagom. Intarzije prepariranog platna umetnute su na mjesta mehaničkih oštećenja. Nakon ravnanja na toplinskom stolu, dubliranje slike izvedeno je uz pomoć tanjeg lanenog platna istkanog u jednom komadu te sintetskog ljepila otopljenog u medicinskom benzinu (*Beva 371*). Rekonstrukcija preparacije

izvedena je metil-celuloznim kitom s dodatkom akrilnog ljepila te odgovarajućeg pigmenta. Nakon napinjanja na novi drveni podokvir, na slici je izveden podslik u gvašu (u nekoliko tonova svjetlijoj nijansi od izvornika te završni retuš lazurno, smolnim restauratorskim bojama. Slika je zatim lakirana razrijeđenim polusjajnim industrijskim lakom.

m. š., m. w. z.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Vukovar

Gradski muzej Vukovar

1. Portret gospođe Engelhardt, Joseph Engelhardt, 1920. g., pastel na papiru, 44 × 32,5 cm
2. Put za Robanov kat, Edita Graf, akvarel na papiru, 40 × 38 cm
3. Portret djevojčice, Albina Jakić, akvarel na papiru, 26 × 20 cm
4. Interieur, Isidor Kršnjavi, 1874. g., akvarel na papiru, 23 × 27 cm
5. Iz ateljea, Mira Marochino-Majer, 20. st., akvarel na papiru, 27 × 34 cm
6. Čitač, stariji čovjek, Hrvoje Melkus, 1944. g., tempera na papiru, 26 × 19 cm
7. Portret autorove žene, Nikola Reiser, 1948. g., olovka na papiru, 28 × 21 cm
8. Dječak u preširokoj odjeći, Frano Šimunović, 1944. g., sepija, 21 × 12 cm
9. Žena šije, Slavko Šohaj, 20. st., tempera na papiru, 34 × 30 cm
10. Ženski portret – Nevenka Đorđević, Ernest Tomašević, 1956. g., pastel na papiru, 36 × 38 cm
11. Bosanski motiv, Rudolf Valić, prva polovica 20. st., bakropis, 23 × 19,5 cm
12. Mahala s minaretom, Rudolf Valić, 1935. g., bakropis u boji, 26 × 19 cm
13. Skica za portret (Čitač novina), Mladen Veža, 20. st., sepija, 31 × 21 cm

BROJ DOSJEA: 7701 (1), 7702 (2), 7703 (3), 7704 (4), 7705 (5), 7706 (6), 7707 (7), 7708 (8), 7709 (9), 7710 (10), 7711 (11), 7712 (12), 7713 (13), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Na umjetninama su bila oštećenja u vidu nakupina površinske nečistoće, požutjelog i potamnjelog papirnog nositelja. Na većini papirnih nositelja zamijećene su i mrlje različitog porijekla; vodene mrlje, mrlje od masnoća i mikroorganizama. Nalazile su se na licu i poledini djela, preko cijele površine umjetnina. Mehanička oštećenja u vidu raznih poderotina, pregiba, nedostajućih dijelova, deformacija papirnog nositelja nastala su zbog neprimjerenog rukovanja djelima te nepravilnog opremanja i pohrane. Većina je djela bila zalijepljena na dodatnu opremu (paspartu ili kartonska podloga) čitavom poledinom ili samo marginama. U pojedinim paspartuima uočeni su i mikroorganizmi koji su djelomično zahvatili i same umjetnine.

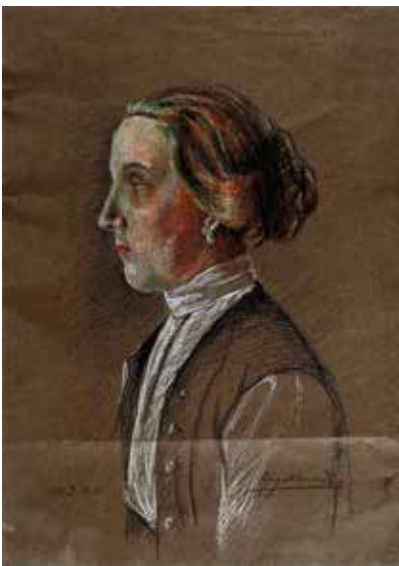
Konzervatorsko-restauratorski postupci primjenjivani su ovisno o zatečenom stanju pojedine umjetnine i o postojanosti izvedbene tehnike. Nakon provedenog dokumentiranja oštećenja i fotodokumentiranja stanja umjetnine, u početnoj fazi zahvata izmjerena je pH-vrijednost papirnog nositelja svakog djela. Potom se pristupilo uklanjanju neodgovarajuće opreme i papirnih podloga. Obavljena je dezinfekcija papirnog nositelja na mjestima na kojima su zatečene mrlje od djelovanja mikroorganizama. Zatim je izvedeno suho čišćenje prednje strane i poledine slika i crteža brisaćom gumicom i brisaćim sredstvom u prahu. Uklonjeni su slojevi ljepila i dijelovi samoljepivih traka te žigovi i tragovi kemijske olovke kojom su često ispisivane signature na poledini. Preostali sloj ljepila uklanjan je sirovom gumom, te dodatno, u slučaju tvrdokornijih slojeva, smjesom etanola i destilirane vode ili acetonom, a navedena otapala nanošena su

tamponima ili kapanjem te dodatnim usisavanjem mrlja preko bugaćica. Uslijedilo je mokro čišćenje umjetnina smjesom destilirane vode i etanola (umjetnine izvedene nestabilnim tehnikama nisu čišćene tim postupkom). Neutralizacija papirnih nositelja provedena je na djelima na kojima je izmjerena kisela pH-vrijednost. Kod stabilnih umjetničkih tehnika neutralizacija je provedena klasičnim postupkom – otopinom destilirane vode i kalcijeva hidroksida, dok se kod nestabilnih tehnika primijenila metoda raspršivanja magnezijeva oksida iz raspršivača, na poledinu i lice umjetnine. Neutralizacija omogućuje stvaranje zaliha lužnatih rezervi koje štite materijal od mogućeg ponovnog djelovanja kiselina, koje mogu dospjeti u njega zbog različitih okolnosti. Mrlje različitog porijekla, vodene mrlje, mrlje od masnoća i sl. tretirane su izravno otopinom destilirane vode i etanola, odnosno kalcijeva hidroksida, te dodatno kistom s celuloznim ljepilom, dok je umjetnina položena u kadi, a po potrebi i na usisnom stolu, parcijalno, kapanjem odgovarajućeg otapala na pozicije najintenzivnijih mrlja. Mehanička oštećenja u obliku poderotina, pregiba, nedostajućih dijelova papirnog nositelja konsolidirana su japanskim papirom i celuloznim ljepilom. Deformacije papirnog nositelja izravnate su dodatnim vlaženjem pod pritiskom. Oštećenja crtanih ili slikanih slojeva, te otisnutih slojeva, uklopljena su u cjelinu retušem. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova, umjetnine su zaštićene unutar opreme za pohranu, izrađene od muzejskog, pH neutralnog kartona, te predane vlasniku.

d. r.

Nastavak kataloške jedinice na sljedećoj stranici ►

- Slika 1. *Portret gospođe Engelhardt*, prije radova
Slika 2. *Portret gospođe Engelhardt*, nakon radova
Slika 3. *Bosanski motiv*, prije radova
Slika 4. *Bosanski motiv*, nakon radova

Vukovar

Gradski muzej Vukovar

Zastava ceha ribara

Nepoznati autor, 1926. g.

Svilena tkanina, titranke, zlatna srma, srebrna srma, pamučni konac, svileni konac, 181 × 325 cm

BROJ DOSJEA: 5810, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Zastava ceha ribara je dvostrana, izrađena od plavog svilenog damasta i ukrašena vezenim biljnim motivom. Na gornjem dijelu zastave našivena je trakica od iste svile kao i podloga, širine 2,5 cm. Na njoj se nalazi deset komada mesinganih alki. Nasuprot trokutastom kraku nalazilo se četrnaest alki, a danas ih dvanaest nedostaje. Zastava s gornje bočne strane ima našiveni trokut, dimenzija 155 × 85 cm, izrađen od šest manjih dijelova.

Na vrhu trokuta te na sva tri polukruga nalazimo četiri drvena gumba opletena zlatnom srmom (vjerojatno su na njima visjeli pomponi koji nisu sačuvani).

Dno zastave završava u tri polukruga s resama od zlatne srme dužine 9,5 cm. U središnjem dijelu zastave je uokviren četverostrani prostor za sliku s prikazom Krista i ribara, a omeđen je dvjema trakama širine 14,5 cm te dužine 160 cm, od svijetloplave svilene tkanine s vezom od vitica i cvijeća. Na prednjoj strani zastave, iznad otvora za sliku, nalazi se natpis: RIBARSKA ZADRUGA VUKOVAR, a ispod otvora sljedeći natpis: DOK NAS VODI BOŽJA RUKA BITI ĆE NAM SLATKA MUKA te ispod toga medaljon sa simbolima vjere, ufanja i ljubavi (križ, sidro i srce). Na stražnjoj strani nalazi se natpis: RIBARSKA ZADRUGA VUKOVAR, a ispod otvora natpis: SLATKA ĆE NAM BITI MUKA DOK NAS VODI BOŽJA RUKA. U medaljonu ispod natpisa izvezen je prikaz soma, pastrve i šarana.

Svilena damastna podloga zatečena je u vrlo lošem stanju, uz uočljivu izbljedjelost i poderotine te velike flotaže tekstilnih niti, a vidljive su bile i prethodne intervencije zatvaranja oštećenja širokim konzervatorskim bodom. Vez je također bio uvelike oštećen, kao i pozamenterijske trake i rese koje su bile prekrivene slojem oksida i nečistoća.

U sklopu planiranog programa izrađena je fotodokumentacija stanja prije, tijekom i nakon radova, izrađena je grafička dokumentacija oštećenja i dimenzija, odvojeni su dijelovi predmeta. Dvostrana je slika iz središnjeg dijela s prikazom Krista i ribara te Svetog Trojstva s druge strane predana Restauratorskom odjelu u Osijeku na konzervatorsko-restauratorski zahvat. Uzeti su uzorci za analizu niti, provedene su probe čišćenja te je, s obzirom na postojanost boje, izvedeno suho čišćenje i obamitanje svih rubova predmeta, a potom i mokro čišćenje. Predmet je izravnat pod staklenim utezima i potom osušen na papirnatotj vati na sobnoj temperaturi. Uslijedilo je bojenje svilene tkanine za podlaganje oštećenja kombiniranom tehnikom lijepljenjem i šivanjem svilenim filamentom. Na pozamenterijskim trakama i resama proveden je jednak postupak. Nakon zatvaranja oštećenja, dijelovi zastave spojeni su u cjelinu, a uz dodatak restaurirane dvostrane slike, predmet je pohranjen u kutiju od beskiselnog kartona te vraćen vlasniku.

b. r. f., m. b.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Vukovar

Gradski muzej Vukovar
Zastava ceha ribara
Nepoznati autor, 1926. g.
Ulje na platnu, 86 × 68,5 cm

BROJ DOSJEA: 1527/1/1, Osijek, Fakultetska 4
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Oslik na zastavi Ribarske zadruge s jedne strane prikazuje Sveto Trojstvo, a s druge scenu iz Isusova života kada na Genezaretskom jezeru poziva ribare, buduće apostole, da mu se pridruže. Djelo je slikano uljnim bojama, u maniri neoklasicizma. Slikarski je kvalitetnije izveden prikaz Sv. Trojstva, što može upućivati i na dvojicu autora. Zastava je u više navrata bila presavijana na različite načine, pa je na mjestima pregiba slikani sloj zajedno s osnovom otpao, a na ostalim se dijelovima osipao. Zbog učestalog presavijanja, platno je na tri mjesta popucalo, s rezovima dužine od oko 4 cm.

Slika 1. *Sveto Trojstvo*, prije radova
Slika 2. *Sveto Trojstvo*, nakon radova

Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni su u cijelosti; na obje slike provedeni su gotovo identični postupci. Provedena je konsolidacija osnove sa slikanim slojem. Zastava je izravnata na vakuumskom stolu. Sva mjesta na kojima je nedostajala osnova zapunjena su kitom koji je nakon sušenja površinski obrađen. Slike su izolirane lakom na bazi damar smole, a kitana mjesta podložena su akvarelnim bojama te završno retuširana. Na kraju je nanesen lak.

s. s.

Vukovar

Kompleks dvorca Eltz
Vlastelinske kurije
Druga polovica 18. st.

BROJ DOSJEA: 1806/1, 1806/2, 1806/3, 1807/1, 1807/2, 1807/3, 1808/1, 1808/2, 1808/3, 1809/1, 1809/2 i 1809/3
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH (FINANCIRANJE IZ ZAJMA RAZVOJNE BANKE VIJEĆA EUROPE)

Vlastelinske kurije dio su kompleksa dvorca Eltz čija se obnova provodi u sklopu projekta „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Vukovar-Vučedol-Ilok“. Projektom su obuhvaćena opsežna konzervatorsko-restauratorska istraživanja, građevinska sanacija i konzervatorsko-restauratorski radovi.

Godine 2011. nastavilo se s radovima na kuriji 4 i pomoćnoj građevini, pri čemu je izvedeno drveno krovšte, pokriveno biber crijepom, kao i instalacije (vodovod, kanalizacija, elektroinstalacija i plinska instalacija). Izrađena je vanjska stolarija i u tijeku su završni obrtnički radovi u unutrašnjosti. Pročelje je ožbukano. Na suvremeno oblikovanoj pomoćnoj građevini, podignutoj 2010. godine, izvedene su instalacije, stolarija i završni obrtnički radovi u unutrašnjosti.

Na kurijama 1, 2, i 3 u 2011. nastavljeni su radovi započeti potkraj 2010. godine. Na sve tri kurije zatečeno stanje konstrukcije bilo je znatno lošije od projektom predviđenog stanja, što nije moglo biti uočeno tijekom istražnih radova za projektiranje. Projektom je bila predviđena razgradnja svih zidova osim dijela uličnog pročelja kurije 1, za koje je tijekom izvedbe također odlučeno da će se razgraditi

i faksimilno rekonstruirati. Svi se zidovi rekonstruiraju opekom starog formata. Rezultati provedenih istraživanja tijekom radova na temeljima i u podrumu pokazali su da je potrebno sanirati temelje na kuriji 1 i 2 te dijelom rekonstruirati i sanirati svodove podruma, što također nije bilo predviđeno projektom.

Na sve tri kurije poduprti su i očišćeni svodovi podruma te su dijelom sanirani i prezidani na mjestima oštećenja. Na kuriji 1 izvedeno je kampadno podzidavanje podrumskih zidova, a tijekom radova pronađen je, dokumentiran i saniran otprije nepoznati podrum. Na kuriji 2 izvedeno je betoniranje temelja nepodrumljenog dijela građevine. Na sve tri kurije razgrađeni su zidovi prizemlja i slojevi poda iznad svodova podruma. Rekonstruirani su razgrađeni zidovi prizemlja, zajedno s podrumskim odzračnicima i rekonstruiran je ogradni zid kurije 1 na novim betonskim temeljima. Na kurijama 2 i 3 betonirana je polumontažna *poroterm* stropna ploča prizemlja, izidan je završni krovni profilirani vijenac i izvedena je nosiva krovna konstrukcija drvenog krovšta bez završnih detalja.

i. p.

Slika 1. Kurija 1 prije radova

Slika 2. Kurija 2 tijekom radova

Slika 3. Kurija 3 prije radova

Slika 4. Kurija 3 tijekom radova

Vukovar

Veliki dvor, paviljon za goste, kolnica, sjemenarska stanica, kuća vrtlara i vodotoranj
18.–20. st.

BROJ DOSJEA: 1800

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH (FINANCIRANJE IZ ZAJMA RAZVOJNE BANKE VIJEĆA EUROPE)

Program „Barokna jezgra u Vukovaru“ provodi se u sklopu projekta „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne baštine Vukovar-Vučedol-Ilok“. Projektom su obuhvaćena konzervatorsko-restauratorska istraživanja, građevinska sanacija i konzervatorsko-restauratorski radovi.

Godine 2011. potpuno su završeni opsežni građevinski i instalaterski radovi te je za zgradu izdana uporabna dozvola. Obnovljena su sva pročelja, na kojima je rekonstruirana dekorativna plastika, sanirano kompletno krovništvo te izvedena nova stolarija prozora i vrata prema povijesnim uzorcima. Uvedene su nove vodovodne, električne i strojarske instalacije. Sve su prostorije dobile nove podove i postavljen je novi parket – u nekim prostorijama repliciran je povijesni, a u većini je novi, suvremeni parket.

U prostorijama prizemlja restaurirana je stara žbuka i štuko dekoracije te su restaurirane i rekonstruirane zidne površine obrađene tehnikom *tadelakt*, odnosno *štuko lustro*. U Mramornoj dvorani napravljen je faksimil cjelokupne dekoracije – od zidnog štuko mramora do dekorativne štukature. Restaurirana su velika entarzirana vrata te su izrađeni faksimili drvenih zidnih oplata, prozorskih niša, zaklopnica i manjih vrata.

Završeni su također opsežni restauratorski radovi na kamenoj plastici zgrade, točnije na kamenoj ogradi terase nad istočnim aneksom, ogradi na terasi veže kolnog ulaza, zatim na kamenim elementima središnjeg rizalita, grbovima obitelji Eltz, središnjem stubištu te okvirima vrata, prozora i kamina.

Prethodno restaurirana, velika metalna vrata kolnog ulaza u dvorac montirana su na izvornu poziciju. Na krov je postavljeno deset krovnih lukarni, od kojih je jedna sačuvana i restaurirana, a preostale izrađene nove. Montirani su i preostali metalni elementi: metalni sabirni lonci, nadstrešnice na sjevernom i istočnom pročelju, vrata, ograde stubišta, prozorske rešetke i unutarnja ložišta kamina.

Na zgradi Paviljona za goste 2011. godine potpuno su završeni opsežni građevinski i instalaterski radovi te je izdana uporabna dozvola. Obnovljena su sva pročelja, sanirano je kompletno krovništvo, na krovštima dilatacija I i III izrađene su krovne lukarne, lanterna i dimnjaci te je izvedena nova stolarija prozora i vrata po uzoru na povijesnu. Uvedene su također nove vodovodne, električne i strojarske instalacije, a sve prostorije dobile su nove podove i parket.

Izvedeni su radovi na rekonstrukciji kamenih elemenata dvaju stubišta te dekoracijama s lanterne na dilataciji I, kao i na kamenim dovratnicima na dilataciji III. Tvrtka *Ferrum*, obrt za restauraciju proizvoda od metala izradila je

ograde stubišta prema povijesnima te velike dekorativne rešetke nad vratima kolnog prolaza, ali i dekorativne sabirne lonce za oborinske vode.

d. c.

Slika 1. Veliki dvor prije radova

Slika 2. Veliki dvor nakon radova na pročelju

Slika 3. Grb na sjevernom pročelju Velikog dvora prije radova

Slika 4. Grb na sjevernom pročelju Velikog dvora nakon radova

Slika 5. Mramorna dvorana prije radova

Slika 6. Mramorna dvorana nakon radova

Slika 7. Stubište u Paviljonu za goste prije radova

Slika 8. Stubište u Paviljonu za goste nakon radova

Zadar

Crkva Sv. Krševana
Zidne slike
Srednji vijek

BROJ DOSJEA: 358/1, Zagreb, Radićeva 26

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Program radova u 2011. na zidnim slikama u crkvi Sv. Krševana obuhvatio je konzervatorsko-restauratorske zahvate u istočnom dijelu sjeverne lađe. Izvedeno je dokumentiranje zatečenog stanja (fotografiranjem, izradom crteža u mjerilu 1:20, uzimanjem uzoraka za laboratorijsku analizu: pigmentata, žbuke, veziva i soli). Uklonjena je nečistoća s površine oslika te stare i neprikladne žbukane zakrpe; također su uklonjeni ostaci vapnenih premaza i

inkrustacija s površine zidnih slika, a prema potrebi je učvršćen žbukani sloj obrublivanjem fragmenata zidnih slika vapneno-pješčanom žbukom. Tijek radova dokumentiran je fotografiranjem i unošenjem podataka u crteže te vođenjem dnevnika radova. Provedena su i laboratorijska istraživanja.

i. s.

Slika 1. Dokumentiranje zatečenog stanja
Slika 2. Fotografiranje pod kosim svjetlom

Zadar

Nadbiskupija

Krunidba Bogorodice

Nepoznati autor, 18./19. st.

Ulje na platnu, 147 × 104 cm

BROJ DOSJEA: 1751/4, Bedemi zadarskih pobuna bb, Zadar
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika *Krunidba Bogorodice* pronađena je tijekom građevinskih radova u dvorištu zgrade Zadarske nadbiskupije. Dugi je niz godina bila pohranjena u neprikladnim uvjetima, uz oscilacije temperature i vlage. Bogorodica je prikazana na stiliziranom prijestolju visokoga naslona. Na malim, istaknutim postamentima, s obje Bogorodičine strane nalaze se likovi arkandela Mihovila i Gabrijela. Dva anđela s krilima pridržavaju krunu iznad Bogorodičine glave. Bogorodica je zaogrnuta plaštem stiliziranih nabora koji pada do podnožja prijestolja. Likovi su prikazani grubo i neprecizno, što upućuje na nekvalitetan preslik. Slika je dopremljena u radionicu bez podokvira, presavijena i prekrivena debelim slojem površinske prljavštine.

Nosilac gustoga tkanja i debljih nepravilnih niti sastavljen je od dva dijela i spojen debljim šavom koji se odražava na licu slike. Manja mehanička oštećenja platna bila su uočljiva na spoju s podokvirom, a veća mehanička oštećenja na objema stranama gornjeg dijela slike. Sva oštećenja platna odražavala su se na sloju preparacije i boje. Tonirana kredno-tutkalna preparacija se osipala. Preslik je bio izrađen pastozno. Vidljivi su bili nedostaci slikanog sloja u sitnim plohamu u središnjem dijelu slike, na mjestima presavijanja te duž spoja dijelova platna. Slika je bila zalijepljena na daske podokvira i učvršćena čavlima. Tijekom prijašnjih intervencija bila je dublirana na novo platno. Na mjestima oštećenja bili su neadekvatni stari umeci platna. Na mjestima oslabljenog spoja bile su podbuhline, kao i na mjestu nalijeganja slike na poprečnu letvicu. Uočavala se gusta mreža krakelira različitih

dimenzija. Slika je u prijašnjim intervencijama djelomično očišćena. Slikani sloj bio je prekriven potamnijim lakom.

Konzervatorsko-restauratorski zahvat počeo je konsolidacijom nestabilnog slikanog sloja. Slika je izravnata na toplinskom vakuuromskom stolu. Izrađeni su i umetnuti novi komadi platna. Pripremljeno je novo platno za podlaganje i impregnirano tutkalom i *Paraloidom B-72*. Uklonjen je šav s poledine slike. Izrađen je novi podokvir. Postupak podlaganja novim platnom izveden je na toplinskom vakuuromskom stolu. Probno čišćenje i sondiranje pojedinih dijelova slike izvedeno je kemijskim i mehaničkim putem. Provedene su i kemijske analize: tankoslojna kromatografija TLC, stratigrafska analiza mikropresjeka, mikroskopska i rendgenska fluorescentna analiza pigmenta, tankoslojna kromatografija TLC, FT-IR spektroskopija, mikrokemijska analiza te rendgensko ispitivanje originalnog slikanog sloja. Uklanjanje preslika bilo je iznimno zahtjevno zbog debljine preslika i osjetljive prirode slikanog sloja. Provedeno je kemijskim sredstvima, a ostaci preslika očišćeni su skalpelom. Tada su izvorni dijelovi slike postali vidljivi. Donesena je odluka o djelomičnom zadržavanju zadnjeg sloja preslika, a ostavljene su i otvorene sonde prvog sloja preslika. Rubovi otvorenih sondi precizno su obrađeni, radi što jasnijeg razlučivanja slojeva. Izvedena je rekonstrukcija osnove. Retuširan je zadnji sloj preslika, podslikavanjem gvaš bojama, a završni retuš izveden je lak bojama. Nakon retuša slika je premazana tankim slojem mat laka.

r. a.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Zagreb

Kabinet grafike HAZU-a

1. Konjanička povorka I, Bernardino India, oko 1560. g., kombinirana tehnika, 30,5 × 45,5 cm
2. Venera u oblacima, Giambettino Cignaroli, 18. st., kombinirana tehnika, 34,6 × 25,4 cm
3. Sv. Kristofor, Louis Dorigny, 17./18. st., kombinirana tehnika, 41,7 × 27,4 cm
4. Obitelj kentaura, nepoznati veronski majstor (prema Sebastianu Ricciju), 18. st., crtež sangvinom, 35,6 × 49,9 cm
5. Uznesenje Bogorodice, Giovanni Battista Buratto, 18. st., crtež perom i smeđom tintom, neznatno laviranje, 47,5 × 35 cm
6. Kompozicija, Oskar Herman, 1908. g., crvena kreda na papiru, 20,4 × 22,5 cm
7. Plakat za koncert Maje de Strozzi-Pečić, Jozo Kljaković, 1918./1919., litografija u boji, 88,5 × 125 cm

BRJ DOSJEA: 7797 (1), 7799 (2), 7798 (3), 7795 (4), 7796 (5), 7800 (6), 7801 (7), Zagreb, Ilica 44
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Konzervatorsko-restauratorski radovi na sedam umjetnina iz fundusa Kabineta grafike HAZU-a podrazumijevao je zahvate na djelima izvedenim u različitim tehnikama: od krede sangvine, smeđe i crne tinte te akvarela, do litografije u boji. Na umjetninama su bila prisutna sljedeća oštećenja: površinska nečistoća, požutjeli i potamnjeni papirni nositelj te mehanička oštećenja u vidu raznih poderotina, pregiba, nedostajućih dijelova i deformacija papirnog nositelja. Na svim crtežima zatečene su manje i veće mrlje nepoznatog porijekla te ostaci krep trake (uglavnom uz gornju marginu).

Ovisno o zatečenom stanju crteža i tehnici kojom je izveden te stanju papirnih nositelja, primjenjivali su se odgovarajući konzervatorsko-restauratorski postupci. Početna faza radova na crtežima i grafici obuhvatila je suho čišćenje, odnosno otprašivanje lica i poledine kistom, a po potrebi je upotrijebljeno i brisaće sredstvo u prahu. Provedene su probe topivosti tinte i pigmenta u doticaju s vlagom. Zatim su uklonjene neodgovarajuće podloge na koje su pojedini crteži bili podlijepljeni (kartoni i papiri). U slučaju crteža kredom O. Hermana, koji je bio izrazito mehanički oštećen, odvajanje od zatečene podloge uslijedilo je nakon tretiranja poledine papirnog nositelja

bugačicama navlaženima toplom destiliranom vodom, s obzirom na to da je kao ljepilo bilo korišteno tutkalo. Neutralizacija papirnih nositelja, kojom se materijal štiti od mogućeg ponovnog djelovanja kiselina, izvedena je na svim umjetninama na kojima je izmjerena kisela pH-vrijednost. Tada su japanskim papirom konsolidirane poderotine i pregibi na papirnim nositeljima te izrađene dopune nedostajućih dijelova. Deformacije papirnog nositelja izravnate su dodatnim vlaženjem te izlaganjem pritisku unutar hidraulične preše. Na pojedinim pozicijama izveden je minimalni retuš da bi se uskladila cjelina. Zahvati na plakatu za koncert Joze Kljakovića, izvedenom u tehnici litografije u boji, isključivao je uobičajene konzervatorsko-restauratorskih zahvate zbog nestabilnosti zlatne i plave boje koja je reagirala promjenom tona već pri najmanjem doticaju s vlagom. Na njemu je provedeno višestruko suho čišćenje raznim brisaćim sredstvima, a neutralizacija je izvedena metodom *Bookkeeper* – raspršivanjem magnezijeva oksida s poledine i na lice umjetnine.

Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova, umjetnine su zaštićene u opremi za pohranu, izrađenoj od muzejskog, pH neutralnog kartona te predane vlasniku.

d. r.

Slika 1. *Obitelj kentaura*, prije radova

Slika 2. *Obitelj kentaura*, nakon radova

Zagreb

Hrvatski povijesni muzej

1. Ispunjenje prošloga – risanka, Vinko Pajalić, 1919.–1925. g., olovka, akvarel na papiru, 22,9 × 19 cm
2. Mapa U, dvije grafike, Marijan Detoni, 1941.–1942. g., linorez, 29,7 × 21 cm

BROJ DOSJEA: 7805 (1), 7806 (2), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

U prvoj polovici 2011. godine izvedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na tri umjetnine koje pripadaju Likovnoj zbirci 20. stoljeća Hrvatskoga povijesnog muzeja. Dvije grafike bile su prekrivene površinskom nečistoćom, a papirni nosilac je požutio. Na licu i na poledini po cijeloj površini umjetnina bile su vidljive mrlje različitog porijekla: vodene mrlje, mrlje od masnoća i sl. Prisutna su bila i mehanička oštećenja: poderotine, pregibi, manji nedostajući dijelovi izvornog papirnog nosioca te manja površinska oštećenja grafičkog slikanog sloja. Konzervatorsko-restauratorski postupak započet je na grafikama suhim čišćenjem, odnosno oprашivanjem lica i poledine posebnim kistom. Po potrebi je korišteno i brisaće sredstvo u prahu. Provedena je proba topivosti boje kojom je potvrđena njezina postojanost, stoga se pristupilo mokrom čišćenju. Zatim je papirni nosilac neutraliziran. Konsolidacija oštećenja i izrada nadopuna na mjestima na kojima nedostaju izvorni dijelovi papirnog nositelja izvedena je japanskim papirom odgovarajuće gramature, boje i celuloznog ljepila. Deformacije papirnog nosioca uravnotežene su vlaženjem i ravnanjem umjetnine. Na

pojednim pozicijama izveden je retuš da bi se uskladila cjelina. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih radova, umjetnine su zaštićene unutar opreme za pohranu od beskiselnog kartona.

Zatečeno stanje risanke je dokumentirano. Uslijedilo je mjerenje pH-vrijednosti papirnog nosioca i suho čišćenje. Nakon razvezivanja uveza risanke, provedena je proba topivosti boje koja je pokazala postojanost crteža; stoga je čišćenje nastavljeno i mokrim postupkom, a potom i neutralizacija. Listovi risanke parcijalno su ovlaženi i izravnati u preši te konsolidirani na mjestima manjih oštećenja (poderotina). Na debljem je papiru konsolidacija izvedena japanskim papirom odgovarajuće gramature i strukture te celuloznim ljepilom, a na tanjim papirima iz risanke toplinskom peglom i toplinskim ljepilom, kako bi se papir u što je moguće manjoj mjeri iskrivio. Na ovom predmetu nije bilo potrebe za izvođenjem retuša jer su nove zone rekonstruiranog papira dobro uklopljene u originalnu cjelinu. Risanka je uvezana i pohranjena u kutiju od beskiselnog kartona.

m. b. j.

Slika 1. *Mapa U*, prije radova

Slika 2. *Mapa U*, nakon radova

Zagreb

Hrvatski povijesni muzej

1. Marija Terezija Habsburg Lotringen, radionica Martina van Meytensa, 1750. g., ulje na platnu, 175,5 × 119 cm
2. *Ex voto*, nepoznati autor, 18. st., ulje na platnu, 189 × 136cm

BROJ DOSJEA: 7764 (1), 7841 (2), Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Slika prikazuje Mariju Tereziju odjevenu u blijedoplavu haljinu ukrašenu bogatim zlatnim vezom na prsima, rukavima i suknji. Preko lijevog ramena i iza leđa prebačen je bogato nabrani raskošni plašt od zlatnog brokata s crvenom podstavom. U desnoj ispruženoj ruci drži žezlo, a lijevom pokazuje na stolić gdje se na crvenom jastuku nalaze tri krune: nadvojvodska, češka i ugarska. U pozadini je bogato nabrana zelena draperija te stabla i nebo. Unatoč natpisu na poledini: „Marija Terezija/kraljica 1740.-1780./slikao Martin de Meytens“, Marijana Schneider smatra da je portret djelo slikareve radionice.

Slika je prethodno bila restaurirana 1923. godine. Nosilac slike je laneno platno tkano iz jednog komada i dublirano drugim platnom od istog materijala tutkalno-škrobnim ljepilom. Slika je čavlina bila pričvršćena na drveni podokvir; bez ukrasnog okvira. Nosilac slike, laneno platno, bilo je blago opušteno i valovito, a površina slike prekrivena debelim slojem požutjelog laka i prljavštine. Boja i preparacija bili su stabilni. Slikani sloj dobro je sačuvan, premda je na nekim površinama stanjen. To je osobito vidljivo na gornjem dijelu slike s prikazom neba i čempresa. Na suknji i vezu djelomično je nedostajala izvorna boja. Na više mjesta (npr. na licu) nalazile su se zakrpe iz prijašnjih restauratorskih intervencija, koje su se iskrivile i odvojile od platna. Provedena istraživanja pokazala su postojanost preslika na velikim površinama. Nakon skidanja slike s drvenog podokvira dublirno je

platno ručno uklonjeno. Očišćena je poledina slike od prašine i mehanički su uklonjeni ostaci tutkala. Zatim su na licu slike različitim otapalima uklonjeni lak i preslici, a potom i stare zakrpe. Oštećenja u sloju preparacije su rekonstruirana i umetnute su nove zakrpe, na koje je također nanosena preparacija. Slika je dublirana novim sintetskim platnom i izravnata na vakuumskom stolu. Retuš je izveden gvaš bojama. Slika je završno lakirana kombinacijom sjajnog i mat laka.

Slika *Ex voto* u piramidalnoj kompoziciji prikazuje svetoga Mateja te svetu Katarinu i Mariju Magdalenu. Zbog većih lakuna, likovna forma nije čitljiva u svim detaljima. U prvom je planu sjedeća figura sv. Marije Magdalene. Glavu prislanja na raspelo koje drži u lijevoj ruci, dok u desnoj ruci drži bič i jedan neprepoznatljiv predmet. Na stijeni ispred nje nalazi se lubanja s kostima i alabasterna posuda. Pokraj svetice stoji sv. Katarina, odjevena u raskošnu haljinu. U kosu su joj upletene niske bisera, desnicom pridržava dugi mač, a uz noge joj je smješten kotač s oštricama. Iznad njih sjedi sv. Matej, apostol i pisac Evanđelja, koji je prikazan s knjigom na koljenima i anđelom pokraj sebe. U pozadini se nazire grad i nebo. U donjem lijevom kutu je djelomično čitljiv natpis iz kojeg se vidi da je riječ o zavjetnoj slici koja je bila restaurirana početkom 19. stoljeća.

Na slici nedostaje oko polovica boje i podloge. U donjem dijelu nalazile su se poderotine u širokom pojasu

te nekoliko perforacija; nedostajale su podloga i boja, a postojeći slojevi bili su nestabilni. Nosilac slike je laneo platno grubog tkanja, sastavljeno od dva komada, s vertikalnim šavom. Slika je u prethodnoj intervenciji bila podložena drugim pamučnim platnom te napeta i čavličima pričvršćena na drveni podokvir. Rubovi izvornog platna kraći su od podstavnog. Osnova je obojena crvenim bolus pigmentom. Slikani sloj zatečen je suh, ukrućen i smežuran. Na slici nije bilo preslika.

S obzirom na zatečena oštećenja, provedeni je postupak bio usmjeren na konzerviranje slike: zaustavljanje procesa otpadanja boje i preparacije s nosioca, sanaciju

deformacije platna i uklanjanje nečistoća i prašine. Da bi se spriječilo odvajanje slikanog sloja od nosioca platna, pristupilo se konsolidiranju lica i poledine te je platno izravnato na vakuumskom stolu. Na poledini dublirnog platna uklonjen je sloj nečistoće i lice slike očišćeno je od prašine. Nedostajući dijelovi slike rekonstruirani su intarzijama jednake teksture te tonirani. Spoj platna je saniran i platno je napeto na stari podokvir. Zbog izrazitog nedostatka podloge i boje te velikih oštećenja, nedostajući slojevi slike nisu rekonstruirani.

m. h., m. w. z.

Slika 1. *Marija Terezija Habsburg Lotringen*, detalj tijekom radova

Slika 2. *Marija Terezija Habsburg Lotringen*, nakon radova

Zagreb

Hrvatski povijesni muzej

1. Sv. Virgilije, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 55,5 × 41,9 cm
2. Sveti Rupert, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 55,5 × 43 cm
3. Joseph Galliuff, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 44,5 × 5 cm i ulje na papiru, 68,2 × 52,2 cm
4. Majka Božja, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 63,5 × 44,5 cm
5. Majka Božja, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 57 × 34 cm
6. Sveti Juraj ubija zmaja, nepoznati autor, 19. st., ulje na platnu, 64,8 × 59 cm

BROJ DOSJEA: 7792 (1), 7791 (2), 7790 (3), 7787 (4), 7789 (5), 7793 (6), Zagreb, Mislavova 18
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Dvije slike preuzete iz Hrvatskog povijesnog muzeja pod nazivom *Sveti biskup* (Inv. br. HPM 8866 i HPM 8867), preciznije su identificirane kao sv. Rupert i sv. Virgilije, salzburški biskupi i zaštitnici grada. Natpis „Sv. Rupert“ na podokviru slike te prikaz posude za čuvanje soli u donjem lijevom kutu slike otkrili su pravi biskupov identitet. Uz sv. Ruperta obično se prikazuje sv. Virgilije, čiji je atribut maketa salzburške katedrale kojoj je postavio temelje u 8. stoljeću. Biskup s drugog portreta oslanja se na maketu crkve u donjem desnom kutu slike, što ide u prilog novoj identifikaciji.

Josip Galjuf (Joseph Galliuff) je bio zagrebački biskup od 1772. do 1786. godine. Portretno poprsje naslikano na tamnoj pozadini prikazuje ga u starijoj životnoj dobi. Na bijeloj perici nosi crvenu kalotu, a odjeven je u tamno-crveni mocet. Oko vrata visi mu dvostruki zlatni lanac s križem. U gornjem lijevom kutu nalazi se grb ukrašen biskupskom mitrom i štapom koji je naknadno dodan. Naime, portret je naknadno proširen tako što je središnji dio slike, naslikan tehnikom ulja na platnu, umetnut u okvir na koji je kaširan papir. Na papiru su doslikani dijelovi portreta (dio poprsja s ogrlicom, dio grba i pozadina).

Portret je kupljen od Ljudevita Galliuffa 1900., a bio je restauriran 1923. godine.

Dvije ikone Majke Božje gotovo su identične. Ikona (7788) bila je u izrazito lošem stanju. Na poleđini ikone (7789) nađen je pečat s natpisom S.THOMAM SIG: ECCL(ESI)E ...D: Obje pripadaju tipu Djevice Hodigitrije. Za taj tip ikone Bogorodice karakteristično je da Majka uvijek drži Dijete na lijevoj ruci, dok desnicom pokazuje na njega kao da želi reći „Evo puta“. Dijete drži svitak (ili knjigu) u lijevoj ruci. Uz propisanu impostaciju zajedničku svim Bogorodicama Hodigitrijama, možemo dodati da Bogorodica ima romboidnu kopču ukrašenu dragim kamenjem iznad prsa te da su Bogorodica i Dijete okrunjeni. Sasvim pri vrhu (lijevo i desno od Bogorodičine krune) upisana je grčka ligatura MP ΘΥ, kratica od MHTHP ΘΕΟΥ (Μήτηρ Θεού), što znači „Mati Božja (Boga)“. Navedene značajke karakteriziraju i ikonu Bogorodice Hodigitrije iz crkve Sv. Spiridona u Peroju koja je također datirana na početak 19. stoljeća. Zoraida Demori Staničić smatra da je taj tip Hodigitrije izveden iz rimske ikone *Madonna della Strada*.

Slika *Sv. Juraj ubija zmaja* prikazuje sveca na konju dok zabija koplje u zmajeve ralje. U pozadini je kraljevna

sklopljenih ruku. Na podokviru je djelomično čitljiv natpis olovkom „Georg Simoni“.

U sklopu višegodišnjeg rada na obnovi umjetnina iz fonda muzeja, tijekom 2011. godine provedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski zahvati na svih šest slika.

Na slikama *Sveti Virgilije* i *Sveti Rupert*, nakon konsolidacije provedene su probe topivosti i analize, koje su pokazale da je na objema slikama došlo do kemijskih promjena na slikanom sloju, koje su se manifestirale u vidu mnoštva udubljenih točkica. Slike na tim mjestima izgledaju kao da su poprskane i nagrizene kiselinom. Uklonjene su površinske naslage nečistoće i potamnjelog laka. Nakon rekonstrukcije nosioca, slike su ravnane i dublirane na toplinskom stolu. Rekonstrukcija slikanog sloja rađena je akvarelom i smolnim bojama, a slike su na kraju lakirane.

Na portretu *Josepha Galliuffa* provedeni su testovi topivosti sloja nečistoće, laka i boje na različite solvente. Pritom je na slici otkriven i stariji slikani sloj koji daje naslutiti da je izmijenjena linija pada zlatnoga lanca prilikom prilagođavanja portreta oslikanom okviru, odnosno da je taj okvir prije dopunjavao i uokvirivao neki drugi portret. Uklonjene su površinske naslage nečistoće i slika je demontirana. Saniran je spoj slike na platnu s oslikanim okvirom, pa su podokvir slike i oslikani okvir pričvršćeni i s poledine. Slika je lakirana i izveden je završni retuš.

Slika *Majka Božja* bila je u vrlo lošem stanju: na rijetkom i rasušenom platnu nalazilo se nekoliko velikih perforacija i poderotina, a vrlo tanka i rasušena preparacija otpala je zajedno sa slikanim slojem na mnogim mjestima. Pogotovo je oštećena bila zlatna pozadina s reljefnim ornamentom u gornjem dijelu, od koje su ostali samo fragmenti. Lak je izrazito i nejednoliko potamnio, a slikani sloj nepovratno alterirao. Slika je konsolidirana i izravnata restauratorskom peglicom. Uklonjene su

površinske naslage nečistoće i potamnjelog laka. Rekonstrukcija nosioca rađena je tehnikom spajanja ‚nit na nit‘. Rekonstrukcija sloja preparacije bila je opsežna i uključila je i reljefno oblikovanje nedostajućih dijelova ligatura u gornjem lijevom i gornjem desnom kutu. Slika je zbog krтости izvornog nosioca dublirana na novo platno i napeta na novi podokvir. Rekonstrukcija slikanog sloja izvedena je akvarelom i restauratorskim smolnim bojama. Na mjestima gdje je nedostajala zlatna pozadina nanesen je lokalni ton na koji su pointilistički nanošeni tamniji tonovi. Rekonstrukcija je uklopljena u sačuvani izvornik, a istovremeno se od njega jasno razlikuje. Nanesen je završni sloj laka.

Na drugoj slici *Majke Božje* obavljena je konsolidacija slikanog sloja i provedeni su testovi topivosti. Restauratorskom peglicom i optezavanjem hladnim utezima slika je izravnata i fiksirani su njezini slojevi. Potom su uklonjene površinske naslage nečistoće i potamnjelog laka. Poderotina u središnjem gornjem dijelu slike zatvorena je tehnikom spajanja niti. Spojevi su dodatno fiksirani japanskim papirom i vezivom *Beva* sa stražnje strane. S izuzetkom spomenute poderotine, platneni nosilac bio je u dosta dobrom stanju te su slici, umjesto dubliranja, dodavanjem traka novoga platna (*strip-lining*) samo prošireni rubovi. Sačuvan je i voštani žig na poledini slike. Akvarelom i mastiks bojama izvedena je rekonstrukcija slikanog sloja i slika je završno lakirana.

Slika *Sveti Juraj ubija zmaja* je konsolidirana; napravljeni su testovi topivosti te su s tankog slikanog sloja uklonjene površinske naslage i potamnjeni lak. Na mjestima perforacija nosilac je rekonstruiran i slika je dublirana novim platnom. Rekonstrukcija slikanog sloja rađena je akvarelom, a nakon lakiranja i smolnim bojama.

m. v., m. w. z.

Slika 1. *Joseph Galliuff*, prije radova

Slika 2. *Joseph Galliuff*, nakon radova

Slika 3. *Majka Božja*, prije radova

Slika 4. *Majka Božja*, nakon radova

Zagreb

Muzej suvremene umjetnosti

1. Kentaur, Antun Motika, 1954. g., ugljen na papiru, 52,8 × 70 cm
2. Vrpce, Antun Motika, ugljen na papiru, 51,8 × 77 cm
3. Trideset i šest njezinih čuda – žena s čašom, Antun Motika, ugljen na papiru, 78 × 54,3 cm
4. Akt – nacrt za keramiku, Antun Motika, ugljen na papiru, 56,4 × 43,2 cm
5. Studija glave, Antun Motika, ugljen na papiru, 63,2 × 47,2 cm
6. Kleopatra, Antun Motika, 1962. g., ugljen na papiru, 63,4 × 43 cm
7. Akt u interijeru, Antun Motika, ugljen na papiru, 59,5 × 42 cm
8. Stilizirani dio akta, Antun Motika, ugljen na papiru, 63,1 × 50,8 cm
9. Bik, Antun Motika, ugljen na papiru, 53,6 × 5,5 cm
10. Cvijeće, Antun Motika, 1955. g., ugljen na papiru, 78 × 51,5 cm
11. Trideset i šest njezinih čuda, Antun Motika, ugljen na papiru, 58,5 × 76 cm
12. Akt u interijeru, Antun Motika, ugljen na papiru, 71,5 × 51 cm
13. Žena u interijeru, Antun Motika, 1954. g., ugljen na papiru, 69 × 32,7 cm
14. Kompozicija u crvenom, Antun Motika, 1957. g., ulje na papiru, 99 × 69,5 cm

BROJ DOSJEA: 7822 (1), 7823 (2), 7824 (3), 7825 (4), 7826 (5), 7827 (6), 7828 (7), 7829 (8), 7830 (9), 7831 (10), 7832 (11), 7833 (12), 7834 (13), 7835 (14), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Nakon fotografiranja zatečenog stanja svih crteža te mjerenja pH-vrijednosti, površinska nečistoća uklonjena je suhim postupkom, gumicom u prahu. Kod crteža koji su izvedeni tehnikom ugljena na papiru izvedeni su sljedeći zahvati: s poledine crteža blagim vlaženjem destiliranom vodom uklonjene su samoljepljive trake. Poderotine i pregibi papirnog nosioca ojačani su japanskim papirom manje gramature i podlijepljeni 4%-tnim celuloznim ljepilom. Nedostajuće zone originalnog papirnog nosioca rekonstruirane su japanskim papirom sličnim po boji i gramaturi. Smeđe mrlje na svim crtežima djelomično su očišćene otopinom alkohola u vodi (1:1) na usisnom stolu. Crteži su vlaženi i pod pritiskom izravnati. Uslijedio je reverzibilni postupak retuša suhim pastelom. Neutralizacija crteža izvedena je sprejem *Bookkeeper*, tj. otopinom

magnezijeva oksida koja omogućava neutralizaciju crteža osjetljivih na vodu.

Kompozicija u crvenom jedina je od četrnaest odabranih umjetnina izvedena uljem na papiru. Nakon fotografiranja zatečenog stanja umjetnine i izmjerene pH-vrijednosti, umjetnina je pažljivo odvojena od drvenog podokvira na koji je bila pričvršćena samo još gornjim rubom. Izvedeno je suho čišćenje lica i poledine. Višak ljepila s poledine kojim je umjetnina bila pričvršćena na drveni podokvir potpuno je uklonjen bugačicama, mlakom destiliranom vodom. Umjetnina je vlažena i stavljena pod pritisak da se izravna. Crtež je također neutraliziran sprejem *Bookkeeper*. Sve umjetnine pohranjene su u opremu od beskiselnog kartona sa zaštitnom folijom.

m. b. j.

Slika 1. *Bik*, prije radova

Slika 2. *Bik*, nakon radova

Zagreb

Riznica katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije

1. Čipka inv. br. T314, nepoznati autor, 1682. g., laneno platno, pozlaćene niti, laneni konci, 300 × 46 cm
2. Čipka inv. br. T319, nepoznati autor, 1720. g., laneno platno, pozlaćene niti, svileni i laneni konci, 320 × 66 cm
3. Čipka/oltarnik inv. br. T332, nepoznati autor, 1727. g., laneno platno, pozlaćene niti, svileni i laneni konci, 194 × 94 cm

BROJ DOSJEA: 7738, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Čipka inv. br. T314 najstarija je čipka u Riznici zagrebačke katedrale i nekada je bila dio albe biskupa Martina Borkovića. Pripisana je leopoldovskoj radionici. Na finom bijelom platnu izveden je vez posrebrenim nitima, tvoreći dva cvjetna motiva koji se izmjenjuju, a na sredini prednjeg dijela navezen je biskupski grb biskupa Borkovića i Mikulića. Iznad grba izvezeni su inicijali A.I.L.B.M., a ispod godina 1682. Na gornjem rubu prišivena je čipka širine 19 cm s neprekinutim nizom cvjetova široke čaške i s po jednim listom sa svake strane. Na donjem rubu prišivena je zaobljena čipka širine 13 cm, a ukrašena je motivom unutarnjeg dijela prerezane polovice jabuke s vijugavim prikazom jezgre i žilice ploda. Čipka inv. br. T314 primjer je milanske čipke ili čipke rađene po uzoru na milanske predloške.

Čipka inv. br. T319 nekada je također bila dio albe. Na finom bijelom platnu izveden je vez bež svilenim i posrebrenim nitima s biljnim motivima, u dva reda: gornji dio s razvijenim uholikim rokoko viticama i donji dio s nizom polukružnih, vijugavih, zatvorenih vitica, sve od cvijeća i lišća, podsjećajući oblikom na rokoko kartuše. Na dnu je prišivena čipka širine 8 cm s polukružnim završetkom unutar kojih su različiti cvjetovi. Vez te čipke može se smatrati vrlo ranim primjerom rokoko stila, a pokazuje karakteristike flamanske čipke.

Čipka/oltarnik inv. br. T332 darovan je biskupu Jurju Branjugu, a po svemu sudeći dolazi iz belgijskog gradića Valenciennesa. Izrađen je od finoga platna. Na njemu su svilenim bež i posrebrenim nitima navezena u redovima dva motiva koji se izmjenjuju: cvjetna kitica i grb. U dnu desnog užeg ruba oltarnika posrebrenim nitima izvezeni su inicijali biskupa Jurja Branjuga, I.C.R.D.D.G.B.E.Z.1727 (Inclito Reverendo Domino Domino Georgio Branyug Episcopo Zagrabiensi 1727. U prijevodu: Znamenitom poštovanom gospodinu Jurju Branjugu zagrebačkom biskupu 1727.) Oba uža ruba imaju prišivenu čipku širine 8 cm s motivom listića i srca.

Sva tri komada čipke bila su pohranjena u drvenom ladičaru Riznice katedrale, što je, uz način održavanja pranjem, štirkanjem i peglanjem, loše utjecalo na stanje umjetnina. Čipka inv. br. T314 bila je u najboljem stanju očuvanosti. Fino je platno bilo kompaktno s neznatnim brojem sitnih otvora. Vez posrebrenim nitima bio je potpuno očuvan, s manjim brojem niti odvojenih od podloge. Obje čipkane trake imale su manji broj otvora, jedino su se na donjoj čipki mogli zamijetiti manje ili više iskrzani rubovi. Gornji je rub bio prišiven, ujedno po pola' za potrebe prijašnjih izlaganja čipke. Tom prigodom načinjena su i dva velika nabora na predmetu. Na čipki inv. br. T319 nije bilo većih nečistoća, ali je bio zamjetan

velik broj neprimjerenih intervencija te velika oštećenja veza svilenim i posrebrenim nitima: dijelovi veza su nedostajali, a mnoštvo preostalih niti bilo je odvojeno od podloge. Čipkana je traka bila oštećena, s nekoliko sitnih otvora po površini i s prilično iskrzanim donjim rubom, s nekoliko većih oštećenja (nedostali su dijelovi čipkanog polja). Platno čipke/oltarnika inv. br. T332 manje je ili više požutjelo po cijeloj površini, a naročito su bile vidljive promjene na lijevom užem kraju. Veza je bio očuvan otprilike 40%, a mnogo preostalih posrebrenih niti bilo je odvojeno od podloge. Na lanenom platnu nalazio se priličan broj sitnih otvora. Na oba uža kraja oltarnika bila su vidljiva znatna oštećenja čipkanih traka: nedostajući dijelovi na krajevima i veći ili manji otvori po površini.

Tijekom 2011. godine izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na svim predmetima, koji su fotografirani prije, tijekom i nakon radova. Grafički su dokumentirana sva oštećenja i mrlje te konstrukcija predmeta. Provede-

na je identifikacija svih materijala. Analiziran je način izrade traka, resa i tkanina te zatečeni povijesni slojevi na predmetima. Tijekom izvođenja cjelovitog konzervatorsko-restauratorskog zahvata zadržane su sve povijesne intervencije koje nisu ugrožavale predmete. Nečistoće su uklonjene suhim postupkom, usisavanjem preko zaštitne mrežice i mjestimično mokrim postupkom. Sva oštećenja izvornih tkanina podložena su odgovarajućim tkaninama i konzervirana šivanjem tankim svilenim koncima. Oštećenja čipki i veza konzervirana su šivanjem tankim svilenim koncima. Vlaženje predmeta izvedeno je mjestimično maglicom vodene pare i dodatno u zatvorenom sistemu bugačice, *Sympatex* membrane i *Melinex* folije. Ravnanje nakon vlaženja provedeno je opterećenjem staklenim utezima. Svaka čipka je završno pohranjena u kutiju od beskiselninskog kartona i vraćena vlasniku.

s. l. v., m. b.

Slika 1. Čipka inv. br. T314, prije radova

Slika 2. Čipka inv. br. T314, nakon radova

Zagreb

Strossmayerova galerija starih majstora HAZU-a

1. Mater dolorosa, kopija prema Tizianu, 16. st., ulje na platnu kaširano na dasku, 49,9 × 43,7 cm
2. Sv. Franjo Asiški, Lorenzo di Bicci, 14./15. st., tempera, pozlata na dasci, 62,5 × 26,8 cm

BROJ DOSJEA: 1895 (1), 7787 (2), Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Stručna suradnja Hrvatskog restauratorskog zavoda i Strossmayerove galerije na preventivnoj zaštiti, konzerviranju i restauriranju slika iz fundusa Galerije traje već dugi niz godina. Zajednička skrb o zaštiti tog vrijednog fundusa Galerije starih majstora realizira se i sustavnim praćenjem mikroklimu u izložbenim dvoranama te kontrolom uvjeta pohrane umjetnina u depou galerije. Tijekom 2011. godine u sklopu programa redovite djelatnosti Zavoda restaurirane su dvije slike. Sliku *Mater dolorosa*, kopiju prema Tizianu, rad nepoznatog autora iz 16. stoljeća, J. J. Strossmayer 1883. godine daruje Galeriji. Kristova majka prikazana je u molitvi i tuži kao samostalan lik i predstavlja „alegoriju“ Raspeća. U župnoj crkvi u Velom Lošinj u nalazi se još jedna žalosna Bogorodica, koju poput ove zagrebačke, struka određuje kao kopiju prema Tizianu, ističući njihovu slikarsku vrsnoću i povijesnu vrijednost (usp. S. Cvetnić, *Kopije izgubljene Tizianove Bogorodice žalosne u Zagrebu i Velom Lošinj, Radovi IPU 19/1995.*). Djelo firentinskog slikara Lorenza di Biccija *Sv. Franjo Asiški* dio je ostavštine Dragutina Plamenca darovane Galeriji 1986. godine.

Slika *Mater dolorosa* izvedena je u tehnici ulja na platnu kaširanog na drvenu dasku debljine oko 1 cm. Osim prisutnih manjih mehaničkih oštećenja na licu slike, zatečena je u dobrom stanju očuvanosti. Da je slika nastala na sekundarno upotrijebljenom platnu, potvrđeno je tijekom istraživačkih radova sondiranja slikanog sloja i RTG snimanja. Postao je vidljiv djelomično izveden ženski portret ispod lika Bogorodice. Nakon uklanjanja

starog laka i promijenjenih retuša s lica slike (Ferdo Goglija 1920./21.), manja su mehanička oštećenja zapunjena celuloznim kitom. Obradena tekstura zakita tonski je podložena temperom te završno retuširana lazurama.

Slika *Sv. Franjo Asiški* izvedena je u tehnici tempere i pozlate na dasci. Tijekom prethodne intervencije drveni je nosilac, izrađen od drva topole, istanjen na 1 cm debljine. U svrhu povećanja formata slike, uz donji je rub dodana drvena letvica. Nosilac je tada impregniran voskom, što je dovelo do tamnjenja preparacije, a uljane boje retuša nanese na temperu dale su slici izrazito zagasit izgled. Pozlačena pozadina svečeva lika zatečena je u dobrom stanju, osim uz rubove slike, gdje mjestimično nedostaje zajedno s podlogom. Nakon uklanjanja laka i promijenjenih retuša, oštećenja u sloju boje, podloge i pozlate zapunjena su celuloznim kitom. Uklanjanje voska s poledine izvedeno je nakon što se lice slike zaštitilo japanskim papirom. Tada je uklonjena i drvena letvica uz donji rub slike, a uljepljivanjem tankih umetaka furnira sanirana je pukotina u nosiocu koja se protezala po sredini daske (od donjeg ruba slike do polovice). Nakon uklanjanja zaštite s lica slike, zakiti su tonski podloženi temperom, a oštećenja u pozlati podložena su bolusom i retuširana zlatom u prahu. Oštećenja u slikanom sloju završno su retuširana lazurama. Da bi se osigurali povoljni mikroklimatski uvjeti *in situ*, slika je montirana u mikroklimatsku vitrinu izrađenu u Zavodu.

i. š.

Slika 1. *Mater dolorosa*, RTG snimka otkriva ženski lik u profilu ispod lika Bogorodice

Slika 2. *Mater dolorosa*, nakon radova

Slika 3. *Sv. Franjo Asiški*, prije radova

Slika 4. *Sv. Franjo Asiški*, nakon radova

Zagreb

Umjetnički paviljon

1. Plakat za izložbu, Zlatko Šulentić, 1954. g., tempera na papiru, 70 × 100 cm
2. Plakat za izložbu slika, Božidar Prodanović, 1960. g., tempera na papiru, 66 × 88 cm

BROJ DOSJEJA: 7803 (1), 7804 (2), Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Nakon fotografskog dokumentiranja zatečenog stanja i mjerenja pH-vrijednosti papirnog nositelja, plakati su s lica i poleđine očišćeni gumicom na bazi vinila koja se upotrebljava u čišćenju osjetljivih površina. Nepostojani slikani sloj obaju plakata konsolidiran je podljepljivanjem otopinom alkohola, destilirane vode i ljepila *Tylose MH 300* u omjeru 2:2:1. Nedostajući dio papirnog nositelja plakata B. Prodanovića rekonstruiran je novim japanskim papirom (istovjetnim boji i strukturi originala). Pregibi i poderotine

nositelja ojačani su lijepljenjem tanjeg japanskog papira 4%-tnim celuloznim ljepilom na poleđinu. Plakati su ovlaženi i pod pritiskom izravnati. Zbog nestabilnosti slikanog sloja, neutralizacija crteža izvedena je sprejem *Bookkeeper*, tj. otopinom magnezijeva oksida. Retuš je izveden u tehnici suhim pastelnim bojama. Plakati su pohranjeni u odgovarajuću opremu od beskiselinskog kartona sa zaštitnom folijom.

m. b. j.

Slika 1. Plakat za izložbu, Zlatko Šulentić, prije radova

Slika 2. Plakat za izložbu, Zlatko Šulentić, nakon radova

Završje

Sv. Križ

Prapovijest/antika/srednji vijek

BROJ DOSJEA: 2159, Svetvinčenat, Juršići 7

PROGRAM PREMA UGOVORU S ISTARSKIM VODOVODOM D.O.O.

Arheološkim nadzorom i zaštitnim arheološkim istraživanjima na lokalitetu Sv. Križ kod Završja u općini Grožnjan provedenim tijekom ljeta 2011. godine, dobiven je niz podataka o životu na tom prapovijesnom, antičkom i srednjovjekovnom lokalitetu. Istraženo je 58 m².

Nadzorom je obuhvaćen dio na kojem su se obavljali zemljani i građevinski radovi na postavljanju cijevi za gradnju vodovodnog ogranka Čirkoti. Istražene su dvije sonde dimenzija 5 × 5 m (ukupno 50 m²). Iskopavanjima je potvrđeno da slojevi u sondama 3 i 4 obiluju prapovijesnim materijalom i ostacima stambene arhitekture. Prije svega, to se odnosi na keramički materijal pronađen u slojevima, ali i u zatvorenim cjelinama, poput jama. Jame, s većinom ostalih stratigrafskih jedinica, pripadaju mlađim fazama brončanog doba Istre, odnosno kasnom brončanom dobu. Čini se da je posebno intezivan život u brončanodobnom Sv. Križu bio upravo od 13. do 10. st. pr. Kr. Uz keramički materijal koji pripada različitim tipovima posuda (zdjele, lonci, pithosi...) i različito je ukrašen (urezivanje, inkrustracija, plastične bradavice, rebra, potkove, otisci prstiju...), pronađeni su i obrađeni koštani nalazi (probušena kost, koštana perla, obrađeni rog), kremen (v strelica, opsidijansko sječivo) i kameni materijal (kamene sjekire) te manji broj morskih školjaka i tek dva brončana ulomka (karika). Nekoliko nalaza iz jednog tankog sloja (opsidijansko sječivo, kremen,

kamena sjekira) ukazuju na to da je života bilo i tijekom neolitika. Pronađen je i sloj prepun tegula i ostataka amfora koji se datiraju u 1. i 2. stoljeće. Razdoblje srednjeg vijeka zastupljeno je nalazima grube keramike iz 10. do 12. stoljeća, a i sam toponim ukazuje na to da je na tom mjestu postojala crkva posvećena Sv. Križu. Kontinuitet života, uz povremene prekide, od gotovo sedam tisuća godina, na Sv. Križu prestaje kad je taj položaj napustila manja zajednica u 16. st., na što ukazuju dokumenti koji se čuvaju u arhivu u Trstu.

S obzirom na pronađene nalaze, potvrđeno je postojanje manjeg neolitičkog privremenog ili povremenog boravišta te brončanodobnog gradinskog naselja na uzvisini Sv. Križa (ostaci stambenih objekata s popratnim pokretnim materijalom). Antički sloj, kao i nalaz epigrafskog spomenika, pokazuju da je u antici uzvisina Sv. Križa intenzivno korištena u vojne ili u civilne svrhe. Povremeno ili stalno korištenje lokaliteta tijekom kasnijeg razdoblja srednjeg vijeka potvrđuju nalazi keramike te ostaci arhitekture, kao i sam toponim Sv. Križ. Život se na vrhu naselja napušta u 16. st. te se nastavlja u podnožju brda (današnji Čirkoti), o čemu govore dokumenti iz arhiva u Trstu. Brojnost pokretnog materijala zajedno s ostacima arhitekture pokazuje bogatstvo i važnost toga višeslojnog nalazišta koji je najviša i najdominantnija kota u široj okolici.

t. pe.

Slika 1. Sv. Križ, kремена strelica

Slika 2. Sv. Križ, posuda s čepolikom ručkom prije

Zrin

Crkva Sv. Marije Magdalene
Početak 16. st.

BROJ DOSJEA: 1190, Zagreb, Ilica 44
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Izvedeni su radovi na sjevernom i južnom zidu broda uz trijumfalni luk. Na južnom je zidu prezidan parapet prozora i zazidan recentni prozor, a rekonstruiran je iznad njega izvorni okulus (niša i kameni okvir). Na sjevernom

zidu izvedeno je prezidavanje od temelja te ugrađen novoklesani okvir bifore s restauriranim izvornim mrežištem.

d. ml.

Slika 1. Pogled na sjeverni prozor broda nakon radova 2011.

Zrinski Topolovac

Crkva Svetog Mihaela

Glavni oltar sv. Mihaela

Nepoznati autor, 18. st.

Drvo, rezbareno, polikromirano, pozlačeno, 270 × 640 cm

BROJ DOSJEA: 5119, Zagreb, Zmajevac 8

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Glavni oltar crkve Sv. Mihaela atektonskog je tipa. Figura sveca zaštitnika smještena je u središnjoj niši iznad tabernakula koji je postavljen na zidanu menzu. Na predeli su dvije skulpture: lijevo od središnje niše nalazi se skulptura arkandela Gabrijela, a desno arkandela Rafaela. Skulpture biskupa, sv. Martina i sv. Blaža, postavljene su desno i lijevo na vanjskim postoljima predele. Zaobljene, marmorizirane plohe tabernakula dekorirane su četirima pozlaćenim volutnim pilastrima i lisnatim ornamentom. Vrata tabernakula su pozlačena, a na vrhu je tabernakul zaključen istaknutim profiliranim gredem.

Središnji dio oltara rube dvije snažne izduljene volute. Na donji volutni zavoj oslanja se razlistana akantova grana koja dopire do gornjeg volutnog zavoja. Bočne strane gornje zone oltara također dekorira akantova grana, ali manjih dimenzija. Na obratima voluta sjede anđeli. Marijin monogram nalazi se iznad središnje niše. Oltar zaključuje scena krunjenja Bogorodice smještene među oblacima.

Tijekom 1991. godine sve su skulpture s glavnog oltara demontirane te pohranjene u depo Zavoda, dok je oltarna arhitektura ostala u crkvi. Tada su na skulpturama izvedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi. Od 1997. do 1998. godine izvedeni su radovi preventivne zaštite na devet skulptura koje su potom vraćene na oltar. Konzervatorsko-restauratorski radovi na dvije dekorativne akantove grane, vitica s atike, skulpturi arkandela Mihaela i tabernakulu izvođeni su od 2001. do 2008. godine. Zbog statičke ugroženosti atike oltara, s radovima naatici počelo se sljedeće godine. Radovi su završeni 2011. godine, kao i radovi na elementima oblaka, skulpturama s atike, volutnim viticama i središnjoj daščanoj ploči. Tijekom 2012. godine restaurirana je uokvirena središnja niša te su izvedeni radovi preventivne zaštite na šest skulptura.

s. h.

Slika 1. Prije radova

Slika 2. Nakon radova

Zvonimirovo

Veliko polje – keramički, metalni i stakleni arheološki nalazi
Prapovijest

BROJ DOSJEA: 739/1, Zagreb, Kamenita 15

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Tijekom 2011. godine provedeni su konzervatorski i restauratorski radovi na nalazima keltske keramike, metala i stakla s nalazišta Zvonimirovo-Veliko polje. Obradeno je 198 predmeta. Keramika je čišćena mehanički i kemijski, a ulomci lijepjeni ljepilom *Mecosan*. Nedostajući su dijelovi restaurirani zubarskim gipsom i tonirani akrilnim bojama. Za strukturalnu konsolidaciju i površinsku zaštitu (prema potrebi) upotrijebljen je konsolidant *Mowilith*. Proveden je proces uklanjanja soli iz željeznih predmeta u sulfitnoj kupki. Željezni su predmeti čišćeni pjeskare-

njem i mikromotorom, a zatim konzervirani taninom i Parawaxom, dok je za konsolidaciju, spajanje fragmenata i rekonstrukcije korištena epoksidna smola. Brončani predmeti čišćeni su mehanički, tretirani benzotriazolom zbog zaustavljanja procesa korozije, a zatim zaštićeni lakom *Paraloid B72* i voskom *Cosmoloid*. Stakleni predmeti čišćeni su mehanički i kemijski, a površina je zaštićena lakom *Paraloid B72*. Svi radovi popraćeni su pisanom i fotografskom dokumentacijom.

m. g.

Slika 1. Zvonimirovo, Veliko polje – keltske željezne škare, stanje nakon radova

Slika 2. Zvonimirovo, Veliko polje – keltska staklena narukvica, stanje nakon radova

Žumberak

Crkva Sv. Nikole biskupa
Novi vijek

BROJ DOSJEA: 1596/1, Zagreb, Kožarska 15
PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Arheološka istraživanja traju s prekidima od 2006. godine, a dio su konzervatorsko-restauratorskih radova na obnovi crkve. Ovogodišnjim se istraživanjima (trajala su od 17. kolovoza do 1. rujna) pokušala pronaći pokrovna ploča ulaza u kriptu u unutrašnjosti crkve, ali je cilj bio i definiranje rasprostiranja groblja oko crkve. Tijekom istraživanja definirane su 32 stratigrafske jedinice – dio su arheološki slojevi, dio grobovi (22), a dio zidane strukture. Izdvojeni su posebni nalazi: nešto keramičkih, kovinskih i staklenih ulomaka koji se obrađuju u Odjelu za restauriranje arheoloških kopnenih nalaza Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Dokumentiranje se provelo totalnom stanicom, svi zidovi, slojevi i grobovi nacrtani su u mjerilu 1:20 ili 1:10, a sastavljena je i bogata fotografska dokumentacija.

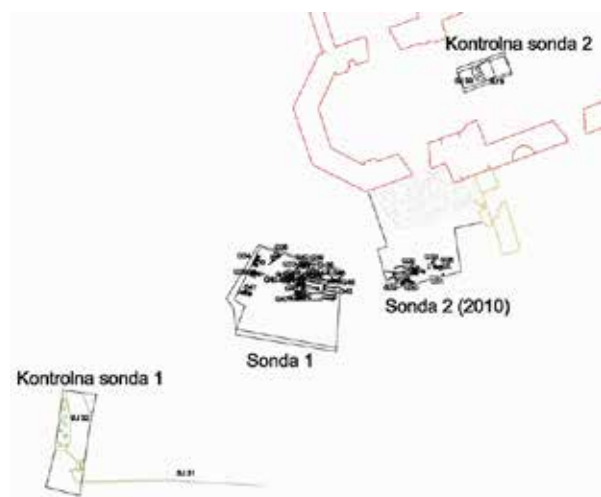
Ovogodišnja istraživanja rezultirala su novim spoznajama o načinu i fazama groblja oko crkve Sv. Nikole biskupa u Žumberku. Grobovi su položeni na terase, vrlo gusto i nepravilno poredani, a pratili su orijentaciju crkve. Razina

hodne površine iz vremena ukopavanja u groblje niža je od današnje za oko jedan metar. Vrlo vrijedan ovogodišnji nalaz je grobljanski zid kojim je zatvoren jedan kut groblja. Osteološkom analizom dobiven je zanimljiv podatak. Većina grobova istraženih ove godine pripadala je muškim osobama od 20 do 50 godina starosti, umrlim oko 35. godine. Samo dva groba pripadaju ženskim osobama, a pet djeći. Treba pričekati potpunu istraženost groblja da bi se eventualno moglo govoriti o rasprostiranju ukopa prema spolu, ali je navedeni podatak svakako zanimljiv.

Otvaranjem kontrolne sonde u unutrašnjosti crkve pokušali smo pronaći kamenu ploču ulaza u kriptu. Na žalost, kamena ploča je očuvana samo djelomično, a prostor koji nedostaje nadomješten je velikim neobrađenim kamenom. Očito je u nekoj od pregradnji crkve kamena ploča oštećena pa je nadomještena nepravilnim kamenom. Kada se istraži unutrašnjost crkve i ulaz u kriptu, možda će se moći riješiti i to pitanje.

a. a. b.

Slika 1. Žumberak, crkva Sv. Nikole biskupa, plan arheoloških istraživanja 2011. godine
Slika 2. Žumberak, crkva Sv. Nikole biskupa, prsten s floralnim ukrasom, 17. stoljeće

Županja

Zavičajni muzej Stjepan Gruber

Svečana marama za vrat, inv. br. 892E

Nepoznati autor, 20. st.

Svilena tkanina, keper tkanje, zlatna srma, titranke, zlatni bujon, karton, pamučni i svileni konac, čipka, 234 × 90 × 69 cm

BROJ DOSJEA: 7851, Zagreb, Ilica 44

PROGRAM PREMA UGOVORU S MINISTARSTVOM KULTURE RH

Marama je izrađena od svilene tkanine i ukrašena zlatovezom. Produžeci marame za zavezivanje, kružnog oblika, izrađeni su od iste vrste tkanine. Marama i produžeci nemaju podstavu. Zlatovez je s prednje strane vezen reljefno preko kartona s predivom srma-zlato, titrankama i bujonom. Zlatovez prikazuje stilizirano cvijeće i lišće, a u središnjem dijelu zlatoveza nalazi se stilizirani prikaz pšenice. Na produžecima marame zlatovez je reljefno izvezen prikazom cvjetnog motiva. Maramu uokviruje ista vrsta svilene tkanine kao i podloga zlatovezu, no ona je naborana i na njezinim donjim rubovima pričvršćena je pamučna čipka industrijske proizvodnje širine 2 cm. Između čipke i naborane tkanine postavljena je pozamenterijska traka kako bi se postigao efekt elastičnosti.

Cijelom površinom crne svilene tkanine zatečene su poderotine dimenzija od 1 do 15 cm, a mjestimično je nedostajala samo osnova. Površina marame je bila prekrivena slojem prašine. Glavna svilena tkanina izgubila je elastičnost. Izrazito velika oštećenja zatečena su na produžecima

traka marame za zavezivanja, a nastala su upotrebom. Na čipki se najveće oštećenje nalazilo na istaknutim vanjskim rubovima. Zlatovez je mjestimično oksidirao, niti su bile odvojene od podloge te su mjestimično nedostajale titranke i bujon. Na stražnjoj strani zatečena su identična oštećenja kao i na prednjoj, izuzev na pamučnoj tkanini kojom je podložen zlatovez.

Na marami je izveden cjeloviti zahvat koji je uključivao izradu fotografske i grafičke dokumentacije i analizu uzorka materijala te uklanjanje nečistoća suhim i mokrim postupkom. Marama je podstavljena organdi svilenom tkaninom koja je bojena u crno i tretirana reverzibilnim ljepljivom *Plextol 480* te destiliranom vodom u omjeru 1:5. Uslijedilo je zatvaranje oštećenja restauratorskim bodom svilenim filamentom obojenim u zadanu boju. Nakon završetka zatvaranja oštećenja, dijelovi predmeta spojeni su u cjelinu. Predmet je smješten u kutiju od beskiselnog kartona te vraćen vlasniku.

b. r. f., d. v.

Slika 1. Svečana marama za vrat, inv. br. 892 E, prije radova

Slika 2. Svečana marama za vrat, inv. br. 892 E, nakon radova

